

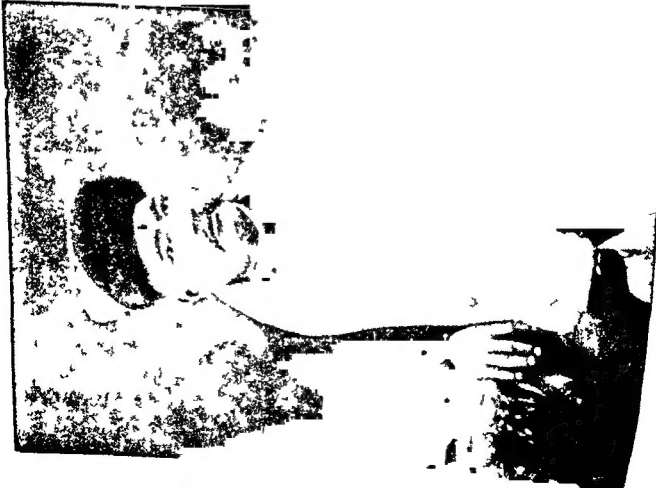
इदं पुस्तक भावनगर्भो भेषि-वैषचन्द-व्याकर्मार्ह-वैनपुस्तकोदारसंस्थाया अवैतनिककार्यवाहक-मोतीचंद मगनमार्ह चोकसी
इत्यनेन मद्रोदयमुद्रणाढये, नाणापीठमुद्रणमन्दिरे सा. गुलबर्षद सन्तुषार्ह-द्वारा मुद्रापितम् ।

अस्य पुनर्मुद्रणाद्याः सर्वेऽधिकारा एतद्गुणान्द्वाराकार्यार्हैकापचीकृताः ।

All Rights reserved by the Trustees of the Fund

Printed By Gulabchand Lalbhai's Sha at the Mohodaya Printing Press "
Dana Peetha, Bhatnagar (Saurashtra)

Published for Sheth Devchand Lalbhai Jain Pustakoddhār Fund, at Sheth Devchand Lalbhai
Jain Boarding House For (S'n Ratna Sagar Jain Boarding) Badekhan chakla, Gopi-purā,
Surat, by the Hon Managing Trustee Motichand Māganbhai Chokasi.

श्री शिवचन्द लालभाई जहरी

जन्म १९०९ वैक्रमाब्दे

निर्याणम् १९६२ वैक्रमाब्दे

कार्तिकशुक्लैकादश्यां (देवदीपावली-सोमवासरे) पौषकृष्णतृतीयायाम् (मकरसंक्रान्ति-मंदवासरे)

सूर्यपुरे.

मोहमयीनगर्याम्.

The Late Sheth Devchand Lalbhai Javeri.

Born 22nd Nov. 1852 A. D. Surat,

Died 13th January 1906 A. D. Bombay.

Sheth Devchand Lalbhāi Jaina Pustakodhāra Fund Series: No 103

Shree Das Vaikalik Sutra

By

S'ri Sayyambhavsuri

Commentry by

Shree Bhawīrhan̄k Suri

Abridged by

Shree Sumati Sadhu Suri

Price Rs. 3-0-0

[Christian Era 1954

Vikrama Samvat 2010]

The Board of Trustees:

- 1 Nemchand Gulābchand Devchand Zaveri
- 2 Talakchand Motichand
- 3 Bābubhai Premchand
- 4 Amichand Zaverchand
- 5 Keshrichand Hirachand
- 6 Motichand Maganbhai Chokasi

Hon., Managing Trustee.

विषयसूची

विषय	पृष्ठसंख्या	विषय	पृष्ठसंख्या
प्रकाशकीय-यत्नः	५-९	परि० १ धीवरावैकालिकगतघनगाथा- नामकाटाधिक्रमः	२२३-२३६
सम्पादकीय-निवेदनम्	१०-	परि० २ 'कान्या' इत्यादि	२३७
आध्ययनानुसन्ध		परि० ३ साक्षिप्रश्नानाम-	
विषयानुक्रम-		काटादि	२३७-२३८
शुद्धिपत्रकम्		परि० ४ साक्षिपत्रकानाम	
लघुचरित्ररूपेण एकावैकालिकम्	१-२२२	काटादि	२३९-२४०
		परि० ५ विचित्रनाम्नाम-	
		काटादि	२४०-२४१
		परि० ६ वचितातिविशेषा-	
		हरणानि	२४२
		परि० ७ लघुचरित्रान्तर्गता	
		व्याकरणसिद्धि	२४२
		परि० ८ लघुचरित्रान्तर्गता न्यायाः	२४३

संस्थासुं दस्तीभंडाः-

- १ श्री नेमचं शुवाभय इ देवचं अवेरी
- २ " तलकचं मोतीचं इ "
- ३ " बाबुभाई प्रेमचं इ "
- ४ " अमीचं अवेरचं इ "
- ५ " केशरीचं हीराचं इ "
- ६ " मोतीचं मगनभाई चोकासी

ऑन. मैनेजिंग ट्रस्टी

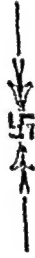
ળમો સિલ્લંભવસ્સ

શ્રેષ્ઠિ-દેવચન્દ્ર લાલભાઈ-જૈનપુસ્તકોદ્ધારે ગ્રન્થાદ્ધ: ૧૦૩ ।

શ્રીસુમતિ(સાધુ)સૂરિચિરચિત લઘુવૃત્તિસહિત—

દશવૈકાલિકસૂત્રના અંગે

પ્રકાશકીય-વક્તવ્ય

શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીર મહારાજના પંચમ ગણધર શ્રીસુધર્માસ્વામીની પાટે ચરમકેવલી શ્રીજમ્બૂસ્વામી યયા, તેમના પટ્ટધર શ્રીપ્રમવસ્વામી યયા અને તેમને પોતાની પાટે શ્રીશય્યંમવસૂરિને સ્થાપ્યા. તેઓશ્રીએ પોતાના પુત્ર મનકને દીક્ષા આપી અને તેનું છ મહિનાનું આયુષ્ય જોતાં તેના ઉદ્ધાર માટે શ્રીદશવૈકાલિકની રચના કરી. તે આ શ્રીદશવૈકાલિક ઉપર નિયુક્તિ વગેરે છે. અને તેની ઉપર ભવવિરહાદ્ધિત આચાર્ય ભગવાન્ શ્રીહરિભદ્રસૂરીશ્વર મહારાજે શિષ્યવોધિની નામની ટીકા રચી હતી. તે ટીકા ઉપરથી એકલા જ શ્રીદશવૈકાલિકમૂળ ઉપરની વૃત્તિનો શ્રીસુમતિસાધુસૂરિએ ઉદ્ધાર કર્યો. એ વાત લઘુટીકાના અન્યપત્રમાં જણાવી છે. એટલે આ ગ્રન્થ શ્રીસુમતિસાધુસૂરિની રચેલી લઘુવૃત્તિ સહિતનો શ્રીદશવૈકાલિકમૂત્રનો છે.

મન્યકર્તાંણ આ મન્યતુ અથાધિરહાદિત ધીરિમદ્રસૂત્રીધરમહારાત્રી કુચિને અમુસરવાવણુ ઝળાઘ્યુ છે, પણ તેઓશ્રીણ આ મન્ય ક્યારે રહ્યો તેનો સ્વરૂપ સંતોષ નથી, પરંતુ આ મન્યના છેડે એ પુણ્યકાઓ આવી છે તે સ્વરથી વહ વાત જોઈસ થાય છે કે-આ મન્ય સે ૧૫૧૬ વહેલા થયેલો છે. સ્ત્રી "ઝેન સ્વાદિરવનો રતિદામ" પૃ ૨૫૨ માં ઝળાઘ્યા પ્રમાણે-મંચત્ ૧૧૮૮ માં વસતનામા વાપડ શિ૦ સુમતિસુરિની રચેલી શ્રીનૃશંકેકાલિકાટીકા વાકપત્ર પર લગ્યાદ

પ વૃ વદુચ્ચત, આગમમંદિરાનો મંથાપક આગમવાચનાના દાતા, અનેક મંથના પ્રણેતા, આગમોદ્ધારક ગુરુદેવ શ્રીઆનન્દ-
માગરદરીશ્વરજી મહારાજે આ મંથાનો પ્રાદુર્ભાવ કર્યો અને તથી આ સંસ્થા-એષ્ટિ દેરવન્દ સાલભાઈ જૈનપુસ્તકોદ્ધાર ફંડે
અનુક્રમે આગમો વિમોરેના ૧૦૨ મંથો આપ સુધી વધાર પાડ્યા છે, તેવી રીતે આ મંથ ૧૦૩ નંદરમા વધાર પાડે છે.

૧.૫ આગમોદ્ધારક ગુરુદેવશ્રીની રચ્છા અવચૂરિ વગેરે લઘુ ટોકાઓ આચાલોપયોગી સહાર વાઢવાની હતી, તેથી આ સર્યાપ છે કાર્યે પણ જારીથ્યુ અને તેવા પ્રત્યોષા આ પ્રત્યની પ્રેસર્કોરી ૧.૫ ગુરુદેવશ્રીની સેવા કરનાર ૫ ગુણસાગરજી સહારાન વાસેયી મેટ્રવી અને સપારન કરવાને માટે મુનિ શ્રીકુચનચિદ્યની તથા મુનિ શ્રીશ્વેમકરસાગરની સહારાજને ચિનતિ કરી અને તેઓશ્રીપ અમારી વિનવિને ધ્યાનમા લઈ ગુરુદેવશ્રીના પટ્ટર શ્રુતસ્વશિર, વિચાઢ્યાસગી, આચાર્યસહારાજ શ્રીમાળિક્યસાગર સૂરીસારની વાસે રક વત્વતનું પ્રૂક તોષઢાવધાપૂર્વક આ પ્રત્યનુ સપાદન કર્યું છે. અને આ પ્રત્યને રૂળગારવા માટે લઘુ અને વૃહત્ ત્રિપયાનુક્રમ અને સૂત્રાદિ અકારારિકમ વગેરે આઠ પરિશિષ્ટો આપ્યા છે આ શ્રીદગુર્વેશ્વલિકસૂત્ર સુથપમા સપાઢીય નિવેદન વળુ મનનીય છે છતાં તેના સાહિત્ય અને કર્મક વિવરણ અને આપવામા આવે છે.

શ્રીદશવૈકાલિકસૂત્રની ગણના (ત્રીજા) મૂલ સૂત્રમાં થાય છે. શ્રીદશવૈકાલિકસૂત્રના કર્તા શ્રીશર્યમ્ભવસૂરિ (સુધર્મા-સ્વામીના શિષ્ય જંબૂસ્વામીના શિષ્ય પ્રમવસ્વામીના શિષ્ય) છે.

શ્રીદશવૈકાલિકસૂત્ર પ્રાકૃતમાં શ્રો. ૭૦૦ પ્રમાણ છે. તેમને પોતાના પુત્ર મનકના ટૂંકા આયુષ્યને જાણીને તેના માટે આ સૂત્ર બનાવ્યું. તેમાં સાધુના આચારના વિષયોનો સંગ્રહ છે. આ સૂત્રમાં દશ અધ્યયન છે. તેમાં પળ ચાર અધ્યયનો તો જરૂર સાધુએ મળવાં જ જોઈએ. શ્રીદશવૈકાલિકસૂત્રના અંતે 'રતિવાક્યા' અને 'વિવિક્તચર્યા' નામની બે ચૂલિકા છે. તે મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં વિચરતા સીમંધરસ્વામીએ આપેલી છે, જે સાધુ મુનિમહારાજાઓને સંયમમાં સ્થિર કરે છે. 'શ્રીદશવૈકાલિક સૂત્ર' ઉપર મદ્રવાહુ સ્વામીની નિર્યુક્તિ ગા. ૪૪૫ શ્લોક ૫૫૦ પ્રમાણ છે. વલ્લી માળ્ય પણ છે.

શ્રીદશવૈકાલિકસૂત્ર ઉપર ૭૦૦૦ શ્લોકપ્રમાણ ચૂર્ણિ છે. શ્રીકૃપમદેવજી કેશરીમલજીની પેઢી-રતલામ તરફથી પ્રકાશિત થયેલી છે. તેના કર્તા જિનદાસગણિમહત્તર છે. આચાર્ય શ્રીઆનન્દસાગરસૂરીશ્વરજી સંશોધિત છે. શ્રીદશવૈકાલિકસૂત્ર બૃહદ્વૃત્તિ આચાર્ય શ્રીહરિભદ્રસૂરિજીએ ૭૫૫૦, ૬૮૫૦ (શ્લોકસંખ્યા ભિન્ન જાણવામાં આવી છે.) શ્લોકપ્રમાણ ટીકા રચી છે તે મૂલ, નિર્યુક્તિ ને માળ્ય ઉપરની છે. તે સમગ્ર બૃહદ્વૃત્તિ સાથે આ જ ફંડ તરફથી પ્રકાશિત થયેલી છે. તે આચાર્ય શ્રીઆનન્દસાગરસૂરિજી સંશોધિત છે. શ્રીદશવૈકાલિકસૂત્ર ઉપર શ્રીતિલકાચાર્યે સંવત્ ૧૩૪૬ માં ૭૦૦૦ શ્લોકપ્રમાણ વૃત્તિ રચી છે. તે પાટળ વગેરે સ્થળે છે. વૃત્તિ અપ્રસિદ્ધ છે. સં. ૧૬૯૧ માં ઉપાધ્યાય શ્રીમુમયસુંદરજીએ 'શબ્દાર્થવૃત્તિ' નામની ટીકા રચી છે. શ્રીજિનયશઃસૂરિ પ્રંથમાલામાં છપાઈ છે. શ્લોકપ્રમાણ ૩૦૩૩ પ્રમાણની છે. શ્રીદશવૈકાલિકાસૂત્ર ઉપર 'લઘુવૃત્તિ' ૨૬૦૦ (૩૬૦૦) શ્લોકપ્રમાણની

‘ સુમતિસૂરિ ’૯ રચી છે, જે આ પ્રકાશિત કરી રહ્યા છીએ. બહી એક લઘુવૃત્તિ અચલગણીય વિનયહસગણીય સ્વત્ ૧૫૭૨ માં ૨૧૦૬ શ્લોકપ્રમાણ રચી છે તે અપ્રસિદ્ધ છે અને તે સ્વમાતળાં તાદ્રપત્રીય હપર શ્રીગ્રાંથિનાથની જ્ઞાનમહારમા છે.

શ્રીદશવૈકાલિકસૂત્ર હપર ત્રણ અલ્પચૂરિઓ છે તેમા પહેલી શાંતિદેવકુલ છે તે પાટળના જ્ઞાનમહારમા છે, બહી બીજી ૧૮૦૦ શ્લોકપ્રમાણની છે તે પાટળ, સ્વમાત અને પૂનાના જ્ઞાનમહારોમા છે ત્રીજી ૧૫૦૦ શ્લોકપ્રમાણની છે તે હીંવહીના જ્ઞાનમહારમા છે. કર્ત્ત્વેશી માદિતી મહી નથી ત્રણે અપ્રસિદ્ધ છે શ્રીદશવૈકાલિકદીપિકા શ્રીમાળિક્યશેલરસૂરિદ્ધત મોટી છે, જે અમદાવાદના જ્ઞાનમહારમા છે તે અપ્રસિદ્ધ છે.

શ્રીદશવૈકાલિકસૂત્રનો ટલ્લો (બાલાવબોધ) ગુ અનુવાદ, દિન્દી અનુવાદ તથા જર્મેન રમ્લીય અનુવાદ પણ છે આ સૂત્રનુ મૂઢ તથા નિર્ગુલિ શ્રીવર્ધેમાનજૈનાગમમદિરમાં પાલિતાળમા શિલારુદ થયેલ છે અને સુરવમા શ્રીવર્ધેમાનજૈનતાદ્રપત્રાગમમદિરમા એકલ્લ મૂઢ તાદ્રપત્રારુદ કરવામા આગ્તુ છે.

વિનતી-સરોપક મુનિવર્યોને આગમ પચાગીના અપ્રગટ મયોનુ સશોષન કરવા ફલ તરફથી વિનતી કરીએ છીએ અને જેઓશ્રી પાસે અત્રગટ આગમ પચાગીના મયોની પ્રેસકોપીઓ અથવા મતો હોય તો તેના નામો જણાવવા વિનવીએ છીએ જેથી ફલ તરફથી પ્રકાશિત કરવા યોગ્ય પ્રલથ કરીએ.

આ મન્યના પ્રકાશનમાં જેવા જેવા રૂપે જેઓ જેઓશ્રીએ અમને સદાય ફરી છે તે નમ્લ અમો ટૂલ્હીઓ આ ફલ તરફથી

તેઓશ્રીનો આમાર માનીએ છીએ. અને વિદ્વાનોને એ પ્રાર્થના કરીએ છીએ કે અમારા પ્રકાશનમાં અમને યોગ્ય સંપાદન વગેરેની મદદ કરે. તેમજ આ ગ્રન્થના અભિલાષીઓ અમારા પ્રકાશિત કરેલા પ્રન્યનો ઉપયોગ કરે.

લિ० મવદીય

વિ. સં. ૨૦૧૦ માદરવા શુદ્ધ ૧
(મહાવીર જન્મ વાંચન મહિમાદિન)
તા. ૨૯ ઓગસ્ટ ૧૯૫૪,
મુંબઈ.

તા. ક.—આ પ્રંથ ઘણા સમયથી પ્રેસમાં ચાલુ હતો અને પ્રસિદ્ધ યાચ તે દરમ્યાન ઉપરોક્ત ફંક્શન એક મુરબ્બી ટ્રસ્ટી જેઠ સાકેરચંદ્ર શુશાલચંદ્ર શંવેરી સ્વર્ગવાસ પામ્યા છે તેની લીલાગીરી સાથે નોંધ લેવામાં આવે છે અને તેમની તાલી પટેલી જગ્યાએ શ્રીકૈશરીચંદ્ર હીરાચંદને નીમવામાં આવ્યા છે. જે મુજબ ટ્રસ્ટી મંત્રાલયનાં નામોમાં ફેરફાર કરવામાં આવ્યો છે (પા. ૪).

કારણથી લિંગની મહત્તા નફી થાય છે.

પરંતુ વિરતિને મેઝવવા, ટકાવવા અને યયોત્તર સફલ વનાવવા જ્ઞાનની પળ જરૂર છે, કેમકે સંયમ-જયનાના પાલન માટે વોધની જરૂર, તે વોધ આગમોદ્ધાર મેઝવવાનો અને તે મેઝવવા મનુષ્યપણું આદિ જોડે. તેવો મનુષ્ય ભવ પળ પ્રાપ્ત થયા છતાં આર્ય ક્ષેત્ર આદિ મઝડું જોડે. અને તે પળ મઝી ગયા છતાં વીર્ય આયુષ્ય જોડે. જો તે ન હોય તો મઝેલાં સાધનો ને અનુકૂલ સંયોગોમાં પળ તે સાધી શકતો નથી. આથી વીર્ય આયુષ્ય પળ જોડે. જો વીર્ય આયુષ્ય ન હોય તો શું યાય ? તે વાત આ સૂત્રના રવનાના પ્રસંગમાંથી સમજવા મળે છે. એટલું જ નહિ પળ તે હેતુથી જ આ સૂત્રની રવના કરવાની જરૂર પડી.

ભગવાન્ પ્રમથસ્વામીએ પોતાની પાટે અર્ચાત્ શાસન ચલાવવાને માટે યોગ્યને માટે ઉપયોગ મૂક્યો. કોઈ તેવો ન મઝવાથી તે ઉપયોગ અને રાજગૃહીમાં યજ્ઞ કરતા શુચ્યંમવ મટ્ટ ઉપર જઈને ઠર્યો. એથી 'અહો રુપં' આદિ માધુદ્ધારા યજ્ઞમાં ચોલાવાયું. શુચ્યંમવે તલવારદ્વારા ગુરુને પૂછ્યું. ગુરુએ તત્ત્વ તો યજ્ઞસ્થંભ નીચે ચતાવ્યું. ત્યાં શ્રીજાંતિનાથજીની પ્રતિમા દેખી, વોધ પામી, આચાર્યશ્રી-પ્રમથસ્વામી પાસે વીક્ષા લીધી. ત્યારે રુદ્રન કરતી તેમની પત્નીને લોકો પૂછે છે કે છે કંઈ ? તેના જવાબમાં 'મનાદુઃકંદેન' કયું. તે જ ગર્ભના પૂર્ણકાલે જન્મેલા પુત્રને 'મનક' નામથી ચોલાવાયો. છોકરાની રતનમાં 'નવાયો' શબ્દથી વાગ પાસે મળેલો તે વાગ શુચ્યંમવસૂરિને વાહિરમૂધિએ મઝ્યો. પછી વીક્ષા આવી. તેને આ ભવના મંવંચથી ભવમમુદ્ધયો પાર ઉતાર્યા આયુષ્ય માટે ઉપયોગ મૂક્યો. ત્યાં તો સાગર ને ગાગરું આંતરું જોયું. અલ્પ જ આયુષ્ય (છ મહિનાનું આયુષ્ય) ! શું કરવું ? ભવમાગર નરવા શાસ્ત્રમાગર જોડે. ત્યાં તો આયુષ્યની ગાગર છે. શું કરવું ? આથી શાસ્ત્રમાગરું મંચન કરી ગાગરમાં માગ તેની સાગરતરણી ગાગર(દશર્વકાલિક)ની

રચના કરી-મનકના દિત માટે. અર્થાત્ દે પ્રભુ ! મવસમુદ્રથી તારત્કર પારાં આગયો છે. તે કારણથી આની રચના થઈ એમ નિર્મુક્તિમાં (૨૦ નિ० ગા० ૧૫) જણાવ્યું છે. મનક મુનિ તેને મળ્યા અને છ મહિને કાઢ પણ કરી ગયા (નિ० ગા० ૨૭૧), આંસુ ધાવ્યો. યમન મગવંતોઈ પૂજ્યુ-આ હું ? કથી થાત જખાવી (નિ० ગા० ૨૭૧). અમને કશું હોત તો દેવાવણ કરત. મહાદુવાયો ! તે તરત સી રીતે ? માટે નથી કયું.

ગાગર આપુવ્યથાઝાના કાઢ કર્યો થાર, જ્યારે ગાગરમાં મેલવગ માંદો સ્વારે યમન મગવંતોઈ વિનંતિ કરી. આથી તે ગાગર રહેવા રીધી (નિ० ગા० ૨૭૧). તે આ ઓદશ્વૈકાલિક શાધનના છેડા સુધી રહેવાનું છે. રીસાઝીશ આગમમાં મૂઝ વાર મગાવ્યો તેમાં જાનો વગ એક નંબર આવે છે.

ધાસૂ-આ શાસમાં દશ અપયયનો છે અને તેની સ્પર વે વૃત્તિઓ પણ છે. આસ્વાધ્યાયનો કાલ હોઝીને મળવાનું હોવાથી અને નિ० ગા० ૧૫ ના આધારે વિકાસે આ સૂત્રની સ્થાપના અને એા અપ્યયનના પ્રમાણ સ્પરથી દશ્વૈકાલિક-દશકાલિક કહેવાય છે.

આ ધીદશ્વૈકાલિકના ંગે નીચે પ્રમાણે સાહિત્ય ઉપલબ્ધ છે--

દશ્વૈકાલિક મૂલ	સુવ્યંમવસૂરિ	શ્લોક	૭૦૦	દશ્વૈકાલિક વર્ણિ	શ્લોક	૭૦૦૦
"	નિર્પુત્તિ મદસાદુભાવી	"	૭૪૦	"	વૃત્તિ દરિમદસૂરિ	" ૭૦૦૦

૧ ગુપ્તો ધીમાગમપુરુષ અને મુનિરાજ ધીમામયધાનવીનો રંચેલી ધીઆમમપુરુષ રદસ્યતી પુલિત્ત્યા

દશવૈકાલિક લઘુવૃત્તિ સુમતિસૂરિ

” અવચૂરિ શાન્તદેવ

” અવચૂરિ

”

શ્લોક ૩૫૦૦

” ૧૮૦૦

” ૧૨૦૦

દશવૈકાલિક શબ્દાર્થવૃત્તિ સમયસુંદર શ્લોક ૩૦૩૩

” નિર્યુત્તયવચૂરિ

” વૃત્તિદીપિકા માણિક્યશેખર

આની ઉપર નિર્યુક્તિ, માણ્ય, ચૂર્ણિ છે અને ટીકાઓ તો ઘણી છે. તેમાં નિર્યુક્તિ, માણ્ય અને મૂલ્લ સહિતની વ્યાખ્યાવાળી ટીકા મવવિરહસૂરિની છે. તેનું અને ચૂર્ણિનું સંપાદન આગમોદ્ધારકશ્રીએ કરેલું છે. દશવૈકાલિક મૂલ્લ ઉપર નાની ટીકાઓ, અવચૂરિ અને ટવાઓ વગેરે તો ઘણાં છે.

લઘુટીકા—‘વંદનપ્રતિક્રમણાવચૂરિ’ના ઉપોદ્ઘાતમાં અમે એ વાત જણાવી છે કે—અવચૂરિકાર મહારાજ મૂલ્લને મુલ્ય કરીને વ્યાખ્યા કરતા હોય છે. એટલે મૂલ્લ ઉપરની જે વ્યાખ્યા છે તેને આધારે વ્યાખ્યા હોય છે. તેવી રીતે આ લઘુવૃત્તિમાં પણ વૃત્તિકાર મહારાજે પૃ. ૨૨૦ માં કહ્યું છે કે—

“ દશકાલિકાનુયોગાત્, સૂત્રવ્યાખ્યા પૃથક્કૃતા । હરિભદ્રાચાર્યકૃતાન્મોહાદ્ભક્ત્યાડથવા મયા ॥ ૩ ॥

શ્રીમદ્બોધકશિષ્યેણ, શ્રીમત્સુમતિસૂરિણા । વિદ્વદ્ધિસ્તત્ર નોદ્દેગો, મયિ કાર્યો મનાગપિ ॥ ૪ ॥ ”

આ બે શ્લોકવડે પોતાનું શ્રીહરિભદ્રસૂરિની વૃત્તિને અનુસરવાપણું જણાવ્યું છે. તેમજ પૃ. ૧ માં—

“ જયતિ વિજિતાન્યતેજાઃ સુરાસુરાધીશસેવિતઃ શ્રીમાન્ । વિમલસ્ત્રાસવિરહિતસ્ત્રિલોકચિન્તામણિર્વીરઃ ॥ ૧ ॥

પ્રમ કણું છે અને ટ. ૨૨૦માં કણું છે કે—

“મહત્તરાયા યાકિન્યા, ધર્મપુત્રેણ ચિન્તિતા । આચાર્યેદરિભદ્રેણ, ટીકેયં શિષ્યવોધિની ॥ ૧ ॥

દશદેકાલિકે ટીકાં વિધાય યત્ પુણ્યમર્જિતં તેન । માત્સર્યદુઃસ્થિરહાદ્ ગુણાનુરાગી ભવતુ હોકઃ ॥ ૨ ॥”

આ ત્રણ ગાથાઓ શ્રીહરિભદ્રસુરિ મહારાજની વૃત્તિમાંથી લીધેલી છે એમ જણાય છે, કારણ કે યાકિનીમહત્તરાસુનુર વોતાની ટીકાની શરૂઆત કરતાં જણાવેલ ૧૧૧ તથા પૂર્ણ કરવાં જણાવેલા તે તે સ્તોકો છે. અર્થાત્ અવચૂરિકાર મહારાજે ખીમાન્ દુરિભદ્રસુરિની વૃત્તિમાંથી ત્રિયુલિક અને આખ્યની વૃત્તિને છોડીને તેમજ કેટલોક ચર્ચા કરાયેલો વિષય છોડીને યાકિની વધી વૃત્તિ ને રૂપે જ લીધી દેખાય છે. તેમાં પાઠભેદરૂપે કે પાઠાન્તરરૂપે કંઈ ત્રાસ વિશેષ દેખાતું વધી.

નામો—ટીકાકાર મહારાજે તે તે પૃષ્ઠોમાં અખ્યવનોનાં નામો નીચે પ્રમાણે જણાવ્યાં છે—

અખ્યવનોનાં નામો—

પૃ.	નામ	પૃ.	નામ
૪	દુમધુલ્પિકા	૧૯, ૨૧, ૨૨, ૫૦, ૫૧, }	૧૬૩ીવનિકાયિકા
૪, ૧૨	આમખ્યપૂર્વિકા	૧૦૮, ૧૮૧, ૧૮૮	
૧૨, ૧૧૧	હુલ્લિકાચારકયા	૫૧, ૮૨, ૯૭,	પિંહેવળા

પૃ. ૧૭, ૧૧૮ ૧૧૮, ૧૩૭ ૧૩૭, ૧૫૭	નામ મહાચારકથા વાક્યશુદ્ધિ: આચારપ્રણિધિ:	પૃ. ૧૫૭, ૧૮૭ ૧૮૭ ૨૦૯	નામ વિનયસમાધિ: સમિધુ: વિવિક્તચર્યા
--	--	-------------------------------	---

વિષય—મોક્ષ જવાને માટે સંયમની જરૂર અને સંયમ કાયા વગર રહી શકતો નથી, તેથી કાયા ટકાવવા માટે આહારની જરૂર પડે તે વાત જણાવતાં ધર્મમાં સ્થિર રહેલાની દેવતા પ્રશંસા કરે છે. એમ જણાવી અહિંસા, સંયમ ને તપરૂપ ધર્મને જણાવી, તેમાંથી સંયમને મુખ્ય રાખીને વ્યાख्या કરી છે. અને સંયમને માટે કાયાનો નિર્વાહ કરવા ભ્રમરની તપમા આપી. આગલ ચાલતાં સાધુપણું કેવું હોય તે જણાવી, સાધુપણના નિર્વાહ માટે ગોચરી, મધ્યામધ્ય અને હેયોપાદેય વગેરેનો સામાન્ય આચાર જણાવ્યો. સંયમ લીધેલો છત્રીવનિકાયને ન જાણતો હોય તો સંયમ ટકી શકતું નથી. તેથી છત્રીવનિકાય જાણવી જોઈએ, એમ જણાવી કાયાના નિર્વાહ માટે પિંડ(આહાર) કેવા પ્રકારનો લેવો તે જણાવ્યું. આગલ સામાન્યથી આચાર જણાવ્યો હતો તેથી હવે જણાવી આચાર જણાવી, બોલવાનો વહેવાર કેવો કરવો તે જણાવ્યું. આવી રીતે આગલ આચારમાં તૈયાર થયેલા આચાર વિશેષરૂપે આચાર જણાવી, બોલવાનો વહેવાર કેવો કરવો તે જણાવ્યું. આવી રીતે આગલ આચારમાં તૈયાર થયેલા આચાર પાલવો જોઈએ એમ ઉપદેશ આપ્યો, આચારમાં તૈયાર થયેલો વિનયવાલો હોય તેથી વિનય જણાવી, મિલુક કેવા પ્રકારનો હોય તે જણાવી ‘શ્રીદશૈકાલિક’ના દશે અધ્યયનોની પૂર્ણાહુતિ કરી છે. વળી—

સીદાતા સાધુને સ્થિર કરવો અને વિવિક્તચર્યા પટલે છટો છટો આચાર જણાવવારૂપ વે ચૂલાઓ જણાવી છે.

જા 'શ્રીદશવૈકાલિક'માં દસ અધ્યયનો છે. પાઠના અધ્યયનમાં જે સંદેશા અને નવમા અધ્યયનમાં વાર સંદેશા છે. દસ અધ્યયનો પછી જે વૃણ છે. જા 'દશવૈકાલિક'માં છુટો ૨૨, ગાથાઓ ૫૧૫ અને પ્રશ્નિસ ૧ ગાથા છે.

૧. ૧. સારક ગુરુદેવશ્રીની ૧ શ્રુતિ કે-વિદ્યવનોને માટે જો પાદિસ્યધર્મો પ્રમ્નો ધણા છપાયા છે, તેથી મંદપતિવાહના યોગ માટે અવચૂરિ જેવા પ્રમ્નો છપાય તો માન. ૧ દેતુ ૧ અનેક અવચૂરિઓની કોપી વોટે જોધીને દેવાર કરી હતી અને બીજાઓને પણ સહાદ આપી હતી. ૧ માનના અનુસાર દે. લા. જૈ. પુ. ફહે તે કાર્ય પણ ગ્રહ કર્યું છે અને ૧૧ ગુણસાગરજી મહારાજ પાસેથી તે પ્રેસકોપીઓ મેલવી, અને ૧૧ સપાદન કરવા માટે તે સ્થાપ અમોને વિનંતિ કરી તે મુજબ જા પ્રમ્થ અમો ૧ સપાદિત કર્યો છે

જા સપુરિમાં મૂલ અને તેની શ્રુતિ ૧૧ અપાયુ છે. પ્રભુત પ્રમ્થમા અ ૧ની શ્રીઓ ગાથાની શ્રુતિનો કેટલોક ભાગ પ્રેસ કોપીમાં હેલ્થકરોપથી રહી જવા પામેલ છે બહુશ્રુત ગીતાર્થપુર આગમોદ્યારકશ્રીનીના મૂલ દસ્તાક્ષરોમા (૧૭૦૮ બનાવીને) આપવામાં આવેલ છે. જે સુદ્ધ પાઠકવનોને આત્માદાવી નિવરણે. સહસ્થાતમા અધ્યયનોનો અનુક્રમ, અને વિપયાનુક્રમ પણ આપવામા આવ્યા છે તેમજ શુદ્ધિપત્રક પણ અપાયુ છે શ્રુતિ સર્પૂર્ણ થયા પછી પરિશિષ્ટો આપવામાં આવેલા છે. તે જા પ્રમાણે-(૧) મૂલ અને ગાથાનો અકારાદિ, (૨) અન્ય વગેરે, (૩) સાધિપ્રમ્થોના નામો, (૪) સાધિપાઠોના પ્રતીકો, (૫) વિશિષ્ટ નામો, (૬) દેસાડેહાં અને મહામળ કરેલાં ચદાદરણોના નામો, (૭) વ્યાકરણના નિર્દેશો અને (૮) ન્યાયો. ૧૧ આઠ પરિશિષ્ટો આપી પ્રમ્થ પૂર્ણ કર્યો છે તોલ કાટસમાં મૂરંદુ અમાદ છે. ચોરહા કાટસમાં મૂરંદુ પ્રતમા છે તેવુ ને તેવુ છે. ૩૬૯ મી ગાથાની શ્રુતિ અને

લઘુવૃત્તિમાં વ્યાખ્યા કરી નથી. પૃ. ૫૦ પર ચોથા અધ્યયનમાં એક પ્રશ્નિસ ગાથા છે.

આ સૂત્રના આઠમા અધ્યયનની ૧૯ મી ગાથાની વૃત્તિમાં 'ઉપાશ્રય'નો ઉલ્લેખ છે. તથા અં ૫ ડ. ૧ ગા. ૧૮, ૨૧ અને આઠમા અધ્યયનની ૨૩ મી ગાથાની વૃત્તિમાં 'ધર્મલાભ' શબ્દનો ઉલ્લેખ છે.

આ વૃત્તિકારે પોતાનું નામ પૃ. ૨૨૦ માં જણાવતાં સુચોધકના શિષ્ય સુમતિસૂરિ એવું કહ્યું છે, પણ કોઈ કારણસર સુમતિ-સાધુ એવું તેમના માટે રૂઢ થયું હોય એમ દેખાય છે.

ગ્રન્થકાર મહારાજ આ લઘુટીકા કરતાં પોતાનું હ્રાપણ નથી કરતા પણ પૂર્વપુરુષોના ફરમાવેલાનું અનુકરણ કરે છે, એમ પૃ. ૨૨૦-૨૨૧માં જણાવે છે. કર્તાનો સંવત્ મઠ્ઠો હોય તેમ લાગતું નથી, પરંતુ વે પુષ્પિકાઓ પૃ. ૨૨૧માં આપેલી છે. તેમાં એક સં. ૧૫૧૬ ની અને એક સં. ૧૬૬૨ ની છે. તેથી એમ તો કહેવાય જ કે ૧૫૧૬ પહેલાં આ સંકલના કરી છે. ૧૫૧૬ની પ્રત 'શ્રીજૈન આનંદ પુસ્તકાલય' સુરતમાં અત્યારે વિદ્યમાન છે. તે પ્રત એકલી જ વૃત્તિવાળી છે. તેમાં મૂઝ નથી.

અમારું આ સંપાદન કાર્ય ૫. પૂ. તારક દેવસૂરતપાગચ્છસમાચારીસંરક્ષક આગમોદ્ધારક આચાર્યદેવ શ્રીઆનન્દસાગર-સૂરીશ્વરજી મહારાજના અનન્યપટ્ટધર, વિદ્યાવ્યાસંગી, શ્રુતસ્થતિર, શાન્તમૂર્તિ આચાર્ય માહારાજ શ્રીમાણિક્યસાગરસૂરીશ્વરજીની અમીદૃષ્ટિના આધારે થયું છે. અને એક વચ્ચત પ્રૂફ લોઈ આપવાની પણ ઉદારતા કરી છે.

અમે અમોને મળેલી સાધન-સામગ્રી અને અમારી વૃદ્ધિ પ્રમાણે આ ગ્રન્થનું સંપાદન કર્યું છે, છતાં કોઈ જગ્યાએ તેવી ક્ષતિ

૧. કદારયણકોસમાં દેવદ્રવ્યના અધિકારમાં વે માંડેનો ક્રયામાં પૃ. ૧૦૫ની પાંચમી પંક્તિમાં પણ 'ધર્મલાભ' શબ્દ છે.

श्रीसुमतिसाधुसूत्रितष्ट्युपेतं श्रीदशवैकालिकसूत्रम्

अध्ययनानि १०, चूलिके २, उद्देशकाः ६, सूत्राणि २१, गाथाः ५१५, प्रक्षिप्तगाथा १, पृष्ठानि २४४ ।

अध्ययनानुक्रमः

अध्ययनम्	उद्देशकः	नाम	गाथा	सूत्रम्	आपृष्टम्
१	०	दुमपुष्पिका (दुमपुष्पिका)	१-५=५	०	४
२	०	समणपुण्ड्रिका (आमणपुण्ड्रिका)	६-१६=११	०	११
३	०	बुद्धिगारकदा (बुद्धिगारकदा)	१७-३१=१५	०	१८
४	०	छत्तीवणिया (पद्मीवणिकायिका)	३२-५९=२८	१-१५	५१
५	१	पिण्डेसणा (पिण्डेसणा)	प्र. १	०	८२
५	२	"	६०-१५९=१००	०	९६
६	०	धम्मसत्यकामज्झयणं (महाचारकया)	१६०-२०९=५०	०	११७
			२१०-२७७=६८	०	

अध्ययनम्

उपेयकः

नाम

सप्तसप्तद्वी (वाप्ययुधिः)
 आचारपणिनी (आचारप्रणिधिः)
 विनयसमाप्ती (विनयसमाप्तिः)
 " " " " " " " "
 " " " " " " " "
 " " " " " " " "
 सप्तसप्तद्वी (सप्तसप्तद्वी)
 रससप्त (रससप्त)
 विनयसप्तद्वी (विनयसप्तद्वी)

२७८-३३४=५७
 ३३५-३९८=६३
 ३९९-४६२=६३
 ४६३-५२६=६३
 ५२७-५९०=६३
 ५९१-६५४=६३
 ६५५-७१८=६३
 ७१९-७८२=६३
 ७८३-८४६=६३

सप्त

०
 ०
 ०
 ०
 ०
 ०
 ०
 ०
 ०

आप्त

१२६
 १५७
 १८८
 २१९
 २५०
 २८१
 ३१२
 ३४३
 ३७४

श्रीदशवैकालिकलघुवृत्तेर्विषयानुक्रमः

पृष्ठं	पंक्तिः	गाथाङ्कः	विषयः	पंक्तिः	पृष्ठं	प्रतिः
५	४	७	अत्यागितिर्वचनम्		५	५-८
५	१	८	त्यागितिर्वचनम्	१-४	५	१०-१२
६	२	९	मत्तस्संयमस्यन्तरोपायः	५-९	६	५-१०
६	२		वणिक्कथा	१०-११	६	११-१४
७	३			१-८	७	१-११
८	३	१०	मत्तस्संयमवाह्योपायः	१-८	८	१-७
८	३	११	अगन्धततागह्मन्तेतः मनोनिग्रहोपदेशः	१-१०	८	९-१४
९	४		रयनेमिकथोपक्रमः	१-४	९	१-५
९	११	१२-१५	रयनेमि प्रति राजीमत्याः हितशिखा		९	७-१४
१०	४	१६	मोगत्तिनिवृत्तिनिर्देशः	७-९	१०	१-१३
११	४		नियतानियतश्रुतविभागः	११-१३	११	३-९
११	५	१		१	११	१०-१३

गाथाङ्कः	विषयः
अ० १	हुमपुष्पिका
१	मङ्गलं, शास्त्रोपक्रमः
२	धर्मस्वरूपम्
३-४	मधुकरोपमा
५	मधुकरोपनयः
५	साधुतानिर्देशः
अ० २	आमण्यपूर्विका
६	द्वितीयाध्ययनोपक्रमः
६	संकल्पसंयममादात्त्यम्
६	अग्रमणव्याख्या

गाथाद्वय	विषय.	पृष्ठ	पंक्तिः	मायाद्वय.	विषयः	पृष्ठं	पंक्तिः
	अ० ३ क्षुद्रकाचारकथा	१८	९		' सुयं मे० ' पदव्याख्या	{ २०	१०-१२
	द्वितीयाध्ययनोपक्रमः	१२	१-४			{ २१	१-४
१७	संयमिनामनाचरितकथनोपक्रमः	१२	६-१२		एकान्तध्वनिकवाद्योपदेशः	२१	४-६
१८-२५	अनाचरितत्रिपञ्चाशतीनामोहोत्तरः	{ १२	१४		गुणवच्छिद्यप्रशंसा	२१	७-८
		{ १६	१-३		धर्मदेसकार्दतानिर्वचनम्	२१	९-११
२६	साधूनामनाचरितपरिशदोपदेशः	१६	७-९		गणधरासमागमसिद्धिः, अन्तानिसिद्धमव.		
२७	साधुस्वरूपम्	{ १६	१२-१३		निरासश्च	२१	१२-१४
		{ १७	१-३		शुक्लकथासमरणा	२२	१-२
२८	साधुष्वर्था	१७	५-७		धितवप्रशंसा	२२	३-५
२९	साधूनां श्लेषम्	१७	९-१२				
३०-३१	आचारपरिपाकनफलम्	{ १८	१-४	सू० १	पदजीवनिकायकथनोपक्रमः	{ २२	६-१४
		{	७-९			{ २३	१-५
	अ० ४ पदजीवनिकायिका	५१			पदजीवनिकायस्वरूपं वदुभेष्टमभेष्टम्	{ २३	६ तः
	चतुर्थोध्ययनोपक्रमः	१९	१-४			{ २७	१२ पर्यन्तम्

गाथाङ्कः	विषयः	पृष्ठं	पंक्तिः	गाथाङ्कः	विषयः	पृष्ठं	पंक्तिः
सू० २	जीवनिकायशस्त्रनिर्वचनम्	{ २४ २५	१०-१४ १-३	सू० ११	अपुकाययतना	३८	२-१२
सू० ३	षड्जीवनिकायवधविरतिस्वरूपम्	{ २८ २९	१-१४ १-४	सू० १२	तेजस्काययतना	३९	७-१२
सू० ४	प्रथममहाव्रतस्वरूपम्	{ २९ ३०	१-१४ १-१३	सू० १३	वायुकाययतना	{ ४० ४१	९-१२ १-३
सू० ५	द्वितीयमहाव्रतस्वरूपम्	३१	५-८	सू० १४	वनस्पतिकाययतना	४१	१२
सू० ६	तृतीयमहाव्रतस्वरूपम्	३२	३-७	सू० १५	व्रसकाययतना	४३	२-९
सू० ७	चतुर्थमहाव्रतस्वरूपम्	३३	२-४	३२-४०	अयतनापरिहारोपदेशः	{ ४४ ४५	६-१३ १-८
सू० ८-९	पञ्चममहाव्रतस्वरूपम्	३३	१२	४१-४४	संयमस्य ज्ञानमूलकत्वोपदेशः	४६	१-१३
सू० १०	षष्ठव्रतस्वरूपम्	३४	१०-१३	४६-५६	जीवाजीवपरिज्ञानस्य ययोत्तरं यावत्	{ ४८ ४९	१-१४ १-७
	महाव्रतवर्णनोपसंहारः	३५	१-६				
	पृथ्वीकाययतना	{ ३६ ३७	३-१३ १-२		मोक्षाख्यफलप्रापकत्वनिर्देशः		

गाथाऽः	विषयः	पृष्ठं	श्लोः	गाथाऽः	विषयः	पृष्ठं	श्लोः
५७-५९	आमण्ययत्नसमाहयप्रामिदेतुवर्णनं उप- संसारम्	{ ५० ५१	{ ५-१३ १-४	२१७-२१९	प्रथमस्थानद्विमास्वरूपम्	१००	१-१०
अ० ५ विपरीपणा, उ० १-२		९६		२२०-२२१	द्वितीयस्थानगुणावाधरूपम्	१०१	१-८
अम्ययनोपक्रमः		५१	९	२२२-२२३	तृतीयस्थानाष्टाधानावरूपम्	१०१	१-८
६०-६१ गोचरचर्याविधेरुपक्रमः		{ ५१ ५२	{ १२-१३ १-६	२२४-२२५	चतुर्थस्थानाष्टास्वरूपम्	१०२	३-१०
६२-२०९ समेऽप्ययने गोचरचर्याविधिः				२२६-२३०	पंचमस्थानपरिमस्वरूपम्	{ १०३ १०४	{ ३-१४ १-८
अ० ६ महाभारकथा		२१७		२३१-२३४	षष्ठस्थानरात्रिभोजनस्वरूपम्	{ १०४ १०५	{ १३ १-१३
षष्ठाययनोपक्रमः		९७	१-४	२३५-२४०	दुष्प्रीकायाष्टाचारमभ्यर्चनम्	१०६	६-१३
२१०-२१४ साध्वाचारकथनोपक्रमः		{ ९७ ९८	{ ९-१३ १-११	२४१-२४४	तेजस्कायारम्भभर्जनम्	१०७	५-१३
साध्वाचाररूपे स्थानाष्टादशक- स्वरूपम्		{ ९८ ९९	{ १४ १-११	२४५-२४८	वायुकायारम्भभर्जनम्	१०८	५-१२
				२४९-२५४	वनस्पतिकायारम्भभर्जनम्	१०९	६-१३

गाथाङ्कः	विषयः	पङ्क्तिः	पृष्ठं	गाथाङ्कः	विषयः	पङ्क्तिः	पृष्ठं
२५५-२५८ अकल्पस्वरूपम्		{ ११० ५-१३ १११ १-४	{ १३६ ११८	अ० ७ वाक्यशुद्धिः सप्तमाध्ययनोपक्रमः			१-४
२५९-२६० गृहिभाजन्त्यागोपदेशः		{ १११ ८-१३ ११२ १-३	{ ११८ ११९	२७८-२८१ भाषाभेदाः, हेयोपादेयविभागः			१-१३ १-११
२६२-२६४ पर्यङ्कत्यागोपदेशः		{ ११२ ७-१३ ११३ १	{ १२० १२१	२८२-२८४ मृषाभाषास्वरूपम् २८५-२८७ वर्ज्यभाषास्वरूपम्			२-१२ ३-७
२६५-२६८ गृह्णित्यागोपदेशः		{ ११३ ८-१३ ११४ १-५	{ १२२ १२३	२८८-२९७ वाग्विधिनिषेधौ			६-१३ १-१४
२६९-२७२ स्नानवर्जनोपदेशः		{ ११४ १०-१३ ११५ १-७	{ १२४ १२५	२९८-३०२ हेयोपादेयवचनानि			६-१३ १-१०
२७३-२७५ शरीरविभूषात्यागोपदेशः		{ ११५ ११-१३ ११६ १-८	{ १२६ १२७	३०३-३१२ वचनप्रकाराः			८-१२ १-१४
२७६-२७७ आचारपरिपालनाफलवर्णनम्		११७ १-११	१२८				१-११

भाषाद्वयः	विषयः	पृष्ठं	पंक्तिः	भाषाद्वयः	विषयः	पृष्ठं	पंक्तिः
३१३-३१४	भाषाप्रकारः	१२९	१-७	अ० ८ आचारप्रणिधिः	१५७	९	
३१५-३१७	सावयवभाषा	{ १२९ १३०	{ ११-१२ १-७	ब्रह्मसाम्ययनोपक्रमः	१३७	१-४	
३१८-३१९	वचनविधिः	{ १३० १३१	{ ११-१२ १-८	आचारप्रविधिकथनप्रतिष्ठा	१३७	६-८	
३२०-३२३	सावयववचनभाषाविचारः	{ १३१ १३२	{ १३ १-१३	३२६-३४६ पदपरायणता	{ १३८ १४०	{ १-८ तः १-१०	
३२४-३२६	वचनप्रकारः	१३३	३-८	३४७-३५० सूत्रमाहक्यतन्ता	{ १४१ १४२	{ २-१४ १-३	
३२७-३३१	अवधारण्यविरूपाया भाषापरदलेः स्वरूपम्	{ १३४ १३५	{ ४-१३ १-३	३५१-३६२ विविधाभाषासमर्थाया	{ १४३ १४५	{ ४ तः १-१२	
३३२-३३४	भाषाविवेकः उपसंहारश्च	{ १३५ १३६	{ ११-१२ १-९	३६३-३७४ महत्त्वोपदेशः	{ १४७ १४९	{ १ तः १-३	
				३७५-३८४ शुर्वोदिविनयस्य भाषायाः ब्रह्मसाम्यसविधेर्व्योपदेशः	{ १५० १५२	{ ३ तः १-२	

मायाङ्कः	विषयः	पृष्ठं	पंक्तिः	मायाङ्कः	विषयः	पृष्ठं	पंक्तिः
३८५-३९४	अकरणीयनिषेधः, ब्रह्मचर्य- रक्षोपदेशः, विषयतृष्णावारणम्	{ १५३ १५५	१ तः १-३	४१६-४१७	विनयमहिमा	{ १६५ १६६	१३ १-७
३९५-३९८	निष्क्रमणश्रद्धारक्षोपदेशः, आचारफलकथनम्	{ १५५ १५७	१२ तः १	४१८-४१९	अविनीतदोषाः	{ १६६ १६७	१०-१३ १-४
	अ०९ विनयसमाधिः, उ०१	१६५		४२०-४२१	विनीताविनीतदृष्टान्तः	१६७	७-१३
	नवमाध्ययनोपक्रमः	१५७	३-६	४२२-४२४	दृष्टान्तोपनयेन विनीता- विनीतशिष्ययोः कामहानि-		
३९९	विनयभावस्य दुरन्तता	{ १५७ १५८	९-१३ १-४		प्रदर्शनम्	१६८	४-११
४००-४०८	गुर्वांशातनाया विविधोपमा-	१५९	११ तः	४२५-४२६	द्वेषोपमया विनयाविनयफलम्	१६९	२-७
	भिर्विरसतानिरूपणम्	१६२	१-४	४२७-४३१	लौकिकविनयनिर्देशेन लोको- त्तरविनयफलस्वरूपम्	{ १७० १७१	१-१४ १
४०९-४१५	गुरुविनयोपदेशः	{ १६३ १६५	८ तः १-७				

मायाट्टा	विषयः	पृष्ठं	वंक्ति-	मायाट्टा	विषयः	पृष्ठं	पंक्तिः
४३२-४३५	विनयप्रकारः	{ १७१ १७२	६-१३ १-८	सू. १७, मा. ४५५	विनयसमाधिभेदाः	{ १८२ १८३	५-१३ १-२
४३६-४३८	विनीतापिनीशयोः फलमुप- संहारश्च	१७३	२-१२	सू. १८, मा. ४५६	सुखसमाधिभेदाः	{ १८३ १८४	७-१३ १
४३९-४४५	अ० ९ उ० ३ आचार्यभिनयस्य मरिमा, सुभगाचारविधिश्च	{ १८० १७५ १७७	३ शः १-२	सू. १९, मा. ४५७	तपासमाधिभेदाः	{ १८४ १८५	६-१३ २
४४६-४५३	सुभगाचारमर्यादा	{ १७८ १८०	८ शः १-९	सू. २०, मा. ४५८- ४६०	आचारसमाधिभेदाः धाम्यत्योपसंहारश्च	१८६	१-१४
४५४-४५४	अ० ९ उ० ४	१८७		अ० १०, सप्तसुतः दशमाध्ययनोपक्रमः		१९६	२-४
सू. १६, मा. ४५४	समाधिसमानक्यतोपक्रमः, समाधिपदानभेदाश्च	{ १८१ १८२	४-१३ १	४६१-४८१	सप्तमेऽध्ययने स्वप्नप्रयोग- वर्णनम्	{ १८७ १९९	{ १८७ १९९

पंक्तिः	पृष्ठं	विषयः	गाथाङ्कः
९ तः १-९	{ २१० २१२	अनुभोतः प्रतिश्रोतसो- द्देश्योपादेयता	५००-५०३
७ तः १-११	{ २१३ २१५	साक्षाच्चारमर्थावा	५०४-५०८
५ तः १-२	{ २१७ २२०	कामासखनसूत्रानुगामितानु- प्रेक्षाऽऽचारपरिपालनफलादि-	५०९-५१५
५-६	२२०	निर्देशः	
१-८	२२१	हारिभिर्दीयवृत्तिप्रशस्तिः	
१०-१२	{ २२१ २२२	लघुटीकाप्रशस्तिः प्रत्यन्तरप्रशस्तिः	

पंक्तिः	पृष्ठं	विषयः	गाथाङ्कः
११-१२	२०९	प्रथमचूला, रतिवाक्या	
११ तः १-८	{ १९७ २०२	प्रथमचूलिकोपक्रमः संयमशिथिलमनसः रोधाय	
४-१३	{ २०३ २०४	स्थानाष्टादशकस्वरूपम् स्थानाष्टादशकविवेचनम्,	
१-१०	{ २०५ २०७	अष्टशीलताफलनिर्देशः स्थानाष्टादशकविवेचनं,	
८ तः १-८	{ २०८ २०९	संयमस्वरत्योः स्वरूपं फलम् स्थानाष्टादशकवर्णनं,	
६-१२	{ २०९ २२०	मनःस्थिरीकरणोपायः द्वितीयचूला-विविक्तचर्या	
१-९	२०९	द्वितीयचूलिकोपक्रमः	

शुद्धिपत्रकम्

पृष्ठाङ्कः	पङ्क्तिः	अशुद्धिः	शुद्धिः	पृष्ठाङ्कः	पङ्क्तिः	अशुद्धिः	शुद्धिः
५	१२	श्रुत०	श्रुय०	८०	१०	अशुद्धिः	शुद्धिः
२०	७	०मकस्वाया	०मकस्वाया	८१	४	सिद्धगति	सिद्धिगति
२८	८	एतदेवो एन्यस्यति	एतदेवोपन्यस्यति	९९	३	दृष्टोऽद्यो	दृष्टोऽद्यो
३०	१०	०प्रतिप्रति	०प्रतिप्रति	१०७	९	अपुन	अपुन
३२	८	०मीत्येह०	०मीत्येह०	१२३	७	०येप छी	०येप छी
४३	२	सेऽभिलू	से भिषखू	१४०	१२	गोत्रेण-	गोत्रेण-
५१	४	पूर्ववत् ॥	पूर्ववत् ॥	१५१	४	०कल्लो	०विषकल्लो
५१	६	अधुना	व्याख्यातं षट्कीवनिर्वाया-	१६१	९	रोमसङ्गा०	रोमसङ्गा०
			ध्यानम् । अधुना	१७१	१	वा-मुजङ्गो	वा-मुजङ्गो
६०	८	०त इति	०प्रचित इति	१७२	१२	०वर्त्तयेत्	०वर्त्तयेत्
६१	९	बलइत्ता	बालइत्ता	१७३	१२	०वृत्ती	०वृत्ती
६२	८	वशिष्टो०	वशिष्टो०	१७६	११	सिद्ध्या०	सिद्ध्या०
७८	६	०सुखोगरे	०सुखोषगरे	१९३	१०	तु वाक्	तु वाक्
						तने	तने

॥ अहम् ॥

श्रेष्ठि देवचन्द्रलालभाई—जैन-पुस्तकोद्धार-ग्रन्थाद्धे-

भगवच्छ्रयंभवश्रुतकेवलिनिर्युतं

श्रीमत्सुमतिसाधुसरिणा भवविरहाद्धितदृष्टीकोद्धनचुन्युपेतं

श्रीदशवैकालिकम् ।

ए नमः ॥ जयति विजितान्यतेजाः सुरासुराधीशसेवितः श्रीमान् । विमलस्त्रासविरहितस्त्रिलोकचित्तमणिर्वीरः ॥ १ ॥
इहार्थतस्त(तोडह)त्प्रणीतस्य सूत्रतो गणघरोपनिबद्धपूर्वगतोद्धतस्य शरीरमानसातिकडुकटुःखसन्तानविनाशहेतोः दश-
वैकालिकाभिधानस्य शास्त्रस्यातिशुद्धमहार्थगोचरस्य व्याख्या प्रस्तूयते, तत्र प्रस्तुतार्थप्रतिपादनार्थमेव धम्मस्य नमस्कार-
द्वारेणाशेषविघ्नविनायकोपशान्तये भगवान् शक्यं भवांचार्यो भावमंगलमाह—

धम्मो मंगलमुक्किट्ठं, अहिंसा संजमो तवो । देवावि तं नमंसांति, जस्स धम्मो सया मणो ॥ १ ॥
जहा दुमस्स पुप्फेसु, भमरो आवियइ रसं । न च पुप्फं किलामेइ, सो च पीणेइ अप्पयं ॥ २ ॥

एमेए समणा मुत्ता, जे लोए संति साहुणो । विहंगमा व पुण्फेसु, दाणभत्तेसणे रया ॥ ३ ॥
 वयं च वित्ति लडभामो, न य कोइ उवहम्मइ । अहागडेसु रीयंते, पुण्फेसु भमरा जहा ॥ ४ ॥
 सहुंगारसमा बुद्धा, जे भवंति अणिसिया । नाणापिंडरया दंता, तेण बुच्चंति साहुणो ॥ ५ ॥

त्ति चेमि । पढमं दुमणुण्फियज्जयणं समत्तं ॥ १ ॥

‘घम्मो मंगल’मियादि, मत्तपत्ते हितमनेनेति मद्गलं, ‘उत्कृष्टं’ प्रधानं, न हिमा अहिंसा-प्राणातिपातविरतित्यर्थः, दुर्गतिप्रसूतान् जीवान् धारयतीति घर्मा, स मद्गलं, ‘संयमा’ आश्रवद्धारोपरमः, तापयस्यनेकमवोपासमष्टप्रकारं कर्मेति ‘तपः’ अनशनादि, ‘देवाऽयि तं नमंसंति’ति (देवा अपि तं नमस्पन्ति) यस्य किं ?-धर्मे ‘सदा’ सर्वकालं ‘मनः’ अन्तःकरणमिति ॥ १ ॥ ‘जहा दुमस्से’ति ‘यथा’-येन प्रक्षारेण द्रुमस्य पुष्पेषु झरः-चतुरिन्द्रियः, किं ?-आपि-यति, कं ? , रमं मरुदमिति ‘न च’ नैव पुष्पं ‘क्लामयति’ पीडयति, ‘स च’ झरः ‘प्रीणाति’ तर्पयत्यात्मानमिति ॥ २ ॥ ‘एमेए’इत्यादि, ‘एवं’ अनेनेन प्रक्षारेण एते ये परिभ्रमन्तो दृश्यन्ते, आम्बन्तीनि भ्रमणाः तपस्यन्तीत्यर्थः, ते च तापमादयो भवंत्पठ आह-‘मुक्ताः’

‘नानावडरता’ नाना—अनेकप्रकारांभिग्रहविशेषात् प्रतिगृहमस्यात्यग्रद्वेष्ट्याच पिण्डः—आहारादिपिण्डः, नाना चाक्षौ पिण्डश्च अन्तप्रान्तादिर्वा तस्मिन् रताः—अनुद्वेगवन्तः, ‘दाता’ इन्द्रियदमेन दान्ता इति पदेऽसौ वाक्यश्लेषो द्रष्टव्यः, ईर्ष्यादिममिताश्च, ततश्चार्थोऽयं यथा अमरोपमया एषणाममिती यन्ते, तथा ईर्ष्यादिष्वपि त्रयस्यावरधृतहितं यन्ते, सादृभाषिकं—पारमार्थिकं, ते च साधव इति, पाठात्स्वर घा, ‘तेनोच्यन्ते साधव’ इति येन कारणेन मधुकरसमाना उक्तन्यायेन भ्रमरतुल्याः ॥ ५ ॥ इतिः परिममासौ, ध्वनीमीति न स्वमनीषिकया, किन्तु तीर्थहरगणधरोपदेशेनेति ॥

द्रुमपुष्टिपकाशयनं समाप्तम् १ ॥

—२२५—

व्याख्यातं द्रुमपुष्टिपकाशयनम्, अयुना आमरणपूर्विकारूपधारयते, अस्यैवमभिसम्बन्धः इहानन्तराव्ययने धर्मप्रदर्शोक्ता, सा येहैव जिनशासन इति, इह तु तदम्बुवगमे सति मा भूदभिनवप्रवृत्तितस्याधृतेः संमोह इत्यतो धृतिमता मवितव्यमित्येतदुच्यते, अनेन सम्बन्धेनायातमिदमन्वेष्यन्—

कहन्तु कुञ्जा सामन्त्रं, जो कामे न निवारए । एए एए विसीयंतो, संकल्पस्स वसं गओ ॥ ६ ॥

‘कहणु’ इति कथं नु कुर्यात् आमण्यं—अपणयावं यः कामान् न निवारयति, ‘कथं’ केन प्रकारेण, नुः क्षेत्रे, यथा कथं नु स राजा ! यो न रक्षति प्रजां, कथं नु स वैद्याकणो योऽपशब्दं प्रयुङ्क्ते !, एवं ऋषि नु कुर्यात् आमण्यं—भ्रमण-मां यः कामान् न निवारयति !, कारणमाह—‘पदे पदे विपीदन् सङ्कल्पस्य वशाद्भूतः’ कामानिवारणेन्द्रियाद्यपराध-

पदापेक्षया पदे पदे विपीदनात् सङ्कल्पस्य वशं गतत्वाद्, अप्रशस्ताध्यवसायः सङ्कल्प इति सूत्रसमासार्थ इति ॥ ६ ॥ न केवलमयमधिकृतसूत्रोक्त एव श्रामण्याकरणाद् अश्रमणः, किन्त्वाजीविकादिभयप्रव्रजितः सङ्कल्पचित्तो द्रव्यक्रियां कुर्वन्नप्यश्रमण एव-अयोग्य एव, कथं ? यत आह सूत्रकारः—

वत्थगंधमलंकारं, इत्थीओ सयणाणि य । अच्छंदा जे न भुंजति, न से चाइत्ति बुच्चइ ॥ ७ ॥

‘वत्थगंधमलंकारं’ इति वत्थगन्धमलङ्काराणि, तत्र वत्थाणि-चीनांशुकादीनि, गन्धाः-कोष्ठपुटादयः, अलङ्काराः-कटकादयः, अनुस्वारोऽलाक्षणिकः, स्त्रियोऽनेकप्रकाराः, शयनानि-पर्यङ्कादीनि, चशब्दादासनादिपरिग्रहः, एतानि वत्थादीनि किं ? अच्छन्ददाः-अस्ववशा ये केचन ‘न सुज्जते’ न सेवन्ते, किं बहुवचनोद्देशेऽप्येकवचननिर्देशः ?, विचित्रत्वात् सूत्रगते-विपर्ययश्च भवत्येवेतिकृत्वा आह-नासौ त्यागीत्युच्यते, सुचन्धुवत् (दश० चू० पृ० ८१) नासौ श्रमण इति ॥ ७ ॥

यथा चोच्यते तथाऽभिधातुकाम आह—

जे य कंते पिए भोए, लद्धे विपिटिकुव्वइ । सार्हीणे चयई भोए, से हु चाइत्ति बुच्चइ ॥ ८ ॥

‘जे य कंते पिए’ इति-य एव कान्तान्-कमनीयान् शोभनानित्यर्थः, प्रियान्-इष्टान्, भोगान्-शब्दादिविषयान्, लब्धान्-प्राप्तान्, उपनतानितियावत्, ‘विपिटिकुव्वइ’त्ति विविधं-अनेकैः प्रकारैः श्रुतभावनादिभिः पृष्ठतः करोति, परित्यजतीत्यर्थः, स च न बन्धेन बद्धः प्रोषितो वा, किन्तु स्वाधीन-अपरायत्तः, स्वाधीनानेव परित्यजति भोगान् पुनस्त्याग-

ग्रहणं प्रति समयं त्यागपरिणामवृद्धिसंलक्षनार्थं, भोगग्रहणं तु सम्पूर्णभोगग्रहणार्थं त्यक्तोपनतभोगसंप्रवचनार्थं वा, ततश्च ईदृशः, शुश्रूक्षन्द्स्यावधारणार्थत्वात् न एव त्यागीत्युच्यते, भस्तादिसद्, इति ॥ ८ ॥

समाइ पेहाइ परिधयंतो, सिया मणो निस्सरई वहिद्धा ।

न सा महं नो वि अहंपि तीसे, इच्चेव ताओ विणइज्ज रागं ॥ ९ ॥

‘समाइ पेहाइ’ इति, तस्येयं त्यागिनः समया-प्राप्त्यपरतुल्यतया प्रेषते अनयेति प्रेक्षा-दृष्टिस्तथा प्रेक्षया-दृष्ट्या परि-समन्तात् व्रजतो-गुरूपदशादिना संययोगेण रतमानस्येत्यर्थः, स्यात्-कदाचिदविन्यत्वात् कर्मगतेर्मनो निःसरति वहिर्धार्थं भुक्तभोगिनः पूर्वकीदितस्मरणादिना अमुक्तभोगिनश्च कुतूहलादिना मनः-अन्तःकरणं निस्सरति-निर्गच्छति वहिर्धार्थं-संप्रयोगाद्बहिरित्यर्थः, तदा प्रशस्ताल्यवश्यायनासौ अनुभवमद्भुतः परिस्थपतीयः, केनालम्बनेनेति ? यस्यां रागः सम्पन्नस्तां प्रति चिन्तनीयं ‘न सा मम, नाप्यहं तस्याः’ पृथक्कर्मफलमुखो हि प्राणिन इति, त्वं ततस्तस्याः मकाद्याद् व्यपनयेत् रागं, तच्चदक्षिणो हि न निवर्तन एवेति ॥ अश्रोदाहरणं (१० १)—

यथेको वणिक्पुत्रः मज्जातपसमवेरागो विधित्य संभारमास्तां नवे ययसि रतमानो विहाय यौरनधिया ममलहृतां स्त्रियं प्रयज्यामग्रहीत् । न च कैश्चिद्भ्रातृभ्यः सभतिक्रान्तेः गिधिना विहितवृत्त्यप्रणिधान इदं यत्रमुद्योगयामास-“न सा महं नोऽपि अहंपि तीसे” तेन च पठता समचिन्ति-यथा मा मम अहमपि तस्याः, यतोऽभावत्यन्तं ममानुरक्ता, ततः कथमहं तां प्राणात्ययेऽपि परित्यजामीति सम्प्रचार्यं चेतसि गुरुणां किमदतीमात्मीयामनिवेद्य गृहीतवाप्राप्त्युपकरण एव गतस्त्वं ग्रामं

यत्रासावास्ते, प्राप्तस्य तं ग्रामं जलानयनाय बहिर्ग्रामवाप्यामत्रान्तरे तस्यासौ प्रियतमा समायाता, विलोकितोऽसौ तया,
 तत्र दृष्टमात्रः प्रत्यभिज्ञातः, न च तेन सा प्रत्यभिज्ञाता, कृते च वन्दने परिपृष्टाऽसौ, यथा-भद्रे ! जानासि त्वममुकस्य
 वणिजः सुतां, सा च तस्मिन् प्रव्रजिते समाकर्णितधर्मा सञ्जातपरमवैराग्या संयोगानां दुःखबहुलतां परिकल्पयन्ती प्रव्रजि-
 तुकामा परिचिन्तितवती-यादृशान्यस्य चिह्नानि समवलोकयन्ते तादृशो विषयोन्मुखमस्य चेतः समभिलक्ष्यते, ततश्च विषया-
 मक्तयोरवयोरवश्यं भविष्यति दुर्गतिपातः, तदयमात्मा च, ततो मया परिरक्षणीय इति सम्प्रधार्य तं प्रति जगाद-भो साधो !
 सा मातापितृभिरन्यस्मै दत्ता, तत् श्रुत्वाऽसौ समचिन्तयत्, यथा-सत्यमहं भगवद्भिः साधुभिः पाठितो-“न सा महं नोऽवि
 अहंपि तीसे,” इति परिभावयन् परमसंवेगं गतः, तां जगाद-भद्रे ! तस्याः कारणेन जन्मान्तरकोटिभिरपि दुरापं भगवता-
 माचार्याणां पादपद्मं विहाय विषयाभिलाषी समागतोऽहं तत्पार्श्वे, दुष्टं चेष्टितमत इतः स्थानादेव व्रजाम्यहं गुरूणामन्तिके,
 ततः सा तं प्रत्यवादीत-मुने ! शोभनमुक्तवानसि, यतः असारा विषयाभिलाषाः, करिकलभश्रवणमिव चञ्चलमायुः, प्रति-
 क्षणध्वंसी देहः, अकृतधर्माणां ध्रुवो नरकपात इत्यादि तमनुशिष्य, कथयित्वा चात्मानं, सञ्जातवैराग्यं तं प्रेषयामास गुरूणा-
 मन्तिके, स्थिरीभूतश्च कृतवान् प्रव्रज्यां, एवमात्मा सन्धारणीयो यथा तेनेति ॥ ९ ॥ एवं तावदान्तरो मनोनिग्रहविविधरुक्तो,
 न चायं ब्राह्ममन्तरेण कर्तुं शक्यते, अतस्तद्विधानार्थमाह-

आयावयाहि चय सोगमल्लं, कामे कमाही कामियं खु दुक्खं ।

छिंदाहि दोसं विणएज्ज रागं, एवं सुही होहिसि संपराए ॥ १० ॥

‘आयाचयाही’ति संयमगेदान्मनसोऽग्निर्गमार्थमात्तापय-आतापनां कुरु, एकग्रहणे तज्ज्ञानीयग्रहणमिति न्यायात् यथानुरूपमनोदरतादेरपि विधिः, अनेनात्ममष्टतथदोषपरिहारमाह-तथा त्यज सौकुमार्य-परित्यज सुकुमारत्वं, अनेन तुमयमसुत्थदोषपरिहारमाह, तथाहि-सौकुमार्यात् कामेच्छा प्रवर्तते योषितां च प्रार्थनीयो भवति, एवमुभयासेमनेन कामान् क्रम-उल्लंघय, यतस्तैः क्रान्तैः क्रान्तैः कान्तमेव दुःस्वं भवतीति शेषः, सुश्रद्धोऽवधारणे, कामनिबन्धनत्वाद् दुःस्वस्य, अधुना अनन्तरं कामक्रमणविधिमाह-छिंदि द्वेपं-व्यपनय रागं सम्यग्ज्ञानबलेन विषाकलोचनादिना, एवं कृते कलमाह-एवं-अनेन प्रहारेण वर्तमानः किं-‘सुखमस्यास्तीति सुखी भविष्यसि, कः?, संपराये-संसारे यावदपरमं न प्राप्स्यसि तावत् सुखी भविष्यसि, संपराये-परीपदोपसर्गमङ्गाम इत्यन्यः ॥ १० ॥ किंच-संयमगेदान्मनस एवानिर्गमार्थमिदं चिन्तयेत्-पस्वदे जलियं जोई, धूमकेतुं दुरासयं । नेच्छंति वंतयं भोत्तुं, कुले जाया अगंधणे ॥ ११ ॥

‘पस्वदे’त्यादि, प्रस्कन्दन्ति-अभ्यवस्यन्ति ज्वलितं-ज्वालाभालाकुलं, न सुर्मसदिरूपं, कं ? ज्योतिषं-अग्नि धूमकेतुं-धूमच्छजं नोलकादिरूपं, दुराशयं-दुःखेनामात्रेण-अभिभूयत इति दुरासदस्तं, दुरभिमगमित्यर्थः, चशब्दलोपाद्, ‘न नेच्छन्ति वान्तं भोक्तुं’ परित्यक्तमनुं, विषमिति गम्यते, के?, नागा इति गम्यते, एवं किंविशिष्टाः?, कुले जाताः-समुत्पन्ना अगन्धने, नागानां हि मेददयं-गन्धना अगन्धनाश्च, तत्र गन्धना नाम द्रमिष्टं येतेहि आयष्टिया तं त्रिसं वणमुद्राओ आवियन्ति, अगन्धणा उण अवि मरणमण्डवसन्ति न य वंतमावियंति, उपसंहारस्त्वेवं भावनीयः-यदि तावत् विर्यञ्चोऽप्यभिमानमाप्राद् अपि जीवितं परित्यजन्ति, न च वान्तं सुञ्चते, तत्कथमहं जिनवचनाभिज्ञो विषाकदारुणान्

विषयान् वान्तानपि भोक्ष्य इति ॥ अस्मिन्नेवार्थे द्वितीयमुदाहरणं (दृ० २)—

जया किल अरिदुनेमी पव्वहओ, तया रहनेमी तस्स जेड्ढभाळओ रायमइ उवयरइ, जइ नाम एसा ममं इच्छिज्जा, सावि भयवई निब्बिन्नकामभोगा, नायं च तीए-जहा एसो मज्झं अज्झोवन्नो, अन्नया य तीए महुवयसंजुत्ता पेज्जा पीया, रहनेमी आगओ, मयणफलं मुहे काळण तीए वंतं, भणियं च-एयं पेज्जं पियाहि, तेण भणियं-कहं वंतं पिज्जइ ? तीए मणियं-जइ न पिज्जइ तओ अहंपि अरिदुनेमिसामिणा वंता कहं पिबिउमिच्छसि ? तथा ह्यधिकृतार्थसंवाद्येवाह—

धिरत्थु ते जसोकामी, जो तं जीवियकारणा । वंतं इच्छसि आवेउं, सेयं ते मरणं भवे ॥ १२ ॥

‘धिरत्थु’ इत्यादि, तत्र राजीमती किलैवमुक्तवती—‘धिगस्तु’ धिक्शब्दः कुत्सायां, अस्तु-भवतु ते-तव पौरुषस्येति गम्यते, हे यशःकामिन्-कीर्त्यमिलायिन् !, साद्वयं क्षत्रियामन्त्रणं, अथवा अकारप्रश्लेषादयशःकामिन् !, धिगस्तु-भवतु तव, यस्त्वं ‘जीवितकारणात्’ असंयमजीवितहेतोर्वान्तमिच्छस्यापातुं-परित्यक्तां भगवताऽभिलषसि भोक्तुमिति, अतः अतिक्रान्तमर्यादस्य ‘श्रेयस्ते मरणं भवेत्’ शोभनतरं तव मरणं, न पुनरिदं अकार्यं सेवनमिति । ततो धम्मो से कहिओ, सम्बुद्धो, पव्वहओ य, रायमईवि तं वोहिऊण पव्वइया, अन्नया कयाह सो रहनेमी चारवईए भिक्खं हिंदिऊण सामिसगासमा-गच्छंतो वासवहलएण अब्भाहओ एगं गुहं पविट्ठो, रायमई वि सामिणो वंदणयाए गया, वंदित्ता पडिस्सयमागच्छंतीए अंतरा चरिसिएण तिता अयाणंती तमेव गुहमणुपविट्ठा, वत्थाणि य पविसारियाणि, ताहे तीए अंगपच्चंगाणि दिट्ठाणि, सो रहनेमी तीए अज्झोवन्नो, दिट्ठो य णाए, इंगियांगारकुसलाए णाओ असोहणो भावो एयस्स, ततो सा तमिदमवोचत्—

अहं च भोगरायस्स, तं चऽसि अंधगवणिहणो । मा कुले गंधणा होमो, संजमं निहुओ चर ॥१३॥

‘अहं वे’ति अहं च भोगरायः-उग्रसेनस्य दुहितेति गम्यते, त्वं च असि-भवसि अंधकवृष्णेः-समुद्रविजयस्य, मुक्त इति गम्यते, अतो मा एकैकप्रधानकुले आर्वा गन्धनो भूव, जह न तुष्यतुल्लाहं होमोचि यणियं होह, अतः संयमं निभृतधर-मर्बदुःखनियारणं क्रियारुलापमभ्याधितः कुर्वति ॥ १२ ॥ किं च—

जह तं काहिसि भावं, जा जा दिच्छसि नारीओ । वायाविद्धुव्व हडो, आटुअप्पा भविस्ससि ॥१४॥

‘जह त’मिति, यदि त्वं करिष्यसि भावं-अभिप्रायं प्रार्थनमित्यर्थः, क ?-या या द्रक्ष्यसि नारीः-स्त्रिया, तागु एताः शोभनाः शोभनतराः सेवाभि-कामपात्रीत्येवंभूतं भावं यदि करिष्यसि, ततो वायुमाऽऽयिद्ध इव हतो-यातप्रेरित इवाचदमूलो वनस्पतिविशेषोऽस्ति यतारमा भविष्यसि, सकलदुःखघयनिवन्धनेषु संयमगुणेष्वप्यदमूलत्वाद् संसारसागरे प्रमादपवनप्रेरित इत्येवमर्थं पर्यटिष्यसि—

तीसे सो वयणं सोच्चा, संजयाइ सुभासियं । अंकुसेण जहा नागो, धम्मे संपडिवाइओ ॥ १५ ॥

‘तीसे सो वयण’मिति तस्या-राजीयस्या असौ-रथनेमिर्वचनमन्तरोदितं श्रुत्वा-आकर्ण्य किञ्चिद्विष्टापा-स्तस्याः ? संयतायाः-प्रव्रजिताया इत्यर्थः, किञ्चिद्विष्ट वचनं ?-सुभाषितं-संवेगनिबन्धन, अंकुशेन यथा नागो-रस्ती एवं धर्मे समग्रतिपादितो-धर्मे स्थापित इत्यर्थः ।

एवं करंति संबुद्धा, पंडिया पविअक्खणा । विणिअट्ठंति भोगेसु, जहा से पुरिसुत्तमो ॥ १६ ॥

त्ति वेमि । सामन्नपुवियं नामज्झयणं समत्तं २ ॥

‘एवं करंती’ति एवं कुर्वते संबुद्धाः—बुद्धिमन्तो बुद्धाः, सम्यग्दर्शनसाहचर्येण दर्शनैकीभावेन वा बुद्धाः संबुद्धा-विदितविषयस्वभावाः, सम्यग्दृष्टय इत्यर्थः, त एव विशेष्यन्ते पण्डिताः प्रविचक्षणाः, तत्र पण्डिताः प्रविचक्षया सूत्रपण्डिताः सम्यग्ज्ञानवन्तः प्रविचक्षणाश्चरणपरिणामवन्तः, अन्ये तु व्याचक्षते संबुद्धाः सामान्येन बुद्धिमन्तः, पण्डिता-वान्तमोगासेवनदोषज्ञाः, प्रविचक्षणा-अवद्यभीरवः, किं कुर्वन्ति ?—विनिवर्तन्ते भोगेभ्यो विविधं—अनेकैः प्रकारैरनादि-भवाभ्यासबलेन कदर्थ्यमाना अपि मोहोदयेन निवर्तन्ते भोगेभ्यो—विषयेभ्यो, यथा क इत्यत्राह—यथा असौ पुरुषोत्तमो रथनेमिः । आह—कथं तस्य पुरुषोत्तमत्वं ? यो हि प्रव्रजितोऽपि विषयाभिलाषीति ? उच्यते, तथाऽभिलाषेऽप्यप्रवृत्तेः, कापुरुषस्त्वभिलाषानुरूपं चेष्टत एवेति । अपरस्त्वाह—दशवैकालिकं नियतश्रुतमेव, यत उक्तं—“ नायज्झयणाहरणा इसिभासियमो पइन्नगसुया य । एए होति अनियया निययं पुण सेसमुस्सण्णं ॥१॥ ” तत् कथमभिनवोत्पन्नमिदमुदाहरणं युज्यत इति ? उच्यते, एवंभूतार्थस्यैव नियतश्रुतमात्राद् उस्मन्नग्रहणाच्चादोषः, प्रायो नियतं, न तु सर्वथा नियतमेवेत्यर्थः । ब्रवीमीति न स्वमनीषिकया, किन्तु तीर्थकरगणधरोपदेशेनेति ॥

दशवैकालिकश्रुतस्कंधे द्वितीयमध्ययनं दिप्पितमिति ।

व्याख्यातं आमण्यपूर्विकाख्यमध्यन, इदानीं शुद्धिकाचारकाख्यातमारभ्यते, अस्य चायमभिमतम्बन्धः—
इद्वानन्तराध्ययने धर्माभ्युपगमे सति मा भूदभिनगप्रवृत्तितत्त्वाधृतेः समोद इत्यतो धृतिमता भवितव्यमित्युक्तं, इद्व तु ता
धृतिराचारे कार्या, न त्वनाचारे, अयमेवात्मसमयोपाय इत्येनद्वच्यते, उक्त च—“तस्मात्मा संयतो यो हि, सदाचारे रतः
सदा । स एव धृतिमान् धर्मस्तस्यैव हि जिनोदितः ॥ १ ॥” इत्यनेन सम्बन्धेनायातमिति—

संजमे सुदुिअप्पाणं, विप्पमुक्काण ताइणं । तेसिमंयमणाइन्नं, निगंगायाण महेसिणं ॥ १७ ॥

संयमे—उक्तस्वरूपे शोभनेन प्रकारेणागमनीत्या स्थित आत्मा येषां ते तथा तेषां, त एव विशेष्यन्ते—विषिविधैः अनेकैः
प्रचारेः प्रकर्षेण—भावसार सुक्तास्तेषां, त एव विशेष्यन्ते—रचन्ति आत्मानं पर उभयं चेति व्रतारः, आत्मानं प्रत्येकबुद्धाः,
पर तीर्थक्ताः स्वतीर्णत्वात्, उभय स्वविरा इति, तेषामिदं वक्ष्यमाणलक्षणमनाचरितं—अकल्प्य केषामित्याह—निर्ग्रथानां—
साधुनामिति, अमिष्ठानमेतत्, महान्तश्च ते ऋषयश्च महर्षयो—यतय इत्यर्थः, तेषां एव पूर्वपूर्वभाव एवोचरोत्तरभावो
नियमतो हेतुहेतुमद्भावेन वेदितव्यो, यत एव सयमे सुस्थितात्मानोऽत एव विप्रमुक्ताः, संयमसुस्थितास्त्वचनिबन्धनत्वा-
द्विप्रमुक्ताः, एवं शेषेष्वपि भावतीर्थं, अन्ये तु वधानुपूर्णा हेतुहेतुमद्भावं वर्णयन्ति, यत एव महर्षयः, अत एव निर्ग्रन्थाः,
एवं शेषेष्वपि भावनीयमिति सूत्रार्थः ॥ १७ ॥ साम्प्रतं यदनाचरितं तदाह—

उद्देसियं कीयगडं, नियागममिहडाणि य । राइभत्ते सिणाणे य, गंधमहे छ वीयणे ॥ १८ ॥

‘उद्देसिय’मिति उद्देशनं—साध्याद्याधित्य दानारम्भस्येत्युद्देशः, उद्देशे मवमौद्देशिकं १, क्रयण क्रीतं, साध्यादिनि

मित्तमिति गम्यते, तेन कृतं-निर्वर्तितं क्रीतकृतं २, नियागमित्यामन्त्रितस्य पिण्डस्य ग्रहणं नित्यं न त्वनामन्त्रितस्य ३, अभिहृङ्गाणीति स्वग्रामादेः साधुनिमित्तमभिमुखमानीतमभ्याहृतं, बहुवचनं स्वग्रामपरग्रामनिशीथादिभेदख्यापनार्थं ४, रात्रिभक्तं-रात्रिमोजनं दिवसगृहीतदिवसशुक्तादिचतुर्भङ्गलक्षणं ५, स्नानं च-देशसर्वभेदभिन्नं, देशस्नानमधिष्ठान-शौचातिरेकेणाक्षिपक्षमप्रक्षालनमपि, सर्वस्नानं तु प्रतीतं ६, तथा गन्धमाल्यवीजनं च गन्धग्रहणात् कोष्ठपुटादिपरिग्रहः, माल्यग्रहणाच्च ग्रथितवेष्टिमादेर्माल्यस्य, वीजनं तालवृन्तादिना घर्मे ७-८-९ इदमनाचरितं, दोषाश्चौद्देशिकादिष्वारम्भ-प्रवर्त्तनादयः स्वधिया वाच्या इति ॥ १८ ॥ इदं चानाचरितमिति—

सन्निही गिहिमत्तेय, रायपिंडे किमिच्छए । संवाहणा दंतपहोअणा य, संपुच्छणा देहपलोअणा य ॥ १९ ॥

‘सन्निही’घ्नं, सन्निधीयते अनेन आत्मा दुर्गताविति सन्निधिः-घृतगुडादीनां सञ्चयक्रिया १०, गृहमात्रं च-गृहस्थभाजनं च ११, तथा राजपिण्डो-नृपाहारः, कः किमिच्छतीत्येवं यो दीयते स किमिच्छकः, राजपिण्डोऽन्यो वा सामान्येन १२, तथा सम्बाधनं-अस्थिमांसत्वग्रोमसुखतया चतुर्विधं मर्दनं १३, दन्तप्रधावनं च-अंगुल्यादिना दन्तक्षालनं १४, तथा सम्प्रश्नः-सावधो गृहस्थविषयो रादायं कीदृशो वाऽहमित्यादिरूपः १५, देहप्रलोकनं च-आदर्शादौ अनाचरितं १६, दोषाश्च सन्निधिप्रभृतिषु परिग्रहप्राणातिपातादयः स्वधियैव वाच्या इति ॥ १९ ॥ किंच—अट्टावए अ नालीए, छत्तस्स य धारणाट्टाए । तेगिच्छं पाहणा पाए, समारंभं च जोइणो ॥ २० ॥

‘अट्टावए’ इति, अष्टापदं वेत्यष्टापदं-घृतं, अर्थपदं वा-गृहस्थमधिकृत्य निमिचादिविषयमनाचरितं १७, तथा

‘नालिका चे’ति दूतविशेषलक्षणा यत्र मा भूरुक्षपाञ्चया पाशकपातनमिति नालिकाया कारयन्त इति, इयं चानाचरिता १८, अष्टापदेन मामान्यतो दूतग्रहणे मत्पण्यभिनिवेशनिबन्धनत्वेन नालिकायाः प्राधान्यरूपापनार्थं नालिकाग्रहणं, अष्टापददूत-विशेषपक्षे चोभयोरिति । उत्रस्य च-लोकप्रसिद्धस्य धारणमात्मानं वा वा प्रत्यनर्थयेति, आगाढग्लानाद्यालंपनं दूतवाञ्छाचरितं, प्राकृत्यैवत्या चात्रानुस्मालोपोऽकारनकारलोपो च द्रष्टव्यो, तथाश्रुतिप्रामाण्यादिति १९ । ‘तेभिच्छं’ति चिह्नितस्या भावश्चेत्तिस्य-व्याधिप्रतिक्रियारूपमनाचरितं २०, उपानहो वादयोरनाचरिते, वादयोरिति मामिप्रायकं न स्वापकत्वपरिद्वारायै उपग्रहसाधनेन २१, तथा समारंभणं समारंभश्च, उपोत्तियः-अंगेरनाचरितमिति २२, दोषास्त्वद्यापदादीनां प्रसिद्धा एव सुख्या एवेति ॥ २० ॥ किंच—

सिञ्जसायरपिंडं च, आसंदीपलियंकप । गिहंतरनिसिञ्जा य, गायस्सुव्वट्टणाणि य ॥ २१ ॥

‘सिञ्जायर’इत्यादि, दूतयातरपिठ्यानाचरितः, शाय्या-वपतिस्तथा तरति संसारमिति द्रव्यातरः-माधुवमतिदाता वर्तिषट् ॥ २३, आमन्दकूपर्यंकायनाचरितो एतौ च लोकप्रसिद्धांगेव २४-२५, तथा गृहान्तरनियथाऽनाचरिता गृहमेव गृहान्तर गृहयोर्वा अपान्तरालं तत्रोपवेशनं, चतुब्धात् पाटकादिपरिग्रहः २६, ॥ गायस्स-कायस्योद्धर्तनानि घाना-चरितानि, उद्धर्तनानि-पट्टासनपनलक्षणानि, चतुब्धाचदन्यसंस्कारपरिग्रह इति २७ ॥ २१ ॥ तथा—

गिह्विणो वेयावडियं, जा प आजीववत्तिया । तत्तानिब्बुडभोइत्ते, आउरस्सरणाणि य ॥ २२ ॥

गिह्विणोति गृहिणो-गृहस्य वैयापृत्यमिति व्यावृत्तमात्रो वैयापृत्यं, गृहस्यं प्रत्यन्यादिसंपादनमित्यर्थः, एतदना-

चरितमिति २८, तथा चाजीववृत्तिता-जातिकुलगणकर्मशिल्पानामाजीवनं आजीवस्तेन वृत्तिस्तद्भावा आजीववृत्तिता,
जात्याधाजीवनेनानयाचनेत्यर्थः, इयं चानाचरिता २९, तथा तप्तानिर्वृत्तभोजित्वं-तप्तं च तदनिवृत्तं तप्तानिवृत्तं-
अत्रिदंढोद्वृत्तं चेति विग्रहः, उदकमिति विशेषणान्यथानुपपत्त्या गम्यते, तद्भोजित्वं मिश्रमचित्तोदकभोजित्वमित्यर्थः, इदं
चानाचरितं ३०, आतुरस्मरणानि च-क्षुधाधातुराणां पूर्वोपश्रुतस्मरणानि चानाचरितानि आतुरस्मरणानि वा दोषातुरा-
श्रयदानानीति ३१ ॥ २२ ॥ किञ्च—

मूलए सिंगबरे य, उच्छुखंडे अनिवुडे । कंदे मूले अ सच्चित्ते, फले वीए य आमए ॥ २३ ॥
मूलएति मूलको-लोकप्रतीतः, शृङ्गबेरं च आर्द्रकं च तथा इक्षुखण्डं च लोकप्रतीतं, अनिवृत्तग्रहणं सर्वत्राभिसम्बध्यते,
अनिर्वृत्तं-अपरिणतमनाचरितमिति, इक्षुखण्डं चापरिणतं द्विपरान्तं यद्वर्तते ३२-३३-३४, तथा कन्दो-वज्रकन्ददादिः
३५, मूलं च-सङ्ग्रामूलादि सचित्तमनाचरितं ३६, फलं-त्रणुष्यादि ३७, बीजं-तिलादि ३८, आमकं-सचित्तमना-
चरितमिति ॥ २३ ॥ किञ्च—

सोवच्चले सिंधवे लोणे, रोमालोणे य आमए । सामुद्दे पंसुखारे य, कालालोणे अ आमए ॥ २४ ॥

‘सोवच्चले’ति, सोवर्चलं ३९, सैन्धवं ४०, लवणं ४१, रुमालवणं च ४२, आमकं, आमकमिति सचित्त-
मनाचरितं, सामुद्रं-समुद्रलवणमेव ४३, पांशुक्षार-ऊपरलवणं ४४, कृष्णलवणं च सैन्धवलवणपर्वतकदेशजं ४५,
आमकमनाचरितमिति ॥ २४ ॥ किञ्च—

धूषणे ति वमणे य, वरथीकम्म विरेअणे । अंजणे दंतवणे य, गायान्भंगविभूसणे ॥ २५ ॥

‘धूषणे’ति धूपनमिति-आरपवस्त्रयोत्तानाचरितमिति, प्राकृतशैल्याऽनामतव्याधिनिवृत्तये धूमपानमिति अन्ये व्याचक्षते ४६, वमनं च मदनफलादिना ४७, वस्तिकर्म पुटेकेनाविष्टाने स्नेहदानं ४८, विरेचनं दन्त्यादिना ४९, ताना अंजनं-रसाञ्जनादि ५०, दंतकाष्ठं च प्रतीतं ५१, गार्धाम्यद्वस्त्रैलादिना ५२, विभूषणं गाम्नाणामेवेति ५३ । ॥ २५ ॥ क्रियाएवमाह—

सत्त्वनेयमणाइधं, निगंगंथाण महेसिणं । संजमंमि य जुत्ताणं, लहुभूयविहारिणं ॥ २६ ॥

‘सत्त्वनेयमेयंति’ पर्वमेवद्-ओदेष्टिकादि यदनन्तरसुक्तमिदमनाचरितं, केशमित्याह-निर्घन्थानां महर्षीणां माधूना-मित्यर्थः, उ एव विशेष्यने-संयमे, चतुर्दशपक्षि च, गुरक्तानां-अभियुक्तानां, लघुभूतचिहारिणां लघुभूतो-चापुस्ततश्च चापुभूतोऽप्रतिपदतया विहारो येषां ते लघुभूतविहारिणस्तेषां, निगमनक्रियापदमेतदिति ॥ २६ ॥ किमिति अनाचरितं ?, यतस्ते एवम्भूता मवन्तीत्याह—

पंचासवपरिन्नाया, तिगुत्ता छसु संजया । पंचनिगहणा धीरा, निगंगंथा उज्जुदंसिणो ॥ २७ ॥

‘पंचासवे’त्यादि पंचाश्रया-दिपाठ्यः परिज्ञाता द्वित्रिषणा परिद्वया-द्वपरिद्वया प्रत्याक्यामनपरिद्वया च परि-मम-न्तान् ज्ञाता यैस्ते पंचाश्रवपरिज्ञाताः, यतश्चैवम्भूता अत एव त्रिगुप्ता मनोवाक्कायगुप्तिभिः गुप्ता, पइसु संयताः-पट्टमु

जीवनिकायेषु पृथिव्यादिषु मामस्त्येन यथाः, पंच निग्रहणा इति निगृहन्तीति निग्रहणाः पंचानां निग्रहणाः, पंचानामिन्द्रियाणां, धीरा-बुद्धिमन्तः, स्थिरा वा, निर्ग्रन्थाः-साधवः, ऋजुदर्शिनः इति ऋजुः-मोक्षं प्रति ऋजुत्वात् संयमस्तं पश्यन्त्युपादेयतेति ऋजुदर्शिनः-संयमप्रतिबद्धा इति ॥ २७ ॥ ते च ऋजुदर्शिनः कालमधिकृत्य यथाशक्त्या एतत् कुर्वन्ति—आयावयन्ति गिम्हेसु, हेमन्तेसु अवाउडा । वासासु पडिसंलीणा, संजया सुसमाहिया ॥ २८ ॥

‘आयावयन्ति’ आतापयन्तीत्यूर्ध्वस्थानादिना आतापनां कुर्वन्ति ग्रीष्मेऽप्येति-उष्णकालेषु, हेमन्तेषु-शीतकालेषु अप्राधृता इति-प्रावरणरहितास्तिष्ठन्ति, तथा वर्षासु-वर्षाकालेषु प्रतिसंलीना इत्येकाग्र्यस्या भवन्ति, संयताः-साधवः सुसमाहिता-ज्ञानदर्शनादिषु यत्नपराः, ग्रीष्मादिषु बहुवचनं प्रतिवर्षकरणज्ञापनार्थमिति ॥ २८ ॥ किञ्च—परीसहरिज्जुदंता, धूअमोहा जिइंदिया । सव्वदुक्खप्पहीणट्ठा, पक्कमंति महेसिणो ॥ २९ ॥

‘परीसहे’ति-मार्गाच्च्यवननिर्जराय परिषोढव्याः परीपहाः (तन्ना० अ० ९, ८)-क्षुत्पिपासादयः, त एव रिपवस्तुल्य-धर्मत्वात् परीपहरिपवः, ते दान्ता-उपशमं नीता यस्ते परीपहरिषुदान्ताः, धूतमोहा-विक्षिप्तमोहा इत्यर्थः मोहः-अज्ञानं, जितेन्द्रियाः-शब्दादिषु रागद्वेषरहिता इत्यर्थः, एवम्भूताः सर्वदुःखप्रक्षयार्थ-शारीरमानमाशेषदुःखप्रक्षयनिमित्तं प्रक्रामन्ति-प्रवर्तन्ते महर्षयः-साधव इति ॥ २९ ॥ इदानीमेतेषां फलमाह—

दुक्कराइं करित्ताणं, दुस्सहाइं सहेत्तु अ । केइत्थ देवलोएसु, केइ सिज्झंति नीरया ॥ ३० ॥

‘मुफरा’ इति एवं दुष्कृतानि कृत्वा औदेषिकादिरयागादीनि, तथा सुस्सहानि सहित्वा आतापनादीनि, केचनान्य
 देवलोकेषु सौधमोदिषु, मन्दन्तीति गणपदेशः, तथा केचन सिद्धयन्ति तेनैव प्रवेन सिद्धिं प्राप्नुवन्ति, वर्तमाननिर्देशः
 यत्रस्य त्रिक्तालविषयरथापनायाः, नीरजरक्षा इत्यष्टविधकर्मविप्रमुक्ताः, न त्वेकैन्द्रिया इव कर्मपुक्ता एवेति ॥ ३० ॥
 ये भैरविरिषानुष्ठानतो देवलोकेषु मण्डन्ति तेऽपि तत्रभूयता आर्यदेशेषु मुकुले जम्भावाप्य ग्रीष्मं सिद्ध्यन्त्येवेत्यत आह—
 खचित्ता पुयकम्माहं, संजमेण तवेण य । सिद्धिमगमणुप्पत्ता, ताइणो परिनिब्बुडु ॥ ३१ ॥

चि वेमि । खुशियायास्कहउत्तयणं तइयं ३ ॥

‘त्वयिसे’ति तद्वं देवलोकाद्युदा क्षपयित्वा पूर्वकर्मणि मावक्षेपाणि, केनस्याह—संप्रमेन उक्तस्वरूपेण तपसा
 च, एवं प्रशङ्गेण सिद्धिमार्गे—अपमर्दनान्दिलक्षणमनुप्राप्ताः सन्तस्मात्तरः आत्मादीनां परिनिर्यान्ति—सिद्धिं प्राप्नुवन्ति,
 अन्ये तु पठन्ति—परिनिब्बुदन्ति, तथापि प्राकृतदेशस्या छान्दमत्वाद्वाऽप्यमेव पाठो ज्यायानिति ॥ ३१ ॥ अथवीचीनि पूर्ववदिति ।

तृतीयं धुल्लकाचारारूपयणं समाप्तम् ३ ॥

इदानीं षड्जीवनिकायिकाख्यमारभ्यते—अस्य चायमभिसम्बन्धः, इहानन्तराध्ययने साधुना वृत्तिराचारे कार्या, न त्वनाचारे, अयमेव चात्मसंयमोपाय इत्युक्तं, इह पुनः स आचारः षड्जीवनिकार्यगोचरः प्राय इत्येतदुच्यते, उक्तं च—“छसु जीवनिकाएसु जे बुहे संजए सया । से चेव होइ विनेए, परमत्थेण संजए ॥ १ ॥” इत्यनेन सम्बन्धेनायातमिदमध्ययनमिति, तदाह—

सुयं मे आउसंतेणं भगवया एवमक्खायं, इह खलु छज्जीविणियानामज्झयणं, समणेणं भगवया महावीरेणं कासवेणं पवेइया सुयक्खाया सुपन्नत्ता, सेयं मे अहिज्जिउं अज्झयणं धम्मपन्नत्ती, कयरा खलु सा छज्जीविणियानामज्झयणं समणेणं भगवता महावीरेणं कासवेणं पवेइया सुयक्खाया सुपन्नत्ता सेयं मे अहिज्जिउं अज्झयणं धम्मपन्नत्ती । इमा खलु सा छज्जीविणिया नामज्झयणं समणेणं भगवया महावीरेणं कासवेणं पवेइया सुयक्खाया सुपन्नत्ता, सेयं मे अहिज्जिउं अज्झयणं धम्मपन्नत्ती, तंजहा—पुढविकाइया, आउकाइया, तेउकाइया, वाउकाइया, वणस्सइकाइया, तसकाइया, पुढवी चित्तमंतमक्खाया अणेगजीवा पुढोसत्ता, अन्नत्थ सत्थपरिणएणं, आऊ चित्तमंतमक्खाया अणेगजीवा पुढोसत्ता अन्नत्थ सत्थपरिणएणं, तेऊ चित्तमंतमक्खाया अणेगजीवा

पुढोसत्ता अन्नस्य सत्यपरिणएणं, वाऊ चित्तमंतमक्खाया अणेगजीवा पुढोसत्ता अन्नस्य सत्य-
 परिणएणं, वणस्सई चित्तमंतमक्खाया अणेगजीवा पुढोसत्ता अन्नस्य सत्यपरिणएणं, तंजहा-
 अगवीया, मूलवीया, पोरवीया खंधवीया, वीयरुहा, संमुच्छिमा तणलया, वणस्सइकाइया
 सवीया चित्तमंतमक्खाया अणेगजीवा पुढोसत्ता अन्नस्य सत्यपरिणएणं । से जे पुण इमे अणेगे
 बहवे तसा पाणा, तंजहा-अंडया, पोयया, जराउया, रसया, संसेइमा, संमुच्छिमा, उब्भिया,
 उववाइया, जेसिं केसिंचि पाणाणं अभिक्कंतं, पडिक्कंतं, संकुचियं, पसारियं, रुयं, भंतं, तसियं,
 पलाइयं, आगइगइविन्नाया जे य कीडपयंग्मा जाय कुंयुपिपीलिया सन्वे वेइंदिया सन्वे तेइंदिया
 सन्वे चउरिंदिया सन्वे पंचिंदिया सन्वे तिरिक्खजोणिया सन्वे नेरइया सन्वे मणुआ सन्वे
 पाणा परमाहम्मिआ । एसो खलु छट्ठो जीवनिक्काओ तसकाउत्ति पबुच्चइ । सूत्रं १ ।

‘सुयं मे’ इत्यादि, भुयते तदिदि भुतं-प्रतिविशिष्टार्थप्रतिपादनफलं वाग्योपमात्रं, भगवता निमुष्टमात्मीय-
 ध्वनकोटरप्रविष्टं धायोपशमिकमात्रपरिणामाधिर्मिचकारणं भुतमित्युच्यते, भुतमवष्टमवगतमिति पर्यायाः, मयेत्यात्म-
 परामर्शः, आपुरस्यास्तीत्यापुष्पांस्तस्यामन्यनं हे आयुष्मन् १, कः कमेवमाह १-गोष्ठमः सुधर्मस्वामी वा, जंन्-

स्वांमिनमिति, तेनेति भुवनभर्तुः परामर्शः, भगः-समग्रैश्वर्यादिः, सोऽस्यास्तीति भगवान्, तेन भगवता चर्द्धमान-
 स्वाभिनेत्यर्थः, एवमिति प्रकारवचनः शब्दः, आख्यातमिति केवलज्ञानेनोपलभ्यावेदितं, किमत आह-इह खलु
 षड्जीवनिकायिकानामाध्ययनमस्तीति वाक्यशेषः, इह तु लोके प्रवचने वा, खलु शब्दान्वाच्यतीर्थकृतप्रवचनेषु षड-
 जीवनिकायिकेति पूर्ववत्त्वामेत्यभिधानं अध्ययनमिति पूर्ववदेव, इह च श्रुतं मयेत्यनेनात्मपरामर्शेनैकान्तक्षणमङ्गा-
 पोहमाह-तत्रेत्यंभूतार्थानुपपत्तेरिति, उक्तं च-“एगंतखणियपक्खे गहणं चिय सब्बाहा न अत्थाणं । अणुसरणसासणाइ कुतो य
 तेलोग(०क्क)सिद्धाहं ? ॥ १ ॥ ” तथा आयुष्मन्निति च प्रधानगुणनिष्पन्नेनामन्त्रणवचसा गुणवत्ते शिष्यायागमरहस्यं देयं
 नागुणवते इत्याह, तदनुकंपाप्रवृत्तेरिति, उक्तं च-“आमे घडे निहितं, जहा जलं तं घडं विणासेइ । इय सिद्धतरहस्सं,
 अप्पाहारं विणासेइ ॥ १ ॥ ” आयुश्च प्रधानो गुणः, सति तस्मिन्व्यवच्छित्तिभावात्, ‘तेन भगवता एवमाख्यात’मित्यनेन
 स्वमनीषिकानिरासान्छास्त्रपारतंत्र्यप्रदर्शनेन न ह्यसर्वज्ञेनानात्मवतान्यतस्तथाभूतात् सम्यगनिश्चित्य लोके धर्मदेशना कार्ये-
 त्येतदाह विपर्ययसंभवादिति, उक्तं च-“सावज्जणवज्जाणं वयणाणं जो न जाणइ विसेसं । बुत्तुपि तस्स न खमं किमंग पुण
 देसणं काउं ? ॥ १ ॥ किं एत्तो पावयरं समं अणहिगयधम्मसब्बावो । अन्नं कुदेसणाए, कट्टयरागग्मि पाडेइ ॥ २ ॥ ”
 अथवा अन्यथा व्याख्यायते सूत्रैकदेशः-आउसंतेणंति भगवत एव विशेषणं, आयुष्मता भगवता, चिरजीविनेत्यर्थः,
 मंगलवचनं चैतद्, अथवा जीवता साक्षादेव, अनेन च गणवरपरंपरागमस्य जीवनविमुक्तानादिसिद्धचक्षुश्चापोहमाह-
 देहाद्यभावेन तथाविधप्रयत्नाभावादिति, उक्तं च-“वयणं न कायजोगाभावे ण य सो अणाइसिद्धस्स । गहणंमि य नो

पुढोसत्ता अन्नत्थ सत्थपरिणएणं, वाऊ चित्तमंतमक्खाया अणेगजीवा पुढोसत्ता अन्नत्थ सत्थ-
 परिणएणं, वणस्सई चित्तमंतमक्खाया अणेगजीवा पुढोसत्ता अन्नत्थ सत्थपरिणएणं, तंजहा-
 अगगबीया, मूलवीया, पोर्बीया खंवीया, बीयरुहा, संमुच्छिमा तणलया, वणस्सइकाइया
 सबीया चित्तमंतमक्खाया अणेगजीवा पुढोसत्ता अन्नत्थ सत्थपरिणएणं ; से जे पुण इमे अणेगे
 बहवे तसा पाणा, तंजहा-अंडया, पोयया, जराउया, रसया, संसेइमा, संमुच्छिमा, उब्भिमा,
 उववाइया, जेसिं केसिंचि पाणाणं अभिक्कंतं, पडिक्कंतं, संकुचियं, पसारियं, रुयं, भंतं, तसियं,
 पलाइयं, आगइगइविन्नाया जे य कीडपयंगा जाय कुंयुपिपीलिया सव्वे बेइंदिया सव्वे तेइंदिया
 सव्वे चउरिंदिया सव्वे पंचिंदिया सव्वे तिरिक्खजोणिया सव्वे नेरइया सव्वे मणुआ सव्वे
 पाणा परमाहम्मिआ । एसो खलु छट्ठो जीवनिक्काओ तसकाउत्ति एवुच्चइ । सूत्रं ।

'सुयं मे' इत्यादि, श्रुयते तदिदि श्रुतं-प्रतिविशिष्टार्थप्रतिपादनकलं वाग्योगमात्रं, भगवता निसुटमात्मीय-
 श्रवणकोटरप्रविष्टं स्वायोपश्रमिकमात्रपरिणायादिर्भावकास्त्वं श्रुतमवष्टववगतमिति पर्यायाः, मयेत्यात्म-
 परामर्शः, आपुरस्यास्तीत्यापुष्मांस्तस्यामन्त्रणं दे आयुष्मन् !, कः कमेवमाह ?-गौतमः सुषर्मस्वामी वा, जंबू-

कुत इत्याह-अध्ययनं धर्मप्रज्ञप्तिः, “निमित्तकारणहेतुषु सर्वाणां प्रायोदर्शन”मिति वचनात्, “हेतौ प्रथमा” अध्ययन-
त्वात्, अग्यात्मानयनात् चेतसो विशुद्धथापादनादित्यर्थः, एतदेव कुत?, इत्याह-धर्मप्रज्ञप्तेः प्रज्ञपनं प्रज्ञप्तिः धर्मस्य
प्रज्ञप्तिः धर्मप्रज्ञप्तिस्ततो धर्मप्रज्ञप्तेः कारणात् चेतसो विशुद्धथापादनं, चेतोविशुद्धथापादनाच्च श्रेय आत्मनोऽध्येतुमिति, अन्ये
तु व्याचक्षते-अध्ययनं धर्मप्रज्ञप्तिरिति, पूर्वोपन्यस्ताध्ययनस्यैवोपादेयतया अनुवादमात्रमेतदिति। शिष्यः पृच्छति-कतरा
खलु इत्यादि सूत्रमुक्तार्थमेव, अनेनैतद्वर्णयति-विहायाभिमानं संविग्नेन शिष्येण सर्वकार्येष्वेव गुरुः प्रष्टव्य इति।

आचार्य आह-इमा त्वत्त्वित्यादिसूत्रमुक्तार्थमेव, अनेनाप्येतद्वर्णयति गुणवते शिष्याय गुरुणाऽप्युपदेशो दातव्य
एवेति। तंजहा-पुढविकाहया इत्यादि, अत्र तद्यथेत्युदाहरणोपन्यासार्थः, पृथिवी-काठिन्यलक्षणा प्रतीता सैव कायः-
शरीरं येषां ते पृथिवीकायाः पृथिवीकाया एव पृथिवीकायिकाः, स्वार्थिके कप्रत्ययः। आपो-द्रवाः प्रतीतास्ता एव कायः-
शरीरं येषां ते अप्काया अप्काया एव अप्कायिकाः, तेजः-उष्णलक्षणं प्रतीतं तदेव कायः-शरीरं येषां ते तेजस्कायाः
तेजस्काया एव तेजस्कायिकाः, वायुश्चलनधर्मा प्रतीत एव स एव कायः-शरीरं येषां ते वायुकाया वायुकाया एव वायु-
कायिकाः, वनस्पतिः-लतादिरूपः प्रतीतः स एव कायः-शरीरं येषां ते वनस्पतिकायाः वनस्पतिकाया एव वनस्पतिकायिकाः,
एवं वनस्पतीलास्त्रमाः प्रतीताः त एव कायाः-शरीराणि येषां ते वनस्पतिकाया एव वनस्पतिकायाः, इह च सर्वभूता-
धारत्वात् पृथिव्याः प्रथमं पृथिवीकायिकानामभिधानं, तदनन्तरं तत्प्रतिष्ठितत्वाद्पृथिवीकानां, तदनन्तरमप्रतिपक्षत्वा-
त्तेजस्कायिकानां, तदनन्तरं तेजस उपष्टम्भकत्वाद् वायुकायिकानां, तदनन्तरं वायोः, आस्वाप्रचलनादिगम्यत्वाद् वनस्पति-

हेऊ सत्यं असागमो कइ नु ? ॥ १ ॥ ” अथवा आचसंतेणंति, गुरुमूलमावसता, अनेन च शिष्येण गुरुवरणतेविना मदः
 माव्यमित्येतदाह, स्नानादिदुष्टादिगद्गावाद्, उक्तं च—“ नावस्य होर मागी, श्वितरतो दंगुणे वरिते य । वस्त्रा याव रुद्राए,
 गुरुकुलनासं न सुंचंति ॥ १ ॥ ” अथवा आउसंतेणं-आश्रयता यमवत्पादारविन्ददुग्धलमुचमाग्नेन, अनेन च भिनयप्रति-
 पत्तेर्गरीयस्त्वमाह, यिनयश्च मोक्षमूलत्वात्, उक्तं च—“ मूलं संमास्स उ होति कमाया अणंनपत्तस्स । निपजो ठाणपउवो
 दुक्खलियिदुक्खलस्स मोक्खलस्स ॥ १ ॥ ” कृतं प्रसंगेन, प्रकृतमुच्यते—

ब्रह्म खलु पद्मजीवनिकायिकानामाभयनमस्तीत्युक्तं, अत्राह-पद्मजीवनिकायिका केन प्रत्रिदिता प्ररूपिता वा ?
 इति उच्यते, तेनैव भगवता, एत आह-समणेणमिस्यादि, सा च तेन श्रमणेन-भारतपक्षिना भगवता-समग्रेश्वर्या-
 दियुक्तेन महावीरेण-कथायादिब्रह्मजयान्महाधीरः, उक्तं च—“ रिदारयति पत्तुर्म्म, तपसा च विराजते । तपोनीरेण युक्तश्च,
 तस्माद्धीर इति स्मृतः ॥ १ ॥ ” महाधासो वीरश्च महावीरस्तेन महावीरेण, अत्राह-पद्मजीवनिकायिका केन
 प्रविदिता पररूपिता वा ? इति उच्यते, तेनैव भगवता, एत आह-समणेणमिस्यादि, काश्यपेनेति काश्यपगोत्रेण प्रत्रिदिता
 नान्यतः कृतत्रिदाकर्ण्यं ज्ञाता, किं तर्हि ? स्वयमेव केवललोकेन प्रकर्षेण विदिता-ज्ञानेत्यर्था, स्यात्कथातेति भदेवमनुष्वा-
 सुरायां एवंदि सुष्ठु आख्याता-स्याख्याता, सुप्रज्ञेति, यथैवाख्याता तथैव सुष्ठु ग्रन्थपरिहारातेवनेन प्रकर्षेण सत्यमासेवि-
 तेत्यर्थः अनेकार्थत्वादातानां “ मरिसासेनार्थः, ” तां चैवम्भूतां पद्मजीवनिकायिकां श्रेयो मेऽध्येतुमिति, श्रेया-वच्यं
 दितं, मे इति आत्मनिर्देशः, छान्दसत्वात्सामान्येनात्मनिर्देश इत्यन्ये, तस्य श्रेय आत्मनोऽध्येतुमिति पठितुं श्रोतुं भावयितुं,

कुत इत्याह-अध्ययनं धर्मप्रज्ञप्तिः, “निमित्तकारणहेतुषु सर्वाणां प्रायोदर्शन”मिति वचनात्, “हेतौ प्रथमा” अध्ययन-
त्वात्, अध्यात्मानयनात् चेतसो विशुद्ध्यापादनादित्यर्थः, एतदेव कुत ? इत्याह-धर्मप्रज्ञप्तेः प्रज्ञपनं प्रज्ञप्तिः धर्मस्य
प्रज्ञप्तिः धर्मप्रज्ञप्तिस्ततो धर्मप्रज्ञप्तेः कारणात् चेतसो विशुद्ध्यापादनं, चेतोविशुद्ध्यापादनाच्च श्रेय आत्मनोऽध्येतुमिति, अन्ये
तु व्याचक्षते-अध्ययनं धर्मप्रज्ञप्तिरिति, पूर्वोपन्यस्ताध्ययनस्यैवोपादेयतया अनुवादमात्रमेतदिति । शिष्यः पृच्छति-कतरा
स्वल्प इत्यादि सूत्रमुक्तार्थमेव, अनेनैतद्दर्शयति-विहायाभिमानं संविग्नेन शिष्येण सर्वकार्येष्वेव गुरुः प्रष्टव्य इति ।

आचार्य आह-इमा खल्वित्यादि सूत्रमुक्तार्थमेव, अनेनाप्येतद्दर्शयति गुणवते शिष्याय गुरुणाऽप्युपदेशो दातव्य
एवेति । तंजहा-पुढविकाइया इत्यादि, अत्र तद्यथेत्युदाहरणोपन्यासार्थः, पृथिवी-काठिन्यलक्षणा प्रतीता सैव कायः-
शरीरं येषां ते पृथिवीकायाः पृथिवीकायिकाः, स्वार्थिके कप्रत्ययः । आपो-द्रवाः प्रतीतास्ता एव कायः-
शरीरं येषां ते अप्काया एव अप्कायिकाः, तेजः-उष्णलक्षणं प्रतीतं तदेव कायः-शरीरं येषां ते तेजस्कायाः
तेजस्काया एव तेजस्कायिकाः, वायुश्चलनधर्मा प्रतीत एव स एव कायः-शरीरं येषां ते वायुकाया वायुकाया एव वायु-
कायिकाः, वनस्पतिः-लतादिरूपः प्रतीतः स एव कायः-शरीरं येषां ते वनस्पतिकायाः वनस्पतिकायिकाः,
एवं व्रसनशीलास्त्रमाः प्रतीताः त एव कायाः-शरीराणि येषां ते व्रसकायास्त्रसकाया एव व्रसकायिकाः, इह च सर्वभूता-
धारत्वात् पृथिव्याः प्रथमं पृथिवीकायिकानामभिमानं, तदनन्तरं तत्प्रतिष्ठितत्वादप्कायिकानां, तदनन्तरमप्रतिपक्षत्वा-
चेजस्कायिकानां, तदनन्तरं तेजस उपष्टम्भकर्त्वाद् वायुकायिकानां, तदनन्तरं वायोः शाखाप्रचलनादिगम्यत्वाद् वनस्पति-

हेतु सत्यं असागमो कः नु ? ॥ १ ॥ ” अथवा आवसंतेषंति, गुरुमूलमावमता, अनेन च शिष्येण गुरुषरणसेविना मदा-
 माभ्यमित्येतदाह, छानादिबुद्धिमद्भावाद्, उक्तं च—“ नाणस्म होह मागी, चिरतरतो दंशणे चरिते य । धन्ना याव क्ख्वाए,
 गुरुकुलवासं न हंचंति ॥ १ ॥ ” अथवा आउसंतेणं-आमृद्यता यमवत्पादादिविन्दयुगलमुचमाश्वेन, अनेन च विनयप्रति-
 पत्तेर्गरीयस्त्वमाह, विनयस्य मोक्षमूलत्वाद्, उक्तं च—“ मूलं संमारस्स उ होति कमाया अणंतपत्तस्म । विण्णो ठाणएउचो
 दुक्खविट्ठफलस्स मोक्खस्म ॥ १ ॥ ” कृतं प्रसंगेन, प्रकृतमुच्यते—

अत्र सखु पइजीवनिकायिकानामाभ्यनमस्तीत्युक्तं, अत्राह-पइजीवनिकायिका केन प्रविदिता प्ररूपिता वा ?
 इति उच्यते, तेनैव भगवता, यत आह-समणेणमित्यादि, सा च तेन श्रमणेन-महातपस्विना भगवता-समग्रेययो-
 दिद्युक्तेन महावीरेण-कपायादिछुजयान्महावीरः, उक्तं च—“ विदारयति पररुम्मं, तपमा च शिराज्जे । तपोगीरेण युत्तध,
 तस्माद्वीर इति स्मृतः ॥ १ ॥ ” महाश्रमो वीरश्च महावीरस्तेन महावीरेण, अत्राह-पइजीवनिकायिका केन
 प्रविदिता प्ररूपिता वा ? इति उच्यते, तेनैव भगवता, यत आह-समणेणमित्यादि, काश्यपेनेति काश्यपगोत्रेण प्रविदिता
 नान्यतः ब्रुवन्निदाकर्ण्य ज्ञाता, किं तर्हि ! स्वयमेव केवलालोकेन प्रकृषेण विदिता-ज्ञातेत्यर्था, स्यादुच्यतेति सुदेवमनुष्या-
 मुरायां पर्यादि सुष्ठु आख्याता-स्याख्याता, सुप्रज्ञेति, यथैवाल्ल्याता तथैव सुष्ठु धर्मपरिदारासेवनेन प्रकृषेण सम्प्रमासेवि-
 तेत्यर्थः अनेकार्थत्वाद्भातानां “ अपिगसेवनार्यः, ” तां चैरम्भूतां पइजीवनिकायिकां श्रेयो मेऽप्थ्येतुमिति, श्रेयः-पथ्यं
 दिवं, मे इति आत्मनिर्देशः, छान्दमत्वस्तामाम्येनात्मनिर्देश इत्यन्ये, ततश्च श्रेय आत्मनोऽप्थ्येतुमिति पठितुं श्येतुं भावयितुं,

भवति, यथा कृष्णामृदु उदकस्य पाण्डुमृदश्च परस्परं स्पर्शगन्धादिभिः, यदा कृष्णामृदा कलुषितमुदकं भवति तदाऽसौ कृष्ण-
 मृदुदकस्य पाण्डुमृदश्च शस्त्रं भवति, एवं च परिणतायां पृथिव्यामुच्चारदिकरणेऽपि नास्ति तदतिपात इत्यहिंसकत्वोपपत्तेः
 सम्भवी साधुधर्म इति । एवमापश्चित्तवत्य आख्याताः, तेजश्चित्तवदाख्यातं, वायुश्चित्तवानाख्यातः, वनस्पति-
 श्चित्तवानाख्यातः, इत्याद्यपि द्रष्टव्यम् । इदानीं वनस्पतिजीवविशेषप्रतिपादनायाह—‘तंजहा अगगवीया’ इत्यादि, तद्
 यथा उपन्यासार्थः, अग्रं वीजं येषां ते अग्रवीजाः—कोरुण्टकादयः, एवं मूलं वीजं येषां ते मूलवीजाः—उत्पलकन्दादयः,
 पर्व वीजं येषां ते पर्ववीजाः—इक्ष्वादयः, स्कन्धो वीजं येषां ते स्कन्धवीजाः—शल्लक्यादयः, बीजाद् रोहन्तीति बीज-
 रुहाः—शाल्यादयः, संमूर्च्छन्तीति संमूर्च्छिमाः—प्रसिद्धवीजाभावेन पृथिवीवर्षादिममुद्भवास्ते तथाविद्यास्वणादयः, न चैते
 नः संभवन्ति, दग्धभूमावपि संभवात्, तथा तृणलतावनस्पतिकारिका इति, अत्र तृणलताग्रहणं स्वगतानेकमेदसं दर्शनार्थं,
 वनस्पतिकारिकग्रहणं सूक्ष्मवादराधिनैकवनस्पतिमेदसद्ग्रहार्थः, एतेन पृथिव्यादीनामपि स्वगता भेदाः पृथिवीशर्करादयः,
 तथाऽवश्यायिमिहिकादयः, अङ्गारज्वालादयः, क्षब्धामण्डलिकादयो भेदाः सूचिता इति, सवीजाश्चित्तवन्तः ‘आख्याताः’—
 कथिता इति । एते ह्यनन्तरोदिता वनस्पतिविशेषाः सवीजाः—स्वस्वनिबन्धनाश्चित्तवन्तः—आत्मवन्त आख्याताः—कथिताः ।
 एते चानेकजीवा इत्यादि ध्रुवगण्डिका पूर्ववत् ॥ इदानीं त्रसाधिकार एतदेवाह—‘से जे पुण इमे’ सेशब्दोऽथशब्दार्थः,
 असावप्युपन्यासार्थः, “अथ प्रक्रियाप्रश्नानन्तर्यमङ्गलोपन्यासप्रतिवचनसमुच्चयेष्वि”ति वचनाद्, अथ ये पुनरस्मी—चालारी-
 नामपि प्रसिद्धा अनेके—द्वीन्द्रियादिभेदेन बहव एकैकस्यां जातौ त्रसाः प्राणिनः, त्रस्यन्तीति त्रसाः, प्राणा—उच्छ्वासादय

कायिकानां, तदनन्तर च वनस्पतेस्तृतीयप्राद्वेकत्वात् असंकायिकानामिति । विप्रतिपक्षिनिरामाये पुनराह-पृथ्वीं चित्त-
 मंतमन्वाया पृथिवी-उक्तलक्षणा चित्त-जीवलक्षणे तदस्या अस्तीति चित्तगती-मन्तीवेत्यर्थः, पाठान्तरं वा 'पृथ्वी
 चित्तमन्तमकल्पाया,' अत्र मात्रशब्दः स्तोत्रगती यथा "सर्पपत्रिभागमात्र"मिति, ततश्चित्तमात्रा-स्तोत्रविशेषेत्यर्थः,
 तथा च प्रबलमोक्षोदयात् सर्वजपन्यं चैतन्यमेवेन्द्रियाणा तदधिर्हं द्वीन्द्रियासीनामिति, आगम्यात्ता-जर्गष्टेन कथिता, इय
 चानेकजीवा-जनेके जीवा यस्यां मा अनेकजीवा, न पुनरेकजीवा, यथा वैदिकानां "पृथिवी देवते"त्येवमादियचनप्रामा
 न्यादिति । अनेकजीवापि कैविरैकभूतात्मापेक्षेय्यत एव, यथाहुरेके- "एक एव हि भूतास्मा, भूते भूते व्यवस्थितः ।
 एकधा बहुधा चैव, दृश्यत जलचन्द्रवत् ॥ १ ॥" अत आह-पुनो सत्ता-एवैक सत्ताः-प्राणिनो (आत्मानो) यस्यां
 सा पृथक्सत्ता, अंगुलासंख्येयमागमाप्राप्तमाह नया पारमार्थिकानेकजीवसमाधितेति भारः आह-पेपेयं जीवविरूपा पृथ्वी
 ततस्तस्यामुच्चारणदिकरणेन नियमतस्तदतिपातादहिसंस्तयानुपपत्तिरित्यसंभवी साधुवर्ग्यं इत्याह-अन्वयश्च शास्त्रपरिण-
 तायाः-शुद्धपरिणता पृथिवी विहायान्या चित्तवत्स्वरूपतेरर्थः, अत्र किं प्रविष्ट्याः शब्दे १,-" दवं सस्यग्निमविर्मेहंभिल-
 खास्लोभमादयं । भावो उ दुष्पउचो वाया काओ अदिरइ य ॥ १ ॥ किञ्ची सत्कायसत्ये, किञ्ची परकाय तदुभये किञ्ची ।
 एय तु दवसत्यं भावे अस्संजमो सत्यं ॥ २ ॥" घावनवत्तमनोत्सन्ननादिः, एतानि स्वपरव्यापादकत्वात्कर्मवन्धनिबन्धनत्वात्
 शुद्धमिति, तथा किञ्चित् स्वकायशुद्धं यथा कृष्णा मृषीलादिभ्युदः शुद्धं, एवं गन्धरमस्पर्शमेदेऽपि शुद्धशेषेचना कार्पा, तथा
 किञ्चित् परकायेऽपि परकायशुद्धं यथा पृथ्वी अप्येवाप्रसृतीनामप्येवाप्रसृतयो वा पृथिव्याः, तदुभये किञ्चिदिति किञ्चिदुभयशुद्धं

कृतत्रसभेदानाह-जे य इत्यादि, ये च कीटपतङ्गा इत्यत्र कीटाः-क्रमयः, “एकग्रहणे तज्जातीयग्रहण”मिति द्वीन्द्रियाः-शंखा-
दयोऽपि गृह्यन्ते, पतङ्गाः-शलभाः, अत्रापि पूर्वचतुरिन्द्रिया भ्रमरादयोऽपि गृह्यन्त इति, तथा याश्च कुन्थुपिपीलिका
इत्यनेन त्रीन्द्रियाः सर्वे एव गृह्यन्ते, अत एवाह-सर्वे द्वीन्द्रियाः-कृम्यादयः सर्वे त्रीन्द्रियाः-कुन्धादयः, सर्वे चतुरि-
न्द्रियाः-पतङ्गादयः, आह-ये च कीटपतङ्गा इत्यादाबुद्देशव्यत्ययः किमर्थः?, उच्यते, “विचित्रा सूत्रगतिरतन्त्रः क्रमः” इति
ज्ञापनार्थः, सर्वे पञ्चेन्द्रियाः सामान्यतो, विशेषतः पुनः सर्वे तिर्यग्योनयो-गवादयः, सर्वे नारका-रत्नप्रभानारकादि-
भेदभिन्नाः, सर्वे मनुजाः-कर्मभूमिजादयः, सर्वे देवा-भवनवास्यादयः, सर्वशब्दश्चात्र परिशेषभेदानां त्रसत्वव्याप-
नार्थः, सर्वे एव एते त्रसाः, न त्वेकेन्द्रिया इव त्रसाः स्थावराश्चेति, उक्तं च-“पृथिव्यम्बुवनस्पतयः स्थावराः, तेजोवायू
द्वीन्द्रियादयश्च त्रसाः” (तत्त्वा० अ० २, सू. १३-१४) इति, सर्वे प्राणिनः परमधर्माण इति, सर्वे एते प्राणिनो-
द्वीन्द्रियादयः पृथिव्यादयश्च परमधर्माण इति, अत्र परमं-सुखं तद्धर्माणः सुखधर्माणः, सुखाभिलाषिण इत्यर्थः,
यतश्चैवमतो दुःखोत्पादपरिजिहीर्षया एतेषां पण्णां जीवनिकायानां नैव स्वयं दण्डं समारभेतेतियोगः । पष्ठं जीवनिकायं
निगमयन्नाह-एष खलु अनन्तरोदितः कीटादिः, ‘पष्ठो जीवनिकायः’ पृथिव्यादिपञ्चकायापेक्षया पष्ठत्वमस्य, त्रसकाय
इति प्रोच्यते-प्रकर्षेणोच्यते सर्वैरेव तीर्थकरगणधरैरिति । १ ।

इच्चैसिं छण्हं जीवनिकायाणं नेव सयं दण्डं समारंभिज्जा, नेवत्तेहिं दण्डं समारंभाविज्जा, दण्डं
समारंभंतेऽवि अन्ने न समणुजाणेज्जा, जावज्जीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए काएणं न

एषा विद्यन्ते इति प्राणिनः, तद्यथा-अण्डजा इत्यादि, एष खलु पक्षो जीवनिष्कायस्त्रसकायः प्रोच्यते इति योगः,
 तत्राण्डाजाता अण्डजाः-यक्षिगृहिकोलिका(किला)दयः, पोता एव जायन्ते पोतजाः, ते च हस्तिवल्गुलीचर्मजलौकाप्रभृतयः,
 अण्डवेष्टिता जायन्ते इति जरायुजाः-गोमदिप्यजाविक्रममुष्ण्यादयः, रमाजाता रसजाः-तक्रारनालदधितीमनादिषु पायु-
 कृम्याकृतवयोऽतिमूढमा भवन्ति, संस्वेदाजाता इति संस्वेदजाः-मत्स्यण्यूकादयः, संमूर्च्छनाजाताः संमूर्च्छनजाः-शुलभमि-
 पीलिसामधिसाशालूरा(का)दयः, उद्वेदाजान्म येषां ते उद्वेदजाः-एतद्वत्तुअरीटपारिगुगदयः, उपपाताजाताः उपपाते ण्णा
 उपपातजाः, उपपातेन वा मग औपपातिका-देवा नारदश्च, एतेषामेव लक्षणमाह-येषां केषाञ्चित् सामान्येनैव प्राणिनां-
 जीवानामभिक्रान्तं भवतीति चाक्यशेषः, अभिक्रमणमभिक्रान्तं, प्रज्ञापकं प्रत्यभिमुखं क्रमणमित्यर्थः, एवं प्रतिक्रमणं
 प्रतिक्रान्तं-प्रज्ञापकात् प्रतीपं क्रमणमिति भावः, सङ्कृपनं सङ्कृपितं-भावमङ्गोचकरणं, प्रसारणं प्रसारितं-गात्रवि-
 तवकरणं, रणं कर्णं-शब्दकरणं, भ्रमणं भ्रान्तमित्येतच्च गमनं, प्रमनं प्रस्तं-दुःखोद्देजनं, पलायनं पलायितं-कृतधियाग्नं,
 तथा आगतेः-कृतधियातस्य गतेः-कृतवित् कचिंदन, चिन्नाया इति द्वावारः । आह-अभिक्रान्तप्रतिक्रान्ताभ्यां
 नागतिगत्योः कथिद्वेद् इति, किमर्थं मेदेनामिधानं ?, उच्यते, निश्चानविशेषस्याप्यर्थं, एतदुक्तं भवति-य एवं जानन्ति
 यथा वयमभिक्रमामः प्रतिक्रमामो वा त एव त्रमाः, न तु वृत्तिं प्रत्यभिक्रमणवन्तोऽपि वल्लयादय इति । आह-एवमपि
 द्वीन्द्रियादीनामत्रसत्त्वप्रसंगः, अभिक्रमणप्रतिक्रमणमावेऽप्येवंविधज्ञानाभावात्, नेतदेवं, हेतुसंख्याऽऽरगतेर्बुद्धिपूर्वक्रमेव छायात
 उज्जमुष्णादा छायां प्रति तेषां अधिक्रमणादिभावात्, न चैवं वल्लयादीनामभिक्रमणादि, ओषसंख्या प्रवृत्तेरिति । अचि-

परसाक्षिकी गार्हा-जुगुप्सोच्यते, आत्मानमतीतदण्डकारिणमश्लाघ्यं व्युत्सृजामीति, विविधार्थो विशेषार्थो वा विशब्दः, उच्छद्दो भृशार्थः सृजामि-त्यजामि, ततश्च विविधं विशेषेण वा भृशं त्यजामि व्युत्सृजामि, आह- यद्येवमतीतदण्डप्रतिक्रमणमात्रमस्यैदम्पर्यं न प्रत्युत्पन्नसंस्वरणमनागतप्रत्याख्यानं चेति, नैतदेवं, न करोमीत्यादिना तदुभयसिद्धेरिति । २ । अयं चात्मप्रतिप्रत्यहो दण्डः, सामान्यविशेषरूप इति, सामान्येनोक्तलक्षण एव, स तु विशेषतः पञ्चमहाव्रतरूपतया अङ्गीकर्तव्य इति महाव्रतान्याह-

पढमे भंते ! महव्वए पाणाइवायाओ वेरमणं, सवं भंते पाणाइवायं पच्चक्खामि, से सुहुमं वा बायरं वा, तसं वा थावरं वा, नेव सयं पाणे अइवाएज्जा नेवऽन्नेहिं पाणे अइवायाविज्जा, पाणे अइवायंते वि अन्ने न समणुजाणामि, जावज्जीवाए तिविहं सणेणं वायाए काएणं न करेमि न कारवेमि करंतपि अन्नं न समणुजाणामि तस्स भंते ! पडिक्कमामि निंदामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि । पढमे भंते ! महव्वए उवट्ठिओमि सवाओ पाणाइवायाओ वेरमणं १ । सू० ३ । पढमे भंते ! इति, सूत्रक्रमप्रामाण्यात् प्राणातिपातविरमणं प्रथमं तस्मिन् प्रथमे भदन्तेति गुरोराभ्यन्तर्गण, महाव्रत इति, महच्च तद्व्रतं च महाव्रतं, महत्त्वमणुव्रतापेक्षया महाव्रते प्राणातिपाताद्विरमणं इति, प्राणा-इन्द्रियादयः, तेषामतिपातः प्राणातिपातः-जीवस्य महादुःखोत्पादनं, न तु जीवातिपात एव, तस्माद्विरमणं नाम सम्यग्ज्ञानश्रद्धानपूर्वकं

करेमि न कारेवमि करंतोपि अन्नं न समणुजाणामि, तस्स भंते ! पडिकमामि निंदामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि । सू० २ ।

' एतेषां षण्णा जीवन्निक्कायाना'मिति, " सुपांसुषो यवन्ती "ति सप्तम्यर्थे षष्ठी, एतेषु पदसु जीवन्निक्कायेषु अनन्त-रोदितस्वरूपेषु नैव ' स्वयं ' आत्मना ' दण्डं ' सङ्गहनपरितापनादिलक्षणं, समारभेत-प्रवर्तयेत्; तथा नैवान्यैः प्रेम्णादिभिर्दण्डबुक्कलक्षणं ' समारंभयेत्-कारयेदित्यर्था, दण्डं ' समारम्भमाणानप्यन्यान् । प्राणिनो न समनुजान-नीयात्-नानुभोदयेदिति विषयायं प्रयवद्वयं, यतश्चेवमतो यावज्जीवमित्यादि यावद्वक्तुस्तुजामीत्येयमिदं सम्पद-प्रतिपद्येतैवदम्प्यं, पदार्थस्तु जीवनं जीवो, यावज्जीवं-आप्तानोपरमादित्यर्थः, किमित्याह-अत्रिचिं अत्रिचिधेनेति तिस्रो-त्रिधाः-विधानानि कृतादिरूपाणि यस्येति त्रिविधो, दण्ड इति गम्यते, तं त्रिविधेन-करणेनेति, एतदेवोपन्यस्यति; मनसा-षचसा कायेन; एतेषां स्वरूपं त्रिसिद्धयेव; अस्य च करणस्य कर्तुं उक्तलक्षणो दण्डः, तं वस्तुतो निराकार्यतया सूत्रेणैवो-पन्यस्यत्याह, तत्रतः न करोमि स्वयं; न कारयाम्यन्यैः, कुर्यान्तमपि अन्यं न समनुजानामीति, तस्य भवन्त ! प्रतिक्रमामि इति तस्येत्यधिकृतो दण्डः, योऽसौ त्रिकालत्रियो दण्डस्त्वस्य संबन्धिनमतीवमवयवं प्रतिक्रमामि, न वर्तमान-मनागतं वा, अतीवस्यैव प्रतिक्रमणात्, प्रत्युत्पन्नस्य संबन्धणाद् अनागतस्य प्रत्यारुच्यनादिति, यदन्तेति गुरोरायन्त्रणं, यदन्त ! भवान्त ! भवान्त ! इति साधारणा श्रुतिः, एतच्च गुरुसाधिस्येव ' व्रतप्रतिपत्तिः साध्वीति आप्तार्थ, प्रतिक्रमामीति भूवादण्डाभिषेचं दहमित्युक्तं भवति; तस्माच्च निवृत्तिर्यच्चदनुमतेरिरमणमिति, तथा निन्दामि गरिहामीति आत्मसादिकी निन्दा

कोहा वा लोहा वा, भया वा हासा वा, नेव सयं सुसं वएज्जा, नेवन्नेहिं सुसं वायाविज्जा, सुसं वयंतेवि अन्ने न समणुजाणामि, जावज्जीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए काएणं, न करेमि न कारवेमि करंतंपि अन्नं न समणुजाणामि, तस्स भंते ! पडिक्कमामि निंदामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि । दोच्चे भंते ! महवए उवाट्ठिओमि सवाओ सुसावायाओ वेरमणं २ । सू० ४ ।

‘अहावरे’ इति, अथापरस्मिन् द्वितीये भदन्त ! महाव्रते मृषावादाद्विरमणं, सर्वं भदन्त मृषावादं प्रत्याख्यामीति पूर्ववत्, तद्यथा-क्रोधाद्वा लोभाद्वा इत्यनेनाद्यन्तग्रहणात् मानमायापरिग्रहः, भयाद्वा हास्याद्वा इत्यनेन प्रेमद्वेषकलहाभ्याख्यानादिपरिग्रहः, नेव सयं सुसं वइज्जंति, नैवं स्वयं मृषा वदामि, नैवान्यैर्मृषा वादयामि, मृषा वदतोऽप्यन्यान् समणुजानामीत्येतद् यावज्जीवमित्यादि च भावार्थमधिकृत्य पूर्ववत् । ४ । उक्तं द्वितीयं महाव्रतं, अधुना तृतीयमहा-

अहावरे तच्चे भंते ! महवए अदिन्नादाणाओ वेरमणं, सबं भंते ! अदिन्नादाणं पच्चक्खामि, से गामे वा नगरे वा रत्ते वा अप्पं वा बहं वा अणुं वा थूलं वा चित्तमंतं वा अचित्तमंतं वा, नेव सयं अदिन्नं गिणहेज्जा नेवन्नेहिं अदिन्नं गेणहावेज्जा अदिन्नं गिण्हंतोऽवि अन्ने न समणुजाणामि, जावज्जीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं, वायाए कायेणं न करेमि न कारवेमि करंतंपि अन्नं न

सर्वथा निवर्त्तनं, भगवतोक्तमिति वाक्यशेषः, यतश्चैवमत उपादेयमेतदिति विनिश्चित्य 'सर्वं भदन्त ! प्राणातिपातं
प्रत्याख्यामी'ति सर्व-निरवशेषं, न तु परिस्फुरमेव, भदन्तेति गुर्गोमन्त्रं प्राणातिपातमिति पूर्ववत्, प्रत्याख्यामीति-
प्रतिशब्दः प्रतिषेधे, आढाभिमुख्ये, ख्या प्रकथने, प्रतीपमभिमुखं ख्यापनं प्राणातिपातस्य करोमि प्रत्याख्यामीति, अथवा
प्रत्याचक्षे-समृताःमा साम्प्रतमन्नागतप्रतिषेधस्यादरेणाभिधानं करोमीत्यर्थः, अनेन वतार्थपरिज्ञानादिगुणयुक्त उपस्थापनादौ
इत्येतदाह-उक्त च-"पट्टि० ॥ १ ॥" इत्यादि, तदेतद्विशेषणमिधित्युदाह-सं सुदुर्गं वेत्यादि, मन्त्रद्वयो मागधर्देशीप्रसिद्धः
अथशब्दार्थः, न बोधन्यासे, तद्यथा-'सूक्ष्मं वा वादरं वा असं वा स्थावरं वा, अत्र सूक्ष्मोऽल्पः परित्यजेते, न तु
सूक्ष्मनामकमौदयात् सूक्ष्मः, तस्य कायेन व्यापयनासम्भवात्, वादरोऽपि स्थूरः, स चैकैको द्विधा-त्रयः स्थारब्धः,
सूक्ष्मत्रयः-हुन्द्वादिः, स्थावरो-उनस्पत्यादिः, वादस्त्रयो गगादिः, स्थावरः पृथिव्यादिः, एतान्, 'नेष सयं पाणे
अतिवाएल्ल'सि नैव समं प्राणिनो व्यतिपातयामि, नैवान्यैः प्राणिनोऽतिपातयामि, प्राणिनोऽतिपातयतोऽप्य-
न्यास समनुजानामि यावज्जीवमित्यादि पूर्ववत्, व्रतप्रतिप्रसि निगमयसाह-प्रथमे भदन्त ! म० उप-सामीप्येन
तस्परिणामापत्त्या स्थितः, इत आरभ्य सर्वस्मात्प्राणातिपातादिरमणमिति, भदन्त ! अनेन चादिमभ्यावसानेषु गुरुभना-
पृच्छय न किञ्चित्कर्तव्यं, कृतं च तस्मै निवेदनीयमेवं तदाराधितं स्रवति, एतदेवाह-सर्वस्मात्प्राणातिपातादिरमण-
मिति, महावते उपस्थितोऽस्मि सर्वस्मात्प्राणातिपातादिरमणमिति । ३ । उक्तं च प्रथमं महाव्रतं, इदानीं द्वितीयमाह-
अहावरे दोघे भते ! महावण मुसावायाओ वेरमणं, सर्वं भते ! मुसावायं पच्चक्खामि, से

कोहा वा लोहा वा, भया वा हासा वा, नेव सयं सुसं वएज्जा, नेवन्नोहिं सुसं वायाविज्जा, सुसं वयंतेवि अन्ने न समणुजाणामि, जावज्जीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए काएणं, न करेमि न कारवेमि करंतंपि अन्नं न समणुजाणामि, तस्स भंते ! पडिक्कमामि निंदामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि । दोच्चे भंते ! महावए उवट्ठिओमि सवाओ सुसावायाओ वेरमणं २ । सू० ४ ।

‘अहावरे’ इति, अथापरस्मिन् द्वितीये भदन्त ! महावते मृषावादाद्विरमणं, सर्वं भदन्त मृषावादं प्रत्याख्यामीति पूर्ववत्, तद्यथा-क्रोधाद्वा लोभाद्वा इत्यनेनाद्यन्तग्रहणात् मानमायापरिग्रहः, भयाद्वा हास्याद्वा इत्यनेन प्रेमद्वेषकलहाभ्याख्यानादिपरिग्रहः, नेव सयं सुसं वइज्जत्ति, नेवं स्वयं मृषा वदामि, नेवान्यैर्मृषा वादयामि, मृषा वदतोऽप्यन्यान् समनुजानामीत्येतद् यावज्जीवमित्यादि च भावार्थमधिकृत्य पूर्ववत् । ४ । उक्तं द्वितीयं महाव्रतं, अधुना तृतीयमाह-

अहावरे तच्चे भंते ! महवए अदिन्नादाणाओ वेरमणं, सव्वं भंते ! अदिन्नादाणं पच्चक्खामि, से गामे वा नगरे वा रत्ते वा अप्पं वा बहं वा अणुं वा थूलं वा चित्तमंतं वा अचित्तमंतं वा, नेव सयं अदिन्नं गिणहेज्जा नेवन्नोहिं अदिन्नं गेणहावेज्जा अदिन्नं गिणहंतेऽपि अन्ने न समणुजाणामि, नेव सयं अदिन्नं गिणहेज्जा नेवन्नोहिं अदिन्नं गेणहावेज्जा अदिन्नं गिणहंतेऽपि अन्नं न

वोसिरामि । चउत्थे भंते ! महवए उवाट्ठिओमि सवाओ मेहुणाओ वेरमणं ४ । सू० ६ ।

अहावरे इत्यादि, अथापरस्मिन् चतुर्थे भदन्त ! महाव्रते मैथुनाद्विरमणं, सर्वं भदन्त ! मैथुनं प्रत्याख्यामीति पूर्ववत्, तद्यथा-देवं वा मानुषं वा तैर्यग्योने वा, अनेन द्रव्ययग्रहः, 'नेव सयं मेहुणं सेवेज्जा' नैव स्वयं मैथुनं सेवे, न चान्यैमैथुनं सेवयामि, मैथुनं सेवमानानध्यन्यान्न समनुजानामीत्येतद्वावजीवमित्यादि च भावार्थमधिकृत्य पूर्ववत् । ६ ।
उक्तं चतुर्थं महाव्रतं, इदानीं पञ्चममाह—

अहावरे पंचमे भंते ! महवए परिग्गहाओ वेरमणं, सवं भंते ! परिग्गहं पच्चक्खामि, से अणुं वा बहुं वा, अणुं वा थूलं वा, चित्तमंतं वा अचित्तमंतं वा, नैव सयं परिग्गहं परिगेण्हज्जा, नैवन्नेहिं परिग्गहं परिगेण्हविज्जा परिग्गहं परिगेण्हंतंवि अन्ने न समणुजाणेज्जा, जावजीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए कायेणं न करेमि न कारवेमि करंतंपि अन्नं न समणुजाणामि, तस्स भंते ! पडिक्कमामि निंदामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि । पंचमे भंते ! महवए उवाट्ठिओमि सवाओ परिग्गहाओ वेरमणं ५ । सू० ७ ।

अहावरे इत्यादि, अथापरस्मिन् पञ्चमे भदन्त ! महाव्रते परिग्रहाद्विरमणं, सर्वं भदन्त ! परिग्रहं प्रत्याख्यामीति

समणुजाणामि, तस्स भंते ! पडिक्कमामि निंदामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि । तच्चे भंते !
महवण उवट्ठिओमि सवाओ अदिक्खादाणाओ वेरमणं ३ । सू० ५ ।

अथापरस्मिन् तृतीये यदन्त ! महाव्रते अदत्तादानादिरयणं, सर्वं यदन्त ! अदत्तादानं प्रत्याख्यामीति पूर्ववत्, तद्यथा--
आमे वा नगरे वा अरण्ये ॥ इत्यनेन श्रेयपरिश्रद्धः प्रसिद्धान्येतानि, तथा अरवं वा बहु वा अणु ॥ स्पृहं वा, चित्तगद्गा
काक्षादि, एतच्च चित्तवशा अचित्तवद्वेति--वेतनाचेतनमित्यर्थः, 'नेव सयं अदिस्सं नेणहेल्ल' 'चि, नेव सयमदंनं गृह्णामि
' नैवान्यैरक्षयं ग्राहयामि, अदत्तं गृह्णतोऽप्यन्याद्य समनुजानामीत्येदृयागजीवमित्यादि च मासार्धमधिकृत्य पूर्ववत् । ५ ।
उक्तं तृतीयं, महाव्रतमिदानीं चतुर्थमाह-

अहावरे चउरये भंते ! मववण मेहुणाओ वेरमणं, सर्वं भंते ! मेहुणं पच्चकुल्लामि, से दिव्वं
वा माणुसं वा तिरिक्खजोणियं वा, नेव सयं मेहुणं सेविज्जा, नेवच्चेहिं मेहुणं सेवाविज्जा, मेहुणं
सेवंतेऽवि अत्थे न समणुजाणामि, जावब्बीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए काएणं, न करेमि
न कारवेमि करंतंये अत्तं न समणुजाणामि, तस्स भंते ! पडिक्कमामि निंदामि गरिहामि अप्पाणं

वोसिरामि । चउत्थे भंते ! महवए उवाट्ठिओमि सवाओ मेहुणाओ वेरमणं ४ । सू० ६ ।

अहावरे इत्यादि, अथापरस्मिन् चतुर्थे भदन्त ! महाव्रते मैथुनाद्विरमणं, सर्वं भदन्त ! मैथुनं प्रत्याख्यामीति पूर्ववत्, तथा-देवं वा मानुषं वा तैर्यग्योर्न वा, अनेन द्रव्यपरिग्रहः, 'नेव सयं मेहुणं सेवेज्जा' नैव स्वयं मैथुनं सेवे, न चान्यैर्मैथुनं सेवयामि, मैथुनं सेवमानानप्यन्यान् समनुजानामीत्येतद्यावज्जीवमित्यादि च भावार्थमधिकृत्य पूर्ववत् । ६ ।
उक्तं चतुर्थं महाव्रतं, इदानीं पञ्चममाह—

अहावरे पंचमे भंते ! महवए परिगहाओ वेरमणं, सव्वं भंते ! परिगहं पच्चक्खामि, सेअप्पं वा बहुं वा, अणुं वा थूलं वा, चित्तमंतं वा अचित्तमंतं वा, नेव सयं परिगहं परिगेण्हिज्जा, नेवन्नेहिं परिगहं परिगेण्हविज्जा परिगहं परिगेण्हतेवि अन्ने न समणुजाणेज्जा, जावज्जीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए कार्येणं न करेमिं न कारेविं करंतंपि अन्नं न समणुजाणामि, तस्स भंते ! पडिक्कमामि निंदामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि । पंचमे भंते ! महवए उवाट्ठिओमि सवाओ परिगहाओ वेरमणं ५ । सू० ७ ।

अहावरे इत्यादि, अथापरस्मिन् पञ्चमे भदन्त ! महाव्रते परिग्रहाद्विरमणं, सर्वं भदन्त ! परिग्रहं प्रत्याख्यामीति ।

पूर्ववत्, तद्यथा-अल्पं वेत्त्यादि अवयवव्याख्याऽपि पूर्ववदेव, 'नेव सयं परिग्राहं परिनेणहेज्जा' नेव स्वयं परिग्रहं परिगृह्णामि, नेवान्यैः परिग्रहं परिग्राहयामि, परिग्रहं परिगृह्णतोऽप्यन्यात्र समनुजानामीत्येतद्यावज्जीवमित्यादि च मायार्थ-मधिकृत्य पूर्ववत् । ७ । तत् पञ्चमं महाव्रतमधुना पठे दतयाह—

अहाचरे छेट्टे भंते ! वए राईभोयणाओ वेरमणं, सव्वं भंते ! राईभोयणं पञ्चकूखामि, से भुंजंतेवि अत्ते न समणुजाणामि जावज्जीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए कायेणं न करेमि न कारवेमि करंतंपि अत्तं न समणुजाणामि, तस्स भंते ! पढिक्कमामि निंदामि गरिहामि अप्पाणं वोत्तिरामि । छेट्टे भंते ! वए उवट्ठिओमि सवाओ राईभोयणाओ वेरमणं ६ । सू० ८ ।

अहाचरे इत्यादि, अथापरस्मिन् पठे व्रते रात्रिभोजनादिरमणं, सव्वं मदन्त ! रात्रिभोजनं ग्रह्याख्यामीति पूर्ववत्, तद्यथा-अन्नं वा पानं वा स्वाद्यं वा स्वाद्यं वा, अन्नयत इति अन्नं-आदनादि, पीयत इति पानं-मुद्रीकापानमित्यादि, स्वाद्यत इति स्वाद्यं-सर्जरादि, स्वाद्यत इति स्वाद्यं-ताण्डूलादि, 'नेव सयं राई भुंजिज्जा' नेव स्वयं रात्रौ भुञ्जे, नेवान्यै रात्रौ भोजयामि, रात्रौ भुजानानप्यन्यात्रैव समनुजानामीत्येतद्यावज्जीवमित्यादि च मायार्थमधिकृत्य पूर्ववत् । एतच्च

रात्रिभोजनविरमणं प्रथमचरमतीर्थकरतीर्थयोः ऋजुजडवक्रजडपुरुषापेक्षया मूलगुणत्वख्यापनार्थं पंचममहाव्रतोपरि पठितं, मध्यमतीर्थकरतीर्थेषु पुनः ऋजुप्रज्ञपुरुषापेक्षयोचरगुणवर्ग इति । ८ । समस्तव्रताभ्युपगमख्यापनायाह—‘इच्चयाइं पंचमह-
ठ्वयाइं’ इत्यादि, इत्येतानि अनन्तरोदितानि पञ्च महाव्रतानि रात्रिभोजनविरमणपष्ठानि, किमित्याह—आत्महितार्थे आत्म-
हितो—मोक्षस्तदर्थं, अनेनान्यार्थं तत्त्वतो व्रताभावमाह तदभिलाषानुमत्या हिसादावनुमत्यादिभावात्, उपसम्पद्य-सामीप्ये-
नाङ्गीकृत्यव्रतानि ‘विहरामि’ सुसाधुविहारेण, तदभावेऽङ्गीकृतानामपि व्रतानामभावात्, दोषाश्च हिसादिकर्तृणामल्पायु-
जिह्वाच्छेदारिच्यण्डकदुःखितत्वादयो वाक्या इति । ९ । उक्तश्चारित्रधर्मः, साम्प्रतं यतनाया अवसरः, तथा चाह—

से भिक्खू वा भिक्खुणी वा संजयविरयपडिहयपच्चक्खायपावकम्मे दिया वा राओ वा एगओ
वा परिसागओ वा सुत्ते वा जागरमाणे वा, से पुढाविं वा भित्तं वा सिलं वा लेलुं वा, ससरक्खं
वा कायं ससरक्खं वा वत्थं, हत्थेण वा, पाएण वा, कट्टेण वा, किलिंचेण वा अंगुलियाए वा
सिलागाए वा, सिलागहत्थेण वा न आलिहिज्जा, न वलिहिज्जा, न घट्टिज्जा, अन्नं न
आलिहाविज्जा, न वलिहाविज्जा, न घट्टाविज्जा, न भिंदाविज्जा, अन्नं आलिहंतं वा वलिहंतं वा घट्टंतं
वा भिदंतं वा न समणुजाणेज्जा, जावजीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए कायेणं न करेमि

न कार्त्तवमि कारंतेपि अन्नं न समणुजाणामिं, तस्स भंते ! पडिक्कमामि निंदामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि । सू० १० ।

से भिययल्ल वा इत्यादि, से इति निर्देशे स योऽसौ महायत्तयुक्ता, 'यिधुवां मिधुकी वा' - आरम्भतयागाद्धर्मकायपालनाय मिधुणधीलो मिधुः, एवं मिधुस्वरूपि, पुल्लोचनो धर्म इति मिधुर्विशेष्यते, तद्विशेष्यानि च मिधुस्या अपि द्रष्टव्यानीत्याह - 'सपत्तचिरत्तमत्तिहत्तमत्थोल्पात्तपापकर्मा' तत्र 'सामस्येन यतः संपत्तः' - सप्तदशप्रकारसंपत्तयेतो 'विधियमनेकधा द्वादशविधे तपसि रतो निरतः, प्रतिहतप्रत्याख्यातपापकर्म्ममिति; प्रतिहृतं - स्थितिहासतो ग्रंथिभेदेन प्रत्याख्यात - हेत्यभाषतः पुनर्हृत्परमादेन पाप कर्म्म - ज्ञानावरणादि येन स तथाविधः, यिवा वा राशौ वा एको वा परियद्गतो वा सुतो वा जाग्रद्वा, राशौ सुतो दिवा जाग्रत्, कारणिक एका, शेषकाले परियद्गतः, इदं वक्ष्यमाणं न कुर्यात् । 'से पुहवि वा' इत्यादि, तथा - पृथिवी वा मिति वा 'शिला वा लेटुं (लोष्टं) वा, तत्र पृथिवी - लोष्टादिरहिता, मिथिः - नदीतटी, शिला - विद्यालः पाषाणः, लेटुः (लोष्टः) प्रमिद्धः, सह रजसा - अरण्यपांशुलघणेन वर्तते इति मरजस्कं वा 'कार्यं' कायमिति देहः, मरजस्कं वा वस्त्र - बोलपट्टकादि, एकग्रहणात्तत्कालीनप्रारणमिति पात्रादिपरिग्रहः, एतत्किमित्याह - हस्तेन वा पादेन वा काष्ठेन वा किलिञ्जेन वा - सुद्रकाष्टरूपेण अद्भुत्या वा अलाक्या वा - अथः शलाकादिरूपया' शलाकाहस्तेन वा - शलाका-सपातिरूपेण' नाहिरिति - नास्तिसेत् न किलिसेत् न घट्टयेत् न भिन्ध्यात्, तत्रेष्टं सक्तशब्दलेखनं, निरन्तरमनेकज्ञो वा

विलि(ले)खनं, घट्टनं-चालनं, भेदो-विदारणं, एतत् स्वयं न कुर्यात्, तथाऽन्यमन्येन वा नालेखयेत्, न घट्टयेन्न भेदयेत्, तथाऽन्यं स्वत एव आलिखन्तं वा विलिखन्तं वा घट्टयन्तं वा भिन्दन्तं वा न समनुजानीयादित्यादि पूर्ववत् । १० । तथा—

से भिक्खू वा भिक्खुणी वा संजयविरयपडिहयपच्चवखायपात्रकम्मे दिया वा राओ वा एगओ वा परिसागओ वा सुत्ते वा जागरमाणे वा से उदगं वा ओसं वा हिमं वा माहियं वा करगं वा हरतणुगं वा सुद्धोदगं वा उदउल्लं वा कायं उदउल्लं वा वरथं ससिणिद्धं वा कायं ससिणिद्धं वा वरथं न आमुसिज्जा न संफुसिज्जा न आवीलज्जा न पवीलिज्जा न अक्खोडिज्जा न पक्खोडिज्जा न आयाविज्जा अन्नं न आमुसाविज्जा न संफुसाविज्जा न आवीलविज्जा न पयाविज्जा अन्नं विज्जा न पवीलाविज्जा न अक्खोडाविज्जा न पक्खोडाविज्जा न आयाविज्जा न पयाविज्जा अन्नं आमुसंतं वा संफुसंतं वा आवीलंतं वा पवीलंतं वा अक्खोडंतं वा पक्खोडंतं वा आयावंतं वा पयावंतं वा न समणुजाणेज्जा जावजीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए कायेणं न करेमि न कार्वेमि करंतपि अन्नं न समणुजाणामि, तस्स भंते ! पडिक्कमामि निंदामि गरिहामि अप्पाणं

न कारवेमि करंतंयि अन्नं न समणुजाणमि, तस्स भंते ! पडिक्कमामि निंदामि गरिहामि अप्पाणं
 वोत्तिरामि । सू० १० ।

से भिक्षु वा रत्यादि, से इति निर्देष्टे स योऽसौ महाव्रतयुक्तो, 'मिथुर्वो मिथुकी वा' - आरम्भत्यागादुर्मकायपालनाय
 मिथुणशीलो मिथुः, एवं मिथुवयसि, पुरुषोत्तमो धर्म इति मिथुर्विदोष्यते, तद्विदोषणानि च मिथुवया अपि द्रष्टव्यानी-
 त्याह - 'संयमयिरतमतिहतमस्याख्यातपापकर्मा' तत्र 'सामस्येन-यतः संयतः' - सप्तदशकारसंयमोपेतो 'विचित्रमनेकवा'
 द्वादशविधे तपसि एतो विरतः, प्रतिहतं-स्थितिद्वायतो ग्रंथिमेदेन प्रत्याख्यते-हेत्वभाषतः
 पुनर्इत्यभावेन पापं कर्म-ज्ञानावस्थादि येन स तथाविधः, दिवा वा रात्रौ वा एको वा परिपद्गतो वा सुप्तो
 वा जाग्रद्वो, रात्रौ भुक्तो दिवा जाग्रत्, कारणिक एका, नेपकाले परिपद्गतः, इदं वक्ष्यमाणं न कुर्यात् । 'से पुद्वि वा'
 रत्यादि, तपसा-पृथिवी वा मिति वा त्रिलो ॥ लेहुं(लोहं) वा, तत्र पृथिवी-लोहादिरहिता, मिथिः-नदीवती, त्रिलो-
 विद्यालः पापानः, लेहुः(लोहः) प्रमिदा, मद रेवता-अरण्यपांशुलघुणेन वर्तते' इति सारजर्कं वा 'कायं' कायमिति
 देहः, मरजर्कं वा वस्त्रं-चोलपट्टकादि, एकग्रहाचक्रातीर्थग्रहमिति पात्रादिपरिग्रहः, एतत्किमित्याह-इस्तेन वा पादेन
 वा काटेन वा फिलिज्जेने वा-सुदृक्कादृशेण अहुत्वा वा अलाङ्क्या वा-अथःअलाङ्काररूपवा' अलाङ्काइस्तेन वा-अलाङ्का-
 संपातरूपेण नाळिरितेति नाळिजेन् न धट्टयेत् न भिंज्यात्, तत्रेव सठ्ठाऽऽलेखनं, निरन्तरमनेकजो वा

विलि(ले)खनं, घट्टनं-चालनं, भेदो-विदारणं, एतत् स्वयं न कुर्यात्, तथाऽन्यमन्येन वा नालेखयेत्, न घट्टयेन्न भेदयेत्, तथाऽन्यं स्वत एव आलिखन्तं वा विलिखन्तं वा घट्टयन्तं वा भिन्दन्तं वा न समनुजानीयादित्यादि पूर्ववत् । १० । तथा—

से भिक्खू वा भिक्खुणी वा संजयविरयपडिहयपच्चक्खायपावकम्मे दिया वा राओ वा एगओ वा परिसागओ वा सुत्ते वा जागरमाणे वा से उदगं वा ओसं वा हिमं वा माहियं वा करगं वा हरतणुगं वा सुद्धोदगं वा उदउल्लं वा कायं उदउल्लं वा वरथं ससिणिद्धं वा कायं ससिणिद्धं वा वरथं न आमुसिजा न संफुसिजा न आवीलिजा न पवीलिजा न अक्खोडिजा न पक्खोडिजा न आयाविजा न अन्नं न आमुसाविजा न संफुसाविजा न आवीला-विजा न पवीलाविजा न अक्खोडाविजा न पयाविजा न आयाविजा न पयाविजा अन्नं आमुसंतं वा संफुसंतं वा आवीलंतं वा पवीलंतं वा अक्खोडंतं वा पक्खोडंतं वा आयावंतं वा पयावंतं वा न समणुजाणेजा जावजीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए कायेणं न करेमि न कार्वेमि करंतपि अन्नं न समणुजाणामि, तस्स भंते ! पडिक्कमामि निंदामि गरिहामि अप्पाणं

न कारवमि करंतं पि अन्नं न समणुजाणामिं, तस्स भंते ! पडिक्कमामि निंदामि गरिहामिं अप्पाणं वोत्तिरामि । सू० १० ।

से भिक्खू वा इत्यादि, से इति निर्देशे स कोऽसौ महाव्रतपुङ्गवो, 'भिक्खुवो भिक्खुकी वा'—आरभ्यतयागाद्वर्गमकायपालनाय भिक्खुणधीलो भिक्खुः, एवं भिक्खुक्यपि, पुरुषोत्तमो धर्म इति भिक्खुर्निर्दिश्यते, तद्विशेषणानि च भिक्खुक्या अपि द्रष्टव्यानीत्याह—'संयमचिरत्तप्रतिवृत्तप्रत्याख्यातपापकर्मा' तत्र 'सामस्येन यदा संयतेः—सप्तदशप्रकारसंयमोपेतो' विविधमनेकधा द्वादशविधे तपसि एतो गिरतः, प्रतिवृत्तप्रत्याख्यातपापकर्म्ममिति; प्रतिवृत्तं—स्थितिप्राप्तौ ग्रंथिमेदेन प्रत्याख्याते—हेरषमाचरतः पुनर्इत्यमादेन पापं कर्म्म—ज्ञानावरणादि येन स तथाविधः, दिवा वा रात्रौ वा एको वा परिपद्यतो वा सुप्तो वा 'जाग्रद्वा, रात्रौ सुप्तो दिवा जाग्रद्, कारणिक एहः, दोषकाले परिपद्यतः, इदं वक्ष्यमाणं न कुर्यात् ।' से पुहविं वा' इत्यादि, तपसा—वृथिधी वा भिति वा 'मिली वा लेहुं (लोहं) वा, तत्र वृथिधी—लोहादिरहिता; भितिः—नदीतटी, मिलान् विद्यालः पाषाणः, लेहुः (लोहः) प्रमिद्वा, मह राजसा—अरण्यांशुलक्षणेन वर्तते' इति सरजस्कं वा 'कायं' कायमिति देहं, मरजस्कं वा वस्त्रं—बोलपट्टकादि, एहग्रहणात्तत्तावीरप्रहरणमिति पात्रादिपरिग्रहः, एतत्किमित्याह—हस्तेन वा पादेन वा 'काटेन' वा कलिजेन वा—शुद्रकाणुरूपेण 'अहुरणा वा ग्रहाण्ड्या वा—अयःशलाकादिरूपया' शलाकाहस्तेन वा—शलाका-संघातरूपेण नाहिरितेति नाहिलेहेत् न बिलिलेहेत् न पट्टयेत् न भिन्नेयात्, तत्रैषत् सकृद्वाऽऽलेखनं, निरन्तरमनेकशो वा

विलि(ले)खनं, घट्टनं-चालनं; भेदो-विदारणं, एतत् स्वयं न कुर्यात्, तथाऽन्यमन्येन वा नालिखयेत्, न घट्टयेन्न भेदयेत्, तथाऽन्यं स्वत एव आलिखन्तं वा विलिखन्तं वा घट्टयन्तं वा भिन्दन्तं वा न समनुजानीयादित्यादि पूर्ववत् । १० । तथा—

से भिक्खू वा भिक्खुणी वा संजयविरयपडिहयप्रच्चक्खायपावकम्मं दिया वा राओ वा एगओ वा परिसागओ वा सुत्ते वा जागरमाणे वा से उदगं वा ओसं वा हिमं वा माहियं वा करगं वा हरतणुगं वा सुद्धोदगं वा उदउल्लं वा कायं उदउल्लं वा वरथं ससिणिद्धं वा कायं ससिणिद्धं वा वरथं न आमुसिज्जा न संफुसिज्जा न आवीलिज्जा न पवीलिज्जा न अक्खोडिज्जा न पक्खोडिज्जा न आयाविज्जा अन्नं न आमुसाविज्जा न संफुसाविज्जा न आवीलाविज्जा न पवीलाविज्जा न अक्खोडाविज्जा न पयाविज्जा न आयाविज्जा अन्नं आमुसंतं वा संफुसंतं वा आवीलंतं वा पवीलंतं वा अक्खोडंतं वा पक्खोडंतं वा आयावंतं वा पयावंतं वा न समणुजाणेज्जा जावजीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए कायेणं न करेमि न कारयेमि करंतपि अन्नं न समणुजाणामि, तस्स भंते ! पडिक्कमामि निंदामि गरिहामि अप्पाणं

वोसिरामि । सू० ११ ।

से भिषग् वा इत्यादि यावज्जागरमानो वसि पूर्वदेव, से उदगं चेत्पादि, तद्यथा-उदकं वा अवश्यायं वा हिमं वा महिषा वा करकं वा हस्तनुं वा द्रुदोदकं वा, तत्रोदकं-शिराशनीयं, अवश्यायः-श्रेहः, हिमं-स्नानोदकं, महिका-पुमरिक्ता, करकः-कटिनोदकरूपः, हस्तनुं-हस्तद्वयं तृणाग्रादिषु मयति, द्रुदोदकं-अन्तरिक्षोदकं, तथोदकाद्रं वा कायं उदकाद्रं वा यत्, उदकाद्रं वा येह मलदिन्दुतुषारायनन्तरोदितोदकभेदमभिप्रेयता, तथा मन्निग्धं वा कायं, तस्त्रिग्धं वा यत्, अत्र स्नेहं त्रिग्रामिति, मह स्त्रिग्धेन वर्धत इति मस्त्रिग्धः, तस्त्रिग्धता येह विन्दुरहितानन्तरोदितोदकभेदसन्निभता, एतानि मिरयाह-“ नामुसेञ्ज 'नि-नामुयेत् न संस्पृशेत् नापीदयेच्च प्रपीदयेत् नास्फोटयेत् न प्रस्फोटयेत् नातापयेत् न प्रयापयेत्, तत्र मरुशीपदा स्पर्शनमावर्षणं अतोऽन्यसंस्पर्शनं, एव मरुशीपदा पीडनमापीडनं अतोऽन्यत्प्रपीडनं, एवं तथाऽन्यमन्येन वा नामयेयेत् न संस्पृशेयेत् नापीदयेत् न प्रपीदयेत् नास्फोटयेत् न प्रस्फोटयेत् नातापयेत्, तथाऽन्यं स्पृश एवामृषन्त्वं वा संस्पृशन्त्वं वा आपीदयन्त्वं वा प्रपीदयन्त्वं वा आस्फोटयन्त्वं वा प्रस्फोटयन्त्वं वा प्रयापयन्त्वं वा न ममनुजानीयादित्यादि पूर्ववत् । ११ ।

से भिषग् वा भिमनुणी वा संजयत्रिरयपडिहयपञ्चमस्वायपात्रकम्मे दिया वा राओ वा

एगओ वा परिसागओ वा सुत्ते वा जागरमाणे वा से अगणिं वा इंगालं वा सुम्भुरं वा अच्चिं वा जालं वा अलायं वा सुद्धागणिं वा उक्कं वा न उंजेजा न घट्टेजा न उज्जालेजा न निवावेजा अन्नं न उंजावेजा न घट्टावेजा न उज्जालावेजा न निवावेजा अन्नं उजंतं वा घट्टंतं वा उज्जालंतं वा निवावंतं वा न समणुजाणेजा जावजीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए कायेणं न करेमि न कारवेमि करंतंपि अन्नं न समणुजाणामि, तस्स भंते ! पडिक्कमामि निंदामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि । सू० १२ ।

से भिक्खू वा इत्यादि, यावज्जागरमाणे वचि पूर्ववदेव, 'से अगणिं वा' इत्यादि, तद्यथा-अग्निं वा अङ्गारं वा सुम्भुरं वा अच्चिं वा ज्वालां वा अलातं वा शुद्धाग्निं वा उत्कां वा, इहायस्मिण्डानुगतोऽग्निः, ज्वालारहितोऽङ्गारः, विरलाग्निकणं भस्म सुम्भुरः, मूलाग्निविच्छिन्ना ज्वाला अर्चिः, प्रतिवद्धा ज्वाला, अलातं-उल्मुकं, निरिन्धनः-शुद्धोऽग्निः, उत्का-गगनाग्निः, एतत् किमित्याह-'न उंजिजा' नोत्तिश्चयेत्, न घट्टयेत्, नोज्जालायेत्, न निर्वापयेत्, तत्रोञ्जनं-उत्सेचनं, घट्टनं-सजातीयादिना चालनं, उज्जालनं-व्यजनादिभिः वृद्ध्यापादनं, निर्वापणं-विध्यापनं, एतत् स्वयं न कुर्यात्तथाऽन्यमन्येन वा नोत्सेचयेदित्यादि, तथाऽन्यं स्वत उत्तिश्चयन्तं वा घट्टयन्तं वा उज्जालयन्तं वा निर्वापयन्तं वा

चोसिरामि । सू० ११ ।

से भिक्षू वा इत्यादि यावज्जागरमानो वसि पूर्वचदेव, से उदगं चेत्यादि, तद्यथा-उदकं ॥ अवदपार्यं वा हिमं वा मदिकां वा करकं वा हस्तं वा हस्तं वा शुद्धोदकं वा, यथोदकं-शिरापानीयं, अवदपार्यः-श्रेष्ठः, हिमं-स्थानोदकं, मदिका-उदकाद्रं वा वलं, उदकाद्रं वा वलं, इतस्तु सुसुद्धिप तृणाग्रादिषु भवति, शुद्धोदकं-अन्तरिक्षोदकं, तथोदकाद्रं वा कायं यत्, अत्र स्नेहं स्निग्धमिति, सह स्निग्धेन वर्तत इति स्निग्धः, स्निग्धता चेह किन्दूरितानन्तरोदितोदकभेदसन्निभ्यता, इतरिकमित्याह-'नामुसेज' चि-नामुपेत् न संस्पृशेत् नापीठयेच्च प्रपीठयेत् नास्फोटयेत् न प्रस्फोटयेत् नातापयेत् न तापयेत्, तत्र सक्तरीपदा स्पर्शनमाभर्षणं अतोऽन्यसंस्पर्शनं, एवं सक्तरीपदा पीडनमापीडनं अतोऽन्यस्पर्शीडनं, एवं सक्तरीपदा स्पर्शनमाभर्षणं अतोऽन्यसंस्पर्शनं, एवं सक्तरीपदा तापनमातापनं विपरीतं प्रतापनं, एतत् स्वयं न कृषति, याऽन्यं स्वह एवामुपयन्ते वा संस्पृशन्ते वा आपीठयन्ते वा प्रस्फोटयेत् नातापयेत् न प्रतापयेत् ॥ प्रतापयन्तं वा न ममनुजानीपादित्यादि पूर्ववत् । ११ ।

से भिक्षू वा भिक्षुणी वा संजयचिरपटिहयपञ्चवस्त्रायपाचकस्मे दिया वा राओ वा

एभिः किमित्याह-आत्मनो वा कार्य-स्वदेहमित्यर्थः, बाह्यं वा पुद्गलं-उष्णौदनोदि, एतत् किमित्याह- 'न कुमेजा' इत्यादि, न फूत्कुर्यात् न व्यजेत्, तत्र फूत्करणं-मुखेन धमनं, व्यजनं चमरादिना चायुकरणम्, एतत् स्वयं न कुर्यात्, तथाऽन्यमन्येन वा न फूत्कारयेत् न व्याजयेत्, तथाऽन्यं स्वत फूत्कुर्वन्तं वा व्यजन्तं वा न समनुजानीयादित्यादि पूर्ववत् । १३ ।

से भिक्खुवा भिक्खुणी वा संजयविरयपडिहयपच्चक्खायपात्रकम्मे दिया वा राओ वा एगओ वा परिसागओ वा सुत्ते वा जागरमाणे वा से बीएसु वा वीयपइट्टेसु वा रूढेसु वा रूढपइट्टेसु वा जाएसु वा जायपइट्टेसु वा हरिएसु वा हरियपइट्टेसु वा छिन्नेसु वा छिन्नपइट्टेसु वा सच्चित्तेसु वा सच्चित्तकोलपडिनिस्सिएसु वा न गच्छेज्जा न चिट्ठेज्जा न निसीइज्जा न तुयाट्टेज्जा अन्नं न गच्छाविज्जा न चिट्ठाविज्जा न निसीयाविज्जा न तुयट्ठाविज्जा अन्नं गच्छंतं वा चिट्ठंतं वा निसीयंतं वा तुयट्ठंतं वा न समणुजाणेज्जा जावजीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए कायेणं न करेमि न कारेव्वेमि करंतंपि अन्नं न समणुजाणामि, तस्स भंतं ! पडिक्कमामि निंदामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि । सू० १४ ।

से भिक्खु वा 'इत्यादि यावज्जागरमाणे वत्ति पूर्ववदेव, 'से बीएसु वे'त्यादि, तद्यथा-बीजेपु वा

न समनुजानीपादिभ्यादि पूर्ववत् । १२ ।

से भिक्खु वा भिक्खुणी वा संजयविरयपडिहयपच्चक्खायपावकम्मे दिया वा राओ वा एगओ वा परिसागओ वा सुत्ते वा जागरमाणे वा से सिएण वा विट्ठणेण वा तालियंटेण वा पत्तेण वा हरयेण वा सुहेण वा अप्पणो वा कायं वाहिं वाचि पोमलं न फुमिज्जा न वीएज्जा अल्लं न कुमाविज्जा न वीयाविज्जा अल्लं फुमंतं वा वीयंतं वा न समणुजानेज्जा जावज्जीवाए तिविहं तिवि-
पडिक्कमामि निदामि गरिहामि अप्पणं वोसिएमि । सू० १३ ।

‘से भिक्कएण’ इत्यादि पावज्जागरमाणे वन्ति पूर्वदेव ‘से सिएण वे’ इत्यादि, उद्यथा-सितेन वा विधुवनेन सुतेन वा, इह भित्तं-चामरं, विपुवनं-व्यञ्जनं, तालवृत्तं-तदेव मन्थप्रहणच्छिद्रं द्विपुट्टं, पत्रं-पयिनीपत्रादि, जाला-बुध्जालं यासामन्नं-पदेकदेशः, पेदुणं-मयूरादिविच्छं, पेदुणरस्वकः-सत्सपूरु, चेलं-पक्षि, चेलकर्णः-पदेकदेशः, इत्थमन्थे-प्रतीते,

पडिलेहिय २ पमजिय २ एगंतमवणेजा नो णं संघायमावजेजा । सू० १५ ।

सेडभिकखू वा इत्यादि यावजागरमाणे वत्ति पूर्ववत्, स कीटं वा पतङ्गं वा कुन्थुं वा पिपीलिकां वा, किमित्याह-
हस्ते वा पादे वा बाहौ वा ऊरुणि वा उदरे वा शिरसि वा वस्त्रे वा पात्रे वा रजोहरणे वा कंवले वा गोच्छे वा उन्दके
वा दण्डके वा पीठके वा फलेके वा शय्यायां वा संस्तारके वा अन्यतरस्मिन् वा तथाप्रकारे साधुक्रियोपयोगिन्यु
पकरणजाते कीटादिरूपं त्रसं कथञ्चिदापतितं सन्तं संयत एव सन् ग्रथत्नेन वा प्रत्युपेक्ष्य-पौनःपुन्येन सम्यक्,
प्रमुज्य प्रमुज्य-पौनःपुन्येनैव सम्यक्, किमित्याह-एकान्ते-तस्यानुपधातकं स्थाने अपनयेत्-परित्यजेत्, 'नैनं त्रसं
संघातमापादयेत्, नैनं त्रसं संघातं-परस्परगात्रसंस्पर्शपीडारूपमापादयेत्-प्रापयेत्, अनेन परितापनादिप्रतिषेध उक्तो
वेदितव्यः, एकग्रहणे तज्जातीयग्रहणादन्यकारणानुमतिप्रतिषेधश्च, शेषमत्र प्रकटार्थमेव, नवरमुन्दकं-स्थंडिलं, शय्या-

संस्तारिका वसतिर्वा । १५ । इत्युक्ता यतना, गतश्चतुर्थोऽर्थधिकारः ।
अजयं चरमाणो य(उ), पाणभूयाइं हिंसइ । बंधई पावयं कम्मं, तं से होइ कडुयंफलं ॥ ३२ ॥

अजयं चिट्ठमाणो य, पाणभूयाइं हिंसइ । बंधई पावयं कम्मं, तं से होइ कडुयंफलं ॥ ३३ ॥

अजयं आसमाणो य, पाणभूया० । बंधई०, तं से० ॥ ३४ ॥

अजयं सयमाणो य, पाण० । बंधई०, तं से हो० ॥ ३५ ॥

बीजप्रतिष्ठितेषु वा रुद्रेषु वा रुद्रप्रतिष्ठितेषु वा जातेषु वा जातप्रतिष्ठितेषु वा हरितेषु वा हरितप्रतिष्ठितेषु वा
 छिन्नेषु वा छिन्नप्रतिष्ठितेषु वा सचित्तेषु वा सचित्तकोलप्रतिनिधिषु वा, इह बीजं-द्यान्यादि. तत्प्रतिष्ठितमासन(हार)-
 मयनादि पृथक्, एवं सर्वत्र वेदितव्यं, रुद्रानि-स्फुटितबीजानि, तत्प्रतिष्ठितानि, जातानि-स्तम्बोभूतानि, हरितानि-
 अप्रकृतानि कोलो-पुणस्तत्प्रतिनिधिषु वा पृथक् स्थापितानि, आर्द्राण्यपरिणतानि तदङ्गानि गृह्यन्ते सचित्तानि-
 गच्छेत् न तिष्ठेत् न निषीदेत् न स्वगर्वयेत्, तत्र समनमन्यतोऽन्यत्र, स्थानमेकत्र, निषीदनं-उपवेशनं, स्वगर्वनं-स्वपनं,
 गच्छन्तं वा तिष्ठन्तं वा निषीदन्तं वा स्वपन्तं वा न समनुजानीयादिति पूर्ववत् । १४ !

एगओ वा परिसागओ वा सुत्ते वा जागरमाणे वा से कीडं वा पयंगं वा कुंथुं वा पिपीलियं वा
 हरथंसि वा पायंसि वा दाहुंसि वा ऊरुंसि वा उदरंसि वा सीसंसि वा वरथंसि वा पडिगहंसि वा
 कंवलंसि वा पायपुंछणंसि वा रथहरणंसि वा गोच्छगंसि वा उंडगंसि वा दंडगंसि वा पीढगंसि वा
 फलगंसि वा सेजंसि वा संथारगंसि वा अन्नयरंसि वा तहप्पगारे उवगरणजाए तओ संजयामेव

१५ ।

पडिलेहिय २ पमजिय २ एगंतमवणेज्जा नो णं संघायमावजेज्जा । सू०

सेडभिक्खु वा इत्यादि यावज्जागरमाणे वत्ति पूर्ववत्, स कीटं वा पतङ्गं वा कुन्थुं वा पिपीलिकां वा, किमित्याह-
हस्ते वा पादे वा बाहौ वा ऊरुणि वा उदरे वा शिरसि वा वस्त्रे वा पात्रे वा रजोहरणे वा तथाप्रकारे साधुक्रियोपयोगिन्यु
वा दण्डके वा पीठके वा फलके वा शय्यायां वा संस्तारके वा अन्यतरस्मिन् वा प्रत्युपेक्ष्य-पौनःपुन्येन सम्यक्,
पकरणजाते कीटादिरूपं त्रसं कथञ्चिदापतितं सन्तं संयत एव सन् प्रयत्नेन वा प्रत्युपेक्ष्य-पौनःपुन्येन सम्यक्,
प्रमृज्य प्रमृज्य-पौनःपुन्येनैव सम्यक्, किमित्याह-एकान्ते-तस्यानुपधातके स्थाने अपनयेत्-परित्यजेत्, 'नैनं त्रसं
संघातमापादयेत्, नैनं त्रसं संघातं-परस्परगात्रसंस्पर्शपीडारूपमापादयेत्-प्रापयेत्, अनेन परितापनादिप्रतिषेध उक्तो
वेदितव्यः, एकग्रहणे तज्जातीयग्रहणादन्यकारणानुमतिप्रतिषेधश्च, शेषमत्र प्रकटार्थमेव, नवरमुन्दकं-स्थंडिलं, शय्या-
संस्तारिका वसतिर्वा । १५ । इत्युक्ता यतना, गतश्चतुर्थोऽर्थाधिकारः ।

अजयं चरमाणो य(उ), पाणभूयाइं हिंसइ । बंधई पावयं कम्मं, तं से होइ कडुयंफलं ॥ ३२ ॥

अजयं चिट्टमाणो य, पाणभूयाइं हिंसइ । बंधई पावयं कम्मं, तं से होइ कडुयंफलं ॥ ३३ ॥

अजयं आसमाणो य, पाणभूया० । बंधई०, तं से० ॥ ३४ ॥

अजयं सयमाणो य, पाण० । बंधई०, तं से हो० ॥ ३५ ॥

बीजप्रतिष्ठितेषु वा रूढेषु या रूढप्रतिष्ठितेषु वा जातेषु या जातप्रतिष्ठितेषु वा हरितेषु वा हरितप्रतिष्ठितेषु वा
 छिन्नेषु वा छिन्नप्रतिष्ठितेषु वा सन्निवृत्तेषु या सन्निवृत्तप्रतिष्ठितेषु वा, इह बीज-शाल्यादि, तत्प्रतिष्ठितमासन(हार)-
 शयनादि ऽद्यते, एव मयत्र वेदितव्यं, रूढानि-स्फुटितबीजानि, तत्प्रतिष्ठितानि, जातानि-स्तम्बोभूतानि, हरितानि-
 दूर्वादीनि, छिन्नानि-ग्रहरणरिणेष्वप्यस्मादिभिर्गृह्यत् पृथक् स्थापितानि, आर्द्राण्यपरिणतानि तदङ्गानि गृह्यन्ते मधिसानि-
 अण्डकानि कोला-घुणस्तत्प्रतिष्ठितानि-तदुपरिवर्त्तानि दार्ढ्यादीनि गृह्यन्ते, एतेषु किमित्याह-न गच्छेत्तान-न
 गच्छेत् न विष्टे न निपीदत् न स्वगर्वत्तेयेत्, तत्र गमनमन्यतोऽन्यत्र, स्थानमेकत्रैव, निपीदनं-उपवेदनं, न्यग्रत्तनं-स्पर्शनं,
 एतत् ध्वय न कुर्यात्, तथाऽन्यमेतेषु न गमयेत् न स्थापयेत् न निपीदयेत् न स्वगर्वत्तेयेत्-न स्थापयेत्, तथान्यं स्वत एव
 गच्छन्तं वा विष्ट-त या निपीदन्त या स्वपन्तं वा न समनुजानीयादिति पूर्ववत् । १४ ।

मे भिमत् वा भिम्बुणी वा संजयविरयपडिहयपञ्चक्खायपावकम्मे दिआ वा राओ वा
 एगओ वा परिसागओ वा सुत्ते वा जागरमाणे वा से कीडं वा पयंगं वा कुंथुं वा विपीलियं वा
 हरथंसि वा पायंसि वा दाहुंसि वा ऊहंसि वा उदरंसि वा सीसंसि वा चरथंसि वा पडिगहंसि वा
 कंयलंसि वा पायपुंछगंसि वा रयहरगंसि वा गोच्छगंसि वा उंडगंसि वा दंडगंसि वा पीढगंसि वा
 फलगंसि वा सेजंसि वा संधारगंसि वा अन्नयरसि वा तहप्पगारे उवगरणजाए तओ संजयोमेव

पडिलेहिय २ पमज्जिय २ एगंतमवणेज्जा नो णं संघायमावजेज्जा । सू० १५ ।

सेऽभिक्खु वा इत्यादि यावज्जागरमाणे वच्ति पूर्ववत्, स कीटं वा पतङ्गं वा कुन्थुं वा पिपीलिकां वा, किमित्याह-
हस्ते वा पादे वा बाहौ वा ऊरुणि वा उदरे वा शिरसि वा वस्त्रे वा पात्रे वा रजोहरणे वा कंवले वा गोच्छे वा उन्दके
वा दण्डके वा पीठके वा फलके वा शय्यायां वा संस्तारके वा अन्यतरस्मिन् वा तथाप्रकारे साधुक्रियोपयोगिन्सु
पकरणजाते कीटादिरूपं त्रसं कथञ्चिदापतितं सन्तं संयत एव सन् प्रत्युपेक्ष्य-पौनःपुन्येन सम्यक्,
प्रमृज्य प्रमृज्य-पौनःपुन्येनैव सम्यक्, किमित्याह-एकान्ते-तस्यानुपघातके स्थाने अपनयेत्-परित्यजेत्, 'नैनं त्रसं
संघातमापादयेत्, नैनं त्रसं संघातं-परस्परगात्रसंस्पर्शपीडारूपमापादयेत्-प्रापयेत्, अनेन परितापनादिप्रतिषेध उत्तो-
वेदितव्यः, एकग्रहणे तजातीयग्रहणादन्यकारणानुमतिप्रतिषेधश्च, शेषमत्र प्रकटार्थमेव, नवरमुन्दकं-स्थंडिलं, शय्या-

संस्तारिका वसतिर्वा । १५ । इत्युक्ता यतना, गतश्चतुर्थोऽर्थाधिकारः ।
अजयं चरमाणो य(उ), पाणभूयाइं हिंसइ । बंधई पावयं कम्मं, तं से होइ कडुयंफलं ॥ ३२ ॥

अजयं चिट्ठमाणो य, पाणभूयाइं हिंसइ । बंधई पावयं कम्मं, तं से होइ कडुयंफलं ॥ ३३ ॥
अजयं आसमाणो य, पाणभूया० । बंधई०, तं से० ॥ ३४ ॥

अजयं सयमाणो य, पाण० । बंधई०, तं से हो० ॥ ३५ ॥

अजयं भुंजमाणो य, पाणभू० । बंधई०, तं से० ॥ ३६ ॥

अजयं मासमाणो य, पाणभू० । बंधई०, तं से० ॥ ३७ ॥

कहं चरे ? कहं चिट्टे ? कहं सए ? । कहं भुंजंतो भासंतो, पावं कम्मं न बंधइ ? ॥ ३८ ॥
जयं चरे जयं चिट्टे, जयमासे जयं सए । जयं भुंजंतो भासंतो, पावं कम्मं न बंधइ ॥ ३९ ॥

सबभूयप्पभूयस्स, सक्कं भूयाइं पासओ । पिहियासवस्स दंतस्स, पावं कम्मं न बंधइ ॥ ४० ॥
माप्रत उपदेसाकयः पञ्चम उच्यते-अजयमित्यादि अयत्तं चरअयत्तं गच्छन्-इवासिमिविबुद्धं च, किमित्याह-' प्राणि
भूतानि दिनस्सि', प्राणिनो-दीन्द्रियादयो भूतानि-एकेन्द्रियास्तानि दिनस्ति-प्रमादानामोमाभ्यां व्यापादयतीतिमाषः,
तानि च हिमन् 'यप्पानि वापं कम्मं' अकुठलपरिणामादादेचं छिट्टे ज्ञानावस्थीयादि, 'तत् ते भवति कटुकफलं' तत्-पापं
कर्म, ते तस्यापतचारिणो भवति, कटुकफलमिति अनुस्वारोऽप्लावणिकः अद्युमफलं भवति, मोहादिहेतुतया विपाकदाकृज-
मित्यर्थः ॥ ३२ ॥ एवमयत्तं विष्ठन् ऊर्ध्वस्यानेनासमाहितो हस्तपादादि विधिपन्, ओपं पूर्ववत् ॥ ३३ ॥ एवमयत्तमासीनो-
निष्पण्णतयाऽनुपपुक्त आकृञ्चनादिमावेन, ओपं पूर्ववत् ॥ ३४ ॥ एवमयत्तं स्वपन्-असमाहितो दिवा प्र कामउत्तरादिना(वा),
ओपं पूर्ववत् ॥ ३५ ॥ एवमयत्तं सुआतो-निध्रयोच्चनं प्रणीतं काकगृमालमथितादिना(वा), ओपं पूर्ववत् ॥ ३६ ॥ एवमयत्तं
मापमाणो, गृहस्पमापया निर्दुस्पन्तरमापादिना(वा), ओपं पूर्ववत् ॥ ३७ ॥ अत्राह-पेधेवं यापकर्मपन्धस्ततः 'कहं चरे'

इत्यादि कथं-केन-प्रकारेण चरेत् ? कथं तिष्ठेत् ? कथमासीत् ? कथं स्वपेत् ? कथं शुद्धानो भाषमाणः पापं-कर्म न
 नञ्जातीति ? ॥ ३८ ॥ आचार्य आह—‘ जयं चरे ’ इत्यादि, यतं-चरेत् सुत्रोपदेशेन ईर्यादिममितः, यतं तिष्ठेत् समाहितो
 हस्तपादाद्यविक्षेपेण, यतमासीत् उपयुक्तमाकुञ्चनाद्यकरणेन, यतं स्वपेत्-समाहितो रात्रौ प्रकामशय्यादिपरिहारेण, यतं
 शुद्धानः-सप्रयोजनमप्रणीतं प्रतरसिंहभक्षितादिना, एवं यतं भाषमाणः साधुभाषया मृदु कालप्राप्तं च, पापं कर्म-‘ छिष्टं
 अकुशलानुबन्धि ज्ञानावरणादि न बध्नाति-नादत्ते, निराश्रवत्वाद्धिहितानुष्ठानपरत्वादिति ॥ ३९ ॥ किं च—‘ सञ्च-
 भूय ’ इत्यादि, सर्वभूतेष्वात्मभूतः-सर्वभूतात्मभूतो य आत्मवत् सर्वभूतानि पश्यतीत्यर्थः, तस्यैवं सम्यग्-वीतरागोक्तेन
 विधिना भूतानि-पृथिव्यादीनि पश्यतः सतः पिहिताश्रवस्य-स्थगितप्राणातिपाताद्याश्रवस्य दान्तस्य-इन्द्रियनोइन्द्रियदमेन
 पापं कर्म न बध्नाति, तस्य पापकर्मबन्धो न भवतीत्यर्थः ॥ ४० ॥ एवं सति सर्वभूतदयावतः पापकर्मबन्धो न भवति,
 ततश्च सर्वस्मिन् दयायामेव यतितव्यं, अलं ज्ञानाभ्यासेनापि (नेति) मा भूदब्धुत्पन्नविनेयमतिविभ्रम इति तदपोहायाह—
 पटमं नाणं तओ दया, एवं चिट्ठइ सव्वसंजए । अन्नाणी किं काही ? किं वा नाही छेयपावगं ? ॥ ४१ ॥
 सुच्चा जाणइ कल्लाणं, सुच्चा जाणइ पावगं । उभयंपि जाणइ सुच्चा, जं छेयं तं समायेर ॥ ४२ ॥
 जो जीवेवि न याणेइ, अजीवेवि न याणेइ । जीवाजीवे अयाणंतो, कह सो नाहीइ संयमं ? ॥ ४३ ॥
 जो जीवेवि वियाणेइ, अजीवे वि वियाणेइ । जीवाजीवे वियाणंतो, सो हु नाहीइ संयमं ॥ ४४ ॥

'पदमं नाण'मिति, प्रथमं-आदौ ज्ञानं-जीवस्वरूपसंग्रहणोपायफलविषयं 'ततः' तथाविधज्ञानममनन्तरं दया-संयमः, तदेकान्तोपादेयतया भावतस्तत्प्रवृत्तेः, एवं-अनेन प्रकारेण ज्ञानपूर्वकक्रियाप्रतिपक्षिरूपेण तिष्ठति-आस्ते, सर्वप्रवृत्तितः, यः पुनरज्ञानी-साध्योपायफलपरिज्ञानविकृतः न किं करिष्यति !, सर्वान्धतुल्यत्वात् प्रवृत्तिनिवृत्ति-निमिषामावात्, किं वा कुर्वन् ज्ञास्यति छेकं-निपुणं हित कालोचितं, पापकं वा-अतो विपरीतमिति, ततश्च तत्करणं यावतोऽङ्करणमेव, समग्रनिमित्तामावात्, अन्धप्रदीपलायनपुणाघरकरणवत्, अत एवान्यत्राप्युक्तं—'गीतस्थो य विदारो० ॥ १ ॥" इत्यादि, अतो ज्ञानाभ्यासः कार्यः ॥ ४१ ॥ तथा चाह—'सुखा०' इति श्रुत्या-आकर्ष्यं तत्साधन-स्वरूपविपाकं जानाति-युक्त्यने कल्याणं-कृत्यो-मोक्षस्तममति-नयतीति करणार्ण-दयारूपं संयमस्वरूपं, श्रुत्वा-आकर्ष्यं तत्साधन-यतधैर्यमव इत्थं विज्ञाय यच्छेकं-निपुणं हितं कालोचितं, तत् समाधरेत्-तत्कुर्यादित्यर्थः ॥ ४२ ॥ उक्तमेवार्थं स्पष्टयन्नाह—'ओ जीवे'त्यादि, यो जीवानपि पृथिवीकायिकादिभेदविन्नात् न जानाति 'अजीवानपि' संयमो-पपादितो मयदिरण्यादीन् न जानाति, एवं जीवाजीवानजानन् कथमसौ ज्ञारयति संयमं ? तद्विषयं तद्विषया-ज्ञानादिति भावः ॥ ४३ ॥ ततश्च 'ओ जीवे' त्यादि, यो जीवानपि विजानाति अजीवानपि विजानाति-जीवाजीवान् विजानन् स एव ज्ञास्यति संयममिति ॥ ४४ ॥ प्रतिपादितः पञ्चम उपदेष्टार्याधिकारः । जया जीवमजीवे अ, दोऽपि एष विज्ञाणइ । तथा गदं बहुविहं, सठवजीवाण जाणइ ॥ ४५ ॥

જયા ગઈ બહુવિહં, સવજીવાણ જાણઈ । તયા પુત્રં ચ પાવં ચ, બંધં મુઘ્ઘં ચ જાણઈ ॥ ૪૬ ॥
જયા પુત્રં ચ પાવં ચ, બંધં મુઘ્ઘં ચ જાણઈ । તયા નિવિંદણ મોણ, જે દિવે જે ય માણુસે ॥ ૪૭ ॥
જયા નિવિંદણ મોણ, જે દિવે જે ય માણુસે । તયા ચયઈ સંજોગં, સંભિમતરવાહિરં ॥ ૪૮ ॥
જયા ચયઈ સંયોગં, સંભિમતરવાહિરં । તયા મુંડે ભવિત્તા ણં, પવઈણ અણગારિયં ॥ ૪૯ ॥
જયા મુંડે ભવિત્તા ણં, પવઈણ અણગારિયં । તયા સંવરમુક્કિંઠં, ધમ્મં ફાસે અણુત્તરં ॥ ૫૦ ॥
જયા સંવરમુક્કિંઠં, ધમ્મં ફાસે અણુત્તરં । તયા ધુણઈ કમ્મરયં, અવોહિકલુસંકડં ॥ ૫૧ ॥
જયા ધુણઈ કમ્મરયં, અવોહિકલુસંકડં । તયા સવત્તગં નાણં, દંસણં ચાભિગચ્છઈ ॥ ૫૨ ॥
જયા સવત્તગં નાણં, દંસણં ચાભિગચ્છઈ । તયા લોગમલોગં ચ, જિણો જાણઈ કેવલી ॥ ૫૩ ॥
જયા લોગમલોગં ચ, જિણો જાણઈ કેવલી । તયા જોગે નિરંભિત્તા, સેલેસિં પડિવજ્જઈ ॥ ૫૪ ॥
જયા જોગે નિરંભિત્તા, સેલેસિં પડિવજ્જઈ । તયા કમ્મં યવિત્તા ણં, સિંદ્ધિ ગચ્છઈ નીરઓ ॥ ૫૫ ॥
જયા કમ્મં યવિત્તા ણં, સિંદ્ધિ ગચ્છઈ નીરઓ । તયા લોગમત્થત્થો, સિદ્ધો હવઈ સાસઓ ॥ ૫૬ ॥

साम्प्रतं धर्मफलमाह—‘जया’ इत्यादि यदा-यस्मिन् काले जीवान् अजीर्वाश्च द्वावप्येतौ विजानाति-विविधं
 जानाति तदा-तस्मिन् काले गति-निरुक्त्यादिरूपां बहुविधां-स्वप्नगतभेदेनानेकप्रकारां तां सर्वजीवानां जानाति
 यथावस्थितजीवाजीरपरिज्ञानमन्तरेण गतिपरिज्ञानामावात् ॥ ४५ ॥ उचरोचरां फलवृद्धिमाह-यदा गतिं बहुविधां स्वप्न-
 गतभेदेनानेकप्रकारां सर्वजीवानां जानाति. तदा पुण्यं च पापं च-बहुविधगतिनिधन्वनं, तथा घनघं-जीरुर्ममयोग-
 मुखदुःखलक्षणं, मोक्षं-तद्वियोगस्वरूपावस्थानलक्षणं जानाति ॥ ४६ ॥ ‘जया’ इत्यादि, यदा पुण्यं च पापं च घनघं मोक्षं
 च जानाति तदा निर्विन्ते-मोक्षमावात् सम्यग्विचारयत्पसारदुःखरूपतया भोगान्-दुष्पदादीन् यान् दिव्यान् पांश्च
 मानुषान्, शेषास्तु वस्तुतो भोगा एव न भवन्ति ॥ ४७ ॥ ‘जया’ इत्यादि, यदा निर्विन्ते भोगान् यान् दिव्यान्
 पांश्च मानुषान् तदा त्यजति संयोगं-संयन्धं, द्रव्यतो भावतः साम्यन्तरबाह्यं-क्लोषादिद्विरण्यादिमध्यन्धमित्यर्थः
 ॥ ४८ ॥ ‘जया’ इत्यादि, यदा त्यजति संयोगं साम्यन्तरबाह्यं तदा मुष्टो भूत्वा द्रव्यतो भावतश्च प्रव्रजति-प्रवर्णेन
 प्रव्रत्यपवर्गे प्रत्यनगार द्रव्यतो भावतश्चापि यमानागातिभाषः ॥ ४९ ॥ ‘जया’ इत्यादि, यदा मुष्टो भूत्वा प्रव्रजत्य-
 नगारिणां तदा संनरमुक्किंद्विति-प्राकृतद्वैतया उत्कृष्टसंवरं धर्मं-सर्वप्राणातिपातादिविनिश्चित्ररूपं चारिष्वधर्ममित्यर्थां, स्पृष्टा
 त्वनुत्तर-सम्यग्भासेनत इत्यर्थः ॥ ५० ॥ ‘जया’ इत्यादि, यदोत्कृष्टसंवरं धर्मं स्पृष्टत्यनुत्तरं तदा धुनोति-अनेकार्थ-
 तात्ता पातयति कर्मरजः-कर्मवात्परस्त्रनाद्रव इव रजः, किमिष्टमित्याह-अबोधिकलुपकृतं अबोधिकलुपेण मिष्ट्यादृष्टि-
 नोपात्तमित्यर्थाः ॥ ५१ ॥ ‘जया’ इत्यादि, यदा धुनोति-कर्मरजः अबोधिकलुपकृतं तदा सर्वधनं ज्ञानं अक्षेपक्षेपनिपयं

दर्शनं चाशेषदृश्यविषयम् अधिगच्छत्यावरणाभावादाधिक्येन प्राप्नोतीत्यर्थः ॥ ५२ ॥ 'जया' इत्यादि, यदा सर्वत्रगं ज्ञानं दर्शनं चाधिगच्छति तदा लोकं-चतुर्दशरज्जात्मकं अलोकं चानन्तं जिनो जानाति केवली, लोकालोकौ च सर्वं नान्यतर-दर्शनं चाधिगच्छति तदा लोकं-चतुर्दशरज्जात्मकं अलोकं चानन्तं जिनो जानाति केवली तदोचितसमयेन योगान् निरुद्धश्च मनो-मेवेत्यर्थः ॥ ५३ ॥ 'जया' इत्यादि, यदा लोकमलोकं च जिनो जानाति केवली तदोचितसमयेन योगान् निरुद्धश्च मनो-योगादीन् शैलेशीं प्रतिपद्यते, भवोपग्राहिकमार्गशुधयाय ॥ ५४ ॥ 'जया' इत्यादि, यदा योगान्निरुद्ध्य शैलेशीं प्रति-पद्यते भवोपग्राहिकमार्गशुधयाय, तदा कर्म क्षपयित्वा भवोपग्राह्यपि सिद्धिं गच्छति लोकान्तदेशरूपां नीरजाः-सकल-कर्मजोविप्रमुक्तः ॥ ५५ ॥ 'जया' इत्यादि, -यदा कर्म क्षपयित्वा सिद्धिं गच्छति नीरजास्तदा लोकमस्तकस्थः त्रैलोक्यो-परिवर्ती सिद्धो भवति 'शाश्वतः' कर्मबीजाभावात् अनुत्पत्तिधर्मेति भावः ॥ ५६ ॥ उक्तो धर्मफलारूपः पष्ठोऽधिकारः ।

सुहसायगस्स समणस्स, सायाउलगस्स निगामसाइस्स ।

उच्छोलणापहोअस्स, दुलहा सुगई तारिसगस्स ॥ ५७ ॥

तवोगुणपहाणस्स, उज्जुमइ खंतिसंयमरयस्स ।

परीसहे जिणंतस्स, सुलहा सुगई तारिसगस्स ॥ ५८ ॥

पेच्छावि ते पयाया, खिपं गच्छंति अमरभवणाइ ।

जेतिं पियो तवो संजमो य, खंती अ वंभचेरं च ॥ (प्र० १) ॥

इचेयं छजीवणियं, सम्मदिट्ठी सया जए ।

दुल्लहं लभितु सामद्वं, कम्मुणा न विराहिजासि ॥ ५९ ॥ तिवेमि

इति छजीवणियात्ताम चउत्थं अउत्थयणं समत्तं ॥ ४ ॥

साम्प्रतमिदं धर्मफलं यस्य दुर्लभं तमभिधित्सुराह-‘सुहसायगस्से’ति सुखास्वादकस्य-अभिष्वङ्गेण प्राप्तसुखोपमोवतुः
भ्रमणस्य-द्रव्यप्रव्रजितस्य साताकुलस्य भाविसुखार्थं व्याधिक्षिप्तचित्तस्य निकामशायिनः-यत्रार्थवेलाभप्युल्लंघ्य ज्ञयानस्योच्छो-
लनाप्रधाविनः उच्छोलनयोद्कायतनया प्रकर्षेण धावति-पादादिशुद्धिं करोति यः स तथाविषस्वस्य, किमित्थाह-दुर्लभा-
दुष्प्राप्ता सुगतिः-सिद्धिपदपर्यवसाना तादृशस्य भगवदाज्ञालोपकारिण इति गार्थार्थः ॥५९॥ इदानीं धर्मफलं यस्य सुलभं
तमाह-‘तवोगुण’ इत्यादि, तवोगुणप्रधानस्य-पद्याष्टमादितवोगुण(वन)वतः प्रजुमतेमार्गिप्रवृत्तबुदेः क्षान्तिस्संयम-
रतस्य-क्षान्तिप्रधानमेवमासेविन इत्यर्थः । परीपदान्-धुत्तिपासादीन् जयतः-अभिमवतः सुलभा सुगतिः-उत्कलक्षणा
तादृशस्य भगवदाज्ञाकारिण इति गार्थार्थः ॥ ५८ ॥ महायार्था षड्जीवनिक्काधिकेति विधिनोपसंहरन्नाह-‘इचेय’ मित्यादि,
इत्येतां षड्जीवनिक्काधिकमधिकृताभ्ययनप्रतिपारितार्थरूपां न विरापेयेयदितियोगः । सम्पगद्वष्टिः-जीवस्तत्त्वप्रदानवान्
सदा यतः-सर्वकालं प्रपन्नपरः सन्, किमित्थाह-‘दुर्लभं लब्ध्वा आमरणं’ दुष्प्राप्यं प्राप्त्य भ्रमणभानं-षड्जीव-

निकायसंरक्षणैकरूपं कर्मणा मनोवाक्कायक्रियया प्रमादेन न विराधयेत्-न खण्डयेत्, अप्रमत्तस्य तु द्रव्यविराधना यद्यपि कथंचिद्भवति, तथाप्यसावविराधक एवेत्यर्थः । एतेन “ जले जीवाः, स्थले जीवा, आकाशे जीवमालिनि । जीव-मालाकुले लोके, कथं भिक्षुरहिंसकः ? ॥ १ ॥ ” इत्येतत्प्रत्युक्तं, तथा सूक्ष्माणां विराधनाभावाच्च ॥ ५९ ॥ ब्रवीमि इति पूर्ववत् ॥ व्याख्यातं षड्जीवनिकायाध्ययनम् ।

इति चतुर्थं षड्जीवनिकायाध्ययनं समाप्तम् ४ ॥

—५९:६६—

अधुना पिण्डेषणारूपमारभ्यते, अस्य चायमभिसम्बन्धः-इहानन्तराध्ययने साधोराचारः षड्जीवनिकायगोचरः प्रायः इत्येतदुक्तं । इह तु धर्मकाये स्वस्थे सति असौ सम्यक् पाल्यते, स चाहारमन्तरेण प्रायः स्वस्थो न भवति, स च सावद्येतर-भेद इत्यनवद्यो ग्राह्य इत्येतदुच्यते, उक्तं च-“ से संजए समख्वाए, निरवजाहारि जे विऊ । धम्मकायड्डिए सम्मं, सुहजोगाण साहए ॥ १ ॥ ” इत्यनेनाभिसम्बन्धेनायातमिदमध्ययनमिति, तच्चेदं-

संपत्ते भिक्खकालांमि, असंभंतो अमुच्छिओ । इमेण कमजोगेण, भत्तपाणं गवेसए ॥ ६० ॥
से गामे वा नगरे वा, गोयरगगओ सुणी । चरे मंदमणुविग्गो, अव्विखत्तेण चेयसा ॥ ६१ ॥

‘संपत्ते’-गाहा, सम्प्राप्ते-शोभनेन प्रकारेण स्वाध्यायकरणादिना प्राप्ते भिक्षाकाले-भिक्षासमये, अनेनासम्प्राप्ते भक्त-पानैपणाप्रतिषेधमाह । अलाभाद्वाखण्डनास्यां दृष्टादृष्टविरोधात्, असम्भ्रान्तः-अनाकुलो यथावदुपयोगादि कृत्वा, नान्यथे-

त्यर्थः । अमूर्च्छितः—पिण्डे शुद्धादिषु वा अगृह्यो, विहितानुष्ठानमिति कृत्वा, न तु पिण्डादावेवासक्त इति । अनेन वक्ष्य-
माणलक्षणेन क्रमयोगेन परिषाटीव्यापारेण भक्तपानं यतियोग्यमोदनारनालादि गवेषयेदिति—अन्वेषयेदिति सूत्रार्थः ।
॥ ६० ॥ यत्र यथा गवेषयेत्तदाह—‘से गामे’त्यादि, न इत्यममग्रान्तोऽमूर्च्छितो ग्रामे वा नगरे वा, उपलक्षणत्वात्
कर्षटादौ वा गोचराग्रगत इति गोशिव चरणं गोचरः—उत्तमपक्षमाधमकुलेष्वरक्तद्विष्टस्य भिक्षाटनमग्रः—प्रधानोऽभ्याहूता-
वाकर्मादिपरित्यागेन तद्रतः—तद्वर्त्ती मुनिः—भावसाधुः चरेत्—गच्छेत् मन्द—शून्यैः शून्यैर्न हृतमित्यर्थः । अनुद्विग्नः—प्रशान्तः
परीषदादिभ्योऽविभ्यत् अढ्याह्नित्पत्तेन चेतसा—अन्तःकरणेन एषणोपयुक्तेनेति सूत्रार्थः ॥ ६१ ॥

पुरजो जुगमायाए, पेहमाणो महिं चरे । वज्रं तो वीयहरियाइं, पाणे अ दगमहियं ॥ ६२ ॥
ओवायं विसमं खाणुं, विज्जलं परिवज्जए । संकमेण न गच्छिज्जा, विज्जमाणे परक्कमे ॥ ६३ ॥
पवडंते व से तत्थ, एवखलंते व संजए । हिंसेज पाणभूयाइं, तसे अनुव थावरे ॥ ६४ ॥
तम्हा तेण न गच्छिज्जा, संजए सुसमाहिए । सइ अन्नेण मग्गेण, जयमेव परक्कमे ॥ ६५ ॥
इंगालं छारियं रासिं, तुसरासिं च गोमयं । ससरक्खेहिं पापहिं, संजओ तं नइक्कमे ॥ ६६ ॥
न चरेज वासे वासंते, महिआए वा पडंतिए । महावाए व वायंते, तिरिच्छसंपाइमेसु वा ॥ ६७ ॥

यथा चरेत्तथैवाह-‘पुरओ जुग’ति पुरतो-अग्रतो युगमात्रया-शरीरप्रमाणया शुकटोद्धिसंस्थितया दृष्टेति वाक्य-
 शेषः । प्रेक्षमाणः-प्रकर्षेण पश्यन् महीं-शुवं चरेद्-यायात्, न शेषदिगुपयोगेनेति गम्यते । न प्रेक्षमाण एव, अपि तु
 वर्जयन्-परिहरन् बीजहरितानि, अनेनानेकभेदस्य वनस्पतेः परिहारमाह । तथा प्राणिनो-द्वीन्द्रियादींस्तथोदकं-
 अष्कायं मृत्तिकां च-पृथिवीकायं, चशब्दात्तेजोवायुपरिग्रहः ॥ ६२ ॥ उक्तः संयमविराधनापरिहारः । अधुनाऽऽत्मसंयम-
 विराधनापरिहारमाह-‘ओवाय’मिति, अवपातं-गतीदिरूपं, विषमं-निम्नोन्नतं, स्थाणुं-ऊर्ध्वकाष्ठं, विजलं-विगतजलं
 कर्दमं परिवर्जयेत्-एतत् सर्वं परिहरेत्, तथा सङ्क्रमेण-जलगतीपरिहाराय पापाणकाष्ठुरचितेन न गच्छेत्, आत्मसंयम-
 विराधनासम्भवात् । अपवादमाह-विद्यमाने पराक्रमे-अन्यमार्ग इत्यर्थः । असति तु तस्मिन् प्रयोजनमाश्रित्य यतनया
 गच्छेदिति सूत्रार्थः ॥ ६३ ॥ अवपातादौ दोषमाह-‘पवडंते व’ इति, प्रपतन् वाऽसौ तत्र अवपातादौ प्रस्खलन् वा संयतः-
 साधुः हिंस्याद्-व्यापादयेत्, प्राणिभूतानि प्राणिनो-द्वीन्द्रियादयः, भूतानि-एकेन्द्रियाः, एतदेवाह-त्रसानथवा
 स्थावरान्, प्रपातेनात्मानं चेत्येवमुभयविराधनेति ॥ ६४ ॥ यतश्चैवं ‘तम्हा’ इति, तस्मात् तेन-अवपातादिमार्गेण न
 गच्छेत्संयतः सुसमाहितो, भगवदाज्ञावर्तीत्यर्थः । सत्यन्येनेति, अन्यस्मिन् समादौ, मार्गेणेति मार्गे छान्दसत्वात्
 सप्तम्यर्थे तृतीया, असति त्वन्यस्मिन् मार्गे तेनैवावपातादिना यतमेव पराक्रमेत्, यतमिति क्रियाविशेषणं, यतमात्मसंयम-
 विराधनापरिहारेण यायादिति ॥ ६५ ॥ अत्रैव विशेषतः पृथ्वीकाययतनामाह-‘इंगालं’ति आङ्गारमित्यङ्गाराणामयमा-
 ङ्गारस्तमाङ्गारं राशिं, एवं क्षारराशिं तुषराशिं च गोमयराशिं च, राशिशब्दः प्रत्येकमभिसम्बध्यते । सरजस्काभ्यां

पदभ्यां-मचिचपृथिवीरजोगुण्ढिताभ्यां वादाभ्यां संयतः साधुस्त्वमनन्तरोदितं राशिं नातिक्रमेत्, मा भूत् पृथ्वीरजो-
विराघनेति ॥ ६६ ॥ अत्रैवाध्यायादियतनामाह-'न चरेज्ज'स्ति न चरेद्वर्ये वर्षति, मिथार्थं प्रविष्टो वर्षणे तु प्रच्छन्ने
तिष्ठेत्। तथा महिकायां वा पतन्त्यां, सा च प्रायो गर्भभासेषु पतति, महावाते चा याति सति, तदुत्पातरजोविरा-
घनादोषाद्, तिर्यक् संपतन्तीति तिर्यक्संपाताः-पतङ्गादयः तेषु वा सत्सु, क्वचिदप्यश्वनिरूपेण न चरेदिति ॥ ६७ ॥

न चरिज्ज वेससामंते, बंभचेरवसाणु(ण)ए। बंभयारिस्स दंतस्स, हुज्जा तस्य विसुत्तिआ ॥ ६८ ॥
अणायणे चरंतस्स, संसग्गीए अभिक्खणं । हुज्ज वयाणं पीळा, सामन्नंमि अ संसओ ॥ ६९ ॥
तम्हा एयं वियाणित्ता, दोसं दुग्गइवड्डणं । वज्जए वेससामंतं, मुणी एगंतमस्सिए ॥ ७० ॥

उक्ता प्रथमप्रत्यतना । सांप्रतं चतुर्थप्रत्यतनोन्यते-'न चरिज्जे'स्ति 'न चरेद्वेदयासामन्ते' न गच्छेद् गणिका-
गृहममीये, किमिष्टिद इत्याह-ब्रह्मचर्यवशानयने (नये) ब्रह्मचर्य-मैषुनविरतिरूपं वक्ष्यमानयति-आरमायचं करोति
दर्शनाक्षेपादिनेति ब्रह्मचर्यवशानयनं तस्मिन्, दोषमाह-ब्रह्मचारिणः साधोः, 'दान्तस्य' इन्द्रियनोदन्द्रियदमाभ्यां
भवेत् 'तत्र' देशयामामन्ते 'विश्रोतसिका' चतुर्षुसंदर्शनस्थानेष्वनारुचवरनिरोधतो ध्यानश्रद्धालोलोब्धनेन
संपमशस्यशोषणफला चित्तविक्रियेति ॥ ६८ ॥ एष मनुचरणदोषो वेदयामामन्तसङ्गत उक्तः । साम्प्रतमिहान्यत्र चासकृच्चरण-
दोषमाह-'अणायणे'स्ति अनायतने-अस्थाने वेदयासायन्तादौ चरतो गच्छवः, संसर्गेण-सुम्बन्धेनाभीक्ष्णं-पुनः

पुनः, किमित्याह—भवेद् व्रतानां—प्राणातिपातविरत्यादीनां पीडा, तदाक्षिप्तचेतसो भावविराधना भवति, आस्रमण्ये च
 अमणभावे च द्रव्यतो रजोहरणादिसंधारणरूपे भूयो भावव्रतप्रधानहेतौ संशयः, कदाचिदुन्निष्कामत्येवेत्यर्थः। तथा च
 वृद्धसंप्रदायः—“वेसादिगयभावस्त मेहुणं पीडिञ्चइ, अणुवओगेण एसणाइरक्खणे(करणे) य हिंसा, पडुप्पायणे अन्नपुच्छण-
 अवलवणामच्चवयणं अणनुच्चायवेसाइदंसणे अदत्तादाणं, ममत्तकरणे परिग्गहो, एवं सव्वयपीडा, दव्वसामंजे पुण संसओ
 उन्निक्खमणेणत्ति” सूत्रार्थः ॥ ६९ ॥ निगमयन्नाह—‘तस्महे’ति, यस्मादेवं तस्मादेतद्विज्ञाय दोषमनन्तरोदितं दुर्गतिवर्धनं
 वर्जयेद्वेद्यासामन्तं, सुनिरेकान्तं मोक्षमार्गमाश्रित इति ॥ ७० ॥ आह—प्रथमव्रतविराधनानन्तरं चतुर्थव्रतविराधनोप-
 न्यासः किमर्थं?, उच्यते—प्राधान्यरूपापनार्थं, अन्यव्रतविराधनाहेतुत्वेन प्राधान्यं, तच्च लेख्यतो दर्शितमेवेति। अत्रैव विशेषमाह—

साणं सूइयं गावं(विं), दित्तं गोणं हयं गयं। संडिब्भं कलहं जुज्झं, दूरओ परिवज्जए ॥ ७१ ॥

अणुन्नए नावणए, अप्पहिट्ठे अणाउले। इंदियाणि जहाभागं, दमइत्ता सुणी चरे ॥ ७२ ॥

दव्वदवस्स न गच्छिज्जा, भासमाणो अ गोयरे। हसंतो नाभिगाच्छिज्जा, कुलं उच्चावयं सया ॥ ७३ ॥

आलोयं थिगलं दारं, संधिं दग्गभवणाणि य। चरंतो न विनिज्झाए, संकट्टाणं विवज्जए ॥ ७४ ॥

रत्तो गिहवईणं च, रहस्सारविक्खयाण य। संकिलेसकरं ठाणं, दूरओ परिवज्जए ॥ ७५ ॥

पडिकुट्टुकुलं न पविसे, मामगं परिवज्जए । अचियत्तकुलं न पविसे, चियत्तं पविसे कुलं ॥ ७६ ॥

साणीपावारपिहियं, अप्पणा नावंपंगुरे । कवाडं नो पणुहिज्जा, उग्गहंसि अजाइया ॥ ७७ ॥

‘साणं’ति स्थानं लोकप्रतीतं, सूतां गां-अभिनवप्रयतां, दृप्तं-दक्षिणं, किमिदयाह-गोणं हयं गजं, गौः-बलीचर्दोः, दयः-असा, गजो-दस्ती, तथा ‘संहिम्भं’ बालक्रीडास्वानं, कलहं-सवाक्प्रतिबद्धं, युद्धं-स्वह्नादिभिः, एतद्वृत्ततो-दूरेण परिवर्जयेत्, आत्मसंबन्धविराधनासम्भवात्, अद्यतनोपमृतिभ्य आत्मविराधना, विम्भस्थाने वन्दनाद्यागमनपतन-मण्डनप्रलुठनादिना संयमविराधना, सर्वत्र व्वात्मपान्नभेदादिनोभयविराधनेति सूत्रार्थः ॥ ७१ ॥ अत्रैव विधिमाह-‘अणुसए’ति अनुश्रवो-द्रव्यतो माषतश्च, द्रव्यतो नाकाशदर्शी मावतो न आत्पाद्यभिमामवान्, नावनतो-द्रव्यभावाभ्यामेव, द्रव्यानवनतोऽनीचकायो भावानवनतोऽलब्ध्यादिनाऽदीनः, अग्रहृष्टः-अहमन्, अनाकुलः-क्रोधादिरहितः, इन्द्रियाणि-स्पर्शनादीनि, यथाभानं-यथाविषयं, वसपित्वा-इष्टानिष्टेषु स्पर्शादिषु रागद्वेषरहितो मुनिः-साधुश्चरेत्-गच्छेत्, विपर्यये तु-प्रभृतदोषप्रसङ्गात्, तथाहि-द्रव्योन्नतो लोकहास्यो, भावोन्नत इर्यां न रक्षति, द्रव्यास्नतो गत इति सम्भाव्यते, भावावनतः क्षुद्रमत्त इति, प्रदृष्टो योपिदर्शनाद्रक्त इति लक्ष्यते, आकुल एवमेव, अदान्तः प्रवज्यां नार्हति ॥ ७२ ॥ किं च-‘वयदयरस’ति द्रुतं द्रुतं-स्त्विति मित्यर्थः, न गच्छेद् भावमाणो वा गोचरे न गच्छेत्, तथा हससाभिगच्छेत्, कुलमुखात्तं सदा, उचं-द्रव्यभावभेदाद् द्विविधं-द्रव्योचं घवलगृहवासि, भावोचं जात्यादियुक्तं,

एवमवचमपि द्रव्यतः कुटीरकवासि, भावतो जात्यादिहीनमिति । दोषा उभयविराधनालोकोपघातादय इति ॥ ७३ ॥ अत्रैव विधि-
 माह-‘आलोयं थिगल’मिति, आ(अव)लोकं-निर्यहकादिरूपं, थिगलं-चितं द्वारादि, संधि-चितं ध्वं, उदकभव-
 नानि-पानीयगृहाणि चरन् मिथार्थं न विनिज्झादत्ति-विनिष्ठायेत्-विशेषेण पश्येत्, शङ्कास्थानमेतदवल्लोकादि,
 अतो चिवर्जयेत्, तथा च नष्टादौ तत्राशङ्कोपजायत इति ॥ ७४ ॥ किं च-“रन्तो गिहे”त्यादि राज्ञः-चक्रवर्त्यदिः,
 गृहपतीनां-श्रेष्ठिप्रभृतीनां रहस्यस्थानानि वर्जयेदिति योगः । आरक्षकाणां च-दण्डनायकादीनां, रहःस्थानं-गुह्या-
 पवरकमन्त्रगृहादि सङ्केशकरं-असदिच्छाप्रवृत्त्या मन्त्रभेदे वा कर्षणादिनेति दूरतः परिवर्जयेदिति ॥ ७५ ॥ ‘पडि-
 कुटकुलं’ति, प्रतिकुटकुलं द्विविधं-इत्वरं यावत्कथिकं च, इत्वरं सूतकयुक्तं, यावत्कथिकं-अमोज्यं एतन्न प्रविशेत्, शासन-
 लघुत्वप्रसङ्गात् । मामकं यत्राह गृहपतिर्मां मम कश्चिद् गृहमागच्छेत्, एतत् वर्जयेत् मण्डनादिप्रसङ्गात् । अचिअ-
 त्तकुलं-अप्रीतिकुलं यत्र प्रविशद्भिः साधुभिरप्रीतिरुत्पद्यते, न च निवारयन्ति कुवाश्चिन्निमित्तान्तरात्, एतदपि न
 प्रविशेत्, तत्सङ्केशनिमित्तत्वप्रसङ्गात् । धियत्तंति एतद्विपरीतं अचिअत्तविपरीतं प्रविशेत् कुलं, तदनुग्रहप्रसङ्गादिति
 ॥ ७६ ॥ किंच-‘साणीपावारपिहिय’मिति शाणी-अतसीवलकजा पटी, प्राचारः-प्रतीतः, कम्बलाद्युपलक्षणमेतत्,
 एवमादिभिः पिहितं-स्थगितं, गृहमिति वाक्यशेषः । आत्मना-स्वयं, नापवृणुयात्-नोदघाटयेदित्यर्थः । अलौकिक-
 त्वेन तदन्तर्गतभुजिक्रियादिकारिणां प्रद्वेषप्रसङ्गात् । तथा कपाटं द्वारस्थगनं न प्रेरयेत्-नोदघाटयेत् पूर्वोक्तदोषप्रसङ्गात्,
 किमविशेषतो ? नेत्याह-अवग्रहमयाचित्वा-आगाढप्रयोजनेऽननुज्ञाप्यावग्रहं-विधिना धर्मलाभमकृत्वेति ॥ ७७ ॥

गोचररगपविद्धो अ, वच्चमुत्तं न धारय । ओगासं फासुअं नच्चा, अणुस्रविअ वोसिरे ॥ ७८ ॥

विधिधेयमाह-‘ गोचररग ’ति-गोचरामप्रविष्टस्तु वचो मूयं वा न धारयेत्, अयकाशं प्रानुक्तं ज्ञास्या-
अनुशास्य न्युत्सृजेदिति । अस्य विषयो वृद्धसम्प्रदायादवसेया, स वाचं-“पुत्रमेव साधुना सम्राकारोचओगं फाऊण
गोचरे पविमियहं, कद्विचि(वि)न कओ कए या पुणो होआ ताहे वच्चमुत्तं न धारेयहं, जओ सुत्तनिरोहे चासुगपाओ हवर,
वणनिरोहे य जीविओगपाओ, अगोदणा अ आयविराहणा, जओ भगियं-“सुवस्य संजमं संजमाउ अएपाणमेव रक्खिअत्ता ।
सुवह अएवायाओ पुणो विसोही न वाविरई ॥१॥” (ओघनि० ४७) जओ तंषाडि(४)यस्त सयमायणाणि समएपिय
पडिस्सए पाणयं गहाय सम्राभूमीए त्रिदिना वोत्तिरेआ,” वित्थरओ अद्दा ओहनिज्जुत्तीए ॥ ७८ ॥

णीअदुवारं तमतं, कुट्टगं परिवज्जए । अचयसुविसओ जरथ, पाणा दुप्पडिलेहूगा ॥ ७९ ॥

जरथ पुप्फाईं धीयाईं, विप्पइस्साईं कुट्टए । अहुणोवलित्तं उछं, दहूणं परिवज्जए ॥ ८० ॥

एल्लं दारगं साणं, वच्छगं वावि कुट्टए । उछंघिआ न पविसे, विउहिस्साण व संजए ॥ ८१ ॥

एहा ‘ नीघदुयारं ’ति नीघद्वारं-नीघनिर्घमप्रवेष्टं, तमसमिति-तमोवन्तं कोष्ठकं-अपरक्तं परियर्जयेत्, न तत्र
मिधं परिगृणीयात्, सामान्यापेक्षया, मर्मे एयंविधो भवतीत्याह-अचक्षुर्विषयो यत्र, न चक्षुषो व्यापारो यत्रेत्यर्थः ।
अत्र दोषमाह-प्राणिनो दुष्प्रत्ययमेक्षणीया भवन्ति, ईर्याद्युदिर्न भवतीति यत्रार्थाः ॥ ७९ ॥ किंच-‘ जरथे ’वि, यत्र

पुष्पाणि-जातिपुष्पादीनि, बीजानि-शालिबीजादीनि; चिप्रकीर्णानि-अनेकधा-विधिमानि-परिहर्तुमशक्यानीत्यर्थः । कोष्ठके कोष्ठकद्वारे वा, तथाऽधुनोपलिप्तं-साम्प्रतोपलिप्तं, आर्द्रकं-अशुष्कं, कोष्ठकमन्यद्वा दृष्ट्वा परिवर्जयेत्, दूरत एव, नः तु तत्र धर्मलाभं कुर्यात्, संयमात्मविराधनापत्तेरिति ॥ ८० ॥ किंच-‘एलगं’ति, एडकं-मेपं, दार्कं-वालं, श्वानं-मण्डलं, वत्सकं चापि-क्षुद्रवृषभलक्षणं कोष्ठके उल्लङ्घ्य पद्म्याम् न प्रविशेत्, व्यूह्य वा-प्रेर्य वेत्यर्थः । संयतः-साधुः, आत्मसंयमविराधनादोषाल्छाधवाचेति ॥ ८१ ॥

असंसक्तं पलोइजा, नाइहूरा वलोअए । उप्फुल्लं न विनिज्झाए, निअट्टिज अयंपिरो ॥ ८२ ॥

अइभूमिं न गच्छेजा, गोअरगगओ सुणी । कुलस्स भूमिं जाणित्ता, मिअं भूमिं परक्कमे ॥ ८३ ॥

तत्थेव पडिलोहिजा, भूमिभागं विअक्खणो । सिणाणस्स य वच्चस्स, संलोगं परिवज्जए ॥ ८४ ॥

दग्गमहिअआयाणे, बीआणि हरिआणि अ । परिवज्जंतो चिट्ठिजा, सट्ठिदिअसमाहिए ॥ ८५ ॥

इहैव विशेषमाह-‘असंसक्तं’ति असंसक्तं प्रलोकयेत् न योपिदृष्टेर्दृष्टि मीलयेदित्यर्थः, रागोत्पत्तिलोकोपघातदोषात् । तथा ‘नातिदूरं प्रलोकयेत्’ दायकस्यागमनमात्रदेशं प्रलोकयेत्, परतश्चौरादिशङ्कादोषः । तथोत्फुल्लं-विकसितलोचनं न निज्झाए इति-न निरीक्षेत, गृहपरिच्छदमप्यदृष्टकल्याण इति लावयोत्पत्तेः । तथा निवर्त्तेत गृहादलब्धेऽपि सति, अजल्पन्-दीनवचनमनुच्चारयन्निति ॥ ८२ ॥ तथा ‘अइभूमिं ने’ति अतिभूमिं न गच्छेद्, अननुज्ञातां गृहस्थैः,

यथान्ये भिक्षाचरा न यान्तीत्यर्थः । गोचराग्रगतो मुनिः, अनेनान्यदा तद्रूपमनासम्भ्रममाह-किं तर्हि ? कुलस्य भूमि-
 उचमादिरूपामरस्थां ज्ञात्वा मितां भूमिं तेरनुस्मृतां पराक्रमेत्, यत्रैषामग्रीतिर्न जायत इति ॥ ८३ ॥ विधिशेषमाह-
 'तत्त्वेव' चि तत्रैव-तस्यामेव मितायां भूमौ प्रत्युपेक्षेत द्योक्तेन मिथिना भूमिभागं-उचितं भूमिप्रदेशं, विन्यभ्रणो-
 विद्वान्, अनेन केवलानीतार्थस्य भिक्षाटनप्रतिषेधमाह । तत्र च विष्टन् स्नानस्य तथा वर्षसः-मिष्टायाः संलोकं
 परिवर्ज्येद्, एतदुक्तं भवति-स्नानभूमिकायिकादिभूमिसंदर्शनं परिहरेत्, प्ररचनलापश्चसहमात्, अत्रावतस्त्रीदर्शनाच्च
 रागादिमावादिति ॥ ८४ ॥ किञ्च-'यग' ति उदकमृत्तिकादानं-आर्द्रायतेऽनेनेस्यादानो-मार्गः, उदकमृत्तिका-
 यनमार्गमित्यर्थः । वीजानि-शाक्यादीनि 'हरितानि च' दूर्वादीनि, चशब्दादग्न्यानि च लयेतनानि परिवर्जयन्,
 विष्टदन्वरोदिते देशे सर्वेन्द्रियसमाहितः, शब्दादिभिरग्न्या(नाधि)त इति ॥ ८५ ॥

तस्य से चिट्टमाणस्त, आहरे पाणभोअणं । अकप्पिअं न गेण्हज्जा, पडिगाहिज्ज कप्पिअं ॥ ८६ ॥

आहारंती सिसा तस्य, पडिसाडिज्ज भोअणं । दित्तिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ ८७ ॥

संमदमाणी पाणाणि, वीआणि हरिआणि य । असंजमकरिं नच्चा, तारिसिं पारिज्जाए ॥ ८८ ॥

'तस्य से' ति, पाण कुलोचितया भूमौ से-तस्य साधोस्तिष्ठतः सतः, आहरेद्-आनयेत् पानभोजनं, गृहीति
 गम्यते । तत्रापि विधिः-अकल्पिकं-अनेपणीयं न गृहीयात्, प्रतिगृहीयात् कल्पिकं-एपणीयं, एतथार्यापिबन्दि

कल्पिकग्रहणं, द्रव्यतः शोभनमशोभनमपि एतदविशेषेण ग्राह्यमिति दर्शनार्थं साक्षादुक्तमिति ॥ ८६ ॥ 'आहरंति' चि, आहरन्ती-आनयन्ती भिक्षामगारीति गम्यते, स्यात्तत्र कदाचिचदेकदेशं परिशाटयेत्-इतश्चेतश्च विक्षिपेत् भोजनं वा आहरन्ती-आनयन्ती भिक्षाचक्षीत-प्रतिषधयेत् । तामगारीं, द्वियो हि प्रागो भिक्षां ददतीति स्वीग्रहणं, कथं पानं वा, ततः किमित्याह-ददतीं प्रत्याचक्षीत-प्रतिषधयेत् । दोषांश्च भावं ज्ञात्वा कथयेत् मधु-प्रत्याचक्षीतेत्याह-न मे-मम कल्पते तादृशं परिशाटनात्, समयोक्तदोषप्रसङ्गात्, दोषांश्च भावं ज्ञात्वा कथयेत् मधु-विन्दूदाहरणादिनेति ॥ ८७ ॥ किंच-'सम्मन्ने'ति, सम्मदयन्ती पद्म्याम् समाक्रामन्ती, कानित्याह-प्राणिनो-हीन्दयादीन्, बीजानि-शालिबीजादीनि, हरितानि-द्व्यदीनि, असंयमकरी-साधुनिमित्तमसंयमकरणश्रीलां ज्ञात्वा

द्विन्द्रियादीन्, वीजानि-शु॥लवानादौ॥ ८८ ॥
 --- मन्त्राच्छ्रीति ॥ ८९ ॥

तादृशीं पारवजयत्, ५५ ॥
माचिचं घट्टिआणि अ । तहव समणद्धादि, ५६ ॥
५७ ॥

साहसु निक्खावणं । दित्तं पाणभोअणं । ११ ॥

आगाहइत्ता चलइण, न म पाइण
दितिअं पाडआइक्ख, न म पाइण
अण्ण वा । अण्ण वा । अण्ण वा ।

पुरकम्मण हस्यण, पुनः, मणाललः
 पुरकम्मणे मडिआउसे । हरिआल हगुलए,
 मणाललः
 " ०३ ॥

‘साहृद्’चि, संछट्यात्परिमन् भाजने ददाति, “वं फासुए फासुयं साहरद्, तत्थ फासुए फासुयं साहरद्, अफासुए अफासुयं साहरद् ४, तत्थ लं फासुए फासुयं साहरद्, तत्थ वि थेवे थेवं साहरद्, थेवे वहुं साहरद्, वहुए थेवं साहरद् ४” एवमादि यथा पिण्डनिर्णयुक्तौ । तथा निक्षिप्य भाजन-सतमदेयं वद्वीवनिष्कायिकेषु ददाति तथा सचित्तं-ब्रह्मतत्त्वोपादि घट्टयित्वा-संचान्य च ददाति । तथैव अमणार्थ-प्रव्रजितनिमित्तमुदकं संप्रणुय भाजनस्यं मेयं ददाति ॥ ८९ ॥ तथा ओगाहृत्ता-अवगाह्य-उदकमेवामनोऽभि-सुखमाकुर्य ददाति । तथा चालयित्वा उदकमेव ददाति, उदके नियमादनन्वयनस्परिरिति प्राधान्यख्यापनार्थं सचित्तं यद्वयिरेत्युक्तेऽपि मेदेनोपादानं अस्ति वायं न्यायः-“यदुत सामान्यग्रहणेऽपि प्राधान्यख्यापनार्थं मेदेनोपादानं, यथा-प्राज्ञा आयाता वशिष्टोऽप्यायात” इति, तत्रोदकं चालयित्वा आहरेत् आनीय दयादित्यर्थः । किं तदित्याह-पानभोजनं-ओदनारनालादि । तदित्यम्भूतो वदतीं प्रत्याचक्षीत-निराकुर्यात् न मम कल्पते तादृशमिति पूर्ववदेति सूत्रद्वयार्थः ॥ ९० ॥ ‘पुरेकस्मि’ति, पुरः कर्मणा हस्तेन-साधुनिमित्तं प्राकृतजलोद्गमनव्यापारेण, तथा वक्ष्य-डोव-सदृशया, भाजनेन वा-कांस्यभाजनादिना वदतीं प्रत्याचक्षीत-प्रतियेययेत्, न मम कल्पते तादृशमिति पूर्ववदेव इति यत्रार्थः ॥ ९१ ॥ एवं, एवं-उदकाद्रेण, हस्तेन-करेण, उदकाद्रो नाम गलदूदकचिन्दुपुक्तः । एवं सस्निग्धेन हस्तेन, सस्निग्धो नाम ईषदूदकपुक्तः, एवं सरअस्केन हस्तेन-सरअस्क्यो नाम धृषिवीरजोपुलिङ्गतः । एवं मृदुगतेन हस्तेन, मृदुगतो नाम कर्दमपुक्तः । एवं रुपादिष्वपि योज्यं । एतावन्त्येव एतानि सूत्राणि नवरमूयः-पांशुधारः, हरिताल-

हिङ्गुलकमनःशिलाः-पार्थिवाः वर्णक्रमेदाः, अञ्जनं-साञ्जनादि, लवणं-सामुद्रादि ॥ ९२ ॥ तथा 'गैरुय'त्ति, गैरु(रि)क्रो-घातुः, वर्णिका-पीतमृत्तिका, सेटिका-खटिका, श्वेतिका-शुक्लमृत्तिका, सौराष्ट्रिका-तुवरिका, पिष्टं-आम-तण्डुलक्षोदः, कुक्कुसाः-प्रतीताः, कृतेनेत्येभिः कृतेन, हस्तेनेति गम्यते । तथा उत्कृष्ट इत्युत्कृष्टशब्देन कालिङ्गालाबुत्रपु-फलादीनां शस्त्रकृतानि श्लक्ष्णखण्डानि भण्यन्ते । चिञ्चिकादि-पत्रसमुदायो वा उदुखलख(क)ण्डित इति, तथाऽसंसृष्टो-व्यञ्जनादिनाऽलिप्तः, संसृष्टश्चैव व्यञ्जनादिलिप्तो ब्रोद्धव्यो हस्त इति । विधि पुनरत्रोर्ध्वं स्वयमेव नक्ष्यतीति ॥ ९३ ॥

व्यञ्जनादिनाऽलिप्तः, संसृष्टश्चैव व्यञ्जनादिलिप्तो ब्रोद्धव्यो हस्त इति । विधि पुनरत्रोर्ध्वं स्वयमेव नक्ष्यतीति ॥ ९४ ॥

असंसृष्टेण हत्थेण, दूर्वीए भायणेण वा । दिज्जमाणं न इच्छिज्जा, पच्छाकम्मं जहिं भवे ॥ ९५ ॥

असंसृष्टेण य हत्थेण, दूर्वीए भायणेण वा । दिज्जमाणं पडिच्छिज्जा, जं तत्थेसणिअं भवे ॥ ९५ ॥

आह व-असंसृष्टेणत्ति, असंसृष्टेन हस्तेनात्रादिभिरलिप्तेन दूर्व्यां भाजनेन वा दीयमानं नेच्छेत्, किं सामान्येन ? , नेत्याह-पश्चात्कर्मं यत्र भवति दूर्व्यादौ, शुष्कमण्डकादिवत् तदन्यदोषरहितं गृह्णीयादिति ॥ ९४ ॥ 'संसृष्टेणे'ति संसृष्टेन हस्तेनात्रादिलिप्तेन, तथा दूर्व्यां भाजनेन वा दीयमानं प्रतीच्छेत्-गृह्णीयात्, किं सामान्येन ? , नेत्याह-यत् तत्रैषणीयं भवति तदन्यदोषरहितमित्यर्थः । इह च वृद्धसम्प्रदायः-“संसृष्टे हत्थे संसृष्टे मत्ते सावसेसे दवे, संसृष्टे हत्थे संसृष्टे मत्ते निरवसेसे दवे, एवं अट्टमंगा, एत्थ पढमो मंगो सब्बुत्तमो, अनेसुवि जत्थ सावसेसे दवं तत्थ वेप्पह, न इयरेसु, पच्छाकम्ममदोसाओ”त्ति ॥ ९५ ॥ किंच-

दुण्हं तु भुंजमाणाणं, एगो तत्थ निमंतए । दिजमाणं न इच्छिज्जा, छंदं से पडिलेहए ॥ ९६ ॥
 दुण्हं तु भुंजमाणाणं, दोवि तत्थ निमंतए । दिजमाणं पडिच्छिज्जा, जं तत्थेसणिअं भवे ॥ ९७ ॥
 गुन्विणीए उवण्णत्थं, विविहं पाणभोअणं । भुंजमाणं विवज्जिज्जा, भुत्तसेसं पडिच्छए ॥ ९८ ॥
 सिआ अत्तमणट्ठाए, गुन्विणी कालमासिणी । उट्ठिआ वा निसीइज्जा, निसज्जा वा पुण्डुए ॥ ९९ ॥
 तं भवे भत्तपाणं तु, संजयाण अकप्पिअं । दित्तिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ १०० ॥
 थणगं पिज्जेमाणी, दारगं वा कुमारिअं । तं निक्खिविसु रोअंतं, आहरे पाणभोअणं ॥ १०१ ॥
 तं भवे भत्तपाणं तु, संजयाण अकप्पिअं । दित्तिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ १०२ ॥
 जं भवे भत्तपाणं तु, कप्पाकप्पंमि संकिअं । दित्तिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ १०३ ॥

'दोण्हं तु' चि, द्वयोर्भुञ्जतोः पालनां कुर्वतोः, एकस्य वस्तुनो नायकयोरित्यर्थः । एकस्तत्र निमन्त्रयेत्-तद्दानं
 प्रत्यहमन्त्रयेत्, तद्दीपमानं नेच्छेदुत्सर्गतः, अर्पितु छन्द-अभिप्राय, से-तस्य द्वितीयस्य प्रत्युपेक्षेत नेत्रवक्त्रविकारैः,
 किमस्येदमिदं दीपमानं न वेति, इदं चेत् गृह्णीयात्, न चेन्निति । एवं सुआनयोः-अभ्यवहारायोद्यतयोरपि योजनीयं । यतो
 "सुजिः-पालने अभ्यवहारे च" वर्तत इति ॥ ९६ ॥ तथा 'दुण्हं तु' द्वयोस्तु पूर्ववद् भुञ्जतोर्भुञ्जानयोर्वा द्वावपि तत्रा-

मि(ति)प्रसादेन निमन्त्रयेयातां, तत्रायं विधिः—दीयमानं प्रतीच्छेत्-गृहीयात् यत् तत्रैषणीयं भवेदिति, तदन्य-
 दोषरहितमिति ॥ ९७ ॥ विशेषमाह-‘गुञ्चिणीए’ति, गुर्विण्या-गर्भवत्या, उपन्यस्तं-उपकल्पितं, किं तदित्याह-
 विविधं-अनेकप्रकारं, पानभोजनं-द्राक्षापानखण्डखाद्यकादि, तत्र भुज्यमानं तया विवर्ज्य, मा भूत्तस्या अल्पत्वेनाभिला-
 पानिवृत्त्या गर्भपातादिदोष इति । सुक्तशेषं-सुक्तोद्धरितं प्रतीच्छेत् यत्र तस्या निवृत्तोऽभिलाप इति ॥ ९८ ॥ किंच-
 ‘सिया ये’ति स्याच्च-कदाचिच्च अस्मणार्थं-साधुनिमित्तं गुञ्चिणी पूर्वोक्ता कालमासवर्तिनी-गर्भाधानान्नवममास-
 वर्त्तिनीत्यर्थः । उत्थिता वा यथा कथञ्चित् निषीदेन्निषण्णा वा ददामीति साधुनिमित्तं, निषण्णा वा स्वव्यापारेण पुनरु-
 च्छिष्टे ददामीति साधुनिमित्तमेवेति ॥ ९९ ॥ ‘तं भवे’इति, तद् भवेद् भक्तपानं तु तथानिषीदनोत्थानाभ्यां दीयमानं कल्पिकं, जिनकल्पिकानां
 संयतानामकल्पिकं, इह च “स्थविरकल्पिकानामनिषीदनोत्थानाभ्यां यथावस्थिततया दीयमानं कल्पिकं, जिनकल्पिकानां
 तु आपन्नसत्त्वया प्रथमदिवसादारभ्य सर्वथा दीयमानमकल्पिकमेवे”ति सम्प्रदायः । यतश्चैवमतो ददतीं प्रत्याचक्षीत
 न मम कल्पते ताहशमित्येतत्पूर्ववदेवेति ॥ १०० ॥ किञ्च-थणगंति, स्तनं(न्यं) पाययन्ती, किमित्याह-दारकं
 कुमारिकां वा, वाशब्दस्य व्यवहितः सम्बन्धः, अत एव नपुंसकं वा, तद्दारकादि निक्षिप्य रुदन् भूम्यादौ आहरेत्
 पानभोजनं, अत्रायं वृद्धसम्प्रदायः “गच्छवासी जह् थणजीवी पिवंतो निक्खित्तो तो न गिण्हइ, रोवउ वा मा वा,
 अह अन्नंपि आहारेइ तो जह् न रोवइ तो न गिण्हइ, अह रोवइ तो न गेण्हइ, अह अपियंतो निक्खित्तो थणजीवी रोवइ तो न
 गेण्हइ, अह ण रोवति तो गेण्हइ, गच्छनिगया पुण जाव थणजीवी ताव रोवउ मा वा पियंतो वा अपियंतो वा

न गिण्हति, जाहे अत्रापि आहारेऽउपादयो ह्यद ताहे अद विप्यंतओ रोउ वा मा वा न गेण्हति, अद अपियंतओ तो जद रोउद तो परिहरति, अरोपिए गिण्हति, सीसो आह-ओ तात्त दोसोतिव १, आयरिया मणति-तस्म निबिखप्पमाणस्म सरेहि हत्थेहि घेप्पमाणस्म अधिरत्तणेण परिगवणादोमा मञ्जाराद वा अग्रहिअ"ति ॥१०१॥ 'तं भवे भस्सपाणं'ति, तस्मये-द्धस्सपानं तु अनन्तरोदितं संयतानामकल्पिकं । यत्तद्येवमतो ददती प्रत्याचक्षीत न मम कल्पते ताहशमिति ॥ १०२ ॥ किं च यदुनोक्तेन, उपदेशमर्थस्वमाह-'अं भवे'स्ति यद् भवेद् भक्तपानं तु कल्पारुत्पयोः-कल्पनीयाकल्पनीय-धर्मविषय इत्यर्थः । किम् १, वद्वितं-न विद्या किमिदमुत्तममादिदोषपुक्तं किंवा नेत्येवमाशङ्कास्पदोभूतं, तदित्यभ्युत्तममसति कल्पनीयनिधये ददती प्रत्याचक्षीत न मम कल्पते ताहशमिति ॥ १०३ ॥

दगवारेण विहिअं, नीसाए पीढएण वा । लोढेण वावि लेवेण, सिलेसेणवि केणइ ॥१०४॥

तं च उक्किमादिआ दिज्जा, समणट्ठाए व दावए । दित्तिअं पडिआइक्खे, न मे कल्पइ तारिसं ॥१०५॥

किञ्च-'दगवारेण विहिअं'ति दग्धवारेण तदकङ्कम्भेन पिहितं-स्थगितं मात्रनस्पं, तथा नीसाएत्ति पेयणा, पीठकेन-काष्ठपीठादिना, लोतेन चापि झिलापुत्रकेण, तथा लेपेन-मुल्लेपादिना, सेयेण केनचिअतुसिक्खादिनेति ॥१०४॥ 'तं च'स्ति तच्च उक्किमदितुं, स्थगितं लिप्तं सत् उद्विज्य दधात् भयणार्थे दायकः, नात्माद्यर्थं, तदित्यभ्युत्तं ददती प्रत्याचक्षीत न ॥१॥ कल्पते ताहशमिति ॥ १०५ ॥

असणं पाणगं वावि, खाइमं साइमं तहा । जं जाणिज सुणिजा वा, दाणट्टा पगडं इमं ॥ १०६ ॥
 तारिसं भत्तपाणं तु, संजयाण अकप्पिअं । दित्तिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ १०७ ॥
 असणं पाणगं वावि, खाइमं साइमं तहा । जं जाणिज सुणिजा वा, पुण्णट्टा पगडं इमं ॥ १०८ ॥
 तं भवे भत्तपाणं तु, संजयाण अकप्पिअं । दित्तिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ १०९ ॥
 असणं पाणगं वावि, खाइमं साइमं तहा । जं जाणिज सुणिजा वा, वणिमट्टा पगडं इमं ॥ ११० ॥
 तं भवे भत्तपाणं तु, संजयाण अकप्पिअं । दित्तिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ १११ ॥
 असणं पाणगं वावि, खाइमं साइमं तहा । जं जाणिज सुणिजा वा, समणट्टा पगडं इमं ॥ ११२ ॥
 तं भवे भत्तपाणं तु, संजयाण अकप्पिअं । दित्तिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ ११३ ॥

किञ्च-‘असणं’वि, अशनं पानकं वापि खाद्यं स्वाद्यं, तद्यथा-ओदनआरनालादिलङ्घुकहरीतक्यादि, यज्जानीया-
 दामन्त्रणादिना, ‘शृणुयाद्धान्यतो यथा दानार्थं प्रकृतमिदं, दानार्थं प्रकृतं नाम साधुवादनिमित्तं यो ददाति अव्यापार-
 पापण्डित्यो [वा] देशान्तरादेरागतो वणिक्प्रभृतिरिति सूत्रार्थः ॥ १०६ ॥ ‘तारिसं’ति, तादृशं भक्तपानं दानार्थं
 प्रवृत्तव्यापारं संयतानामकल्पिकं । यत्तत्रैवमतो दवर्ती प्रत्याचक्षीत न मम कल्पते तादृशमिति ॥ १०७ ॥ ‘असणं’वि,

एवं पुण्यार्थं प्रकृतमिदं, पुण्यार्थं प्रकृतं नाम साधुवादानङ्गोरूपेन यत्पुण्यार्थं कृतमिति ॥ १०८ ॥ एवं यनीपकार्थं यनीपकाः-कृपणाः ॥ ११० ॥ एवं श्रमणार्थमिति, श्रमणा-निर्ग्रथाः, आकषादयः ॥ ११२ ॥ अस्य निषेधः पूर्ववत् ॥ ११३ ॥ उद्देसिअं कीअगडं, पूइकम्मं च आहडं । अज्झोयर पाभिच्चं, मीसजायं विवज्जए ॥ ११४ ॥

दिष्ट-‘उद्देसिअं’ति-उदिस्य कृमोरेयिकं-उदिएकलक्ष्म्यादिभेदं, क्रीतकृतं-द्रव्यमाश्रयक्रीतभेदं, पूतिकम्मं च-गममाश्रयमानाश्रमार्थव्यवसंभित्यर्थं, आहृतं-स्वआयाहृतादि, तथाऽऽप्यवपूरकं-स्वार्थमूलाद्रहणप्रक्षेपरूपं, प्रामित्यं-साध्यार्थमुच्छिद्य दानलक्षणं, मिश्रजातं च-आदित एव गृहितंयतमिश्रोपरकृतरूपं वर्जयेदिति ॥ ११४ ॥

उगगमं से अ पुच्छिज्जा, कस्सट्ठा केण वा कडं । सुच्चा निस्संकिअं सुच्छं, पडिगाहिज्ज संजए ॥ ११५ ॥

संदयण्यपोहायोपायमाह-‘ति-उद्गमं’ति-उद्गमं-तत्प्रग्रथिरूपं, ‘से’ तस्य अद्वितस्य अद्यनादेः पूच्छेत् तत्स्वामिनं कर्मकरं वा, यथा कस्यार्थमेतत् ? केन वा कृतमेतदिति, श्रुत्या तद्वचो न भगवत्यर्थं, किं त्वन्यार्थमिदंयवम्भूतं निःशङ्कितं शुद्धं तत्तत्त्वादिसमागत्या प्रतिगृहीयात् संयतः । विपर्ययप्रश्ने दोषादिति ॥ ११५ ॥

असणं पाणगं वावि, खाइमं साइमं तहा । पुण्फेसु हुज्ज उम्मीसं, वीएसु हरिपसु वा ॥ ११६ ॥
तं भवे भत्तपाणं तु, संजयाण अकप्पिअं । दित्तिअं पडियाइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ ११७ ॥
असणं पाणगं वा वि, खाइमं साइमं तहा । उदगंमि हुज्ज निक्खिच्चं, उत्तेगपणगेसु वा ॥ ११८ ॥

तं भवे भक्तपाणं तु, संजयाण अकप्पिअं । दित्तिअं पडियाइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ ११९ ॥
 असणं पाणगं वावि, खाइमं साइमं तहा । तेउम्मि हुज्ज निक्खिचं, तं च संघट्ठिआ दए ॥ १२० ॥
 तं भवे भक्तपाणं तु, संजयाण अकप्पिअं । दित्तिअं पडियाइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ १२१ ॥

एवं उस्ससक्किआ ओसक्किआ, उज्जालिया पज्जालिआ निव्वाविआ ।

उस्सिचिया निस्सिचिया, उवत्तिया ओयारिया दए ॥ १२२ ॥

तं भवे भक्तपाणं तु, संजयाणं अकप्पिअं । दित्तिअं पडियाइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ १२३ ॥

तथा 'असणं'ति-अशनं पानकं वापि खाद्यं स्वाद्यं तथा, पुण्यैः-जातिपाटलादिभिः भवेदुन्मिश्रं बीजैर्हरि-
 तैवेति ॥ ११६ ॥ 'तं भवे'त्ति-तादृशं भक्तपाणं तु संयतानामकल्पिकं, यतश्चैवमतो ददतीं प्रत्याचक्षीत न
 मम कल्पते तादृशमिति सूत्रार्थः ॥ ११७ ॥ तथा 'असणं'ति सूत्रं, अशनं पानकं वापि खाद्यं स्वाद्यं तथा, उदके
 भवेन्निक्षिप्तमुत्तिङ्गपनकेषु वा कीटिकानगरोष्ठिषु वेत्यर्थः । उदकनिक्षिप्तं द्विविधं-अनन्तरं परम्परं च, अनन्तरं नवनीत-
 योग्गालियमादि, परंपरं जलघडोवरिभायणत्वं दधिमादि, एवं उत्तिगणनेषु मावनीयमिति ॥ ११८ ॥ 'तं भवे'त्ति सूत्रं,
 तद्भवमेव भक्तपाणं तु संयतानामकल्पिकं, यतश्चैवमतो ददतीं प्रत्याचक्षीत न मम कल्पते, तादृशमिति सूत्रार्थः

॥ १

स्वाय इत्यर्थः । तद्य सहस्रय, यावद् भिक्षां ददामि तावत् तापातिशयेन मा भूद्वर्त्तिष्यत इत्यपोषा दद्यादिति ॥ १२० ॥
'तं भवे'ति-तद् भवेद् भक्तपातं तु संपत्तानामकल्पिकं, अतो ददतीं प्रत्यापक्षीत न त्वम कल्पते सादृशमिति ॥ १२१ ॥ एवमुत्सक्रिय'ति-यावद् भिक्षां ददामि तावन्मा भूद्विष्यास्पतीत्युक्तिरन्य दद्यात्, एवं ओसक्रिया-अमप्यर्-
विदाहमयाहस्रकान्मुत्सर्ग्येत्यर्थः, एवं 'उज्जालिया पञ्जालिया' उज्जवाल्य-अर्द्धमिष्यातुं सकृदिन्धनप्रक्षेपेण, प्रज्वाल्य-पुनः
पुनः, एवं निष्वाधिया-निर्वाण्य दाहमयादेवेति भावा, एवमुत्सक्रिया निरित्सक्रिया-उत्तिसृज्य-अतिमृतादुज्जनमयेन
ततो वा दानार्थं तीमनादि, निषिध्य-तद् दमाद्यनाद्रहितं द्रव्यमन्यत्र मात्रने तेन दद्यात्, उद्वर्त्तनमयेन वा तदार्द्र(आर्द्र)-
द्वितमृदकेन निषिध्य, एवं ओचत्तिया-ओचारिया, 'अपचर्त्य-तेनैवाग्निनिधिक्षेपेन मात्रनेतान्येन वा दद्यात्, तथा
'अवतार्य' दाहमयादानार्थं वा दद्यात् । सचदग्न्यस्य साधुनिमित्तयोगे न कल्पते ॥ १२२ ॥ 'तं भवे' द्युर्गं पूर्णम् ॥ १२३ ॥
हुञ्ज कटुं सिलं वावि, इष्टालं वावि एगया । ठवियं संकमट्टाप, तं च होञ्ज चलाचलं ॥ १२४ ॥
ण तेण भिक्खू गच्छिञ्जा, दिट्ठो तरथ असंजमो । गंभीरं छुसिरं चेव, सच्चिदिअसमाहिण ॥ १२५ ॥
निस्सेणं फलगं पीढं, उस्सविच्चा णमारुहे । मंचं कीलं च पासायं, समणट्ठा एव दावण ॥ १२६ ॥
दुरुहमाणी पवडिञ्जा, हत्थं पायं व लुसण । पुढविज्जीवे विहिंसिञ्जा, जे अ तन्निस्सिआ जगे ॥ १२७ ॥

एयारिसे महादेसे, जाणिउण महेसिणो । तम्हा मालोहडं भिवखं, न पडिगिणहेति संजया ॥ १२८ ॥

गोचराधिकार एव गोनप्रविष्टस्य होव्यसि, भवेत् काष्ठं त्रिजालं यानि, पुरुषा-एकस्मिन् काष्ठे प्रापुडादौ स्यापितं सङ्क्रमार्थं तत्र भवेगलानलं-अप्रलिष्टिणं, न च भवेन् स्थिरमेवेति श्रवणं ॥ १२४ ॥ 'न तेन' ति सूत्रं, न तेन काष्ठादिना भिक्षुर्गच्छेत्, हिमिश्याह-दृष्टस्वप्नवासंयमः, तच्चन्ते प्रागुपमर्दगम्भयान् । तथा गम्भीर-अप्रकाशं, शुषिरं-चैवान्नःनारहितं, सर्वेन्द्रियसमाहितः-प्रवृत्तिरूपं परिहरति ॥ १२५ ॥ द्विज- 'निस्सेणी'ति सूत्रं, निःश्रेणि 'फल'तं पीठं उदमयित्वा-उदम्योषं कल्पेन्वयः, आरोहेन्, गडं कौन्तकं चोत्सृज्य, कमारोहेदित्याह-प्रासादं, अमणार्थं-पाथुनिगिणं, वायसो-दाता आरोहेन्, एतद्व्यवसायिनि ॥ १२६ ॥ अथैव दोगमाद- 'बुरूहमाणि'ति, आरोहन्ती प्रपतेत्, प्रपतन्ती च दूतं वा पादं वा लूयेन्-नाकं नत्र पूग लूयेन्, तथा पृथिवीजीवान् विहिंसयात् कथञ्चनप्रस्थान् तथा यानि च तन्निश्रियानि जगन्नि-प्राणिनन्मांश्च हिंसादिनि ॥ १२७ ॥ 'एयारिसे'ति-इदृशान् अनन्तरोदितवृत्तान् महादोषान् शान्तं नश्येयः-नाशो, गन्तारु दोग तागिणी गम्भारु मान्दान-हृतां-मालोपनीनां भिक्षां न प्रविगृहन्ति संगताः । पाठान्तरं वा हेदि मालागृह्णामिनि, यदीन्युपगमनमिति ॥ १२८ ॥ कंदं मूलं पलंचं वा, आमं छिन्नं च सन्निरं । तुंचागं सिंगवेरं च, आसगं परिवज्जण ॥ १२९ ॥ तदेव सत्तुण्णगाइं, कोल्लुण्णगाइं आवणे । सवकुलं काणिअं पूअं, अन्नं वानि तद्दामिहं ॥ १३० ॥

॥ ११९ ॥ तथा 'असज'ति एवं, अशनं पानकं वापि गगनं स्यात् तथा, तेजसि भवेत्तिश्रितं, तेजसीत्यद्यो तेज-
स्काय इत्यर्थः । तत्र सप्तदश, यावत् भिक्षो दद्यात् तावत् तावत्तापयेन वा भूदुर्लभ्यत इत्यपेक्ष दधानिति ॥ १२० ॥
'तं भवे'ति-तदुभयेद् भक्त्यानेन तु संगतानामकल्पिकं, अतो षडशी प्रत्यापक्षीत न नाम कल्पते सादृशमिति
॥ १२१ ॥ न्यमुस्तस्य'ति-यावत् भिक्षो दद्यात् सायन्ना भूद्विष्यास्यतीत्युपि न दद्यात्, एवं ओसकिया-अवमर्ग-
विदाहमपादुनमुक्तान्पुनस्तर्प्येति, एवं 'उमालिया पमालिया' उज्ज्वलय-अर्द्धभिक्षात् तदुद्विग्नपनप्रक्षेपेण, प्रज्ज्वलय-पुनः
पुनः, एवं निष्ठाविया-निर्याप्य दाहमपादेवेति भावः, एवमुद्विग्नमिया निरिस्तमिया-उत्तिसृज्य-अविशुत्तादुज्ज्वनमयेन
वतो वा दुन्नार्थ तीव्रनादि, निषिध्य-उदुमाजनाद्वहितं द्रव्यमन्यत्र भाजने तेन दद्यात्, उद्वर्पनमयेन वा तदार्द्र(आर्द्र)-
वितसृदकेन निषिध्य, एवं ओषत्तिया-ओषारिणा, 'अववर्त्य-तेनैरागिननिधिमेन भाजनेनान्येन वा दद्यात्, तथा
'अववर्त्य' दाहमपाराधार्थं वा दद्यात् । एतदन्यत्र तापुनिमिषयोगे न कल्पते ॥ १२२ ॥ 'तं भवे' एवं पूर्ववत् ॥ १२३ ॥
हुज कटुं सिलं वाचि, इष्टालं वाचि एवम् । ठनियं संकमट्ठाए, तं च होज चलाचलं ॥ १२४ ॥
न तेण भिक्खू गच्छिज्जा, दिट्ठो तरथ असंजमो । गंभीरं छुसिरं चेव, सविदिअसमाहिण ॥ १२५ ॥
निस्सेणिं फलगं पीढं, उस्सविता णमारुहे । मंचं कीलं च पासार्यं, समणट्ठा एव दावण ॥ १२६ ॥
दुरुद्धमाणी पवडिज्जा, हुरथं पायं व लूसण । पुव्विजीवे विहिंसिज्जा, जे वा तन्निस्सिअ जणे ॥ १२७ ॥

एयारिसे महादोसे, जाणिकुण महेसिणो । तम्हा मालोहडं भिक्खं, न पडिगिण्हंति संजया ॥१२८॥

गोचराधिकार एव गोचरप्रविष्टस्य होजति, भवेत् काष्ठं शिलां वापि इट्टालं वापि, एकदा-एकस्मिन् काले प्रावृडादौ स्थापितं सङ्क्रमार्थं तच्च भवेच्चलाचलं-अप्रतिष्ठितं, न च भवेत् स्थिरमेवेति सूत्रार्थः ॥ १२४ ॥ 'न तेजं' ति सूत्रं, न तेन काष्ठादिना भिक्षुर्गच्छेत्, किमित्याह-दृष्टस्तत्रासंयमः, तच्चलने प्राणुपमईसम्भवात् । तथा गम्भीरं-अप्रकाशं, शुषिरं-चैवान्तःसारहितं, सर्वेन्द्रियसमाहितः-शब्दादिषु रागद्वेषावगच्छन् परिहरेदिति ॥ १२५ ॥ किञ्च- 'निरसेणी'ति सूत्रं, निःश्रेणिं फलकं पीठं उत्सवित्ता-उत्सृत्योर्ध्वं कृत्वेत्यर्थः, आरोहेत्, मञ्चं कीलकं चोत्सृत्य, कमारोहेदित्याह-प्रासादं, अमणार्थ-साधुनिमित्तं, दायको-दाता आरोहेत्, एतदप्यग्राह्यमिति ॥१२६॥ अत्रैव दोषमाह- 'दुरुहमाणि'ति, आरोहन्ती प्रपतेत्, प्रपतन्ती च हस्तं वा पादं वा लूषयेत्-स्वकं स्वत एव खण्डयेत्, तथा पृथिवीजीवान् चिह्निस्यात् कथञ्चित्तत्रस्थान् तथा यानि च तन्निश्चितानि जगन्ति-प्राणिनस्तांश्च हिंसयादिति ॥ १२७ ॥ 'एयारिसे'ति-इदृशान् अनन्तरोदितरूपान् महादोषान् ज्ञात्वा महर्षयः-साधवो, यस्माद् दोषकारिणीं तस्माद् मालाप-हृतां-मालोपनीवां भिक्षां न प्रतिगृह्णन्ति संयताः । पाठान्तरं वा हंदि मालापहृतामिति, हंदीत्युपदर्शनमिति ॥१२८॥ कंदं मूलं पलवं वा, आमं छिन्नं व सन्निरं । तुंवागं सिंगवेरं च, आमगं परिवज्जए ॥ १२९ ॥ तहेव सत्तुपुण्णाइं, कोलत्तुपुण्णाइं आवणे । सबकुलिं फाणिअं पूअं, अन्नं वावि तहाविहं ॥ १३० ॥

एयारिसे महादोसे, जाणिऊण महेसिणो । तम्हा मालोहडं भिखवं, न पडिगिण्हंति संजया ॥१२८॥

गोचराधिकार एव गोचरप्रविष्टस्य होञ्जति, भवेत् काष्ठं शिलां वापि इष्टालं वापि, एकदा-एकस्मिन् काले प्रावृडादौ स्यापितं सङ्गमार्थं तच्च भवेच्चलानलं-अप्रतिष्ठितं, न च भवेत् स्थिरमेवेति प्रवार्थः ॥ १२४ ॥ 'न तेजं' ति सूत्रं, न तेन काष्ठादिना भिक्षुर्गच्छेत्, किमित्याह-दृष्टस्तत्रासंयमः, तच्चलने प्राग्युगमर्द्धमभवात् । तथा गम्भीरं-अप्रकाशं, शुषिरं-चैवान्तःसारहितं, सर्व्वेन्द्रिगसमाहितः-शब्दादिषु रागद्वेषावगच्छन् परिहरेदिति ॥ १२५ ॥ किञ्च- 'निस्सेणी' ति सूत्रं, निःश्रेणि फलकं पीठं उत्सवित्ता-उत्पश्योर्ध्वं कृत्येत्यर्थः, आरोहेत्, मद्यं कीलकं चोत्पुल्य, कमारोहेदित्याह-प्रासादं, श्रमणार्थं-साधुनिमित्तं, दागको-दाता आरोहेत्, एतदध्यप्रापयामिति ॥ १२६ ॥ अथैव दोगमाह- 'दुरूहमाणि' ति, आरोहन्ती प्रगतेत्, प्रपतन्ती च हस्तं वा पादं वा लूययेत्-स्वकं हत एव लण्डयेत्, तथा पृथिवीजीवान् विहिंस्यात् कथञ्चित्तत्रस्थान् तथा यानि च तन्निश्चिनानि जगन्ति-प्राणिनस्नांश्च हिंसयादिति ॥ १२७ ॥ 'एयारिसे' ति-इदृशान् अनन्तरोदितरूपां मद्यादोषान् ज्ञात्वा मर्द्दयः-नाशयो, गम्गाद् दोषकारिणी गम्गाद् मालाप-हृतां-मालोपनीचां भिक्षां न प्रतिगृह्णन्ति संयताः । पाठान्तरं वा हिंदि मालापतुनामिति, हंदीत्युपदर्शनमिति ॥ १२८ ॥ कंदं मूलं पल्लवं वा, आमं छिन्नं च सन्निरं । तुंवागं सिंगवेरं च, आसगं परिवज्जग् ॥ १२९ ॥ तहेव सत्तुपण्णाइं, कोलत्तुपण्णाइं आवणे । सत्तकुल्लिं फाणिअं पूअं, अन्नं वाचि तहविहं ॥ १३० ॥

॥ ११९ ॥ तथा 'असृण'ति घृत्र, अशनं पानकं वापि स्वायं स्वायं तथा, तेजसि भवेन्निक्षिप्तं, तेजसीत्यग्नौ तेज-
 स्वाय इत्यर्थः । तच्च मत्तद्वय, यावद् भिक्षां ददामि तावत् तापातिशयेन मा भूदुद्वर्चिष्यत इत्यपोष्य दद्यादिति ॥ १२० ॥
 'तं भवे'ति-तद् भवेद् भक्तपानं तु सयत्तानामकल्पिकं, अतो वदतीं प्रत्याचक्षीत न मम कल्पते तादृशमिति
 ॥ १२१ ॥ एवमुस्मस्त्रिय'स्ति-यावद् भिक्षां ददामि तावन्मा भूद्विष्यास्पतीत्युत्तिगच्छ दद्याद्, एवं ओसक्षिया-अवमर्ष्या-
 तिताहमयादुल्लुहकान्पुनरभार्येत्यर्थः, एव 'उआलिया पञ्जालिया' उज्ज्वारय-अर्द्धविष्यातं सकृदिन्धनप्रक्षेपेण, प्रज्वालय-पुनः
 पुनः, एव निव्वाविया-निर्वाध्य दाहमयादेवेति भावः, एवमुस्मिस्त्रिया निस्सिस्त्रिया-उत्सिस्त्रय-अतिमृतादुज्जनमयेन
 ततो वा दानार्थं तीमनादि, निषिच्य-तद्माजनाद्रहितं द्रव्यमन्यत्र माजने तेन दद्याद्, उद्वर्त्तनमयेन वा तदाद्रि(आर्द्र)-
 रितघृदकेन निषिच्य, एवं ओषत्तिया-ओषारिया, 'अवर्त्तय-तेनैवाग्निनिक्षिप्तेन माजनेनान्येन वा दद्यात्, तथा
 'अवर्त्तय' दाहमयादानार्थं वा दद्यात् । तत्तदन्यच्च साधुनिमित्तयोगे न कल्पते ॥ १२२ ॥ 'तं भवे' सूत्रं पूर्वम् ॥ १२३ ॥
 हुज्ज कट्टं सिलं वानि, इट्ठालं वात्रि एगया । ठावियं संकमट्ठाए, तं च होज्ज चलाचलं ॥ १२४ ॥
 ण तेण भिम्सू गट्ठिज्जा, दिट्ठो तत्थ असंजमो । गंभीरं छुसिरं चेव, सविदिअसमाहिण ॥ १२५ ॥
 निस्सेणि फलगं पीढं, उस्सविच्चा णमारुहे । मंचं कीलं च पासायं, समणट्ठा एव दावए ॥ १२६ ॥
 दुरुहमाणी पवडिज्जा, हत्थं पायं व लूसए । पुढविजीवे विहिंसिज्जा, जे अ तस्सिस्त्रिआ जगे ॥ १२७ ॥

न मम कल्पते तादृशमिति ॥ १३३ ॥ उक्तोऽशनविधिः । साम्प्रतं पानविधिमाह-

तहेबुच्चावयं पाणं, अदुवा वारधोअणं । संसेइमं चाउलोदगं, अहुणाधोअं विवज्जाए ॥ १३४ ॥
जं जाणेज्ज चिराधोयं, मईए दंसणेण वा । पडिपुच्छिऊण सुच्चा वा, जं च निस्संकिअं भवे ॥ १३५ ॥
अजीवं परिणयं नच्चा, पडिगाहिज्ज संजए । अह संकियं भविज्जा, आसाइत्ताण रोयए ॥ १३६ ॥
थोवमासायणट्ठाए, हत्थगंसि दलाहि मे । मा मे अच्चांवलं पूअं, नालं तण्हं विणित्तए ॥ १३७ ॥
तं च अच्चांवलं पूयं, नालं तिण्हं विणित्तए । दित्तिअं पडियाइवखे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ १३८ ॥
च होज्ज अकामेण, विमगेणं पडिच्छिअं । तं अप्पणा न पिवे, नोऽवि अन्नस्स दावए ॥ १३९ ॥
भवक्कमित्ता, अचित्तं पडिलोहिआ । जयं परिट्ठविज्जा, परिट्ठप्प पडिक्कमे ॥ १४० ॥

'त्ति-तथैव यथा अशनमुच्चावचं तथा पानं, उचं-वर्णाद्युपेतं द्राक्षापानादि, अवचं-वर्णादिहीनं
दि, अथवा वारकधावनं-गुडघटधावनादीत्यर्थः । संस्वेदजं-पिष्टोदकादि, एतदशनवदुत्सर्गापवादाभ्यां
वाक्यशेषः । तन्दुलोदकं त्वष्टिक्कं(व्रीहिदकं) अधुनाधौतमपरिणतं विचर्जयेदिति ॥ १३४ ॥ अत्रैव
वधिमाह-' जं जाणेज्ज'ति सूत्रं, तन्दुलोदकं जानीयात्-विन्यात्, चिरधौतं, कथं जानीयादित्याह-सत्या दर्शनेन

चिक्रायमाणं पसदं, रणं परिफासिअं । दितिअं पडियाइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ १३१ ॥
 बहुअट्ठिअं पुगलं, अणिमिसं वा बहुकंटयं । अच्छिअं तिहुअं बिलं, उच्छुखंडं व सिवल्लिं ॥ १३२ ॥
 अप्पे सिआ भोअणज्जाए, बहुउज्झियथम्मिअं । दितिअं पडियाइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ १३३ ॥

प्रतिपेयाचिसार एराह-‘कंदं मूलं’ति-कन्दं-पूषणादिलक्षणं, मूलं-पिण्डादिबुन्दारिकादिरूपं, प्रलम्भं वा-तालफलादि,
 आसं छिद्यं च सस्मिर-मस्मिरमिति पप्रद्याकं तुभ्याकं स्वमिअन्तर्वर्याद्रीं वा तुलसीमित्यन्ये, घट्टवेरं च-आर्द्रकं, आमकं
 परिवर्जयेदिति ॥ १२९ ॥ ‘तद्देव’त्ति-तथैव सकतुचूर्णान्, कोलचूर्णान्-शरसयस्सू आपणे-वीथ्यां, तथा गुच्छुलि-
 निलपर्वटिषां, फाणितं-द्रवगुदं, पूयं-कणिकादिमयं, अन्यद्वा तथायिधं मोदकादि ॥ १३० ॥ किमिरयाह-‘चिक्राये’ति
 चिक्रायमाण-चिक्रीयमाणमापण इति वर्तते । प्रसज्जवनेरुदिनस्यापनेन प्रकटमत एव रजसा पायिनेन परिसृष्टं-व्यासं,
 तदिन्द्रभूत तु दक्षतीं प्रत्याप्यक्षीत न मम कल्पते तादृशमिति सूत्रद्वयार्थः ॥ १३१ ॥ किञ्च-पहुअट्ठियं पोत्तगल-
 मिति-पहुस्थिकं पुट्टलं-मांसं, अन्निमियं वा मत्स्यं वा पहुकण्टकं, अयं किल कालाद्येखया ग्रहणे प्रतिषेधः । अन्ये
 त्वमिदमिति-“वनस्पतपधिकाशयाविषफलाग्रिधाने एवे”इति । तथा चाह-अरियकं-अरियकवृक्षफलं, तियुक्कंत्ति-तेन्दु-
 कीफलं, बिल्लं इशुखण्डं च प्रतीते, शालमल्लिं वा वल्लादिकलं, वायन्दस्य व्यचदितः सम्बन्ध इति ॥ १३२ ॥ अथैव
 दोषमार-‘अप्पे’त्ति अल्पं स्यात्, भोजनजातमत्र तथा पहुज्जनपथम्मकमेतत्तथैवं अतो दक्षतीं प्रत्याप्यक्षीत

न मम कल्पते तादृशमिति ॥ १३३ ॥ उक्तोऽशनविधिः । साम्प्रतं पानविधिमाह-

तद्देबुच्चावयं पाणं, अदुवा वारधोअणं । संसेइमं चाउलोदगं, अहुणाधोअं विवज्जाए ॥ १३४ ॥
जं जाणेज्ज चिराधोयं, मईए दंसणेण वा । पडिपुच्छिऊण सुच्चा वा, जं च निस्संकिअं भवे ॥ १३५ ॥
अजीवं परिणयं नच्चा, पडिगाहिज्ज संजए । अह संकियं भविज्जा, आसाइत्ताण रोयए ॥ १३६ ॥
थोवमासायणट्ठाए, हत्थगंसि दलाहि मे । मा मे अच्चांबिलं पूअं, नालं तण्हं विणित्तए ॥ १३७ ॥
तं च अच्चांबिलं पूयं, नालं तिण्हं विणित्तए । दित्तिअं पडियाइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ १३८ ॥
तं च होज्ज अकामेण, विमणेणं पडिच्छिअं । तं अप्पणा न पिबे, नोऽवि अन्नस्स दावए ॥ १३९ ॥
एगंतमवक्कमित्ता, अचित्तं पडिलोहिआ । जयं परिट्ठविज्जा, परिट्ठप्प पडिक्कमे ॥ १४० ॥

‘तद्देव’स्ति-तथैव यथा अशनमुच्चावचं तथा पानं, उच्चं-वर्णाद्युपेतं द्राक्षापानादि, अवचं-वर्णादिहीनं
पूत्यारनालादि, अथवा वारकधावनं-गुडघटघातनादीत्यर्थः । संसेवदजं-पिष्टोदकादि, एतदशनवदुत्सर्गापिचादाभ्यां
गृहीयादिति वाक्यशेषः । तन्दुलोदकं त्वड्ङ्किरकं(त्रीहिदकं) अधुनाधौतमपरिणतं विवज्जयेदिति ॥ १३४ ॥ अत्रैव
विधिमाह-‘ जं जाणेज्ज’स्ति सूत्रं, तन्दुलोदकं जानीयात्-विन्यात्, चिरधौतं, कथं जानीयादित्याह-मत्या दर्शनेन

विधायमाणं पसदं, रणं परिफासिअं । दितिअं पडियाइवखे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ १३१ ॥
 बहुअट्ठिअं पुगलं, अणिमिसं वा बहुकंटयं । अच्छिअं तिदुअं बिळं, उच्छुखंडं व सिवलिं ॥ १३२ ॥
 अप्पे सिआ भोअणजाए, बहुउज्झयधम्मिअं । दितिअं पडियाइवखे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ १३३ ॥

प्रतिषेधाधिकार एवाह-‘कंदं मूलं’ति-कंदं-दृणादिलक्षणं, मूलं-पिण्डादिबुन्दारिकादिरूपं, प्रलम्बं वा-तालफलादि,
 परिपक्वैवेदिति ॥ १२९ ॥ ‘तद्देव’ति-तथैव सत्यतुर्णान्, फोलचूर्णान्-चदरसक्तान् आपणे-वीथ्यां, तथा दृक्कुलि-
 विक्रायमाणं-विक्रीयमाणमापण इति वर्तते । प्रसह्यमनेकदिनस्थापनेन प्रकटमत एव रजसा पाथिनेन परिसृष्टं-व्याप्तं,
 वदित्यभ्यूतं तु ददतीं प्रत्यापक्षीत न मम करुणते तादृशमिति सूत्रद्वयार्थः ॥ १३१ ॥ किञ्च-बहुअट्ठियं पोगल-
 मिति-बहुस्त्रिकं पुद्गलं-मांसं, अनिमिषं वा मत्स्यं वा बहुकण्टकं, अयं किल कालाद्यपेक्षया प्रदणे प्रतिषेधः । अन्ये
 स्वमिदघति-“कनस्पत्यधिकारावयाविधफलाभिधाने एतं” इति । तथा चाह-अस्त्रिकं-अस्त्रिकवृक्षफलं, तित्तुकंति-तेन्दु-
 कीफलं, विल्वं इलुखण्डं च प्रतीते, शाल्मलिं वा बछादिफलं, वाग्गदस्य व्यवहितः सम्बन्ध इति ॥ १३२ ॥ अत्रैव
 दोषमाह-‘अप्पे’ति. अल्पं स्यात्, भोजनजातमत्र तथा बहुजलनधर्ममेतत्तत्रैवं अतो ददतीं प्रत्यापक्षीत

न मम कल्पते तादृशमिति ॥ १३३ ॥ उक्तोऽशनविधिः । साम्प्रतं पानविधिमाह-

तहेबुच्चावयं पाणं, अदुवा वारधोअणं । संसेइमं चाउलोदगं, अहुणाधोअं विवज्जए ॥ १३४ ॥
जं जाणेज्ज चिराधोयं, मईए दंसणेण वा । पडिपुच्छिऊण सुच्चा वा, जं च निस्संकिअं भवे ॥ १३५ ॥
अजीवं परिणयं नच्चा, पडिगाहिज्ज संजए । अह संकियं भविज्जा, आसाइत्ताण रोयए ॥ १३६ ॥
थोवमासायणट्ठाए, हत्थंगंमि दलाहि मे । मा मे अच्चांबिलं पूअं, नालं तणहं विणित्तए ॥ १३७ ॥
तं च अच्चांबिलं पूयं, नालं तिणहं विणित्तए । दित्तिअं पडियाइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ १३८ ॥
तं च होज्ज अकामेण, विमग्गेणं पडिच्छिअं । तं अप्पणा न पिबे, नोऽवि अन्नस्स दावए ॥ १३९ ॥
एगंतमवक्कमित्ता, अचित्तं पडिलोहिआ । जयं परिट्ठविज्जा, परिट्ठप्प पडिक्कमे ॥ १४० ॥

‘तहेव’त्ति-तथैव यथा अशनमुच्चावच्चं तथा पानं, उच्चं-वर्णाद्युपेतं द्राक्षापानादि, अवचं-वर्णादिहीनं
पूत्यारनालादि, अथवा वारकधावनं-गुडघटधावनादीत्यर्थः । संसेवदजं-पिष्टोदकादि, एतदशनवदुत्सर्गापवादाभ्यां
गृहीयादिति वाक्यशेषः । तन्दुलोदकं त्वडिकरकं(ब्रीहिदकं) अधुनाधौतमपरिणतं विवर्जयेदिति ॥ १३४ ॥ अत्रैव
विधिमाह-‘ जं जाणेज्ज’त्ति सूत्रं, तन्दुलोदकं जानीयात्-विन्धात्, चिरधौतं, कथं जानीयादित्याह-मत्या दर्शनेन

॥, मत्या-तदुप्रदणानादिकर्मप्रथा, दर्शनेन वा-वर्णादिपणितसंश्रानुसारेण, वा चतुर्द्वार्यः, तदप्येवम्भूतं कियती
 धेलाऽस्य धीनभ्यति पृष्ट्या गृहस्थ, युत्वा वा महती वेलेति श्रुत्या च प्रतिचन, यवेति, यदेवं निःशङ्कितं
 भवति, निरवयव प्रदानेन तथा तन्मूलोदकं कृत् प्रतिगृहीयादिति । विशेषः पिण्डनिर्गुक्तावुक्त इति ॥ १३५ ॥
 उज्जोदगविशिष्टमाह-‘अजीर’ति घ्न, उष्णोदकं अजीव परिणतं ज्ञास्या त्रिदण्डपरिवर्चनादिरूप मत्या दर्शनेन वेत्यादि
 वचन, तद्वरम्भूत प्रतिगृहीयात् सयतः, चतुर्थरसप्रत्यादि दशोपकारक मत्यादिना ज्ञातव्यपर्यः । अथ शङ्कितं भवेत्
 पृत्यादिमात्रेण तु आस्याय रोचयेदितिषय कुर्यादिति ॥ १३६ ॥ तत्रैव-‘धोय’स्ति-स्तोकमास्यादनार्थं प्रथम
 गारट्ठस्ते वेदि मे, यदि माघुप्रायोग्य ततो प्रीष्ये, मा मेऽल्यमल पूति नाल तृडपनोदाय, ततः किमनेनानुपयोगिना ?
 इति पुरार्थः ॥ १३७ ॥ प्रास्यादित च सत्माघुप्रायोग्य वेत् गृह्यत एव, नो वेदप्राप्त, अत आह-तं चेति गतार्थं चेति
 ॥ १३८ ॥ ‘त न्य होत्रे’ति, तथात्यम्लादि भवेदकामेन उपरोचनीलतया विमनस्केन-अन्यचितेन प्रतीच्छितं-
 गृहीत तदात्मना जायापकारकमनामोगपर्यधदया न विवेक्षाप्यन्येभ्यो दापयेत्, रनाधिकेनापि स्य दानस्य
 प्रतिपपद्यापनार्थं दापनप्रश्नः । इह च “सवरथ सत्रम सत्रमाजो अप्पाणयेव”त्यादि भारनेति ॥ १३९ ॥ अस्यैव विधिमाह-
 ‘पुगन्त’स्ति-एकान्त अत्रमभ्य-गः वा अभित्तं दग्धदेहादि प्रत्युपेक्ष्य चक्षुषा प्रसृज्य च रजोदरणेन स्थण्डिलमिति
 मभ्यन्ते गत-प्रतरित प्रतिष्ठापयेत्, विधिना त्रिः पावपपूर्वं व्युत्सृजेत्, प्रतिष्ठाप्य वसतिमागतः प्रतिष्ठाप्येत्
 ईयापयिषा । एतच्च वरिरागननिषमकरणमिदं प्रतिक्रम्य प्रतिक्रम्य निषमवापनार्थमिति ॥ १४० ॥

सिआ य गोयरगगओ, इच्छिजा परिमुत्तुअं (मुज्जिअं) । कुट्टुगं भित्ति मूलं वा, पडिलेहिच्चाण फासुअं ॥
 अणुन्नवित्तु मेहावी, परिच्छन्नं मि संबुडे । हत्थगं संपमज्जिता, तत्थ भुंजिज्ज संजए ॥ १४२ ॥
 तत्थ से भुंजमाणस्स, अट्ठिअं कंटओ सिआ । तणकट्टुसक्करं वावि, अन्नं वावि तहाविहं ॥ १४३ ॥
 तं उक्खिवित्तु न निक्खिवे, आसएण न छड्डए । हत्थेण तं गहेऊण, एगंतमवक्कमे ॥ १४४ ॥
 एगंतमवक्कमित्ता, अचित्तं पडिलेहिआ । जयं परिट्ठुविज्जा, परिट्ठप्प पडिक्कमे ॥ १४५ ॥

एवमन्नपानग्रहणविधिमभिधाय भोजनविधिमाह—‘सिआ य’त्ति—स्यात्—कदाचित् गोचराग्रगतो—ग्रामान्तरं भिक्षां प्रविष्ट इच्छेत्, परिभोक्तुं पानादिपिपासाद्यभिभूतः सन्, तत्र साधुवसत्यभावे कोष्ठकं—शून्यं चट्टमठादि भित्तिमूलं वा—कुड्यैकदेशादि प्रत्युपेक्ष्य—चक्षुषा प्रमृज्य च रजोहरणेन प्रासुकं—बीजादिरहितं चेति ॥ १४१ ॥ तत्र ‘अणुन्नवित्तु’त्ति—अनुज्ञाप्य सागारिकपरिहारतो विश्रमणव्याजेन तत्स्वामिनमग्रहं मेधावी—साधुः प्रतिच्छेत्ते तत्र कोष्ठकादौ संवृत्तः—उपयुक्तः सन्—साधुरीर्याप्रतिक्रमणं कृत्वा तदनु हस्तकं—मुखवस्त्रिकारूपमादायेति वाक्यशेषः । संप्रमृज्य विधिना तेन कायं तत्र मुञ्जीत संयतो रागद्वेषावपाकृत्येति ध्वनार्थः ॥ १४२ ॥ ‘तत्थ’त्ति—तत्र कोष्ठकादौ से—तस्य साधोः मुञ्जानस्यास्थि कण्टको वा स्यात्, कथञ्चित् गृहीणां प्रमाददोषात्, कारणगृहीते पुद्गल एवेत्यन्ये । तृणं काष्ठं शर्करं चापि स्यात्, उचितभोजने अन्यद्वापि तथाविधं बदरकर्कटादीति ॥ १४३ ॥ ‘तं उक्खिवित्तु’ इति, तदस्थीत्युत्क्षिप्य हस्तेन यत्र

वा, मत्या-तद्ग्रहणादिकर्मप्रया, दशनेन वा-वर्णादिपरिणतप्रदानुसारेण, वा महती वेलेति श्रुत्या वा महती वेलेति श्रुत्या वा प्रतिवचनं, यदेति, यदेवं निःशङ्कितं
 भवति, तिरयपव प्रदान्तवया तन्दुलोदकं तत् प्रतिगृहीयादिति । विशेषः पिण्डनिर्गुक्तावुक्त इति ॥ १३५ ॥
 उष्णोदसादिविधिमाह-‘अजीर्ण’ति सूत्रं, उष्णोदकं अजीर्णं परिणतं ज्ञात्वा त्रिदण्डपरिवर्षनादिरूपं मत्या दशनेन वेरपादि
 वचने, तदवग्रहृत प्रतिगृहीयात् संयतः, चतुर्धसप्तपूरणादि देशोपकारकं मत्यादिना ह्यारवेरर्थः । अथ शक्नितं भवेत्
 पूत्यादिमादन तत् आश्वाद्य रोचयेद्विधिवत् कुर्यादिति ॥ १३६ ॥ तस्यैवं-‘धोवं’ति-स्तोकमास्यावनाथं प्रथमं
 तावद्वस्ते वेदि मे, यदि नापुत्रायोग्यं ततो प्रदीप्ये, मा मेऽव्यमलं पूति मालं तृणनोवाय, ततः क्रियतेनानुपयोगिना ।
 इति एवार्थः ॥ १३७ ॥ आश्वादिनं च सप्तमाधुप्रायोग्य चेत् गुह्यत एव, नो वेदप्राप्तं, अत आह-तं वेति मतार्थं वेति
 ॥ १३८ ॥ ‘तं च होज्ये’ति, तस्मात्प्राप्तादि भवेदकामेन उपरोचशीलतया विमनस्कृत-अन्यविधेन प्रतीच्छितं-
 गृहीतं तदात्मना कायपकारकमनाभोगर्मभद्रया न विवेक्षाप्यन्येभ्यो दापयेत्, रत्नाधिकेनापि स्यं दानस्य
 प्रतिषेधदापनार्थं दापनप्रदणं । इति च “तदव संज्ञमं संज्ञमाजो अप्पाणमेवे”त्यादि आचनेति ॥ १३९ ॥ अस्यैव विधिमाह-
 ‘पगन्ते’ति-एकान्तं जपमाभ्य-गत्वा अग्नितं दग्धदेहादि प्रत्युपेक्ष्य चक्षुषा प्रसृज्य च रजोदरयेन स्थण्डिलमिति
 गम्यते एतं-अतस्मिन् प्रतिग्राहयेत्, विधिना त्रिः पाकपूवं च्युत्सृजेत्, प्रतिग्राह्य वमतिमागतः प्रतिकामेत्
 ईयावचिह्नः । एतच्च बहिरागननिषमकरणसिद्धं प्रतिक्रम्यं अबहियं प्रतिग्राह्य प्रतिक्रम्यनिषमवापनार्थमिति ॥ १४० ॥

सिआ य गोयर्गगओ, इच्छिजा परिभुत्तुअं (भुज्जिउं) । कुट्टगं भित्ति मूलं वा, पडिलेहिताण फासुअं ॥
 अणुन्नवित्तु मेहावी, परिच्छन्नंमि संबुडे । हत्थगं संपमज्जिता, तत्थ भुंजिज्ज संजए ॥ १४२ ॥
 तत्थ से भुंजमाणस्स, अट्ठिअं कंटओ सिआ । तणकट्टुसक्करं वावि, अन्नं वावि तहाविहं ॥ १४३ ॥
 तं उक्खिवित्तु न निक्खिन्ने, आसएण न छड्डए । हत्थेण तं गहेऊण, एगंतमवक्कमे ॥ १४४ ॥
 एगंतमवक्कमित्ता, अचित्तं पडिलेहिआ । जयं परिट्ठविज्जा, परिट्ठप्प पडिक्कमे ॥ १४५ ॥

एवमन्नपानग्रहणविधिमभिधाय भोजनविधिमाह—‘सिआ य’त्ति—स्यात्—कदाचित् गोचराग्रगतो—ग्रामान्तरं भिक्षां
 ग्रविष्ट इच्छेत्, परिभोक्तुं पानादिपिपासाद्यभिभूतः सन्, तत्र साधुव्रसत्यभावे कोष्ठकं—शून्यं चट्टमठादि भित्तिमूलं वा—
 कुड्यैकदेशादि प्रत्युपेक्ष्य—चक्षुषा प्रमृज्य च रजोहरणेन प्राप्तुकं—बीजादिरहितं चेति ॥ १४१ ॥ तत्र ‘अणुन्नवित्तु’त्ति—
 अनुज्ञाप्य सागारिकपरिहारतो विश्रमणव्याजेन तत्स्वामिनमवग्रहं मेधावी—साधुः प्रतिच्छन्ने तत्र कोष्ठकादौ संवृत्तः—
 उपयुक्तः सन् साधुरीर्याप्रतिक्रमणं कृत्वा तदनु हस्तकं—मुखवस्त्रिकारूपमादायेति वाक्यशेषः । संप्रमृज्य विधिना तेन कायं
 तत्र सुजीतं संयतो रागद्वेषावपाकृत्येति द्व्यर्थः ॥ १४२ ॥ ‘तत्थ’त्ति—तत्र कोष्ठकादौ से—तस्य साधोः सुज्ञानस्यास्थि
 कण्टको वा स्यात्, कथञ्चित् गृहीणां प्रमाददोषात्, कारणगृहीते पुद्गल एवेत्यन्ये । तृणं काष्ठं शर्करं चापि स्यात्,
 उचितभोजने अन्यद्वापि तथाविधं बदरकर्कटादीति ॥ १४३ ॥ ‘तं उक्खिवित्तु’ इति, तदस्थीत्युत्क्षिप्य हस्तेन यत्र

कविप्र निधिपेत्, तथा आरयेन-मृगेन नो ज्ञेयत्, मा भूद्विराधनेति, अपि तु हस्तेन गृहीत्वा तदस्थ्यादि एकान्तमवक्रामे-
दिनि ॥ १४४ ॥ 'पंगते'ति-एकान्तमवक्राम्याचितं प्रत्युपेक्ष्य यतं प्रतिष्ठापयेत्, प्रतिष्ठाप्य प्रतिक्रामयेदिति
माकार्यः पूर्वदेवेति ॥ १४५ ॥

सिआ य भिम्बू इच्छिञ्जा, सिज्जमागम्म मुत्तुअं । सर्पिडपायमागम्म, उंडुयं पडिलेहिआ ॥१४६॥
विणएणं पविसित्ता, सगाते गुरुणो मुणी । इरियावहियमायाय, आगओ य पडिक्कमे ॥१४७॥
आभोइत्ताण नीसेसं, अईआरं जहक्कमं । गमणागमणे चेव, भत्तपाणे व संजए ॥१४८॥
उज्जुप्पत्तो अणुविग्गो, अवविसत्तेण चेअसा । आलोए गुरुसगाते, जं जहा गहिअं भवे ॥१४९॥
न सम्ममालोइयं हुज्जा, पुर्वि पच्छा व जं कडं । पुणो पडिक्कमे तस्स, वोसट्ठो चित्तए इमं ॥१५०॥
अहो जिणेहि अत्तावज्जा, विची साहूण देसिआ । मुक्खसाहणेहेउस्स, साहुदेहस्स धारणा ॥१५१॥
नमुक्कारेण पारित्ता, करित्ता जिणसंधवं । सज्झायं पटुवित्ता णं, वीसमेज्ज खणं मुणी ॥१५२॥
वीसमंतो इमं चित्ते, हियमट्ठं लाभमाट्ठिओ । जइ मे अणुगहं कुञ्जा, साहू दृज्जामि तारिओ ॥१५३॥

साहवो तो चिअत्तेणं, निमंतिज जहक्कमं । जइ तत्थ केइ इच्छिज्जा, तेहिं सद्धिं तु भुंजए ॥१५४॥
अह कोई न इच्छिज्जा, तओ भुंजिज एग(क्क)ओ । आलोए भायणे साहु, जयं अपपरिसाडियं ॥१५५॥

वसतिमधिकृत्य भोजनविधिमाह—‘सिआ य’त्ति, स्यात्कदाचित् तद् द्रव्यं कारणाभावे सति भिक्षुरिच्छेदिति शय्यां-वसतिमागम्य परिभोक्तुं, तत्रायं विधिः—सह पिण्डपातेन—विशुद्धसमुदानेनागम्य, वसतिमिति गम्यते, तत्र बहिरेवोन्दुकं—स्थानं प्रत्युपैक्ष्य विधिना तत्रस्थः पिण्डपातं विशोधयेदिति सूत्रार्थः ॥ १४६ ॥ तत ऊर्ध्वं ‘विणएणं’त्ति विशोध्य पिण्डं बहिः ‘विनयेन’ नैपेक्षिकी नमः क्षमाश्रमणेभ्योऽञ्जलिकरणलक्षणेन प्रविश्य, वसतिमिति गम्यते, सकाशे गुरोः—मुनिगुरुसमीप इत्यर्थः । ईर्यापथिकीमादाय ‘इच्छामि पडिक्कमिउं इरियावहियाए’ इत्यादि सूत्रं पठित्वा, आगतश्च गुरुसमीपं प्रतिक्रामेत्—कायोत्सर्गं कुर्यादिति ॥ १४७ ॥ ‘आभोहत्ताण’त्ति—तत्र कायोत्सर्गे आभोग-यित्वा—ज्ञात्वा निःशेषमतिचारं यथाक्रमं परिपाठ्या, क्वेत्याह—गमनागमनयोश्चैव—गमने—गच्छत आगमने—आगच्छतो योऽतिचारः, तथा भक्तपानयोश्च—भक्ते पाने च योऽतिचारस्तं संयतः—साधुः कायोत्सर्गस्थो हृदये स्थापयेदिति ॥ १४८ ॥ विधिनोत्सारिते चैतस्मिन् ‘उज्जुप्पन्नो’त्ति—ऋजुप्रज्ञः—अकुटिलमतिः सर्वत्र, अनुद्विग्नः—क्षुधादिजयात् प्रशान्तः, अव्याक्षिप्तेन चेतसा, अन्यत्रोपयोगमगच्छतेत्यर्थः, आलोचयेत् गुरुसकाशे—गुरोर्निवेदयेदितिभावः । यदशनादि यथा—येन प्रकारेण हस्तप्रदा(धाव)नादिना गृहीतं भवेदिति सूत्रार्थः ॥ १४९ ॥ तदनु च न

कचिन्न निधिपेद, तथा आरयेन-गुप्तेन नोज्ञेत्, मा भूदिराधनेति, अणि तु हस्तेन गृहीत्वा तदस्थ्यादि एकान्तमवक्रामे-
दिति ॥ १४४ ॥ 'एगंते'ति-एकान्तमवक्राम्याचितं प्रत्युरेक्ष्य यतं प्रतिष्ठापयेत्, प्रतिष्ठाप्य प्रतिक्रामयेदिति
माचार्यः पूर्ववदेवेति ॥ १४५ ॥

सिआ य भिखू इच्छिज्जा, सिज्जमागम्म मुचुअं । सर्पिटपायमागम्म, उंछुयं पडिलेहिआ ॥१४६॥
विणएणं पविसित्ता, सगासे गुरुणो मुणी । इरियावहियमायाय, आगओ य पडिक्कमे ॥१४७॥
आभोइत्ताण नीसेसं, अईआरं जहक्कमं । गमणागमणे चेव, भत्तपाणे व संजए ॥१४८॥
उज्जुप्पत्तो अणुविगो, अवविलत्तेण चेअसा । आलोए गुरुसगासे, जं जहा गहिअं भवे ॥१४९॥
न सम्ममालोइयं हुज्जा, पुर्वि पच्छा व जं कडं । पुणो पडिक्कमे तस्स, वोसट्ठो चित्तए इमं ॥१५०॥
अहो जिणेहिं असावज्जा, वित्ती साहूण देसिआ । मुक्खसाहणहेउस्स, साहुदेहस्स धारणा ॥१५१॥
नमुकारेण पारित्ता, करित्ता जिणसंयवं । सज्झायं पटुवित्ता णं, वीसमेज्ज खणं मुणी ॥१५२॥
वीसमंतो इमं चित्ते, हियमट्ठं लाभमाट्ठिओ । जह मे अणुगहं कुब्बा, साहू द्रुज्जगमि तारिओ ॥१५३॥

साहवो तो चिअत्तेणं, निमंतिज्ज जहक्कमं । जइ तत्थ केइ इच्छिज्जा, तेहिं सद्धिं तु भुंजए ॥१५४॥
अह कोई न इच्छिज्जा, तओ भुंजिज्ज एग(क्क)ओ । आलोए भायणे साहु, जयं अपपरिसाडियं ॥१५५॥

वसतिमधिकृत्य भोजनविधिमाह—‘सिआ य’त्ति, स्यात्कदाचित् तद् द्रव्यं कारणाभावे सति भिक्षुरिच्छेदिति शर्यां—वसतिमागम्य परिभोक्तुं, तत्रायं विधिः—सह पिण्डपातेन—विशुद्धसमुदानेनागम्य, वसतिमिति गम्यते, तत्र बहिरेवोन्दुकं—स्थानं प्रत्युपेक्ष्य विधिना तत्रस्थः पिण्डपातं विशोधयेदिति सूत्रार्थः ॥ १४६ ॥ तत ऊर्ध्वं ‘विणएणं’त्ति विशोध्य पिण्डं बहिः ‘विनयेन’ नैवेधिकी नमः क्षमाश्रमणेभ्योऽञ्जलिकरणलक्षणेन प्रविश्य, वसतिमिति गम्यते, सकाशे गुरोः—मुनिगुरुसमीप इत्यर्थः । ईर्यापथिकीमादाय ‘इच्छामि पडिक्कमिउं हरियावहियाए’ इत्यादि सूत्रं पठित्वा, आगतश्च गुरुसमीपं प्रतिक्रामेत्—कायोत्सर्गं कुर्यादिति ॥ १४७ ॥ ‘आभोहत्ताण’त्ति—तत्र कायोत्सर्गे आभोग-यित्वा—ज्ञात्वा निःशेषमतिचारं यथाक्रमं परिपाठ्या, क्वेत्याह—गमनागमनयोश्चैव—गमने—गच्छत आगमने—आगच्छतो योऽतिचारः, तथा भक्तपानयोश्च—भक्ते पाने च योऽतिचारस्तं संयतः—साधुः कायोत्सर्गस्थो हृदये स्थापयेदिति ॥ १४८ ॥ विधिनोत्सारिते चैतस्मिन् ‘उज्जुप्पन्नो’त्ति—ऋजुप्रज्ञः—अकुटिलमतिः सर्वत्र, अनुद्विग्नः—क्षुधादिजयात् ग्रशान्तः, अव्याक्षिप्तेन चेतसा, अन्यत्रोपयोगमगच्छतेत्यर्थः, आलोचयेत् गुरुसकाशे—गुरोर्निवेदयेदिति भावः । यदशनादि यथा—येन प्रकारेण हस्तप्रदा(धात्र)नादिना गृहीतं भवेदिति सूत्रार्थः ॥ १४९ ॥ तदनु च न

कचिप निधिपेव, तथा आशयेन-पुणेन नोज्ञेत्, मा भूदिराधनेति, अपि तु हस्तेन गृहीत्वा तदस्थ्यादि एकान्तमवकाशमे-
दिनि ॥ १४४ ॥ 'पयंते'ति-एकान्तमयक्रमवित्तं प्रत्युपेक्ष्य यत् प्रतिष्ठापयेत्, प्रतिष्ठाप्य प्रतिक्रामयेदिति
मासार्धः पूरयेदेति ॥ १४५ ॥

सिआ य भिक्खु इच्छिज्जा, सिज्जमागम्म सुत्तुअं । सर्पिडपायमागम्म, उंडुयं पडिलेहिआ ॥१४६॥
आमोइत्ताण नीसेसं, अईआं जहकमं । इरियावहियमायाय, आगओ य पडिक्कमे ॥१४७॥
उग्गुप्पदो अणुविग्गो, अब्भित्तेण चेअत्ता । आलोए गुरुत्तासे, जं जहा गहिअं भवे ॥१४८॥
न सम्ममालोइयं हुज्जा, पुर्वि पच्छा व जं कडे । पुणो पडिक्कमे तत्तस, वोसट्ठो वित्तए इमं ॥१४९॥
अहो जिनेहि असावज्जा, वित्ती साहूण देसिआ । मुक्खसाहणहेउत्तस, साहुदेहत्तस धारणा ॥१५०॥
नमुष्फारेण पारित्ता, करित्ता जिणसंयवं । सज्झायं पट्टवित्ता णं, वीसमेज्ज खणं मुणी ॥१५१॥
वीसमंतो इमं चित्ते, हियमट्ठं लाभमाट्ठिओ । जइ मे अणुगहं कुज्जा, साहू ह्वज्जामि तारिओ ॥१५२॥
॥१५३॥

त साधुस्ततो मुञ्जीत एकको-रागादिरहित इति । कथं मुञ्जीतेत्यत्राह-आलोके भाजने अधिक-
प्रकाशप्रधाने भाजन इत्यर्थः । साधुः-प्रव्रजितः यतं-ग्रयत्नेन तत्रोपयुक्तं, अपरिशाटं-हस्तमुखाम्भ्यां
ते ॥ १५५ ॥

पतंगवकडुअं वकसायं, अं विलं व महुरं लवणं वा । एअलद्धमन्नत्थ पउत्तं, महुघयं व भुंजिज्ज संजए ॥
अरसं विरसं वावि, सूइअं वा असूइअं । उल्लं वा जइवा सुकं, मंथुकुम्मासभोअणं ॥ १५७ ॥
उप्पणं नाइहीलिज्जा, अपं वा बहुफासुअं । मुहालद्धं मुहाजीवी, भुंजिज्जा दोसवज्जिअं ॥ १५८ ॥
दुल्लहाउ मुहादाई, मुहाजीवी वि दुल्लहा । मुहादाई मुहाजीवी, दोवि गच्छंति सुगइं ॥ १५९ ॥ तिन्नेमि ॥

पिंडेसणाए पढमो उद्देसो समत्तो ५-१ ॥

भोजयमधिकृत्य विशेषमाह-‘तित्तगं व’त्ति-तित्तकं वा एलुक्खालुक्कादि, कटुकं वाऽऽर्द्रकतीमनादि, कपायं वल्लादि,
आम्लं तक्रारनालादि, मधुरं क्षीरमध्वादिकं, लवणं वा प्रकृतिधारं तथाविधशाकादिलवणोत्कटं वान्यत्, एतत् तित्तकादि
लब्धं-आगमोक्तेन विधिना प्राप्तं अन्यार्थं “अक्षोपाह्नन्यायेन” परमार्थतो मोक्षार्थं प्रयुक्तं तत् माधकमिति कृत्वा मधुघृत
मिव मुञ्जीत संयतः, न वर्णाद्यर्थं । अथवा मधुघृतमिव “नो वामाओ हणुयाओ दाहिणं हणुयं संचारेअ”ति ॥ १५६ ॥
किञ्च-‘अरसं’ति अरसं-अप्राप्तसं हिङ्गवादिभिरसंस्कृतमित्यर्थः, विरसं वा-विगतरसमतिपुराणौदनादि, सूचितं-

'मम' 'स्ति'-न ममपगालोचितं मयेत् यदुपं अद्यानात् अनाभोगेनाननुस्मरणाद्वा, पूर्वं पश्चाद्वा यत्कृतं, पुरःकर्म
 पश्चात्कर्म चेत्यर्थः । पुनरालोचनोपकारालं प्रतिफोमेत्, तस्य-क्षमातिचारस्य 'इच्छामि पट्टिकमिडं गोयारचरियाए'
 'प्रहो' रिस्मरे, त्रिनैः-तीर्थकरीः, अस्मायद्या-प्रपाया, वृत्तिः-वर्चना, साधूनां दर्शिता देशिता वा मोक्ष-
 मापनार्थेभ्योः-ममवगृह्णन्तुनानुस्मरिप्रसाधनस्य साधुदेहस्य धारणाय-संधारणार्थमिति ॥ १५१ ॥ ततश्च 'नमोकारे-
 ण'नि-ननस्कारेण पारयित्वा 'नमो अरिंदेवाण'मित्यनेन, कृत्वा जिनसंस्तवं " लोपस्तुजोगरे " इत्यादिरूपं, अ(त)वो
 परि न पूर्वं प्रस्थापितमननः स्थापयं प्रस्थाप्य मण्डलपुत्रदीवरुस्तमेव कुर्यात् यारदन्ये आगच्छन्ति, यः पुनस्तदन्यः
 परितन्नेन वेत्तना, हितं-कृत्याण्यप्राप्तकर्म-वक्ष्यमाणलक्षणं, किंविद्विष्टः सन् ? भावत्वाभेन-निर्जरादिनाज्योऽस्येति,
 लाभाधिकः, यदि मे-ममानुग्रहं दुर्घः नाभवः प्रासुक्कण्डप्रहमेन ततः स्यामहं तारितो मयममुद्रादिति ॥ १५३ ॥ एवं
 मुञ्चिन्त्योन्निरेलार्या माभार्यमामन्त्रयेत्, यदि गृह्णाति लोपनं, नो चेद्रक्तव्योऽभ्यो भगवन् । देहि केम्योऽप्यतो यदावच्यं, ततो
 यदि ददाति मुन्दरं, अथ मगति-रमेव प्रयच्छ' अग्रान्तरे 'साहवो'स्ति-साधुंस्ततो गुर्वनुवावः सन् 'चिअत्तेणं'स्ति
 मन्तःप्रतिपादनेन निमन्त्रयेत् यथाक्रमं यथातनाधिकृत्या, "प्रदणीचित्पापेयया बालादिकमेवे"त्यन्ये । यदि तत्र केचन
 परंपरायया इच्छेयुः-अम्पुरणच्छेयुः, तत्रनैः मार्यै सुक्रीतोचितवलिभामदानेनेति ॥ १५४ ॥ 'अहं कोर्द'चि अथ

कश्चिन्नेच्छेत् साधुस्ततो भुञ्जीत एकको-रागादिरहित इति । कथं भुञ्जीतेत्यत्राह-आलोकं भाजने अधिक-
द्योहाय प्रकाशप्रधाने भाजन इत्यर्थः । साधुः-प्रव्रजितः यतं-प्रयत्नेन तत्रोपयुक्तं, अपरिशाटं-हस्तमुखाभ्यां
अनुज्झन्निति ॥ १५५ ॥

तित्तगं व कडुअं व कसायं, अंबिलं व महुरं लवणं वा । एअलद्धमद्वत्थ पउत्तं, महुवयं व भुंजिज्ज संजए ॥
अरसं विरसं वावि, सूइअं वा असूइअं । उल्लं वा जइवा सुकं, मंथुकुम्मासभोअणं ॥ १५७ ॥
उप्पणं नाइहीलिज्जा, अप्पं वा बहुफासुअं । मुहालद्धं मुहाजीवी, भुंजिज्जा दोसवज्जिअं ॥ १५८ ॥
दुल्लहाउ मुहादाई, मुहाजीवी वि दुल्लहा । मुहादाई मुहाजीवी, दोवि गच्छंति सुगइं ॥ १५९ ॥ तिवेसि ॥

पिंडेसणाए पढमो उद्देसो समत्तो ५-१ ॥

भोज्यमधिकृत्य विशेषमाह-‘तित्तगं व’त्ति-वित्तकं वा एलुकवालुङ्गादि, कडुकं वाऽऽर्द्रकतीमनादि, कपायं वल्लादि,
आम्लं तक्रारनालादि, महुरं क्षीरमध्वादिकं, लवणं वा प्रकृतिक्षारं तथाविधशाकादिलवणोत्कटं वान्यत्, एतत् तित्तकादि
लब्धं-आगमोक्तेन विधिना प्राप्तं अन्याथ “अथोपाह्वन्यायेन” परमार्थतो मोक्षार्थं प्रयुक्तं तत् मावकमिति कृत्वा मधुघृत-
मिव भुञ्जीत संयतः, न वर्णयिष्ये । अथवा मधुघृतमिव “नो वामायो हणुयाओ दाहिणं हणुयं संचारेज्ज” चि ॥ १५६ ॥
किञ्च-‘अरसं’ति अरसं-अप्राप्तसं हिङ्गवादिभिरसंस्कृतमित्यर्थः, विरसं वा-विगतरसमतिपुराणौदनादि, सूचितं-

'मम' 'स्ति'-न मध्यमालोचित भवेत् ग्रहम अमानान् अनाभोगेनानुस्मरणाद्वा, पूर्वं पश्चाद्वा यत्कृतं, पुरःकर्म
 पश्चात्कर्म चेत्यर्थः । पुनरालोचनोपरकाल प्रतिक्रामेत्, तस्य-ग्रहमातिचारस्य 'इच्छामि पट्टिकमिडं गोपरचरियाए'
 'ग्रहो' प्रिस्मये, जिनैः-तीर्थकरैः, असाधया-अपाया, घृतिः-वर्चना, साधूनां वक्षिता देशिता वा मोक्ष-
 साधनहेतोः-मध्यमदर्शनज्ञानचारिकसाधनस्य साधुदेहस्य धारणाय-संघारणार्थमिति ॥ १५१ ॥ ततश्च 'नमोष्कारे-
 ण' 'नमस्कारेण पारयित्वा 'नमो अरिदताण'मित्यनेन, कृत्वा जिनसंस्तवं " लोणस्तुजो नरे " इत्यादिरूपं, अ(त)तो
 यदि न पूर्वं प्रस्थापितस्ततः स्थापय प्रस्थाप्य मण्डलपुरग्रीयकस्तमेव कुर्यात् यादृग्ये आगच्छन्ति, यः पुनस्तदन्यः
 उपरकादिः नोऽपि प्रस्थाप्य यिभ्रास्म्येत् क्षणं-स्तो ककालं मुनिरिति ॥ १५२ ॥ 'वीरसमंतो' 'स्ति-विधाम्यसिदं चिन्तयेत्
 परिणमेन वेगमा, दितं-इत्येवमप्रापकमर्थं-पश्यमाणलक्षणं, किंविशिष्टः सन् ? सावलामेन-निर्जरादिनाड्योऽस्येति,
 लामार्थिकः, यदि मे-ममानुब्रूह कुर्युः साधवः प्रासुकपिण्डग्रहणेन ततः स्यामहं तारितो भवसमुद्रादिति ॥ १५३ ॥ एवं
 सखिन्स्योचिभैलापो प्रार्थयामान्वयेत्, यदि शृङ्गाति शोषनं, नो चेद्वक्तव्योऽप्यौ भगवन् । देहि केम्योऽप्यतो यदातव्यं, ततो
 यदि ददाति गुन्दरं, अथ मणति-त्यमेव प्रयच्छ' अत्रान्तरे 'साहवो' 'स्ति-साधुस्ततो गुर्वनुज्ञातः सन् 'चिअसेणं' 'ति
 मन प्रणिषाणेन निमन्त्रयेत् पथाकर्म यथातनाधिकृत्या, "प्रदणोचित्यापेक्षया बालादिकमेवे" इत्यन्ये । यदि तत्र केचन
 धर्मराजरा इच्छेयुः-अस्युपगच्छेयुः, ततस्तेः सार्धं सुप्रीतोचित्तसंविभागरानेनेति ॥ १५४ ॥ 'अष्ट कोर्द' 'ति अथ

कश्चिद्वेच्छेत् साधुस्ततो सुखीत एकको-रागादिरहित इति । कथं धुञ्जीतेत्यवाह-आलोके भाजने अधिक-
द्यपोहाय प्रकाशप्रधाने भाजन इत्यर्थः । साधुः-प्रव्रजितः यतं-प्रपत्नेन तत्रोपयुक्तं, अपरिचाटं-इत्यगुलाभ्यां
अनुज्झति ॥ १५५ ॥

तित्तगं व कहुअं व कसायं, अंजिलं व महुरं लवणं वा । एअलद्धमन्नरथ पउत्तं, मट्ठययं व भुंजिज्जा संजए ॥
अरसं विरसं वावि, सूइअं वा असूइअं । उल्लं वा जइवा सुकं, मंथुकम्मासभोअणं ॥ १५७ ॥
उप्पणं नाइहील्लिज्जा, अप्पं वा बहुफासुअं । मुहालद्धं मुहाजीवी, भुंजिज्जा दोसवज्जिअं ॥ १५८ ॥
दुल्लहाउ मुहादाई, मुहाजीवी वि दुल्लहा । मुहादाई मुहाजीवी, दोवि गच्छंति सुग्गइं ॥ १५९ ॥ तित्तेमि ॥

पिंडेसणाए पढसो उदेसो समत्तो ५-१ ॥

भोजयमधिकृत्य विद्येपमाह-‘तित्तगं व’ तित्तं वा एतुत्तालुहादि, कटुकं वा इन्द्रकनीमनादि, कपायं वल्लादि,
आम्लं तक्रारनालादि, मधुरं क्षीरमध्वादिकं, लवणं वा प्रकृतिभारं नयापिभनाकादिनयनोरक्तं वाग्नयन्, एतन् निक्तकादि
लब्धं-आगमोक्तेन विधिना प्राप्तं अन्त्यार्थं “अधोपादन्त्यायेन” परमार्थतो मोक्षार्थं प्रयुक्तं तत् वाचकमिति कथा मधुचूत
मिव सुखीत संयतः, न वर्णायेत । अथवा मधुचूतमित “नो वांमाओ हयपाओ दाहिणं द्रुण्यं मंवारंज” इति ॥ १५६ ॥
किञ्च-‘अरसं’ति अरसं-अप्राप्रसं दिह्मवादिभिरसंस्कृतमित्यर्थः, विरसं वा-विगतममनिमुखापौदनादि, नृयितं-

तेऽन्यत्रोपययुः, अत्रान्तरे प्रातरेव स्नातुं परिव्राजकस्तडागमुपजगाम, दृष्ट्वा तेन सरःसमीपवर्त्तिन्यां जाल्यामसौ तुरंगमः, प्रत्यभिज्ञातश्चापि सोऽयमश्वः, योऽस्माकमुपकारिणो भागवतस्य तस्करैरपहृतः, ततस्तेन गत्वा स्वमात्रासं अग्रे गृहपति-पुरुषाणामुक्तं-यथा मम स्नातुमितः सरसि गतस्य जाल्यां द्यौतवासो विस्मृतं, ततस्तैः पुमान् प्रहितः, तेन च तत्र गतेन दृष्टौऽसौ वाजी समानीतश्च, कथितो गृहपतये, ततस्तेन समचिन्ति-अपि व्याजेन व्रतिना ममोपकारः कृतस्तत्कथमहं निर्व्याजदानफलं विहाय प्रत्युपकारेण दानप्रवृत्तिं विदधामीति संप्रधार्य गदितोऽसौ परिव्राजकः-भद्र ! ब्रज त्वमिदानीं, न कृतोपकारिणे भवते तर्हि विधास्यामि, यसादुपकारिणि विहितं दानं निष्फलं उपजायत इति, एष मुधादायीति ।

मुधाजीविन्युदाहरणमुच्यते(६०४)-कश्चिन्नरपतिरनित्यतां विलोक्य प्रियाणामपि पुत्रकलत्रमित्रपौत्रादीनां समुपजात-वैराग्यो धर्माधर्मपरीक्षां चक्रे, को वा अनिसृष्टं भुंक्ते ? ततस्तं परीक्षयामीति संप्रधार्य पुरुषानामुधिकायादिदेश यथा राजा मोदकान् प्रयच्छति, समागत्य परिगृह्यतामिति । समाकर्ण्योद्घोषणासुपजग्मुः कार्पटिकप्रभृतयोऽर्थिनो जनाः, पृष्ट्वाश्च ते भूभुजा-केन भवन्तो जीवन्ति ? तत्रैकेनोक्तं-अहं तावत् मुखेन । अपरेण गदितं-अहं पादाभ्यां, अपरेणोक्तं-अहं हस्ताभ्यां, अन्येन निवेदितं-अहं लोकानुग्रहेण, क्षुल्लकसाधुनोक्तं-अहं मुधिकयेति, ततस्तां नरपतिः पुनरपि जगाद-कथमेवेति । ततः प्रथमो जगाद-अहं तावत्कथको जनानां विस्तार्य रामायणादिकथां कथयामि तेन मुखेन जीवामीति । द्वितीयः प्राह-अहं हि लेखवाहको घटिकामध्ये योजनं लेखयामि, तेन पादाभ्यां जीवामि । तृतीयः प्राह-अहं हि लेखकः, अतो हस्ताभ्यां जीवामि । भिक्षुकेणोक्तम्-अहं प्रव्रजितः अतो लोकाणामनुग्रहेण निर्वहणं । पुनः क्षुल्लकसाधुनोक्तं, प्रव्रजितोऽहं जन्मजरा-

मरणागता रुद्धाः पुनरुत्थनोपदेन दारिद्र्यदोषां गच्छन्तु । स्वजनितकृतशतरूपां क्षुधापि-
 वा मादृशीनां न ह्येदमस्मत्कृतं दैन्यविनाशसाधिमः । धनमप्यसक्तसमीपं संसारविलोक्य, ततो निर्विण्णः प्रतिपद्यामुं शरीर-
 मानमानरुद्धाः स्वजनितकृतशतरूपां क्षुधापि-
 मरादक ररगां गमयन्ति । ननु यत्नो न न्योदायोऽप्यकारणवद्विष्टं ज्ञानविज्ञानजननं विजितममस्तु राजन्यवक्रराज-
 निदुःखं न दूषयितुमर्हति । एतन्ममः सर्वदुःखमोक्षमाचक इति निश्चित्य, विद्वेषेणाचार्यपत्नीये धर्ममाकर्ण्य प्रतिपुद्बो राज्ञे सुते
 मरणागता रुद्धाः पुनरुत्थनोपदेन दारिद्र्यदोषां गच्छन्तु । स्वजनितकृतशतरूपां क्षुधापि-
 वा मादृशीनां न ह्येदमस्मत्कृतं दैन्यविनाशसाधिमः । धनमप्यसक्तसमीपं संसारविलोक्य, ततो निर्विण्णः प्रतिपद्यामुं शरीर-
 मानमानरुद्धाः स्वजनितकृतशतरूपां क्षुधापि-
 मरादक ररगां गमयन्ति । ननु यत्नो न न्योदायोऽप्यकारणवद्विष्टं ज्ञानविज्ञानजननं विजितममस्तु राजन्यवक्रराज-
 निदुःखं न दूषयितुमर्हति । एतन्ममः सर्वदुःखमोक्षमाचक इति निश्चित्य, विद्वेषेणाचार्यपत्नीये धर्ममाकर्ण्य प्रतिपुद्बो राज्ञे सुते

पदिगह तल्लिहिता णं, लेवमायाए संजए । दुगंधं वा सुगंधं वा, सधं भुंजे न छडुए ॥ १६० ॥
 विण्णैपणायाः प्रथमोद्देशकः ५-१ ॥

मात्रं, सन्निष्ट-प्रदेशिगता निरावयं कुर्यात्, रूपमित्याह---लेवमप्यसक्तसमीपं संसारविलोक्य, ततो निर्विण्णः प्रतिपद्यामुं शरीर-
 पुगन्ति वा मोक्षनज्ञानं, मन्यप्रदं रमायुगलशयं, सधं-निरावयं-सुखीत-अश्लोयात्, नोऽजेत्-नोऽयेत्-नोऽयेत्-नोऽयेत्-नोऽयेत्-
 मा धूर्मं नमरिषाचनेति । अल्पैर्गार्थैश्च गरीयस्य रम्यापनाय युक्तं योः व्यस्योपगमाय । प्रतिपद्यन्तु मात्रलिक इत्युदेवादी
 नदुःखानां वा, क्रमयेरं एतात्-दुर्गतिषु वा मुनतिषु वा नर्दं सुखेन नोऽयेत् । प्रतिपद्यन्तु मात्रलिक इत्युदेवादी

विविन्ना चः स्रगतिरिति ॥ १६० ॥

सेज्जा निंसीहियाए, समावन्नो य गोअरे । अयावयट्ठा भुच्चा णं, जइ तेणं न संथरे ॥ १६१ ॥
तओ कारणसुप्पणो, भत्तपाणं गवेसए । विहिणा पुव्वउत्तेणं, इमेणं उत्तरेण य ॥ १६२ ॥

विधिविशेषमाह- 'सेज्ज'ति शय्यायां-वसती नैवेधिक्यां-स्वाध्यायभूमौ शयैव वा असमञ्जसनिषेधान्नैवेधिकी-
तस्यां; समापन्नो वा गोचरे, क्षपकादिः, छात्र(छन्न)मठादौ च, अयावदर्थं सुत्तवा न यावदर्थं अपरिसमाप्तमित्यर्थः ।
णमिति वाक्यालङ्कारे । यदि तेन-शुक्तेन, न संस्तरेत् न यापयितुं समर्थः, क्षपको विषमवेलापत्तनस्थो ग्लानो वा
भवति ॥ १६१ ॥ 'तओ'ति ततः कारणे-वेदनादौ उत्पन्ने पुष्टालम्बनः सन् भक्तपानं गवेपयेत्-अन्वेपयेत्
अन्यथा सकृदशुक्तमेव यतीनामिति । विधिना-पूर्वोक्तेन "संप्राप्ते भिक्षाकालः" इत्यादिना, अनेन च वक्ष्यमाणलक्षणो-
त्तरेण चेति ॥ १६२ ॥

कालेण निक्खमे भिक्खू, कालेण य पडिक्कमे । अकालं च विवज्जित्ता, काले कालं समायरे ॥ १६३ ॥
अकाले चरसी भिक्खू, कालं न पडिलेहसि । अप्पाणं च किलामेसि, संतिवेसं च गरिहसि ॥ १६४ ॥
सइकाले चरे भिक्खू, कुज्जा पुरिसकारिअं । अलाभुत्ति न सोइज्जा, तवुत्ति अहिआसए ॥ १६५ ॥

मरणांगो गयो हृत्पापपुत्रपुत्रोपद्रुत दारिमशोर्पाग्यकलद्रुमात कलुपितमिष्टत्रियोगानिष्टसंयोगदुःखजनितकृतकार्यं ध्रुवापि-
 वायादीनाप्यङ्गेन्द्रमइत्समकल देव्यचिनाबरादिभिः ध्वजमप्यवृक्तसमीपं संसारं विलोक्य, ततो निर्विघ्नः प्रतिपद्याहुं शरीर-
 मानगानहृद्गुणजनस्थिरित्तपनसंते गोमागयमोब्रन्योदायोपकारकरणपट्टिं ध्यानविद्यानवननं विमितममस्तराजन्यवक्रराज-
 नवादक इरागंरायमवादिनमुचानिष्ठयसरोहं मोक्षकन्ददायकं जैनधर्मं, ततो मुचिहृणा यथोपलब्धेनाहारजातेन जीरामीति ।
 निष्ठाय नद्वापिनमहो एव धर्मोः सर्वदुःखमोक्षपायक इति निश्चय, शिष्टेवेणाचार्यपमीये धर्ममाकर्ष्य प्रतिपुदो राज्ये पुते
 मस्याप्य प्रमदवामको नावत्रिशहोत्र । एव सुधामीतीति ॥ १५९ ॥
 ॥ इति विण्देयणाध्ययनस्य प्रथमोद्देशकः ५-१ ॥

पट्टिमहं संलिहित्ता णं, लेयसायाए संजए । दुगंधं वा सुगंधं वा, सधं भुंजे न छडुए ॥ १६० ॥

विण्देयणागताः प्रथमोद्देशक एव प्रज्ञानोपयोगि यत्नोक्तं तद् द्वितीये मधुपरद्वयभाद-‘पट्टिमहं’वि-प्रतिप्रदं-
 वाचन, संलिह-प्रदेष्टुं वा निरवर्धं कृत्वा, कथमित्याह-‘लेयमर्पादया-अलेपं संलिष, संपत्ताः-मायुः, पुर्मेन्द्रिय वा-
 एतन्नि वा मोक्षनत्रातं, मन्थप्रदर्शनं एवागुलशुभं, सर्व-निरवर्धं-सुओत-अभीषात्, नोउल्लेत्-नोरयुञ्जेत्-किञ्चिदपि-
 वा पूर्णतममिग्यनेति । अस्मिन्सर्वस्य मरीयसशक्यापत्ताय एतावन्तोः क्यत्तयोपन्यासाः । प्रतिप्रदजगदो मातलिक इत्युदेतायो-
 दगुन्यापादं वा, मन्थप्रदर्शनं एवात्-दुर्मेन्द्रिय वा गुणनिष्ठ वा नर्दे एओत नोउल्लेत् । पट्टिमहं संलिष लेयमर्पादया नोउल्लेत् ।

विचित्रा च सूत्रगतिरिति ॥ १६० ॥

सेजा निसीहियाए, समावन्नो य गोअरे । अयावयट्ठा मुच्चा णं, जइ तेणं न संथरे ॥ १६१ ॥
तओ कारणमुप्पण्णे, भत्तपाणं गवेसए । विहिणा पुव्वउत्तेणं, इमेणं उत्तरेण य ॥ १६२ ॥

विधिविशेषमाह- 'सेज्ज'त्ति श्रय्यायां-वसतो नैवेधिकायां-स्वाध्यायभूमौ शृण्वैव वा असमञ्जसनिषेधान्नैवेधिकी
तस्यां, समापन्नो वा गोचरे, क्षपकादिः, छात्र(छन्न)मठादौ च, अयावदर्थं सुत्तवा न यावदर्थं अपरिसमाप्तमित्यर्थः ।
णमिति वाक्यालङ्कारे । यदि तेन-युक्तेन, न संस्तरेत् न यापयितुं समर्थः, क्षपको विषमवेलापत्तनस्थो ग्लानो वा
भवति ॥ १६१ ॥ 'तओ'त्ति ततः कारणे-वेदनादौ उत्पन्ने पुष्टालम्बनः सन् भक्तपानं गवेपयेत्-अन्वेपयेत्
अन्यथा सकृद्भुक्तमेव यतीनामिति । विधिना पूर्वोक्तं "संप्राप्ते भिक्षाकाल" इत्यादिना, अनेन च वक्ष्यमाणलक्षणेनो-

त्तरेण चेति ॥ १६२ ॥

कालेण निक्खसे भिक्खू, कालेण य पडिक्खसे । अकालं च विवज्जित्ता, काले कालं समायरे ॥ १६३ ॥
अकाले चरसी भिक्खू, कालं न पडिलेहसि । अट्ठाणं च किलामेसि, संनिवेसं च गरिहसि ॥ १६४ ॥
सइकाले चरे भिक्खू, कुज्जा पुरिसकारिअं । अलामुत्ति न सोइज्जा, तवुत्ति अहिआसए ॥ १६५ ॥

मरणसामग्री कथ्याऽपुनरुत्थनोपद्रुत दारिद्र्यदौर्भाग्यकलटुप्रातःकलुषितमिष्टत्रियोगानिष्टसंयोगदुःखजनितकृततरकायं धुवापि-
 वापामाशाताञ्जलेनुमदसकल देव्यविताञ्जरादिभिः धुणमप्यमुक्तसमीप ससार विलोक्य, ततो निर्विण्णः प्रतिपद्यामुं शरीर
 मानमानकदुःखनलचिह्नितयनसेतु सौभाग्यसौख्यदौर्भाग्यसदोद मोक्षरुन्दायक जैनधर्मं, ततो मुधिकृता यथोपलब्धेनाहारजातेन जीवामीति ।
 निश्चय न द्वापितमहो एव धर्मः सर्वदुःखमोक्षमायक इति निश्चित्य, रिद्धेयेणाचार्यममीपे धर्ममाकर्ण्य प्रसिषुद्यो राज्ये सुते
 गस्यान्य प्रमत्तमायसो नरवतिरयहीन् । एव मुधाजीवीति ॥ १५९ ॥

पदिगह्व सलिहिता णं, लेउमायाए संजए । दुगंधं वा सुगंधं वा, सवंधं भुंजे न छड्डए ॥ १६० ॥
 पिण्हेयणायाः प्रथमोदेशक एव प्रक्रान्तीषोमि यथोक्तं तद् द्वितीये मधुपर्दार्थेन्याद- 'पहिरगहं' चि-प्रतिप्रदं-
 मायन, मंस्तिष्ठ-प्रदेहिन्वा निरवयवं कुरवा, कथमित्याद- -लेपमर्थापया-अलेपं संलिष, संपत्तः-सापुः, पुर्गेन्निष वा-
 सुगन्धिष वा भोजनव्रतं, गन्धप्रदं रसापुःसुगन्धं, सर्वे-निरवयवं-सुखीत-अभोषात्, नोज्जेत्-नोत्सुलेत् मिश्रिदयि,
 वा भूतं वनशिराचनेति । अस्मिन् धर्मस्य गरीपस्यत्यापनाय यत्रार्थयोः व्यस्योपन्यासाः । प्रसिद्धयान्तो मातृलिक इत्युदेवादी
 नदुःखमायं वा, धनप्रदेयं स्यात्-दुर्गन्धिष वा गुपन्धिष वा गर्दे सुप्पो नोक्तेत् । पमिषद मंस्तिष्ठ लेपमर्थापना मंस्तिष्ठः ।

पदिगह्व सलिहिता णं, लेउमायाए संजए । दुगंधं वा सुगंधं वा, सवंधं भुंजे न छड्डए ॥ १६० ॥
 पिण्हेयणायाः प्रथमोदेशक एव प्रक्रान्तीषोमि यथोक्तं तद् द्वितीये मधुपर्दार्थेन्याद- 'पहिरगहं' चि-प्रतिप्रदं-
 मायन, मंस्तिष्ठ-प्रदेहिन्वा निरवयवं कुरवा, कथमित्याद- -लेपमर्थापया-अलेपं संलिष, संपत्तः-सापुः, पुर्गेन्निष वा-
 सुगन्धिष वा भोजनव्रतं, गन्धप्रदं रसापुःसुगन्धं, सर्वे-निरवयवं-सुखीत-अभोषात्, नोज्जेत्-नोत्सुलेत् मिश्रिदयि,
 वा भूतं वनशिराचनेति । अस्मिन् धर्मस्य गरीपस्यत्यापनाय यत्रार्थयोः व्यस्योपन्यासाः । प्रसिद्धयान्तो मातृलिक इत्युदेवादी
 नदुःखमायं वा, धनप्रदेयं स्यात्-दुर्गन्धिष वा गुपन्धिष वा गर्दे सुप्पो नोक्तेत् । पमिषद मंस्तिष्ठ लेपमर्थापना मंस्तिष्ठः ।

विविन्ना च सुव्रगतिरिति ॥ १६० ॥

सेज्जा निसीहिंयाए, समावन्नो य गोअरे । अयावयट्ठा भुच्चा णं, जइ तेणं न संथरे ॥ १६१ ॥

भत्तपाणं गवेसए । विहिणा पुवउत्तेणं, इमेणं उत्तरेण य ॥ १६२ ॥

तओ कारणमुप्पण्णे, शय्यायां-वसतो नैवेधिक्यां-स्नाय्यायभूमौ शय्येव वा अलमलमनिषेधाभैपेधिकी

विधिविशेषमाह- 'सेज्ज' इति शय्यायां-वसतो नैवेधिक्यां-स्नाय्यायभूमौ शय्येव वा अलमलमनिषेधाभैपेधिकी तस्यां, समापन्नो वा गोचरे, क्षपकादिः, छात्र(छन्न)मठादौ च, अयावयट्ठं सुत्तवा न यावद्वर्षं अपरिसमाप्तमित्यर्थः । णमिति वाक्यालङ्कारे । यदि तेन-भुक्तेन, न संसरेत् न यापयितुं समर्थः, क्षपको विपमवैलापत्तनस्थो ग्लानो वा भवति ॥ १६१ ॥ 'तओ' इति ततः कारणे-वेदनादौ उत्पन्ने पुष्टालम्बनः सन् भक्तपानं गवेपयेत्-अन्वेषयेत् अन्यथा सकृद्भुक्तमेव यतीनामिति । विधिना पूर्वोक्तं "संप्राप्ते विधाकाल" इत्यादिना, अनेन च नक्षपमाणलक्षणो-
त्तरेण चेति ॥ १६२ ॥

कालेण निक्खमे भिक्खू, कालेण य पडिक्खमे । अकालं च विवज्जित्ता, काले कालं समायरे ॥ १६३ ॥

अकाले चरसी भिक्खू, कालं न पडिलेहसि । अध्वाणं च किलामेसि, संनिवेशं च गरिहसि ॥ १६४ ॥

सइकाले चरे भिक्खू, कुज्जा पुरिसकारिअं । अलामुत्ति न सोइज्जा, तवुत्ति अहिआसए ॥ १६५ ॥

तद्विबुध्यावया पाणा, भत्तट्टाए समागया ! तं उज्जुअं न गच्छिज्जा, जयमेव परक्खमे ॥१६६॥
गोयरग्गपविट्ठो अ, न निसीए(इ)ज्जा करथई । कहं च न पयंधिज्जा, चिट्ठित्ता ण व संजए ॥१६७॥
अगगलं फल्लिहं दारं, क्वाहं वावि संजए । अवलंविआ न चिट्ठिज्जा, गोयरग्गओ सुणी ॥१६८॥
समणं माहणं वावि, किविणं वा वणीमगं । उवसंकमंतं भत्तट्टा, पाणट्टाए व संजए ॥१६९॥
तमइक्कमित्तु न पविसे, नवि चिट्ठे चक्खुगोयेरे । एगंतमवक्कमित्ता, तरय चिट्ठिज्ज संजए ॥१७०॥
पडिसेहिए व दिन्ने वा, तओ तम्मि नियत्तिए । उवसंकमिज्ज भत्तट्टा, लहुत्तं पवयणस्स वा ॥१७१॥
कालेणत्ति, यो पस्मिन् मामादायुविओ भिद्याकालस्तेन कट्ठपभूतेन निट्ठकामेत्, पाणट्टाए व संजए ॥१७२॥
ययै, कालेन योचिहेनैव यावता स्वाध्यायादि निष्पपते तावता प्रतिप्राप्तेत्-निर्पेत्य, भिक्षुर्धृती मजेत् वमतेभि-
विन्नि वि पट्ठुप्पंति हिइउ'सि अट्ठमंगा", अकालं च वर्जयित्वा येन स्वाध्यायादि न संभाव्यते, ए स्वत्वकालः समपास्य
काले कालं समाचरेदिति सर्वयोगोपसद्धार्य निगमनं, भिद्यावेलायां भिद्यां समाचरेत्, स्वाध्यायविवेलायां स्वाध्यायादी-
नीति । उक्तं च-" जोगो जोगो जिणसासणमि दुक्खलससया पठेअंते । अब्भोजमयाहाए अतवत्तो दोर कायवो ॥ २ ॥"

(ओष० नि० गा० २७७) ॥ १६३ ॥ अकालचरणे दोषमाह-अकालेत्ति, अकालचारी कश्चित्माधुरलब्धभैक्षः केनचित्माधुना 'प्राप्ता भिक्षा न वे'त्यभिहितः सन्नेवं त्रयात्-कुतोऽत्र स्थण्डिलसन्निवेशे भिक्षा? स तेनोक्तः-अकाले चरसि भिक्षो! प्रमादात् स्वाध्यायलोभाद्वा, कालं न प्रत्युपेक्षसे, किमयं भिक्षाकालो न वेति, अकालचरणेनात्मानं च ह्यामयसि (गल्पयसि) दीर्घाटनन्यूनोदरताभावेन, सन्निवेशं च गर्हसि भगवदाज्ञालोपतो दैन्यं प्रतिपद्येति । यस्मादन्यं दोषः सम्भाव्यते तस्मादकालाटनं न कुर्यादिति ॥ १६४ ॥ आह च-सङ्गति, सति-विद्यमाने भिक्षाकाले-भिक्षाममये चरेत् भिक्षुः । अन्ये तु व्याचक्षते-स्मृतिकाल एव भिक्षाकालोऽभिधीयते, संस्मर्यन्ते यत्र भिक्षुकाः स स्मृतिकालः तस्मिन् चरेत् भिक्षुः-भिक्षार्थं यायात्, कुर्यात् पुरूपकारं, जङ्घावले सति वीर्याचारं न लङ्घयेत्, तत्र चालामे सति भिक्षाया अलाभ इति न च शोचयेत्, वीर्याचाराराधनस्य निष्पन्नत्वात्, तदर्थं च भिक्षाटनं नाहारार्थमेवातो न शोचयेत्, अपि तु तप इत्यवि-सहेत, अनशनन्यूनोदरतालक्षणं तपो भविष्यतीति सम्यग् विचिन्तयेदिति ॥ १६५ ॥ उक्ता कालयतना । अधुना क्षेत्र-यतनामाह-तद्देवति, तथैवोच्चावचाः-शोभनाशोभनभेदेन नानाप्रकाराः प्राणिनो भक्तार्थं समागताः बलिप्राप्त्यनिका दिङ्वागता भवन्ति, तद्वज्रुगं-तेषामभिमुखं न गच्छेत्, तत्सन्नासनेनान्तरायाधिकरणादिदोषात्, किन्तु यतमेव पराक्रामेत्, तदुद्वेगमनुत्पादयन्निति ॥ १६६ ॥ किञ्च-गोयरगति, गोचराग्रप्रविष्टस्तु भिक्षार्थं प्रविष्ट इत्यर्थः । न निषीदेत्-नोपविशेत्, क्वचित्-गृहदेवकुलादौ संयमोपघातादिप्रसङ्गात्, कथां च-धर्मकथादिरूपां न प्रवक्ष्यतीयात्-प्रबन्धेन न कुर्याद्, अनेनैकव्याकरणैकज्ञातानुज्ञामाह, अत एवाह-स्थित्वा कालपरिग्रहेण संयत इति, अनेपणाद्विपादि-

तदेतुच्चावया पाणा, भत्तट्टाए समागया । तं उज्जुअं न गच्छिज्जा, जयमेव परक्कमे ॥१६६॥
गोयरग्गपविट्ठो अ, न निसीए(इ)ज्ज कत्थई । कहं च न पवंधिज्जा, चिट्ठित्ता ण व संजए ॥१६७॥
अग्गलं फलिहं दारं, कयाडं वावि संजए । अवलंविआ न चिट्ठेज्जा, गोयरग्गओ मुणी ॥१६८॥
समणं माहणं वावि, किविणं वा वणीमगं । उवसंकमंतं भत्तट्टा, पाणट्टाए व संजए ॥१६९॥
तमइक्कमित्तु न पविसे, नवि चिट्ठे चक्खुगोयेरे । एगंतमवक्कमित्ता, तत्थ चिट्ठिज्ज संजए ॥१७०॥
पडिसेहिए व दिसे वा, तओ तम्मि नियत्तिए । उवसंकमिज्ज भत्तट्टा, लहुत्तं पवयणस्स वा ॥१७१॥
कालेणसि, यो एस्मिन् वामादायुविणो मिथाकालस्तेन करणपूतेन निट्ठकामेत्, भिक्षुध्वंसी वजेत्तु वमतेभि-
वित्रि नि पटुप्पंति दिट्ठ'त्ति अट्टमंगा", अकालं ॥ वर्जयित्वा येन स्वाप्यायादि न संमाच्यते, ॥ स्वस्वकालः तमपास्य
काले कालं समाचरेदिति सर्वयोगोपपन्नदार्पण निगमनं, मिथावेलायां मिथां समाचरेत्, स्वरास्यादिवेलायां स्वाध्यायादी-
नीति । उक्तं ४-" बोगो बोगो विणयासणंपि दुप्पलस्सवा पठेज्जेते । अब्भोगमवाहाए असवचो होइ कायवो ॥ १ ॥"

(ओघ० नि० गा० २७७) ॥ १६३ ॥ अकालचरणे दोषमाह-अकालेति, अकालचारी कश्चित्साधुरलव्यमैश्वर्यः केनचित्साधुना
 'प्राप्ता भिक्षा न वे'त्यभिहितः सन्नेत्रं ब्रूयात्-कुतोऽत्र स्थण्डिलसन्निवेशे भिक्षा? स तेनोक्तः-अकाले चरसि भिक्षो!
 प्रमादात् स्वाध्यायलोभाद्वा, कालं न प्रत्युपेक्षसे, किमयं भिक्षाकालो न वेति, अकालचरणेनात्मानं च लहामयसि
 (ग्लपयसि) दीर्घाटनन्यूनोदरताभावेन, सन्निवेशं च गर्हसि मगवदाज्ञालोपतो दैन्यं प्रतिपद्येति । यस्मादयं दोषः सम्भाव्यते
 तस्मादकालाटनं न कुर्यादिति ॥ १६४ ॥ आह च-सङ्गति, सति-विद्यमाने भिक्षाकाले-भिक्षागमये चरेत् भिक्षुः ।
 अन्ये तु व्याचक्षते-स्मृतिकाल एव भिक्षाकालोऽभिधीयते, संस्मर्यन्ते यत्र भिक्षुकाः स स्मृतिकालः तस्मिन् चरेत् भिक्षुः-
 भिक्षार्थं यायात्, कुर्यात् पुन्यकारं, जद्धावले सति वीर्यचारं न लङ्घयेत्, तत्र चालामे मति भिक्षाया अलाभ इति
 न च शोचयेत्, वीर्यचाराराधनस्य निष्पन्नत्वात्, तदर्थं च भिक्षाटनं नाहारार्थमेवातो न शोचयेत्, अपि तु तप इत्यभि-
 सहेत, अनशनन्यूनोदरतालक्षणं तपो भविष्यतीति सम्यग् विचिन्तयेदिति ॥ १६५ ॥ उक्ता कालयतना । अधुना क्षेत्र-
 यतनामाह-तहेवति, तथैवोच्चावचाः-शोभनाशोभनमेदेन नानाप्रकाराः प्राणिनो भक्तार्थं समागताः बलिप्राप्त्युत्तिका-
 दिष्वागता भवन्ति, तद्वज्रगं-तेषामभिमुखं न गच्छेत्, तत्सन्त्रासेनान्तरायाधिकरणादिदोषात्, किन्तु यतमेव
 पराक्रामेत्, तद्वद्देगमनुत्पादयन्ति ॥ १६६ ॥ किंच-गोयरगति, गोचराग्रप्रचिष्टस्तु भिक्षार्थं प्रविष्ट इत्यर्थः । न
 निपीदेत्-नोपविशेत्, कचिन्-गृहदेवकुलादौ संयमोपधातादिप्रसङ्गात्, कथां च-धर्मकयादिरूपां न प्रवर्धनीयात्-
 प्रबन्धेन न कुर्याद्, अनेनैकव्याकरणैकज्ञातानुज्ञामाह, अत एवाह-स्थित्वा कालपरिग्रहेण संयत इति, अनेनपणद्विपादि-

दोषप्रसङ्गादिति सूत्रार्थः ॥ १६७ ॥ उक्ता क्षेत्रयतना । द्रव्ययतनामाह-अगलमिति, अर्गलां-गोपुरकपाटादिसम्बन्धिनीं
 फलकं-पाटकादिस्यगने, द्वारं आस्वामयं, कपाटं द्वारयन्त्रं, वापि संयतोऽवलम्ब्य तत् तिष्ठेष्टाषवविराघनादोषात् ।
 गोचराग्रगतो-मिधाप्रविष्टः, संयतो यतिः मुनिपर्यायौ, तदुपदेशाधिकाराददृष्टावेवेति ॥ १६८ ॥ उक्ता द्रव्ययतना ।
 भाषयतनामाह-समपंति, अमणं-निर्ग्रन्थादिरूपं, ब्राह्मणं-धिग्वर्णं, वापि कृपणं वा विण्ढोलकं, यनीपकं-दरिद्रं
 षतुर्णामन्यतममुपसङ्ख्यामन्तं-सामीप्येन गच्छन्तं वा गतं वा । भक्तार्थं पानार्थं वा संयतः-साधुरिति ॥ १६९ ॥ तम-
 इक्षमिन्नुचि, तं-भ्रमणादिसमतिक्रम्योल्लङ्घ्य न प्रविशेत्, दीपमानं च समुदाने तेभ्यो न तिष्ठेच्चक्षुर्गोचरे, कस्तत्र विधि-
 रित्याह-एकान्तमवक्रम्य तत्र तिष्ठेत्संयत इति ॥ १७० ॥ अन्यथेतदोषा इत्याह-यनीमगरसत्ति, यनीपकस्य वा
 तस्येत्येतत् भ्रमणाद्युपलक्षणं, दातुर्वा उभयोर्वा अप्रीतिः कदाचिस्स्यात्-अदो अलौकिकद्वैतेषामिति लघुस्यं
 प्रवचनस्य याज्जन्तरायदोषधेति तस्माद्यैव कुर्यात् ॥ १७१ ॥ किंतु-पट्टिसेहि ए चेति, प्रतिषिद्धे वा दत्ते वा ततः स्थानात्
 तस्मिन् यनीपकादौ निवर्तिते सति उपसङ्ख्यामेत् भक्तार्थं पानार्थं वापि संयत इति ॥ १७२ ॥

उष्पलं पत्रमं वावि, कुमुअं वा मगदंतिअं । अन्नं वा पुष्फसच्चित्तं, तं च संलुंचिआ दए ॥ १७३ ॥
 तं भवे भत्तपाणं तु, संजयाण अकप्पिअं । दिंतिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ १७४ ॥
 उष्पलं पत्रमं वावि-कुमुअं वा मगदंतिअं । अन्नं वा पुष्फसच्चित्तं, तं च संमहिआ दए ॥ १७५ ॥

तं भवे भक्तपाणं तु, संजयाण अकप्पिअं । दित्तिअं पडियाइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ १७६ ॥
सालुयं वा विरालियं, कुमुअं उप्पलनालिअं । मुणालिअं सासवनालिअं, उच्छुखंडं अनिब्बुडं ॥ १७७ ॥
तरुणगं वा पवालं, रुक्खस्स तणगस्स वा । अन्नस्स वा वि हरिअस्स, आमगं परिवज्जए ॥ १७८ ॥
तरुणिगं वा छिवाडिं, आमिअं भज्जिअं सइ । दित्तिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ १७९ ॥
तहा कोलमणुस्सिन्नं, वेलुअं कासवनालिअं । तिलप्पडगं नीमं, आमगं परिवज्जए ॥ १८० ॥
तहेव चाउलं पिठ्ठं, विअडं वा तत्तऽनिब्बुडं । तिलापिट्ठुप्पइपिन्नागं, आमगं परिवज्जए ॥ १८१ ॥
कविट्ठं माउलिगं च, मूलगं मूलगत्तिअं । आमं असत्थपरिणयं, मणसावि न पत्थए ॥ १८२ ॥
तहेव फलमंथूणि, बीअमंथूणि जाणिआ । बिहेलगं पियालं च, आमगं परिवज्जए ॥ १८३ ॥
परपीडाप्रतिषेधाधिकारादिदमाह-उप्पलंति, उत्पलं-नीलोत्पलादि, पद्मं-अरविन्दं, कुमुदं वा गर्दभकं वा
मगदन्ति कां मेत्तिकां, मल्लिकामित्यन्ये, तथाऽन्यद्वा पुष्पं सचित्तं-शालमलीपुष्पादि, तच्च-संलुब्ध-अपनीय छित्त्वा
दद्यादिति ॥ १७३ ॥ तारिसंति, तादृशं भक्तपाणं तु संयतानामकल्पिकं, यत्तत्रैवं अतो ददतीं प्रत्याचक्षीत न मम
कल्पते तादृशमिति ॥ १७४ ॥ एवं तच्च संमृद्य दद्यात्, संमर्दनं नाम पूर्वच्छिन्नानामेवापरिणतानां मर्दनम्, शेषं

दोषप्रसङ्गादिति सूत्रार्थः ॥ १६७ ॥ उक्ता धेयवचना । द्रव्यवर्तनामाह-अगलमिति, अर्गला-गोपुष्कपाटादिसम्बन्धिनी
 फलकं-पाटकादिस्पगने, द्वारं आखामयं, कपाटं दारयन्, चापि संयतोऽवलम्ब्य न तिष्ठेद्वाघवविराधनादोषात् ।
 गोचराग्रगतो-मिधाप्रविष्टः, संयतो यतिः मुनिपर्यायो, तदुपदेयाधिकाराददृष्टावेवेति ॥ १६८ ॥ उक्ता द्रव्ययतना ।
 भावयतनामाह-समयंति, अमणं-निर्ग्रन्थादिरूपं, ब्राह्मणं-धिमणं, चापि कृपणं वा विण्मूलकं, वनीपकं-दरिद्रं
 वतुर्णामन्यतममुपसङ्क्रामन्ते-सामीप्येन गच्छन्ते वा गतं वा भक्त्यर्थं पानार्थं वा संयतः-साधुरिति ॥ १६९ ॥ तम-
 इकमित्युक्ति, सं-भ्रमणादिमठिकम्प्योल्लङ्घ्य न प्रविशेत्, दीपमानं च समुदाते तेभ्यो न तिष्ठेच्चक्षुर्गोचरे, कस्तत्र विधि-
 रित्याह-एकान्तमवक्रम्य तत्र तिष्ठेत्संयत इति ॥ १७० ॥ अन्यथेतदोषा इत्याह-वनीमगरसस्ति, वनीपकस्य वा
 तस्येत्येतत् भ्रमणापुपलङ्घनं, दातुर्वा उभयोर्या अप्रीतिः कदाचित्त्वात्-अदो अलौकिकवृत्तेतेषामिति लघुरचं
 प्रवचनस्य वाऽन्तरायदोषश्चेति तस्माच्चैव कुर्यात् ॥ १७१ ॥ किंतु-पडिसेहि एवेति, प्रतिपिदे वा दस्ते वा ततः स्थानात्
 तस्मिन् वनीपकादौ निवर्तिते सति उपसङ्क्रामेत् भक्त्यर्थं पानार्थं वापि संयत इति ॥ १७२ ॥

उष्पलं पडमं वावि, कुमुअं वा मगदंतिअं । अन्नं वा पुष्फसच्चित्तं, तं च संछुंविआ दए ॥ १७३ ॥
 तं भवे मत्तपाणं तु, संजयाण अकप्पिअं । दित्तिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ १७४ ॥
 उष्पलं पडमं वावि, कुमुअं वा मगदंतिअं । अन्नं वा पुष्फसच्चित्तं, तं च संमहिआ दए ॥ १७५ ॥

यवादिचूर्णानि ज्ञात्वा प्रवचनतः बिभीतकं-बिभीतकफलं, प्रियालं-प्रियालफलं च आमं-अपरिणतं परिवर्जयेदित्यर्थः॥१८३॥
 समुआणं चरे भिक्खू, कुलमुच्चावयं सया । नीयं कुलमइक्कम्म, ऊसढं नाभिधारए ॥ १८४ ॥
 अदीणो वित्तिमेसिज्जा, न विसीइज्ज पंडिए । अमुच्छिओ भोअणंमि, मायणे एसणारए ॥ १८५ ॥
 वहुं परघरे अत्थि, विविहं खाइमसाइमं । न तत्थ पंडिओ कुप्पे, इच्छा दिज्ज परो न वा ॥ १८६ ॥
 सयणासणवत्थं वा, भत्तं पाणं व संजए । अदिंतस्स न कुप्पिज्जा, पच्चक्खेवि अ दीसओ ॥ १८७ ॥

विधिमाह-समुयाणंति, समुदानं भावभैक्ष्यसाश्रित्य चरेत्-गच्छेत् भिक्षुः । कृत्याह-कुलमुच्चावचं सदा, अ-
 गहितत्वे सति विभवापेक्षया प्रधानमप्रधानं च, यथा परिपाखेव चरेत्-गच्छेत् सदा-सर्वकालं, नीचं कुलमतिक्रम्य
 विभवापेक्षया प्रभूतरलामार्थं उत्सृतं-ऋद्धिमत् कुलं, नाभिधारयेत्-न यायात्, अभिबल्लोकलाववादिप्रसङ्गादिति
 ॥ १८४ ॥ किंच-अदीणोति, अदीनो-द्रव्यैर्न्यमङ्गीकृत्याम्लानवदनः, वृत्ति-वर्त्तनं एपयेत्-गवेपयेत्, न विषीदेत्-
 अलाभे सति विषादं न कुर्यात्, पण्डितः-साधुः, अमूर्छितः-अगृह्यो भोजने, लाभे सति मात्राज्ञ आहारमात्रां प्रति
 एपणारतः-उद्रमोत्पादनैपणापक्षपातीति ॥ १८५ ॥ एवं च परिमावयेत्-चहुंति, बहु-प्रमाणतः प्रभूतं परगृहे-
 असंयतादिगृहेऽस्ति विविधं-अनेकप्रकारं स्वाद्यं, एतच्चाशनाद्युपलक्षणं, न तत्र पण्डितः कुर्यात्-सदपि
 न ददातीति न रोपं कुर्यात्, किंतु-इच्छया दद्यात्परो न वेति, इच्छा परस्य, न तत्रान्यत् किञ्चिदपि चिन्तयेत्,

पुत्रद्वयेऽपि तुल्यम् । आह 'एतत्पूर्वमप्युक्तमेव, "संमदमाणी पाषाणि, वीषाणि हरियाणि य," इत्यत्र, उच्यते-उक्तं नाम
 मामान्यन, विशेषाऽभिधानाददोषः ॥ १७५-१७६ ॥ तथा सालुप्यंति, सालुकं-उत्पलकन्दं, घिरालिका-पलायकन्द-
 रूपां, पर्ववह्निप्रतिपर्ववह्निप्रतिपर्वकन्दमित्यन्ये । कुमुदोत्पलनालो प्रतीतो, तथा मृणालिका-पद्मिनीकन्दोत्थाम्,
 सर्पपनालिकां-सिद्धार्थकमञ्जरीं, तथेष्टुखंडमनिर्वृत्तं-सचिचं, एतच्चाभिर्मुतग्रहणं सर्वत्राभिसम्बध्यते इति ॥ १७७ ॥
 किंच-तद्वर्णनं, तद्वर्णकं ॥ प्रबालं-पञ्चदं, दृक्षस्य-विधिविज्ञादेः, तृणस्य चा-मधुरवृणादेः, अन्यस्य चापि
 शरितस्यार्पकादेः, आमकं-अपरिणतं परिवर्जयेदिति ॥ १७८ ॥ तथा तत्कणियं वत्ति, तरुणो वा असंवातो वा
 शिवादिमिति मुद्रादिकलिं, आमामसिद्धां सचेतनां, तथा भस्मिता, सकृत्-एकवारं, ददतीं प्रत्याचक्षीत न मम
 कल्पते तादृशं भोजनमिति ॥ १७९ ॥ तदा कोलंति, ॥१॥ कोलं-वदरं अभ्विनं-बहुयुक्कयोगेनानापादितविकारान्तरं,
 तथा बैलुकं वंसकरिष्ठं, कासयमालिकां धीपर्णीफलं, अस्विन्नमिति सर्वत्र योज्यम् । तथा तिलपर्वटकं-पिष्टतिलमयं,
 नीमं-नीमफलं, आमं परिवर्जयेदिति ॥ १८० ॥ तदेवति, तथैव ताम्बुलं पिष्टं-लोष्ठु(इ)मित्यर्थः, चिकटं चा-
 नुदोदकं, तथा तप्तनिर्वृतं कथितं सच्छीतीभूतं, तप्तानिर्वृतं वा-अप्रवृत्तविदण्डं, तिलपिष्टं-तिललोष्ठं(इं) पूतिपिद्मागं-
 सिद्धार्थकखलं, आमं परिवर्जयेदिति ॥ १८१ ॥ कविद्विचि, कपित्थं-कपित्थफलं, मातुलिह्यं वा-बीजपूरकं, मूलकं
 मपप्रबालकं, मूलकर्तृकां-मूलकन्दचकलीं, आमां अपकामदस्यपरिणतां स्वकायशस्त्रादिनाऽविष्वस्तो अनन्तकाथिकृत्वात्
 गुरुत्वरूपापनाधसुमयम् । मनसापि न प्रार्थयेदिति ॥ १८२ ॥ तदेवति, तथैव फलमन्धून्-चदरधूर्णन्, बीजमन्धून्-

जाणंतु ता इमे समणा, आययट्ठी अयं सुणी । संतुट्ठो सेवए पंतं, ल्हवित्ती सुतोसओ ॥ १९३ ॥

पूअणट्ठा जसोकामी, माणसम्माणकामए । बहुं पसवई पावं, मायासहं च कुवइ ॥ १९४ ॥

स्वपक्षस्तेयप्रतिषेधमाह—सियत्ति, स्यात्—कदाचित् एककः—कश्चिदत्यन्तजघन्यो लब्धवोत्कृष्टमाहारं लोभेन-
अभिष्वङ्गेण विनिगूहते—अहमेव भोक्ष्य इत्यन्तप्रान्तादिनाऽऽच्छादयति । किमित्यत आह—मा मम इदं भोजनजातं
दर्शितं सद्ब्रह्मा आचार्यादिः स्वयमादद्यादात्मनैव गृहीयादिति ॥ १९० ॥ अस्य दोषमाह—अत्तडुत्ति, आत्मार्थ एव
[जघन्यो] गुरुः—[पाप]प्रधानो यस्य स आत्मार्थगुरुः, लुब्धः सन् क्षुद्रभोजने बहु-प्रभूतं पापं प्रकरोति—मायया द्वाविध्य-
कर्मैत्यर्थः । अयं परलोकदोषः । इहलोकदोषमाह—दुस्तोषश्च भवति—येन केनचिदाहारेणास्य क्षुद्रसत्त्वस्य तुष्टिः कर्तुं न
शक्यते । अत एव निर्वाणं च न गच्छति—इहलोकं च धृतिं न लभते, अनन्तसंसारिकत्वाद्वा मोक्षं न गच्छतीति ॥ १९१ ॥

एवं यः प्रत्यक्षमपहरति स उक्तः, अधुना यः परोक्षमपहरति स उच्यते—सियत्ति, स्यादेको लब्ध्वेति पूर्ववत्, विविधं-
अनेकप्रकारं पानभोजनं तत्र भिक्षाचर्यागत एव भद्रकं भद्रकं—घृतपूर्णंदि भुत्त्वा विध्वर्णं—विगतवर्णं आम्लखलादि,
चिरसं—विगतरसं—शीतौदनादि आहरेद्—आनयेदिति ॥ १९२ ॥ स किमर्थमेवं कुर्यादित्याह—जाणंतु मां
तावत् इमे अमणाः—शेषमाधवः यथा आयतार्थी—मोक्षार्थी अयं मुनिः—साधुः सन्तुष्टो—लामालाभयोः समः सेवते
प्रान्तं—असारं, रूक्षवृत्तिः—संयमवृत्तिः, सुतोष्यः—येन केनचित्तोपं नीयत इति ॥ १९३ ॥ एतदेव किमर्थमेवं कुर्यादित्याह—
पूयणट्ठत्ति. प्रजार्थमेवं कुर्वतः स्वपक्षपरपक्षाभ्यां सामान्येन पूजा भविष्यतीति, यथास्कामी—अहो अयमिति प्रवादार्यो

सामाधिकवाधनादिति । १८६ ॥ एतदेव विशेषेणाह-समपणचि, शयनासनबलं चेत्येकवद्भावः । भक्तं पानकं वा सयतोऽदहतो न कुप्येत् तत्स्वाधिनः, प्रत्यक्षेऽपि च दृश्यमाने शयनासनादाविति ॥ १८७ ॥

इत्थिअं पुरिसं वावि, डहरं वा महल्लगं । वंदमाणं न जाइज्जा, नो अ णं फरुसं वए ॥ १८८ ॥
जे न वंदे न से कुप्ये, वंदिओ न समुक्खसे । एवमन्नेसमाणस्स सामणमणुच्चिट्ठइ ॥ १८९ ॥

किं व-इत्थिपंति, स्त्रियं वा पुरुषं वा, अपिबुद्धात् तथाविधं नपुंसकं वा डहरं-तरुणं, महल्लगं वा-पुढं वा, वाशब्दान्मभ्यम वा, वन्दमानं सन्तं मद्रस्त्रोऽप्ययिति न याचयेत्, विपरिणामदोषात्, अद्याप्यभावेन याचितादाने, न चेनं पठयं हूयात्-यथा ते वन्दनमित्यादिरिति । पाठान्तरं वा-‘वन्दमानो न याचेत् लल्लिब्याकरणेन’ श्रेयं पूर्ववदिति ॥ १८८ ॥ तथा-जे न वंदेति, यो न वन्दते रुषिद् गृहस्थादिर्न से तस्मै कुप्येत् । तथा वन्दितः केनविष्णुपादिना न समुत्कर्षेत् । एवं-उक्तेन प्रसारेण अन्धेषमाणस्य-भगवदाद्यामनुपालयतः, आमण्यमनुत्तिष्ठति अखण्डितमिति सूत्रार्थः ॥ १८९ ॥

सिआ एगइओ लहुं, लोभेण विणिगूहइ । सामेयं दाइयं संतं, दट्ठणं सयमायए ॥ १९० ॥
अत्तट्ठागुरुओ लुब्धो, चहुं पावं पकुवइ । दुत्तोसओ अ सो होइ, निवाणं च न गच्छइ ॥ १९१ ॥
सिआ एगइओ लहुं, विविहं पाणभोअणं । भद्दगं भद्दगं भुच्चा, विवन्नं चिरसमाहरे ॥ १९२ ॥

जाणंतु ता इमे समणा, आययट्ठी अयं सुणी । संतुट्ठो सेवए पंतं, लूहविच्ची सुतोसओ ॥ १९३ ॥
 पूअणट्ठा जसोकामी, माणसम्माणकामए । वहुं पसवई पावं, मायासहं च कुवइ ॥ १९४ ॥
 स्वपक्षस्तेयप्रतिषेधमाह—सियत्ति, स्यात्—कदाचित् एककः—कश्चिदत्यन्तजघन्यो लब्धवोत्कृष्टमाहारं लोभेन-
 अभिबन्धेण विनिगूहते—अहमेव मोक्ष्य इत्यन्तप्रान्तादिनाऽऽच्छादयति । किमित्यत आह—मा मम इदं भोजनजातं
 दर्शितं सदृद्वा आचार्यादिः स्वयमादद्यादात्मनैव गृहीयादिति ॥ १९० ॥ अस्य दोषमाह—अत्तइत्ति, आत्मार्यं एव
 [जघन्यो] गुरुः—[पाप]प्रधानो यस्य स आत्मार्यगुरुः, लुब्धः सन् क्षुद्रभोजने बहु-प्रभूतं पापं प्रकरोति—मायया द्वाविध्य-
 कर्मेत्यर्थः । अयं परलोकदोषः । इहलोकदोषमाह—दुस्तोपश्च भवति—येन केनचिदाहारेणास्य क्षुद्रसत्त्वस्य तुष्टिः कर्तुं न
 शक्यते । अत एव निर्वाणं च न गच्छति—इहलोकं च धृतिं न लभते, अनन्तसंसारिकत्वाद्वा मोक्षं न गच्छतीति ॥ १९१ ॥
 एवं यः प्रत्यक्षमपहरति स उक्तः, अधुना यः परोक्षमपहरति स उच्यते—सियत्ति, स्यादेको लब्ध्वेति पूर्ववत्, विविधं-
 अनेकप्रकारं पानभोजनं तत्र भिक्षाचर्यागत एव भद्रकं भद्रकं-द्वृतपूर्णादि भुत्वा विचर्य—विगतवर्णं आम्लखलादि,
 चिरसं—विगतरसं—शीतौदनानि आहरेद्—आनयेदिति ॥ १९२ ॥ स किमर्थमेवं कुर्यादित्याह—जाणंतु मां
 तावत् इमे अमणाः—शेषमावन्नः यथा आयतार्थी—मोक्षार्थी अयं सुनिः—साधुः सन्तुष्टो—लामालाभयोः समः सेवते
 प्रान्तं—असारं, रूक्षवृत्तिः—संयमवृत्तिः, सुतोष्यः—येन केनचित्तोषं नीयत इति ॥ १९३ ॥ एतदेव किमर्थमेवं कुर्यादित्याह—
 पूयणइत्ति, पूजार्थमेवं कुर्वतः स्वपक्षपरपक्षभ्यां सामान्येन पूजा भविष्यतीति, यशस्कामी—अहो अयमिति प्रवादार्या

वा, मानसन्मानकामकः एवं कुर्यात् । तत्र वन्दनाभ्युत्थानलामनिमित्तो मानो, वस्त्रपान्नादिलामनिमित्तश्च सम्मान इति ।
 स चैवम्भूतो यद्दु-अतिप्रचुर प्रधानसंश्लेषयोगात् प्रसूते-निर्वर्त्तयति पापं, तद्दुरुत्वादेव सम्यगनालोचयन् मायाशक्त्यं
 च-मावशस्य च करोतीति ॥ १९४ ॥

सुरं वा मेरुं वा वि, अन्नं वा मज्जनं रसं । ससक्खं न पिबे भिक्खू, जसं सारथस्वमप्पणो ॥ १९५ ॥
 पियए एगओ तेणो, न मे कोइ विआणइ । तरस पस्सह दोसाइ, निअहिं च सुणेह मे ॥ १९६ ॥
 वट्ठई सुंढिआ तस्स, मायामोसं च भिक्खुणो । अयसो अ अनिवाणं, सययं च असाहुआ ॥ १९७ ॥
 निच्चुविगो जहा तेणो, अत्तकम्ममेहिं दुम्मई । तारिसो मरणंतेऽवि, न आराहेइ संवरं ॥ १९८ ॥
 आयरिए नाराहेइ, समणे आवि तारिसे । गिहत्थावि ण गरिहंति, जेण जाणंति तारिसं ॥ १९९ ॥
 एवं तु अगुणप्पेही, गुणणं च विवज्जए । तारिसो मरणंतेऽवि, ण आराहेति संवरं ॥ २०० ॥

प्रतिषेधान्तरमाह-सुरं वे ति, सुरा वा-विष्टादिनिष्पन्ना, मेरुकं चापि-ग्रस्तबाल्यां, सुरात्रायोग्यद्रव्यनिष्पन्नमन्यं वा,
 मध्यरसं-सीध्यादिरूपं, ससाक्षिकं-यदापरित्यागमाक्षिकंलिप्रतिपिदं न पिबेत् भिक्षुः, अनेनात्यन्तिक एव तत्प्रति-
 पेधः, सदासाधिसावात् । किमिति न पिबेदित्याह-यद्यः संरधधात्मना, यद्यःशब्देन संयमोऽभिधीयते । अन्ये तु ग्लानाप-

वादविषयं एतत् सूत्रमल्पसागारिकविधानेन व्याचक्षत इति ॥ १९५ ॥ अत्रैव दोषमाह—पिचत्येको-धर्मसहाय-
 विप्रमुक्त एकान्तस्थितो वा स्तेनः—चौरोऽसौ भगवददत्तग्रहणात् अन्योपदेशयाचनाद्वा न मां कश्चिज्जानाति विभावयन्
 तस्येत्थंभूतस्य पश्यत दोषानैहिकान् पारलौकिकांश्च निकृतिं च—मायारूपां शृणुत ममेति ॥ १९६ ॥ बड्डहत्ति, वर्धते
 शौण्डिका—तदत्यन्ताभिन्वङ्गरूपा तस्य मायामृपावादं चेत्येकबड्डभावः, प्रत्युपलब्ध्यापलापेन वर्द्धते तस्य भिक्षोः,
 इदं च भवपरम्पराहेतुरनुबन्धदोषात्, तथाऽयशश्च स्वपक्षपरपक्षयोः, तथा अवसिदुःखं—अनिर्वाणं, तदलाभे सततं चा-
 साधुता लोके व्यवहारतत्त्वरूपपरिणामबाधनेन परमार्थत इति ॥ १९७ ॥ निच्छुन्विगोति, स इत्थंभूतो नित्योद्विग्नः—सदा
 अप्रशान्तो यथा स्तेनः—चौरः आत्मकर्मभिः—स्वदुश्चरितैः दुर्मतिः—दुर्बुद्धिस्तादृशः—क्लिष्टचित्तो(सत्त्वो) मरणान्तेऽपि-
 चरमकालेऽपि नाराधयति संवरं—चारित्रं, सदैवाकुशलबुद्ध्या तद्वीजाभावादिति ॥ १९८ ॥ तथा आयरिति आचा-
 र्यान् नाराधयत्यशुद्धभावत्वात् श्रमणांश्चापि तादृशो नाराधयत्यशुद्धभावत्वादेव, गृहस्था अप्येनं दुष्टशीलं गर्हन्ति-
 कुत्सन्ति । किमिति १, येन जानन्ति तादृशं—दुष्टशीलमिति ॥ १९९ ॥ एवं तु त्ति, एवं तु उक्तेन प्रकारेण अगुणप्रेक्षी-
 अगुणान्—प्रमादादीन् प्रेक्षते तच्छीलश्च य इत्यर्थः । तथा गुणानां चाप्रमादादीनां स्वगतानामनासेवनेन परगतानां
 च प्रद्वेषेण विवर्जकः—त्यागी, तादृशः—क्लिष्टचित्तो मरणान्तेऽपि नाराधयति संवरं—चारित्रमिति गार्थः ॥ २०० ॥
 तवं कुवइ मेहावी, पणीअं वज्जए रसं । मज्जप्पमायविरओ, तवस्सी अइउक्कसो ॥ २०१ ॥
 तस्स पस्सह कल्लाणं, अणेगसाहुप्पइअं । विउलं अत्थसंजुत्तं, कित्तइस्सं सुणेह मे ॥ २०२ ॥

एवं तु सगुणत्वेही, अगुणाणं च विवज्जप । तारिसो मरणंतेऽवि, आराहेइ संनरं ॥ २०३ ॥
 आयरिण आराहेइ, समणे आवि तारिसे । गिहत्थावि ण(एणं) पूयंति, जेण जाणंति तारिसं ॥ २०४ ॥

यत्तदेवमत एतदोपपरिहारेण—तयंति, तपः प्रकरोति मेधावी-मर्यादावर्ची, प्रणीतं-स्निग्धं वर्जयति रसं-
 पुष्पादिकं, न केवलमेतदकरोति अपि तु मद्यप्रमादविरतो, नास्ति क्षिप्तमस्थानामकृत्यमित्येवं प्रतिषेधः । तपस्वी-साधुः
 अत्युत्कर्षः-अहं तपस्वीत्युत्कर्षरहित इति द्युत्रार्थः ॥ २०९ ॥ तस्सत्ति, तस्येत्यभूतस्य पदयत्त कल्पानं-गुण-
 सम्पद्रूपं संप्रमम् । किं विशिष्टमित्याह-अनेकसाधुपूजितं पूजितमिति-चेयितमाचरितं, चिपुलं-विस्तीर्णं विपुलमोद्यावह-
 रणात् । अर्थसंयुक्तं-तुच्छतादिपरिहारेण निरुपममुत्स्वरूपमोक्षमाघनत्वात्, कीर्त्तयिष्ये अहं शृणु न मे-ममेति ॥ २०२ ॥
 एवं तु, एवं तु-उक्तेन प्रकारेण स-साधुगुणेश्वरी-गुणान्-प्रमादादीन् प्रेष्यते तच्छीलमय इत्यर्थः, तथा अगुणानां
 च-प्रमादादीनां स्वगतानामनाद्येवनेन परगतानां चाननुमत्या विधर्जका-स्यामी, तादृशः-शुद्धशून्यो मरणान्तोऽपि-
 मरण(चरम)कालेऽपि आराधयति संवरं-चारित्रं सदैव कुशलबुद्ध्या तद्विज्ञेयवर्णादिति । २०३ ॥ आयरिणस्ति,
 आचार्यान् आराधयति, शुद्धमायत्वात् । अमर्णांश्चापि तादृशः समाराधयति, शुद्धभास्वादेव, गृहस्था अप्येनं-
 शुद्धवृत्तं पूजयन्ति, विमिति ? येन जानन्ति तादृशं-शुद्धवृत्तमिति ॥ २०४ ॥

तवतेणे वयतेणे, स्वतेणे अ जे नरे । आयारभावतेणे अ, कुवई देवकिविसं ॥ २०५ ॥

लङ्घूणवि देवत्वं, उवचन्नो देवकिविसे । तत्थावि से न याणाइ, किं मे किञ्चा इमं फलं ? ॥ २०६ ॥
 तत्तोवि से चइत्ताणं, लब्धिभीही एलमूअगं । नरयं तिरिखलजोणिं वा, वोही जत्थ सुदुल्लहा ॥ २०७ ॥
 एअं च दोसं दडूणं, नायपुत्तेण भासिअं । अणुमायंपि मेहावी, मायामोसं विवज्जाए ॥ २०८ ॥

स्तेनाधिकार एवेदमाह-तवत्ति, तपस्तेनो वाक्स्तेनो रूपस्तेनश्च यो नरः कश्चिद् आचारभावस्तेनश्च [नामक्षपकरूपश्च]
 पालयन्नपि क्रियां तथाभावदोषात् करोति देवकिल्बिषं कर्म निर्वर्त्तयतीत्यर्थः, तत्र तपस्तेनो नाम क्षपकरूपकल्पः कश्चित्
 केनचित् पृष्ठः, त्वमसौ क्षपक इति १, पूजाद्यर्थमाह-अहं, अथवा वक्ति-माधव एव क्षपकास्तूष्णीं वाऽऽस्ते, एवं वाक्स्तेनो
 धर्मकथाकादितुल्यरूपः कश्चित्केनचित्पृष्ठ इति । एवं रूपस्तेनो राजपुत्रादेस्तुल्यरूपः । एवमाचारस्तेनो विशिष्टाचारवर्त्ति-
 तुल्यरूप इति । भावस्तेनस्तु परोत्प्रेक्षितं कथञ्चित्केनचित् श्रुत्वा स्वयमनुत्प्रेक्षितमपि मयैतत्प्रपञ्चेन चर्चितमित्याहेति ॥ २०५ ॥
 अयं चेत्यंभूतः, लङ्घूणवित्ति, लब्ध्वापि देवत्वं तथाविधक्रियापालनवशेनोपपन्नो देवकिल्बिषे-देवकिल्बिषिका ये,
 तत्राप्यसौ न जानाति विशुद्धावश्यभावात्, किं मम कृत्वेदं फलं-किल्बिषिकदेवत्वमिति ॥ २०६ ॥ अस्यैव दोषान्तर-
 माह-तत्तोत्ति, ततोऽपि देवलोकादसौ च्युत्वा लप्स्यते एलमूकतां-अजभापानुकारित्वं मानुषत्वे, तथा नरकं तिर्य-
 ग्योनिं वा पारमर्षेण लप्स्यते, बोधिर्यत्र सुदुर्लभः-सकलसम्पन्निवन्धना यत्र जिनधर्मप्राप्तिर्दुरापा । इह च
 प्राप्नोत्येलमूकतामिति वाच्ये असकृद्भावप्राप्तिरुपापनाय लप्स्यत इति भविष्यत्कालनिर्देश इति ॥ २०७ ॥ प्रकृतमुपसंहरति-

एयं चेति, एवं दोषं-अनन्तरोदितं मत्पयि आमण्ये क्लिष्टचिकित्सादिप्राप्तिरूपं दृष्ट्वा आगमतो ज्ञातपुत्रेण-ममवता
 षट्दमानेन भाषितं-उक्तं अणुमात्रमपि-स्तोकमात्रमपि, किमुत प्रयुतं ? मेघावी-मर्षादिगर्भो, मायासृपायादं-
 अनन्तरोदितं वियर्जयेत्पस्विर्जयेदिति ॥ २०८ ॥

सिक्खिखड्गण भियस्सेसणसोहिं, संजयाण बुद्धाण सगासे ।

तत्थ भिक्खु सुप्पणिहिइंदिए, तिक्खलज्जगुणवं विहरिज्जासि ॥ २०९ ॥ त्तिवेमि ।

॥ पंचमं पिण्डेसणानामज्झयणं समप्तं ॥

अध्ययनार्थं पञ्चसंहरन्नाह-सिक्खिखड्गणसि, शिश्नयित्वाऽधीत्य भिक्षुपणाशुद्धिं-पिण्डमार्गेणाद्विदुमुद्रमादिरूपां,
 केम्यः मकाशादित्याह-संयतेभ्यः-साणुभ्यः, बुद्धेभ्योऽद्यगततत्त्वेभ्यो गीतार्थेभ्यो न द्रव्यमाधुम्यः मकाशात् । तस्य
 किमिस्स्याह-तच्च भिक्षुपणायां भिक्षुः-माधुः सुप्रणिहितेन्द्रियः-योत्रादिभिर्घोटं तदुपयुक्तस्तीव्रलज्जः-उत्कृष्टसंयमः
 सन्, अनेन प्रकारेण गुणयान् विहरेत-सामाचारीपालनं कुर्यात्, प्रवीणीति पूर्ववदिति ॥ २०९ ॥

॥ इति पिण्डेपणाध्ययने द्वितीय उद्देशकः समाप्तः, समाप्तं च पिण्डेपणाध्ययनम् ५ ॥

व्याख्यातं पिण्डैषणाध्ययनं, अधुना महाचारकथाख्यमारभ्यते, अस्य चायमभिसम्बन्धः—इहानन्तराध्ययने साधोर्भिक्षाविशोधिरुक्ता, इह तु गोचरप्रविष्टेन सता स्वाचारं पृष्टेन तद्विदाऽपि न महाजनसमक्षं तत्रैव विस्तरतः कथयितव्य इति, अपि त्वालये गुरवो वा कथयन्तीति वक्तव्यमित्येतदुच्यते, उक्तं च—“गोयस्गपविट्टो उ, न निसीएज्ज कत्थइ। कंहं च न पवंधेज्जा चिट्ठिता ण व संजए ॥ १ ॥” इत्यनेनाभिसम्बन्धेनायातमिदमध्ययनमिति, तच्चेदं—

नाणदंसणसंपन्नं, संजमे अ तवे रयं । गणिमागमसंपन्नं, उज्जाणम्मि समोसहं ॥ २१० ॥
 रायाणो रायमच्चाय, माहणा अदुव खत्तिआ । पुच्छंति निहुअप्पाणो, कंहं भे आयारगोयरो ? ॥ २११ ॥
 तेसिं सो निहुओ दंतो, सबभूअसुहावहो । सिक्खाए सुसमाउत्तो, आयक्खइ विअक्खणो ॥ २१२ ॥
 हंदि धम्मत्थकामाणं, निगंथाणं सुणेह मे । आयारगोअरं भीमं, सयलं दुरहिट्ठिअं ॥ २१३ ॥
 नन्नत्थ एरिसं वुत्तं, जं लोए परमदुच्चरं । विउल्लट्ठाणभाइस्स, न भूअं न भविस्सइ ॥ २१४ ॥

नाणदंसणसंपन्नमित्यादि, ज्ञानदर्शनसंपन्नं ज्ञानं—श्रुतज्ञानादि दर्शनं—क्षायोपशमिकादि ताम्भ्यां संपन्नं—युक्तं संयमे—पञ्चाश्रवविरमणादौ तपसि च—अनशनादौ रतं—आसक्तं, गणोऽस्यास्तीति गणी तं गणिनं—आचार्य, आगमसंपन्नं—विशिष्टश्रुतधरं, बह्वागमत्वेन प्राधान्यख्यापनार्थमेतत् । उद्याने—कचित्साधुप्रायोग्ये समचसुतं—स्थितं धर्मदेशनार्थं वा प्रवृत्तमिति ॥ २१० ॥ तत्किमित्याह—रायाणोत्ति, राजानः—नरपतयः, राजामात्याश्च—मन्त्रिणः, ब्राह्मणाः प्रतीताः,

अदुवति तथा क्षत्रियाः श्रेष्ठ्यादयः पृच्छन्ति निमृतात्माना-अमग्रान्ता रचिताअलपः, कथं भे-मरतामाचार-
 गोचरः-क्रियाकलापः स्थित इति ॥ २११ ॥ तेसिति, तेभ्यो राजादिभ्यः, असौ गणी निमृतोऽपमग्रान्तः उचितवर्ग-
 कायस्थित्या दान्त इन्द्रियनोदन्द्रियदमाम्बां सर्वभूतसुरगायहः-मर्मप्राणिदित इत्यर्थः । शिरस्या-ग्रहणासेचनाभ्यप्या,
 सुसमायुक्तः-सुप्तु-एकीभावेन युक्तः, आरुणाति-कथयति विचक्षणः-पण्डित इति ॥ २१२ ॥ संपदि यममत्त, इन्दी-
 त्पुषप्रदर्शने, तमेनं घर्ममार्थकामामागिति, घर्मः-चारित्र्यमार्थिस्तस्यार्थः-प्रयोघ्नं मोघस्वं कामयन्ति-एच्छन्तीति रिशु-
 दविहितानुष्ठानकरणेनेति घर्मार्थकामा-मुसुधवस्तेषां नियन्धानां-बाह्यागन्तराग्र्यरहितानां शृणुत मम ममीषात्,
 आचारगोचर-क्रियाकलापं भीमं-कर्मघञ्जपेयथा रौद्रं सकलं-संपूर्णं दुरधिष्ठं(ष्ठितं)-हुद्रमर्षेदुराश्रयमिति ॥ २१३ ॥
 रक्षानन्तराग्रे निर्ग्रन्थानामाचारगोचरकथनोपन्यासः कृतः, माम्प्रतमस्वेवार्थतो गुरुतामाद-नम्रतयति, न अन्यत्र-
 कपिलादिमते ईदृशं उक्तमाचारगोचर वस्तु यद्भोके-प्राणिलोके परमदुस्तरं-अत्यन्तदुष्कारमिरयर्थः । ईदृशं च विपुल-
 स्थानमाजिनः-विपुलस्थानं-विपुलमोक्षेदुत्तमात् संयमस्थानं तद्भवे-संवते गच्छीलथ यः तस्य, न भूतं न भविष्यतीति
 अन्यत्र जिनमतादिति ॥ २१४ ॥

सखुबुगविअत्ताणं, वादिआणं च जे गुणा । अखंडफुडिआ कायव्वा, तं सुणेह जहा तहा ॥ २१५ ॥

दस अट्ट य ठाणाई, जाई वालोऽवरज्झइ । तत्थ अन्नयरे ठाणे, निगंगयत्ताउ भस्सइ ॥ २१६ ॥

एतदेव संभावयथा-सरपुङ्गवि, सद शुद्धैः-द्रव्यमावर्णयै वर्पन्ते ते व्यक्ता-द्रव्यमावर्णयदास्तेषां सधुष्टक-

व्यक्तानां, सचालवृद्धानामित्यर्थः, व्याधिमतां चशब्दादव्याधिमतां च, सरुजानां नीरुजानां चेतिभावः । जे ये गुणा वक्ष्य-
माणलक्षणास्तेऽखण्डास्फुटिताः कर्त्तव्याः, अखण्डा देशविराधनापरित्यागेन अस्फुटिताः सर्वविराधनापरित्यागेन, तत्
शृणुत यथा कर्त्तव्यास्तथेति ॥ २१५ ॥ ते चागुणपरिहारेणाखण्डास्फुटिता भवन्तीत्यगुणास्तावदुच्यन्ते-दसेत्ति-दशाष्टौ च
स्थानानि-असंयमस्थानानि वक्ष्यमाणलक्षणानि यान्याश्रित्य बालः-अज्ञोऽपराधयति तत्सेवनयाऽपराधमामोति । कथम-
पराध्यतीत्याह-तत्रान्यत्तरे स्थाने वर्त्तमानः प्रमादेन निर्ग्रन्थत्वात्-निर्ग्रन्थभावाद् अर्हयति निश्चयनयेनापैति बाल
इति ॥ २१६ ॥

कानि पुनस्तानि स्थानानि ? इत्याह-“वयच्छकं कायच्छकं, अकल्पो गिहिभायणं । पलियंकनिसज्जा य, सिणाणं सोहवज्जनं ॥”
(दश० नि० २७०) ॥ वयच्छकन्ति, व्रतपट्टकं-प्राणातिपातनिवृत्त्यादीनि रात्रिभोजनविरतिपष्ठानि षड्व्रतानि, कायषट्टकं-
पृथिव्यादयः षड्जीवनिकायाः, अकल्पः-शिक्षकस्थापनाकल्पादिवक्ष्यमाणः, गृहिभाजनं-गृहस्थभाजनं गृहस्थसम्बन्धि
कांस्यभाजनादि प्रतीतं, पर्यङ्कः-शयनीयकविशेषः प्रतीतः, निषद्या च-गृहे एकानेकरूपा, स्नानं-देशसर्वमेदभिन्नं,
शोभावर्जनं-विभूषणपरित्यागः, वर्जनमिति च प्रत्येकमभिसम्बध्यते शोभावर्जनं स्नानवर्जनमित्यादीति ॥ २७० ॥

तत्थिमं पढमं ठाणं, महावीरेण देसिअं । अहिंसा निउणा दिट्ठा, सब्वभूएसु संजमो ॥ २१७ ॥
जावंति लोए पाणा, तसा अदुव थावरा । ते जाणमजाणं वा, न हणे णोवि घायए ॥ २१८ ॥

सन्वे जीवा वि इच्छन्ति, जीविउं न मरिज्जिउं । तम्हा पाणवहं घोरं, निगंगा वज्जयंति णं ॥ २१९ ॥

गुणा अष्टादशसु स्थानेष्वस्वप्नास्फुरिताः कर्तव्याः, तत्र विधिमाह-तत्स्थिमन्ति, तत्राष्टादशत्रिंशे स्थानगणे व्रतपत्रे
वाऽनासेवनाद्वारेणंदं-वक्ष्यमाणलक्षणं प्रथमं स्थानं महावीरेण-भगवता अर्धश्रिमतीर्यकरेण देशितं-कथितं, यदुताद्विसेति ।
इयं च सामान्यतः प्रभूतैर्देवितेत्याह-निपुणा-आचारकर्माद्यपरिभोगतः कृतकारितादिवरिहारेण धर्मा, नागमद्वारेण देवि-
ता अपि तु दृष्टा-साक्षाद्दर्शसाधन(क)त्वेनोपलब्ध्या, किमितीयमेव निपुणेत्याह-यतोऽस्यामेव महानीरदेक्षितायां सर्वभूतेषु-
सर्वभूतविषयः संयमो, नान्यत्र उद्विष्यकृतादिभोगविधानादिति ॥ २१७ ॥ एतदेव सष्टयमाह-आयंतिचि, यतो हि
मागवत्याङ्गा-यावन्तः केचन लोके प्राणिनस्त्रसा-दीन्द्रियादयः, अपवा स्यायरा-पृथिव्यादयः, तान् जानन्
रागाद्यभिभूतो व्यापादनपुद्ग्याऽजानन्वा प्रमादपातन्त्येण न हन्यात्सयं नापि घातयेत् अन्यैः, एकप्रहणे तृतीया-
ग्रहणात् घ्नतोऽपि अन्यास्य समनुजानीयात् अतो निपुणा इति ॥ २१८ ॥ अदितैश्च कथं माग्नीत्येतदाह-सन्वेचि, सर्वे
जीवा अपि दुःखितादिभेदभिन्ना इच्छन्ति जीवितुं, न मर्तुं प्राणवधप्रत्याह । यस्मादेवं तस्मात्प्राणवधं घोरं-शोद्रे
दुःखदेतुत्वात् निर्ग्रन्थाः-साधवो वर्जयन्ति साधतः । णमिति वाक्यालङ्कारे इति ॥ २१९ ॥

अप्पणट्ठा परट्ठा वा, कोहा ॥ जइ वा भया । हिंसगं न मुसं वूआ, नो वि अन्नं वयावप् ॥ २२० ॥
मुसावाओ उ लोगम्मि, सब्बसाहूहि गरिहिओ । अविस्सासो अ मूआणं, तम्हा मोसं विवजप् ॥ २२१ ॥

उक्तः प्रथमस्थानविधिः, अधुना द्वितीयस्थानविधिमाह-अप्पणट्टत्ति, आत्मार्थ-आत्मनिमित्तं अग्लान एव ग्लानोहं ममानेन कार्यमित्यादि, परार्थं वा-परनिमित्तं वा एवमेव, तथा क्रोधाद्धा त्वं दास इत्यादि, एकग्रहणे तज्जातीयग्रहणमिति मानाद् वा, अबहुश्रुत एवाहं बहुश्रुत एवमादि, मायातो भिक्षाटनपरिनिहीर्षया पादपीडा ममेत्यादि, लोभात् शोभनतरान्नलाभे सति ग्रान्तस्यैषणीयत्वेऽपि अनेपणीयमिदमित्यादि, यदिवा भयात्किञ्चिद्विषयं कृत्वा प्रायश्चित्तभयान्न कृतमित्यादि, एवं हासादिष्वपि वाच्यं । अत एवाह-हिंसकं-परपीडाकारि सर्वमेव न मृषा ब्रूयात् स्वयं, नाप्यन्यं वादयेत्, एकग्रहणे तज्जातीयग्रहणात् बुवतोऽप्यन्यान्न समनुजानीयादिति ॥ २२० ॥ किमित्येतदित्याह-मुसावाउत्ति, मृषावादो हि लोके सर्वस्मिन्नेव सर्वसाधुभिर्गर्हितो-निन्दितः, सर्वत्रतापकारित्वात्, प्रतिज्ञातापालनात् अविश्वासश्च-अविश्वसनीयश्च भूतानां मृषावादी भवति, यस्मादेवं तस्मात् मृषावादं वर्जयेदिति ॥ २२१ ॥

चित्तमंतमचित्तं वा, अप्पं वा जइ वा बहु । दंतसोहणमित्तंपि, उग्गहांसि अजाइया ॥ २२२ ॥ तं अप्पणा न गिण्हंति, नोवि गिण्हावए परं । अन्नं वा गिण्हमाणंपि, नाणुजाणंति संजया ॥ २२३ ॥

उक्तो द्वितीयस्थानो विधिः । साम्प्रतं तृतीयस्थानविधिमाह-चित्तमंतंत्ति, चित्तवत्-द्विपदादि वा अचित्तवद्वा-हिरण्यादि, अल्पं वा-मूल्यतः प्रमाणतश्च, यदि वा बहु-मूल्यप्रमाणाभ्यामेव, किं बहुना ? दन्तशोधनमात्रमपि तथाविधं तृणादि अवग्रहे यस्य तत्तमयाचित्वा न गृह्णन्ति साधवः कदाचनेति ॥ २२२ ॥ एतदेवाह-नमिति, तच्चित्तवदादि आत्मना न गृह्णन्ति विरतत्वान्नापि ग्राहयन्ति परं विरतत्वादेव, तथाऽन्यं वा गृह्णन्तमपि स्वयमेव न अनु-

जानन्ति-नानुमन्यन्त संयता इति ॥ २२३ ॥

अवंभचरिअं घोरं, पमायं दुरहिट्टिअं । नायरंति मुणी लोप, भेआययणवज्जिणो ॥ २२४ ॥

मूलमेयसहम्मस्स, महादोससमुस्सयं । तम्हा मेहुणसंसगं, निगंथा वज्जयंति णं ॥ २२५ ॥

उक्तः तृतीयस्थानविधिः, चतुर्थस्थानविधिमाह-अवंभत्ति, अन्नछाचयं प्रतीतं, घोरं-रींद्रौद्रानुष्ठानहेतुत्वात्, प्रमादं-प्रमादवत् सर्वप्रमादमूलत्वात्, दुरधिष्ठितं-दुराशयं दुस्सेवं विदितजिनवचनेनानन्वसंभारहेतुत्वात्, पमवैवमतो नाचरन्ति-नासेवन्ते सुनयो लोके-मनुष्यलोके किं विचिष्टा ? इत्याह-भेदायतनयजिनः-भेदः-चारित्र्यभेदः तदायतनं-तत्स्थानमिदमेवोक्तन्यायात्तद्वज्जिनः चारित्र्यातिचारमीश्वर इति ॥ २२४ ॥ एतदेव निगमयति-मूलमेयत्ति, मूलं-दीर्घमेतदधर्मस्य पापस्येति पारलौकिकोऽपायः । महावोपसमुच्छूयं-महतां दोषाणां चौर्यप्रवृत्त्यादीनां समुच्छूयं-महत्तद्वदिति ऐहिकोऽपायः । यस्मादेवं तस्मान्मैषुनसंसर्गं इति प्राकृतत्वात् मैषुनसंसर्गं-मैषुनमग्नये योषिदालापयपि निर्घ्नया यर्जयन्ति, णमिति वाक्यालङ्कार इति ॥ २२५ ॥

चिडमुवभेइमं लोणं, तिहं सर्पि च फाणिअं । न ते संनिहिमिच्छंति, नायपुत्तवओरया ॥ २२६ ॥

लोहस्सेस अणुप्फासे, मन्ने अन्नयरामवि । जे सिया सन्निहिं कामे, गिही पवइए न से ॥ २२७ ॥

जंपि वत्थं वा पायं वा, कंवलं पायपुंछणं । तंपि संजमलज्जट्ठा, धारंति परिहरंति ॥ २२८ ॥

न सो परिगहो बुक्तो, नायपुत्तेण ताइणा । मुच्छा परिगहो बुक्तो, इअ बुत्तं महेसिणा ॥ २२९ ॥
सव्वत्थुवाहिणा बुद्धा, संरक्खणपरिगहे । अविअप्पणोऽवि देहंमि, नायरंति ममाइयं ॥ २३० ॥
प्रतिपादितश्चतुर्थस्थानविधिः, इदानीं पञ्चमस्थानविधिमाह-विडमुत्ति, बिडं-गोमूत्रादिपक्कं, उद्धेयं-सामुद्रादि यद्वा
बिडं-प्रासुकं उद्धेयमप्रासुकमपि, एवं द्विप्रकारं लवणं, तथा तैलं सर्पिषश्च फाणितं, तत्र तैलं प्रतीतं, सर्पिः-धृतं, फाणितं-
द्रवगुडः, एतल्लवणादि एवं प्रकारमन्यच्च न ते साधवः संनिधिमिच्छन्ति-पर्युपितं स्थापयन्ति, ज्ञातपुत्रवचोरत्ताः-
भगवद्ब्रह्मैमानवचसि निस्सङ्गताप्रतिपादनपरे रत्ताः-सक्ता इति ॥ २२६ ॥ संनिधिदोषमाह-लोहस्सेत्ति, लोभस्य-चारित्र-
विघ्नकारिणश्चतुर्थकषायस्यैवोऽनुस्पर्शः-एपोऽनुभावो यदुत एतत् सन्निधिकरणमिति, यतश्चैवमतो[ऽहं]-मन्ये मन्यन्ते प्राकृ-
तशैल्या एकवचनं, एवमाहुः तीर्थकरणधराः, अन्यतरामपि-स्तोकामपि यः स्यात्, यः कदाचित्सन्निधिं कामयते-
सेवते गृहीति-गृहस्थोऽसौ भावतः प्रव्रजितो नेति, दुर्गतिनिमित्तानुष्ठानप्रवृत्तेः, सन्निधीयते नरकादिष्वात्माऽनयेति,
सन्निधिरिति शब्दार्थात् प्रव्रजितस्य च दुर्गतिगमनाभावादिति ॥ २२७ ॥ आह-यद्येवं वस्त्रादि धारयतां कथं साधुनामसन्नि-
धिरित्यत्राह-जंपिप्पि, यदप्यागमोक्तं, वस्त्रं वा-चोलपट्टकादि, पात्रं वा-अलानुकादि, कम्बलं-वर्पाकल्पादि, पादपुञ्जं-
रजोहरणं, तदपि संयमलज्जार्थमिति, संयमार्थं पात्रादि, तद्व्यतिरेकेण पुरुषमात्रेण गृहस्थभाजने सति संयमपालनाभावात्,
लज्जार्थं वस्त्रं, तद्व्यतिरेकेणाङ्गनादौ विशिष्टश्रुतपरिणत्यादिरहितस्य निर्लज्जतोपपत्तेः, अथवा संयम एव लज्जा संयमलज्जा
तदर्थं गर्तमेतद्वत्त्वादि धारयन्ति. पणालम्बनविधानेन परिहरंति च-परिमुञ्जते च मूर्च्छारहिता इति ॥ २२८ ॥

यतश्चैवमतः-न सोचि, नासौ निगमिष्वस्य ब्रह्मषारणादिलक्षणः परिग्रह उक्तो बन्धहेत्वमात्राद्, केन ? ज्ञात-
पुत्रेण-ज्ञात-उदारपुत्रिणः सिद्धार्यभ्यत्पुत्रेण धर्ममानेन, आद्या-स्वरपरिश्रापमय्येन, अवि तु मूर्च्छा-प्रयत्सपि
ब्रह्मादिध्वभिष्यङ्गः परिग्रह उक्तो बन्धहेत्वत्वाद्, अर्पतस्तीर्थकरणे, ततोऽवधार्य इत्येवमुक्तो मर्त्यपिणा-गन्धर्वेण ग्रहे
शरव्यं प्रवेनेति ॥ २२९ ॥ आह-ब्रह्मापमात्रमागिन्यपि मूर्च्छा कथं ब्रह्मादिमात्रं माधुना न भविष्यति ? उच्यते, मर्त्यगमोर्धेन
तद्योजभूतायोधोपपाताद्, आह च-सदस्यस्थिति, सर्वत्र-उचिने छेत्रे काले च उपभिनाऽऽगमोक्तेन ब्रह्मादिना महापि
बुद्धा-यथाचन्द्रिदिवस्तुतायाः मायया, संरक्षणपरिग्रह इति-संरक्षणाय वृणां जीवन्निष्ठावानां ब्रह्मादिपरिग्रहे मरपदि
नाचरन्ति ममत्वमिति योगः । किंचानेन ? ते हि भगवन्तः, अप्यात्मनोऽपि देह इति-प्रात्मनो धर्मकायेऽपि विविष्टप्रति-
बन्धसंगति न कुर्वन्ति, ममत्वमात्मीयामिमानं वस्तुतत्त्वावयोधाद्, निष्ठतु तावदन्यद्, तत्रापि देहवदपरिग्रह एवेति ॥ २३० ॥

अहो निघं तवोक्कम्मं, सवबुद्धेहिं वणिणअं । जाव लज्जासमा वित्ती, एगभत्तं च भोअणं ॥ २३१ ॥
संतिमे सुहुमा पाणा, तसा अदुव थावरा । जाइं राओ अपासंतो, कहमेसणिअं वरे ? ॥ २३२ ॥
उदउछं धीअसंसचं, पाणा निवडिया महिं । दिया ताइं विवज्जिआ, राओ तरथ कहं घरे ? ॥ २३३ ॥
एअं च दोसं दडूणं, नायपुत्तेण भासिअं । सवाहारं न भंजंति निमांण गव्वभेएण्णं ॥ २३४ ॥

उक्तः पञ्चमस्यानविधिः, अधुना पष्ठपरिच्छयाह-अदोति, अहो नित्यं तपःकर्ममिति, अहो-विरमये नित्यं नाम-

अपायाभावेन तदन्यगुणवृद्धिसम्भवादप्रतिपात्येव तपःकर्म-तपोऽनुष्ठानं, सर्वबुद्धैः-सर्वतीर्थकरैर्वर्णितं-देशितं, किंविशित-
 मित्याह-यावच्छ्लासमा वृत्तिः-लज्जा-संयमः तत्समा-सदृशी तुल्या संयमाविरोधिनीत्यर्थः, वर्त्तनं वृत्तिः-देहपालना,
 एकभक्तं च भोजनं-एकं भक्तं द्रव्यतो भावतश्च यस्मिन् भोजने तत्तथा, द्रव्यत एकं-एकसंख्यानुगं, भावत एकं-
 कर्मबन्धाभावाद्वितीयं, तद्विवस एव रागादिरहितस्यान्यथा भावतः एकत्वाभावादिति ॥ २३१ ॥ रात्रिभोजने प्राणाति-
 पातसम्भवेन कर्मबन्धसद्वितीयतां दर्शयति-संति मेति, सन्त्येते-प्रत्यक्षोपलभ्यमानस्वरूपाः सूक्ष्माः-श्लक्ष्णाः, प्राणिनो-
 जीवास्त्रसा-द्वीन्द्रियादयः, अथवा स्याचराः-पृथिव्यादयो यान् प्राणिनो रात्रावपश्यन् चक्षुषा कथमेपणीयं-सत्त्वानु-
 परोधेन चरिष्यति-भोक्ष्यते च, असम्भव एव रात्रावेपणीयचरणस्येति ॥ २३२ ॥ एवं रात्रिभोजने दोषमभिधायाधुना ग्रहण-
 गतमाह-उदउल्लंति, उदकार्द्र-पूर्ववदेकग्रहणे तज्जातीयग्रहणात् सस्निग्धादिपस्निग्रहः । तथा बीजसंसक्तं-बीजैः संसक्तं-
 मिश्रमोदनादीति गम्यते । अथवा बीजानि पृथग्भूतान्येव संसक्तं चारनालाद्यपरेणेति । तथा प्राणिनः संपातिमप्रभृतयो
 निपतिता मर्ह्यां-पृथिव्यां सम्भवन्ति । ननु दिवाप्येतत्सम्भवत्येव ? सत्यं, किंतु परलोकभीरुश्चक्षुषा पश्यन् दिवा तान्युद-
 कार्द्रादीनि विवर्जयेत्, रात्रौ तु तत्र कथं चरेत् संयमानुपरोधेन ? असम्भव एव शुद्धचरणस्येति ॥ २३३ ॥ उपसंहरन्नाह-एवं
 चत्ति, एतदनन्तरोदितं प्राणिहिसारूपं चशब्दादन्यं चात्मविराघनादिलक्षणं च दोषं दृष्ट्वा मतिचक्षुषा ज्ञातपुत्रेण भगवता
 भाषितं-उक्तं, सर्वाहारं-चतुर्विधमप्यशनादिलक्षणमाश्रित्य न मुञ्चन्ते निर्ग्रन्थाः-साधवो रात्रिभोजनमिति ॥ २३४ ॥
 पुढविकायं न हिंसति, मणसा वयसा कायसा । तिविहेणं करणजोएणं, संजया सुसमाहिआ ॥ २३५ ॥

पुढविकायं विहिंसतो, हिंसई उ तयस्सिण । तसे अ विविहे पाणे, चक्खुसे अ अचक्खुसे ॥ २३६ ॥
 तम्हा एअं विआणिता, दोसं दुग्गइवड्डणं । पुढविकायसमारंभं, जावजीवाइ वज्जए ॥ २३७ ॥
 आउकायं न हिंसंति, मणसा वयसा कायसा । तिविहेण करणजोएण, संजया सुसमाहिआ ॥ २३८ ॥
 आउकायं विहिंसंतो, हिंसई उ तयस्सिण । तसे अ विविहे पाणे, चक्खुसे अ अचक्खुसे ॥ २३९ ॥
 तम्हा एअं विआणिता, दोसं दुग्गइवड्डणं । आउकायसमारंभं, जावजीवाइ वज्जए ॥ २४० ॥

उक्तं यत्तद्वदक, अधुना कायपदकमुच्यते, तत्र पृथिवीकायमधिकृत्याह-पुढविहि, पृथिवीकायं न हिंसन्त्पालेखना-
 दिना प्रकारेण मनसा वाचा कायेन, उपलक्षणमेतदत एवाह-अत्रिविधेन करणयोगेन-मनाऽप्रभृतिभिः करणादिरूपेण,
 के न हिंसन्तीत्याह-संयताः-साधवा, सुसमाहिता-उपुक्ता इति ॥ २३५ ॥ अत्रैव हिंसादोषमाह-पुढयिस्ति, पृथिवी-
 कायं हिंससालेखा(खना)दिना प्रकारेण हिंसस्त्वेव तु स्वपाश्वर्या व्यापादयत्येव तदाश्रितान्-पृथिव्याद्याश्रितान्
 अस्मांश्च बिबिधान् प्राणिनो-द्वीद्रियादीन् वञ्चयन्त्यात् स्यावराधापञ्चायादीन्, तांश्च बाधुपानचाधुपांश्च-चधुरिन्द्रिय-
 प्राधानप्राप्तायेति ॥ २३६ ॥ यस्मादेवं तमहचि, तस्मादेवं विज्ञाय दोषं तत्तदाश्रितजीवहिंसादिलक्षणं दुर्गतिवर्धनं-
 संसारवर्धनं पृथिवीकायसमारम्भमालेखनादि बाधज्जीवमेव वर्जयेदिति ॥ २३७ ॥ उक्तः सप्तमस्थानविधिः, अधुना ५-
 एमस्थानविधिमधिकृत्योच्यते-आउकायंतीत्यादि, ध्वत्रयमपञ्चायामिलापेन द्वेयं तदथायमप्युक्त एव ॥ २३८-२४० ॥

जायतेअं न इच्छंति, पावगं जलइत्तए । तिखलमन्नयरं सत्थं, सबओवि दुरासयं ॥ २४१ ॥
 पाईणं पडिणं वावि, उट्ठं अणुदिसामवि । अहे दाहिणओ वावि, दहे उत्तरओवि अ ॥ २४२ ॥
 भूयाणमेसमाघाओ, हववाहो न संसओ । तं पईवपयावट्ठा, संजया किंचि नारभे ॥ २४३ ॥
 तम्हा एअं विआणित्ता, दोसं दुग्गइवट्ठणं । तेउकायसमारंभं, जावजीवाइ वज्जए ॥ २४४ ॥

साम्प्रतं नवमस्थानविधिमाह-जायतेयंति-जाततेजाः-अग्निः तं जाततेजसं नेच्छन्ति, मनःप्रभृतिभिरपि पापकं-
 पाप एव पापकस्तं, प्रभृतसत्त्वापकारित्वेनाशुभमित्यर्थः । किं नेच्छन्तोत्याह-ज्वालयितुं-उत्पादयितुं वृद्धि वा नेतुं, किं-
 विशिष्टमित्याह-तीक्ष्णं-छेदकरणात्मकं, अन्यतरशस्त्रं-सर्वशस्त्रं, एकवारादिशस्त्रव्यवच्छेदेन सर्वतोघाराशस्त्रकूपमिति
 भावः । अत एव सर्वतोऽपि दुराश्रयं सर्वतोघातत्वेनानाश्रणीयमिति ॥ २४१ ॥ एतदेव स्पष्टयन्नाह-पाईणंति, प्राच्यां
 प्रतीच्यां वापि-पूर्वायां पश्चिमायां चेत्यर्थः । ऊर्ध्वमनुदिक्ष्वपि “सुपां सुपो भवन्ती”ति, सप्तम्यर्थेषु णी, विदिक्ष्वपीत्यर्थः, ।
 अधो दक्षिणतश्चापि दहति-दाहं भस्मीकरोति, उत्तरतोऽपि च, सर्वासु दिक्षु विदिक्षु च दहतीति ॥ २४२ ॥
 यतश्चैवमतः भूयानंति, भूतानां-स्थावरादीनां एव आघातः आघातहेतुत्वादाघातः, हव्यवाहः-अग्निः न संशय
 इत्येवमेवैतद् आघात एवेतिभावः । येनैवं तेन तं हव्यवाहं प्रदीपप्रतापनार्थं-आलोकशीतापनोदार्थं संयताः-साधवः
 किञ्चित्सङ्घट्टनादिनाऽपि नारंभन्ते, संयतत्वापगमनप्रसङ्गादिति ॥ २४३ ॥ यस्मादेवं तम्हन्ति व्याख्या पूर्ववत् ॥ २४४ ॥

अनिलस्स समारंभं, बुद्धा मन्नंति तारिसं । सावज्जवहुलं चेअं, नेअं ताईहि सेविअं ॥ २४५ ॥
 तालिअंटेण पत्तेण, साहाविहुअणेण वा । न ते वीइउमिच्छंति, वेआवेऊण वा परं ॥ २४६ ॥
 जंपि वत्थं व पायं वा, कंवलं पायपुंछणं । न ते वायमुईरंति, जयं परिहरंति अ ॥ २४७ ॥
 तम्हा एअं विआजिप्पा, दोसं दुग्गइवद्वणं । वाउकायसमारंभं, जावज्जीवाइ वज्जए ॥ २४८ ॥

उक्तो नवमस्थानविधिः, साम्प्रतं दशममाश्रित्याह—अनिलस्स-अनिलस्य-वायोः समारम्भं-तालवृन्तादिभिः
 करणं बुद्धा-तीर्थकरा मन्यन्ते-आमन्ति तादृशं-आततेजःसमारम्भमद्वयं, सावज्जवहुलं-पापभूषिष्ठं चैवमितिकृत्वा
 सर्वकालमेव नैनं व्याट्टुभिः-सुमायुभिः सेवितं-आचरितं, मन्यन्ते बुद्धा एवेति ॥ २४५ ॥ एवमेव स्पष्टपति-तालपिं-
 मिच्छन्त्यात्मानमात्मना, नापि वीजयन्ति परिसम्मानं तालवृन्तादिभिरेव, नापि वीजयन्ते परमनुमन्यन्त इति ॥ २४६ ॥
 उपकरणाद्यद्विराधनेत्येतत्परिहरस्याह-जंपि, यदपि वस्त्रं वा पात्रं वा कम्पलं वा पादपुञ्जनयमीषां स्वरूपं पूर्वोक्तं
 धर्मोपकरणं एतेनापि न ते वातमुदीरयन्त्यपि, अयत्प्रत्युपेक्षणादिक्रियया, किंतु धत्तं परिहरन्ति, परिमोग-
 परिहारेण धारणाया परिहारेण चेति ॥ २४७ ॥ यत् एवायं सुमायुर्विजितोऽनिलममारम्भः, तम्हति पूर्ववत् ॥ २४८ ॥
 वणस्सइं न हिंसंति, मणसा वयसा कायसा । तिविहेण करणजोएणं, संजया सुसमादिआ ॥ २४९ ॥

वणस्सइं विहिंसंतो, हिंसई अ तयस्सिए । तसे अ विविहे पाणे, चक्खुसे अ अचक्खुसे ॥ २५० ॥
 तम्हा एअं विआणित्ता, दोसं दुग्गइवड्डुणं । वणस्सइसमारंभं, जावजीवाइ वज्जए ॥ २५१ ॥
 तसक्कायं न हिंसंति, मणसा वयसा कायसा । तिविहेण करणजोएणं, संजया सुसमाहिआ ॥ २५२ ॥
 तसक्कायं विहिंसंतो, हिंसई उ तयस्सिए । तसे अ विविहे पाणे, चक्खुसे अ अचक्खुसे ॥ २५३ ॥
 तम्हा एअं विआणित्ता, दोसं दुग्गइवड्डुणं । तसक्कायसमारंभं, जावजीवाइ वज्जए ॥ २५४ ॥

उक्तो दशमस्थानविधिः, इदानीं एकादशमाश्रित्योच्यते इति । वणस्सइं इत्यादि सूत्रप्रत्ययं वनस्पत्यभिलाषेन ज्ञेयं,
 ततश्चायमप्युक्त एव ॥ २४९-२५१ ॥ द्वादशस्थानविधिरुच्यते-तसक्कायमिति, त्रसक्कायं-द्वीन्द्रियादिरूपं न हिंसन्त्या-
 रम्भप्रवृत्त्यादिना प्रकारेण, मनसा वाचा कायेन-तदहितचिन्तनादिना, त्रिविधेन करणयोगेन-मनःप्रभृतिभिः
 कर्मादिना प्रकारेण, संयताः-साधवः, सुसमाहिता-उद्युक्ता इति ॥ २५२ ॥ तत्रैव हिंसादिदोषमाह-त्रसक्कायं
 विहिंसन्नारम्भप्रवृत्त्यादिना प्रकारेण हिनस्तेव तुरवधारणार्थे व्यापादयत्येव तदाश्रितान्-त्रसाश्रितान् त्रसांश्च
 विविधान् प्राणिनस्तदन्यद्वीन्द्रियादीन्, चशब्दात् स्थावराश्च पृथिव्यादीन्, चाक्षुषान्चाशुपांश्च-चक्षुरिन्द्रियग्राह्यान्-
 ग्राह्यांश्चेति सूत्रार्थः ॥ २५३ ॥ यस्मादेवं तन्महत्ति, तस्मादेतं विज्ञाय दोषं-तदाश्रितजीवहिंसालक्षणं दुर्गतिवर्धनं-
 संसारवर्धनं त्रसक्कायसमारम्भं तेन तेन विधिना यावज्जीवमेव वर्जयेदिति ॥ २५४ ॥

जाणि(इं) चत्तारि अभुज्जाइं, इसिणाऽऽहारमाइणि । ताइं तु विवज्जंतो, संजमं अणुपालए ॥ २५५॥
 पिंडं सिज्जं च वरथं च, चउरथं पायमेव य । अकप्पिअं न इच्छिज्जा, पडिगाहिज्ज कप्पिअं ॥ २५६॥
 जे निआगं ममायंति, कीअमुद्देसिआहणं । घहं ते समणुजाणंति, इअ उत्तं महेसिणा ॥ २५७॥
 तम्हा असणपाणाइं, कीअमुद्देसिआहणं । वज्जयंति ठिअप्पणो, निगंथा धम्मजीविणो ॥ २५८॥

उक्तो द्वादशस्थानविधिः, प्रतिपादितं कायपटुम्, एतत्प्रतिपादनादुक्ता मूलगुणाः, अपूनेतद्दृशिभूतोचरगुणान्नरः, ते चाकल्पपादयः पञ्चसरगुणाः, यथोक्तं—“अकल्पो गिरिभाषणं”नि, नराकल्पो द्विविधः—शिशुरस्यापनाकल्पः अकल्पस्यापना-
कल्पश्च । तत्र शिशुरस्यापनाकल्पोऽनधीतपिण्डनिर्मुखायादिनाऽनीतमध्याहारादि न कल्पत इति, उक्तं च—“अनधीया
खलु जेणं विडेल्लणसेल्लनरयपाएमा । तेणानियाणि ज्ञाणे कप्पंति न पिढमारंणि ॥ १ ॥ उउवद्धंमि ण व्रणला वामायसे उ
दोरि णो सेहा । दिक्खिल्लंती पायं ठरणाकप्पो इमो होइ ॥ २ ॥” अकल्पस्यापनाकल्पं रसाह-जानिति, यानि चरयारि
अभोजयानि-संप्रमाणकारित्वेनाकल्पनीयादि, ऋषीणां-माधूनामाहारादीन्वाहारमतिग्रस्तयात्राणि तानि तु भिक्षिना
विवर्जयेन् संयमं-मत्तदन्नप्रकार अनुपालयेत् तदर्थाने संयमामावादिनि ॥ २५५ ॥ एतदेव स्पष्टयति-विद्वंति, पिण्डं
दाण्यां न वस्त्रं च चतुर्धं पात्रमेव च, एतत्स्वरूपं प्रकृत्यार्थं, अकल्पिकं नेच्छेत्प्रतिगृहीयात्कल्पिकं-यथोचित-
मिति ॥ २५६ ॥ अकल्पिक दोषमाह-जेसि, वे केचन द्रव्यसाध्यादयो द्रव्यलिङ्घधारिणो नियोगंति नित्यमामन्त्रितपिण्डं

ममायंतीति परिगृह्णन्ति, तथा क्रीतमौद्देशिकाहुतमेतानि यथा क्षुल्लकाचारकथायाम् । वधं-त्रसस्थावरादिधातं ते-द्रव्यसाध्वादयः समनुजानन्ति दातृप्रवृत्त्यनुमोदनेनेत्युक्तं महर्षिणा-वर्द्धमानेनेति ॥ २५७ ॥ यस्मादेवं तम्हृत्ति, तस्मादशनपानादि वतुर्विधमपि यथोदितं क्रीतमौद्देशिकमाहुतं वर्जयन्ति स्थितात्मानो-महामत्स्वाः निर्ग्रन्थाः-साधवो धर्मजीविनः-संयमैकजीविन इति ॥ २५८ ॥

कंसेसु कंसपाएसु, कुंडमोएसु वा पुणो । भुंजंतो असणपाणाइं, आयारा परिभस्सइ ॥ २५९ ॥
 सीओदगसमारंभे, मत्तधोअणछडुणे । जाइं छिप्पंति भूआइं, दिट्ठो तत्थ असंजमो ॥ २६० ॥
 पच्छाकम्मं पुरेकम्मं, सिआ तत्थ न कप्पइ । एणमट्ठं न भुंजंति, निगंगा गिहिभायणे ॥ २६१ ॥

उक्तोऽकल्पस्तदभिधानात् त्रयोदशस्थानविधिः, इदानीं चतुर्दशस्थानविधिमाह-कंसेत्ति, कांसेषु-करोटकादिषु, कांस्यपात्रेषु-तिलकादिषु, कुण्डमोदेषु-हस्तिपादाकारेषु मृन्मयादिषु, मुञ्जानोऽशनपानादि तदन्यदोपरहितमपि, आचारात्-श्रमणसम्बन्धिनः, परिभ्रश्यति-अपेतीति ॥ २५९ ॥ कथमित्याह-सीओदगत्ति, अनन्तरोद्दिष्टभाजनेषु श्रमणा भोक्ष्यन्ते भुक्तं वैभिरिति शीतोदकेन घावनं कुर्वन्ति । तदाह-शीतोदकसमारम्भे-सचेतनोदकेन भाजनघावनारम्भे तत्मात्रक-धावनोज्झने-कुण्डमोदादिषु क्षालनजलत्यागे यानि क्षप्यन्ते-हिस्यन्ते भूतानि-अपकायादीनि, सोऽत्र-गृहिभाजनभोजने दृष्टः-उपलब्धः, केवलज्ञानभास्वता असंयमस्तस्य भोक्तुमिति ॥ २६० ॥ किंच पच्छाकम्ममिति, पश्चात्कर्म पुरःकर्म

स्यात्तत्र-कदाचिद् भवेद् गृहिमाजनमोजने, पथारकर्मणुराकर्ममागस्तृकान्त्येके । अन्ये तु भुञ्जन्तु तावत्माथगो धनं
तु पथाद्रोक्ष्यामहे इति पथात्कर्म, व्यत्ययेन तु पुरःकर्ममिति व्याचक्षते । एतच्च न कृत्यने धर्मचारिणः, यत एवमेतद्धर्म-
पथात्कर्ममादिपरिहाराय न सुञ्जन्ते निर्ग्रन्थाः, केत्याह-गृहिमानने वनन्तरोदित्र इति ॥ २६१ ॥

आसंदीपलिअंकेसु, मंचमासालएसु वा । अणायरिअमज्जाणं, आसइत्तु सइत्तु वा ॥ २६२ ॥

नासंदीपलिअंकेसु, न निसिज्जा न पीढप् । निगंथाऽपडिलेहाए, बुद्धुत्तमहिट्टगा ॥ २६३ ॥

गंभीरविजया एए, पाणा दुप्पडिलेहगा । आसंदी पलिअंको अ, एअमट्ठं चिवज्जिआ ॥ २६४ ॥

उक्तो गृहिमाजनदोषस्तदभिधानाच्चतुर्दशस्थानविधिः, इदानीं पञ्चदशस्थानविधिमाह-आसंदीति, आसन्दीपर्यङ्को
प्रतीतो तपोरासन्दीपर्यङ्कयोः, मञ्चाशालकणोय मञ्चः प्रतीतः, आशालकस्तु-प्रवष्टमममन्त्रित आसनविशेषः, एतयोरना-
चरितमनासेरितमार्याणां-मार्थानामासितुं-उपवेष्टुं स्वप्नं वा-निद्रातिवाहनं वा कर्तुं, छुषिरादिदोषादिति ॥ २६२ ॥
अत्रैवापवादमाह-नासदिति, नासन्दीपर्यङ्कयोः प्रतीतयोर्न निपद्यायां-एकादिकल्परूपायां, न पीठके-वेत्रकाण्डप्रयादौ
निर्ग्रन्थाः-माधरः, अमत्युपेक्ष्य-चक्षुरादिना न निपीदनादि कुर्वन्ति इति वाक्यशेषः, नन्मूर्धवाभिमुख्यध्यते, न कुर्वन्तीति,
किंनिशिश्च निर्ग्रन्थाः, इत्याह-बुद्धोक्ताधिष्ठातारः-तीर्थकरोक्तानुष्ठानपरा इत्यर्थः, स चाप्रत्युपेक्षितासन्धादौ निपीद-
नादिनिषेधात् धर्मकथादौ रात्रकुलादिषु प्रत्युपेक्षितेषु निपीदनादिनिषिमाह विशेषणान्यथानुपपत्तेरिति ॥ २६३ ॥ अत्रैव

दोषमाह-गंभीरति, गम्भीरविजया, गम्भीर-अग्रकाशं, विजयः-आश्रयः अग्रकाशाश्रया, एते-प्राणिनामसन्धादयः,
एवं च प्राणिनो दुष्प्रत्युपेक्षणीया एतेषु भवन्ति, पीड्यन्ते च एतदुपवेशनादिना, आसन्दः पर्यङ्कश्च, चशब्दात् मञ्चादय-
श्चैतदर्थं विवर्जिताः साधुमिरिति ॥ २६४ ॥

गोअरगपविट्ठस्स, निसिज्जा जस्स कप्पइ । इमेरिसमणाचारं, आवज्जइ अबोहियं ॥ २६५ ॥
विवत्ती वंभचेरस्स, पाणाणं च वहे व्हो । वर्णमगपडिग्घाओ, पडिकोहो अगारिणं ॥ २६६ ॥
अगुत्ती वंभचेरस्स, इत्थीओ वावि संकणं । कुसीलवड्डणं ठाणं, दूरओ परिवज्जए ॥ २६७ ॥
तिण्हमन्नयरागस्स, निसिज्जा जस्स कप्पइ । जराए अभिभूअस्स, वाहिअस्स तव्वस्सिणो ॥ २६८ ॥

उक्तः पर्यङ्कस्थानविधिः, तदभिधानात्पञ्चदशस्थानम्, इदानीं षोडशस्थानमधिकृत्याह-गोयरगति, गोचराग्र-
प्रविष्टस्य-भिक्षाप्रविष्टस्येत्यर्थः, निषद्या यस्य कल्पते, गृह एव निषीदनं यः ममाचरति साधुरिति भावः, स खलु एनमी-
हृशं वक्ष्यमाणलक्षणं अनाचारमापद्यते-प्राप्नोति, अबोधिकं-मिथ्यात्पफलमिति ॥ २६५ ॥ अनाचारमाह-विवत्ति, त-
विपत्तिर्ब्रह्मचर्यस्य-आज्ञाखण्डनादोपतः साधुसमाचरणस्य, प्राणिनां च वधो भवति, तथा सम्वन्धादाधाकर्म-
दिक्रमेण, वनीपकप्रतीयातस्तदाक्षेपणादित्साभिधानादिना, प्रतिक्रोधश्चागारिणां तत्त्वजनानां च स्यात् तदाऽऽक्षेप-
दर्शनेनेति ॥ २६६ ॥ तथा अगुत्ति, अगुसिर्ब्रह्मचर्यस्य तदिन्द्रियाद्यवलोकनेन, स्त्रीतश्चापि शङ्का भवति एतत्प्रकु-

छल्लोचनेदर्शनादिना अनुभूतगुणायाः, कुशीलवर्धन स्थानं-तदुक्तेन प्रकारेणासंयमशुद्धिकारकं, दूरतः परिवर्जयेत्-
 प्रसिद्धयेदिति ॥ २६७ ॥ खेत्तरेणापवादमाह-तिष्ठति, त्रयाणां वक्ष्यमाणलक्षणाणां अन्यतरस्य एकस्य निषण्णा मोचर-
 प्रविष्टस्य गृहे यस्य कल्पते औचित्येन, तस्य तदासेनने न दोष इति गक्ष्यक्षेपः, कस्य पुनः कल्पते इत्याह-जरगाडभि-
 भूतरस्यान्यन्तवृद्धस्य, दयाधिमत्तः-अत्यन्तमशुक्तस्य, तपस्विनो-मित्रकष्टसुखस्य, एते च मिथ्याटनं न कार्यन्त एव,
 आत्मलब्धिकायपेक्षया तु एतद्विषयः, न चैतेषां प्राय उक्तदोषाः सम्भवन्ति, परिहरन्ति च वनीरकप्रतिपात्तादीति ॥ २६८ ॥
 बाहिओ वा अरोगी वा, सिणाणं जो उ पत्थए । तुक्कतो होइ आयारो, जठो हवइ संजमो ॥ २६९ ॥
 संतिमे सुहुमा पाणा, यत्तासु भिडुगासु अ । जे अ भिक्खू सिणायंतो, विअडेणुप्पलावए ॥ २७० ॥
 तम्हा ते न सिणायंति, सीएण उसिणेण वा । जावज्जीवं वयं घोरं, असिणाणमहिट्टुगा ॥ २७१ ॥
 सिणाणं अहुवा कक्कं, छुछं पउमगाणि अ । गायस्सुव्वहणट्ठाए, नायरंति कयाइवि ॥ २७२ ॥

उक्तो निषयास्यानविधिः, तदभिधानात्सौदयस्थानं, साम्प्रतं सप्तदशस्थानमाह-बाहिओ चेति, दयाभिमान-व्याधि-
 प्रस्तः, अरोगी वा-रोगविप्रमुक्तो वा, स्नानं-आप्रक्षालनं, यस्तु प्रार्थयते-संग इत्यर्थः, तेनेत्थम्भूतेन व्युत्क्रान्तो
 भवति आचारो-बाह्यतपोरूपः, अस्नानपरीषद्धानतिमदनात्, जटः-परित्यक्तो भवति, संयमः-प्राणिनां स्थनादिमोडका-
 यादिविराधनादिति ॥ २६८ ॥ प्रासुकस्नानेन कथं संयमपरित्याग इत्याह-संतिमे, सन्त्येते प्रत्यक्षोत्तरमपमानरूपः,

सूक्ष्माः-श्लक्ष्णाः, प्राणिनो-द्वीन्द्रियादयः, घसासु-शुषिरभूमिषु, च-तथाविधभूमिराजीषु च, यांस्तु भिक्षुः
 स्नपयन् स्नानजलोज्जनक्रियया चिकृतेन-प्रासुकोदकेनोत्प्लावयति, तथा च तद्विराघनातः संयमपरित्याग इति ॥२७०॥
 निगमयन्नाह-तम्हत्ति, यस्मादेवमुक्तदोषप्रसङ्गस्तस्मात्ते साधवो न स्नान्ति शीतोदकेनोष्णोदकेन वा प्रासुकेना-
 पासुकेन वेत्यर्थः । किंविशिष्टास्त इत्याह-यावज्जीवं-आजन्म, व्रतं घोरं-दुरुचरमस्नानमाश्रित्य अधिष्ठातारः-अस्यैव
 कर्तार इति ॥ २७१ ॥ किं च-सिणाणन्ति, स्नानं पूर्वेक्तं, अथवा कल्कं-चन्दनादि, लोभं-गन्धद्रव्यं, पद्मकानि
 च-कुलुमकेसराणि, चशब्दादन्यच्चैवंविधं गात्रस्योद्धर्तननिमित्तं नाचरन्ति कदाचिदपि-यावज्जीवमिति

भावसाधव इति ॥ २७२ ॥

भावसाधव इति ॥ २७२ ॥

नगिणस्स वावि मुंडस्स, दीहिरोमनहंसिणो । मेहुणा उवसंतस्स, किं विभूसाइ कारिअं ? ॥ २७३ ॥

विभूसावत्तिअं भिक्खू, कम्मं बंधइ चिक्कणं । संसारसागरे घोरे, जेणं पडइ दुरुतरे ॥ २७४ ॥

विभूसावत्तिअं चेअं, बुद्धा मन्नंति तारिअं । सावज्जवहुलं चेअं, नेयं तार्इहिं सेविअं ॥ २७५ ॥

उक्तोऽस्नानविधिः, तदभिधानात्सप्तदशं स्थानं, साम्प्रतमष्टादशं शोभावर्जनास्थानमुच्यते-शोभायां नास्ति दोषः,

“अलङ्कृतश्चापि धर्ममाचरेदि”त्यादिवचनात् पराभिप्रायमात्रमाशङ्क्याह-नगिणत्ति-नग्नस्यापि-कुचेलवतोऽपि उपचार-
 नग्नस्य निरुपचरितस्य नग्नस्य वा जिनकल्पिकस्येति सामान्यविषयमेव सूत्रं, मुण्डस्य-द्रव्यभावाभ्यां, दीर्वरोमनखचतः-

दीर्घरीमवतः कथादिषु, दीर्घनखवतो हस्तादौ चित्तकल्पिकस्य, इतरस्य तु प्रमाणयुक्ता एव नखा भवन्ति यथाऽन्यमाधूनां
 अरीरेषु तपस्यपि न लगन्ति । मैथुनादुपशान्तस्योपरतस्य किं विमूषया-रादया प्रयोजनं (कार्यं) ? न किञ्चिदिति
 ॥ २७३ ॥ इत्थं प्रयोजनाभावमभिधायापायमाह-विमूषसत्ति, विमूषाप्रत्ययं-विभूषानिमित्तं मिश्रुः-माधुः कर्म
 यध्माति चिह्नणं-द्राक्तं संसारसागरे घोरे-रीद्रे येन कर्मणा पतति दुरुत्तरे-प्रकृश्लानुबंधतोऽत्यन्तदीर्घ इति
 ॥ २७४ ॥ एवं षाद्यत्रिभूषापायमभिधाय सङ्कलविभूषापायमाह-विमूषासत्ति, विमूषाप्रत्ययं-विभूषानिमित्तं चेत्
 एवं च यदि मम विभूषा सम्पद्यत इति, तत्प्रपञ्चं विषमिस्वर्यः, युदाः-जीर्धकरा मन्थयन्ते-ज्ञाननिष्ठ मादृशं रौद्र-
 कर्मवन्धहेतुभूतं विभूषाक्रियामहितं (मच्छं) साग्रद्यप्यहुलं चैतदार्द्रशानानुगतं वेतः, नैवदिरयम्भूतं आतृभिरात्मा-
 रामैरायैः साधुभिः सेवितमाचरितं, कृशलविषयतात्तेयमिति ॥ २७५ ॥

खवंति अप्पाणममोहदंसिणो, तवे रया संजमअज्ववे गुणे ।

धुणंति पावाइं पुरेकडाइं, नवाइं पावाइं न ते करंति ॥ २७६ ॥

सओवसंता अममा अकिंचणा, सविज्जविज्जाणुगया जसंसिणो ।

उउप्पसन्ने विमलेव चंदिमा, सिद्धिं विमाणाइं उव्वेति ताइणो ॥ २७७ ॥ त्तिवेमि ।

छट्टं धम्मत्थकामज्झयणं समत्तं ६ ॥

उक्तः-शोभावर्जनस्थानविधिस्तदभिधानादष्टादशं पदं, तदभिधानाच्चोत्तरगुणाः, मास्प्रतप्तुक्तफलप्रदर्शनेनोपसंहरन्नाह-
 खवंतिंति, क्षपयन्त्यात्मानं तेन तेन चित्तयोगेनानुपशान्तं श्रमयोजनेन जीवं, क्विविशिष्टा इत्याह-अमोहदर्शिनः-
 अमोहं ये पश्यन्ति, यथावत्पश्यन्ति य इत्यर्थः, त एव विशेष्यन्ते-तपस्वि-अनशनादिलक्षणे रताः-सक्ताः, क्विविशिष्टे
 तपसीत्याह-संयमार्जवगुणे प्राकृतत्वादेकारः संयमार्जवे गुणौ यस्य तपसस्तस्मिन्, संयमक्रजुभावप्रधाने शुद्ध इत्यर्थः, ते
 एवंभूता धुन्वन्ति-कम्पयन्ति अपनयन्ति, पापानि पुराकृतानि-जन्मान्तरोपात्तानि, नवानि-प्रत्यग्राणि पापानि न ते
 साधवः कुर्वन्ति, तथा अप्रमत्तत्वादिति ॥ २७६ ॥ किं च सओवसंतति, सदोपशान्ताः-सर्वकालमेव क्रोधरहिताः
 अममाः-सर्वत्र ममत्वशून्याः, अकिञ्चना-हिरण्यादिभिध्यात्वादिद्रव्यभावकिञ्चनविनिर्मुक्ताः, स्वा-आत्मीया विद्या
 स्वविद्या-परलोकोपकारिणी केवलश्रुतरूपा तथा स्वविद्या विद्यया अनुगता-युक्ताः, न पुनः परविद्यया इहलोकोप-
 कारिण्येति, त एव विशेष्यन्ते-यशस्विनः-शुद्धपारलौकिकयशोवन्तः, त एवंभूता ऋतौ प्रसन्ने-परिणते शरत्कालादौ
 विमल इव चन्द्रमाः-चन्द्रमा इव विमलाः, इत्येवंकल्पास्ते भावमलरहिताः सिद्धि-निर्वृत्ति तथा सावशेषकर्मणो विमा-
 नानि-सौधमार्जवतंसकादीन्युपयान्ति-सामीप्येन गच्छन्ति त्रातारः-स्वपरापेक्षया साधव इति ॥ २७७ ॥ त्रयीमीति पूर्ववदेव ॥

दशवैकालिकश्रुतस्कन्धषष्ठाध्ययनव्याख्या समाप्तेति ॥ ६ ॥

व्याख्यातं महाचारकथाध्ययनं, इदानीं वाक्यशुद्ध्यान्वयमध्ययनमारभ्यते, अस्य चायमभिसम्बन्धः इदानीन्त-
 राध्ययन मोचप्रतिष्ठेन मता स्वाचार पृष्टेन तद्विदाऽपि न महाजनमपक्ष तत्रैव विस्तरतः कथयितव्यमिति, अपि त्वालये
 गुरवो वा कथन्यतीति उक्तव्यमित्येतदुक्तं, इह त्वालयगतैनापि तेन गुरुणा वा वचनदोषगुणाभिज्ञेन निरवधयचना
 कथयितव्यमित्येतदुच्यते, उक्तं च—“मारुक्षणगच्छाण”मिति अनेन सम्बन्धेनापाठमिदमध्ययनमिति, तच्चेदम्—
 चउण्हं खलु भासाणां, परिसंस्वाय पन्नवं । वुण्हं तु विणयं सिक्खे, दो न भासिज्ज सबसो ॥ २७८ ॥

जा अ सच्चा अवसत्त्वा, सच्चा मोसा अ जा मुसा । जा अ बुद्धेहि णाइण्णा, न तं भासिज्ज पन्नवं ॥ २७९ ॥
 असच्चमोसं सच्चं च, अणवज्जमककसं । समुप्पेहमसंदिद्धं, गिरं भासिज्ज पन्नवं ॥ २८० ॥
 एअं च अट्टमन्नं वा, जं तु नाभेइ सासयं । स भासं सच्चमोसंसि, तंवि धीरो विवज्जाए ॥ २८१ ॥

खउण्हंति, चतसृणां, खलुअब्बोअधारणे, चतसृणामेव, नातोअन्या भाषा विद्यत इति । भाषाणां—सत्यादीनां परि-
 सरूपाय—सर्वैः प्रकरोर्द्धास्त्वा, स्वरूपमिति वाक्यशेषः । प्रज्ञावान्—बुद्धिमान् साधुः, किमित्याह—द्वाराभ्यां सत्यासत्या-
 मत्याम्ना, तुरवधारणे द्वाभ्यामेव आम्नां चिनयं—शुद्ध्ययोगं विनीयतेज्जेन कम्मैतिकृत्वा शिक्षेत—जानीयात्, द्वे—असत्या-
 अवक्तव्या—अनुचारणीया मावद्यत्वेन—अमुत्र स्थिता पक्षीरिति कौशिकभाषायत्, सत्यामृषा ॥ यथा—दश दारका जाता

इत्येवंलक्षणा, मृषा च संपूर्णैव, चशब्दस्य व्यवहितः सम्बन्धः, या च बुद्धेः-तीर्थकरणधैरनाचरिता असत्यामृषा-
 आमन्त्रण्याज्ञापन्यादिलक्षणा अविधिपूर्वकं स्वरादिना प्रकारेण, न तां भाषेत, नेत्यंभूतां वाचमुदाहरेत् प्रज्ञावान्-बुद्धिमान्
 साधुरिति सूत्रार्थः ॥ २७९ ॥ यथाभूता अत्राच्य भाषा तथाभूतोक्ता, साम्प्रतं यथाभूता वाच्यतामाह-असच्च-
 मोसन्ति, असत्यामृषामुक्तलक्षणां, सत्यां चोक्तलक्षणाभेद, इयं च सावद्यापि सकर्कशापि भवत्यत आह-असावद्यां-
 अपापां, अकर्कशामतिशयोक्त्या ह्यमत्सरपूर्वा, संप्रेक्ष्य-स्वपरोपकारिणीति बुद्ध्या आलोच्यसंदिग्धां-स्पष्टामक्षेपेण प्रति-
 पत्तिहेतुं, गिरं-वाचं, भाषेत-ब्रूयात्, प्रज्ञावान्-बुद्धिमान् साधुरिति ॥ २८० ॥ साम्प्रतं सत्यासत्यामृषाप्रतिषेधार्थमाह-
 एयं चत्ति, एतं चार्थमनन्तरप्रतिषिद्धं सावद्यकर्कशविषयमन्यं वा, एवंजातीयं प्राकृतशैल्या यस्तु नामयति शाश्वतं, य एव
 कश्चिदर्थो नामयति-अननुगुणं करोति, शाश्वतं-मोक्षं, तमाश्रित्य स साधुः पूर्वोक्तभाषामापकत्वेनाधिकृतो भाषां सत्या-
 मृषामपि पूर्वोक्तां, अपिशब्दात् सत्यापि या तथाभूता तामपि धीरो-बुद्धिमान् चिचर्जयेत्-न ब्रूयादिति भावः । आह-
 सत्यामृषामापाया ओषत एव प्रतिषेधात्तथाविधसत्यायाश्च सावद्यत्वेन गतार्थं सूत्रमिति, उच्यते, मोक्षपीडाकरं सूक्ष्ममप्यर्थे
 ॥ २८१ ॥

अङ्गीकृत्यान्यतरभाषाभाषणमपि न कर्तव्यमित्यतिशयप्रदर्शनपरमेतददुष्टमेवेति ॥ २८१ ॥
 विततहंपि तहामुत्तिं, जं गिरं भासए नरो । तम्हा सो पुट्टो पावेणं, किं पुणं जो मुसं वए ॥ २८२ ॥
 तम्हा गच्छामो वक्खामो, अमुगं वा णे भविस्सइ । अहं वा णं करिस्सामि, एसो वा णं करिस्सइ ॥ २८३ ॥

एवमाह उ जा भासा, एसकालमि सकिया । संपयाईअमट्टे वा, तोपे धीरो विवजाए ॥ २८४ ॥

माघ्नत मृषामाषामरक्षणाथं आह-चिन्तय, चिन्तय-अतथ्य-अतथ्य तथामूर्त्यपि-अथश्चित्तस्वरूपमपि वस्तु, अपिशब्द-
स्य व्यवहित. मग्धन्ध, एतदुक्त भवति-पुरुषनपद्यस्थितशनिताद्यप्यज्ञोक्त्य या गिर मापते नरः, एय स्त्री आगच्छति
गायति सेत्यादिरूपा, तस्माद्गायनादरभृतात्पूर्वमेवास्त्री यस्ता माषणामिदन्धिकाल स्पृष्टः पापेन-यद्वाः कर्मणा,
किं पुनर्यो मृषा वक्ति ? भृतापघातिनी वाच न सुतरां वाच्य(वस्तु) इति ॥ २८२ ॥ तस्मिन्, यस्माद्विषयं तथामूर्त्यपि
यस्मिन्नीकृत्य भाषमाण। पश्यत तस्माद्रमिष्याम एव स इतोऽन्यत्र, वक्ष्याम एव अस्तद्यदोषधनिमित्तमिति, अमुकं वा नः
कार्यं वयमस्यादि मविष्यत्येव, अह चेद लोकादि करिष्यामि नियमेन, एय सा माधुरस्माकं त्रिधामगादि करिष्यत्येवेति
॥ २८३ ॥ एवमाह उ इति, एषमाषा तु या माषा, आदिशब्दात् पुस्तकं त्रे दास्याम्यवेत्यत्रमादिरप्रदः, एवमप्यकाले-
मविष्यत्कालविषया, बहुविधत्वान्मुद्वादीनां शङ्कितानि-किमिदमित्यमेव मविष्यत्युतान्ययेत्यनिश्चितगोचरा, तथा
साग्रजालीनार्थयोरपि या शङ्कितानि, माग्रजाले स्त्रीपुरुषाविनिधये एय पुरुष इति, अतीतार्थेऽप्येवमेव पत्नीर्यतत्कृपाद्यनिधये
सुधाश्व गौरस्मामिर्दृष्ट इति । ग्राभ्येवमृता माषा शङ्कितानि तामपि धीरो विवर्जयेत्, तच्चयाभावनिधयामायेन व्यभिचारतो
अईअंमि अ कालंमि, पन्नुप्पणमणागए । अमट्टं तु न जाणिज्जा, एवमेअंति नो वाए ॥ २८५ ॥ किं च—

॥ २८५ ॥

अईयांमि अ कालंमि, पच्छुप्पणमणागए । जत्थ संका भवे तं तु, एवमेअंति नो वए ॥ २८६ ॥
अईयांमि अ कालंमि, पच्छुप्पणमणागए । निस्संकिअं भवे जं तु, एवमेअं तु निहिसे ॥ २८७ ॥

अईअंमि इति, अतीति च काले तथा प्रत्युत्पन्ने-वर्त्तमाने अनागते च यमर्थं तु न जानीयात्सम्यगेव-
मयमिति, तमङ्गीकृत्यैवमेतदिति न द्रूयादिति, अयमज्ञातभाषणप्रतिषेधः ॥ २८५ ॥ तथा-अईयस्मि-अतीति च काले
प्रत्युत्पन्नेऽनागते यत्रार्थे शङ्का भवेदिति तमप्यर्थमाश्रित्यैवमेतदिति न द्रूयादिति, अयमपि विशेषतः शङ्कितभाषण-
प्रतिषेधः ॥ २८६ ॥ अईयंमि, अतीति च काले प्रत्युत्पन्ने अनागते निःशङ्कितं भवेत्, यदर्थजातं तु शब्दात्
प्रतिषेधः ॥ २८६ ॥

अनवद्यं, तदेवमेतदिति निर्दिशेत्, अन्ये पठन्ति-स्तोकस्तोकमिति, तत्र परिमितया वाचा निर्दिशेदिति ॥ २८७ ॥
तहेव फरुसा भासा, गुरुभूओवघाइणी । सच्चावि सा न वत्तवा, जओ पावस्स आगमो ॥ २८८ ॥
तहेव काणं काणत्ति, पंडगं पंडगत्ति वा । वाहिअं वावि रोगित्ति, तेणं चोरत्ति नो वए ॥ २८९ ॥
एएणऽन्नेण अट्टेण, परो जेणुवहम्मइ । आयागभावदोसन्नू, न तं भासिज्ज पन्नवं ॥ २९० ॥
तहेव होले गोलित्ति, साणे वा वसुलित्ति अ । दमए दुहए वावि, नेवं भासिज्ज पन्नवं ॥ २९१ ॥
अज्जिए पज्जिए वावि, अम्मो साउसिअत्ति अ । पिउस्सिए भायणिज्जत्ति, धूए णत्तुणिअत्ति अ ॥ २९२ ॥

हले हलिञ्चि अञ्चि, भट्टे सामिणि गोमिणि । होले गोले वसुलिञ्चि, इत्थिअं नेवमालवे ॥ २९३ ॥
 नामधिजेण णं वूआ, इत्थीगुत्तेण वा पुणो । जहारिहमभिगिञ्ज, आलविञ्ज लविञ्ज वा ॥ २९४ ॥
 हे भो हलिञ्चि अञ्चि, भट्टे सामिअ गोमिअ । माउलो भाइणिञ्चि, पुत्ते णत्तुणिअत्ति अ ॥ २९५ ॥
 नामधिजेण णं वूआ, पुरिसगुत्तेण वा पुणो । होल गोल वसुलिञ्चि, पुरिसं नेवमालवे ॥ २९६ ॥

तदेवञ्चि, तथैव, परुषा माया-त्रिष्टुता मायुभावस्नेहरहिता गुरुभूतोपचातिनी-महाभूतोपचातवती, यथा[भवति
 तथा] कश्चिदकस्यचिद् कुलपुत्रत्वेन प्रतीतस्त दासमित्यभिदधतः, सर्वथा सत्प्रापि सा प्राप्तार्थोत्थाभावमस्तीकृत्य न
 यस्वरूपा, यतो यस्या मायायाः सकाशात्प्रापस्यागमः-अङ्गुलबन्धो भवति ॥ २८८ ॥ तदेवञ्चि, तथैवेति पूर्ववत्,
 काणं-मिसाद्यं क्राण इति, तथा पण्डकं-नपुंसकं पण्डक इति वा, व्याधिमन्तं चापि रोगीति, स्तेनं-चोर चोर
 इति नो वदेत्, अप्रीतिलक्षानाश्रयिष्येगपुद्विरायतादिदोषप्रमत्तादिति ॥ २८९ ॥ एएणं ति, एतेनान्येन वाऽर्थेनोक्तेन
 मता एते येनोपहन्यते, येन केनचित्प्रकारेण । आचारभावदोषवो यतिर्न वे भायेत प्रज्ञावान् तथर्थमिति ॥ २९० ॥
 तदेव च्चि, तथैव, होले गोले इति स्वा वा यसुल इति, द्रमको हुर्भगश्चापि नैवं भायेत प्रज्ञावान्, ॥ होलादिजु-
 न्दास्तघरेग्रसिद्धितो नेण्डुयोदियाचस अलस्तग्रतिषेव इति ॥ २९१ ॥ एवं स्त्रीपुलङ्गयोः साधनान्येन मापनप्रतिषेधं कृत्वा

अधुना स्त्रियमधिकृत्याह—अज्जिएत्ति, आर्यि(जि)के प्रार्थि(जि)के वापि अम्भ मातृत्वस इति च पितृत्वसः भागि-
 नेयीति, दुहितः नष्ट इति च, एतानि रुयामन्त्रणवचनानि वर्तन्ते, तत्र मातुः पितुर्वा माता आर्थिका, तस्या अपि या
 अन्या माता सा प्रार्थिका, शेषाभिधानानि प्रकटार्थानि एवेति सूत्रार्थः ॥ २९२ ॥ किंच—हले हलेत्ति, हले इत्येवं अन्ते
 इत्येवं तथा भट्टे स्वामिनि गोमिनि, तथा हले गोल्ले वसुले इत्येतान्यपि नानादेशापेक्षया रुयामन्त्रणवचनानि
 गौरवकुत्सादिगर्भाणि वर्तन्ते, यतश्चैवमतः स्त्रियं नैवं हो(ह)लादिशब्दैरालपेदिति, दोषाश्चैवमालपनं कुर्वतः सद्गगर्हातत्प्र-
 दोषप्रवचनलाघवादय इति ॥ २९३ ॥ यदि नैवमालपेत् कथं तर्हि आलपेदित्याह—नामधिज्जेणन्ति, नामधेयेनेति—
 नामनैव नामधेयेनेनां ब्रूयात्, स्त्रियं कचित्कारणे, यथा देवदत्ते ! इत्येवमादि, नामास्मरणादौ गोत्रेण वा पुनर्ब्रूयात्
 स्त्रियं, यथा काश्यपगोत्रे ! इत्येवमादि, यथाह—यथायोग्यं वयोदेशैश्चर्याद्यपेक्षया अभिगृह्य—गुणदोषानालोच्यालपेह्य-
 पेक्षा, ईपत्सकृद्वा लपनं आलपनं, लपनमतोऽन्यथा, तत्र वयोपुद्गा मध्यदेशे ईश्वरा धर्मप्रिया, अन्यत्रोच्यते धर्मशीले
 इत्यादि, अन्यथा च यथा न लोकोपघात इति ॥ २९४ ॥ उक्तः स्त्रियमधिकृत्यालपनप्रतिषेधो विधिश्च, साम्प्रतं पुरुषमधि-
 कृत्याह—अज्जए पज्जएत्ति, आर्यकः प्रार्थकश्चापि वचस्पञ्चुल्लपितेति च, तथा मातुल भाग्निनेयेति, पुत्र नप्त इति
 च, इह भावार्थः स्त्रियामिव द्रष्टव्यः, नवरं चुल्लवपः—पितृव्योऽभिधीयत इति ॥ २९५ ॥ किंच—हे भो हलिति, अन्नेति
 भट्ट स्वामिन् गोमिन् होल गोल वसुलिति पुरुषं नैवमालपेदित्यत्रापि भावार्थः पूर्ववदेवेति ॥ २९६ ॥ यदि नैवमालपेत्कथं
 तस्मालपेदित्याह—नामधिज्जेणं ति पूर्ववदेव, नवरं पुरुषाभिलापेन योजना कारयेति ॥ २९७ ॥

परिनिआण पाणाण, एम इत्थी अय पुम । जाव ण न विजाणिज्जा, ताव जाइत्ति आलवे ॥ २९८ ॥
 तदेव माणुम पसु, पक्खि वावि सरीसव । थूले पमेडले वज्जे, पाइ(य)मिस्सि अ नो वए ॥ २९९ ॥
 तदेव गाओ दुज्झाओ, दम्मा गोरेहगत्ति अ । सजाए पीणिए वावि, महाकायस्सि आलवे ॥ ३०० ॥
 सुवं गविस्सि ण वूआ, धेणु रसदयस्सि अ । वाहिमा रहजेगिस्सि, नेवं भासिज पन्नवं ॥ ३०१ ॥

उक्तः पुरुषमप्याधिरूपालपनप्रतिषेधो विधिश्च, अपुना पमेन्द्रियविर्यगणत पागिध्विमाह-पश्चिदियाणंति, पञ्चेन्द्रियाणां
 माणिनां मरादीनां कथिन्द्रिप्रच्छदद्याधरिपतानामेव ग्री गौरय पुमान् वसीवर्दः, पावदेवद्विदोषेण न चिजानीया-
 नासन् मार्गप्रभादौ प्रयोजने उत्पन्ने सन्ति जातिमाधिरूपालपेत्, अस्मात् गोरूपजातात् क्रियदूरेण्येवमादि, अन्यथा
 सिद्धव्यत्ययममयात् मृषावादापत्तिः, गोपालादीनामपि विपरिणाम इत्येवमादयो दोषा इति, आद्येपरिहारौ तु पृच्छविव-
 रणादसंशयो, तच्चेद " इह लिगवणए दोमो वा कीम दुदवाइए नपुसगसेअवि, पुरिस्सिप्पिनिरेसो पयद्वह, अदा पत्थरो मट्ठिया
 करओ उरगा सुग्गुरो चाला वाओ वाउली अक्खओ अचिल्लिआ, किमिओ जल्लया मक्खोदओ कीहिवा ममरओ मच्छिआ
 रयेरमादि, आपरिओ प्राह-जणवपणणेण ववहारणणेण य एव पयद्वहसि न इत्थ वोसो, पश्चिदिएयु पुण ण एयमगीथीरह,
 गोपालादीणवि न सुदिट्ठचम्मिणि विपरिणामसमवाओ, पुच्छियसामायापरिक्कणे वा गुणसमवादिनि " ॥ २९८ ॥ किंच-

तहेवत्ति, तथैव यथैवोक्तं प्राक्, मानुष्यं-आर्यादिकं, पशुं-अजादिकं, पक्षिणं चापि-हंसादिकं, सरीसृपं-अज-
गरादिकं, स्थूलः-अत्यन्तमांसलोऽयं मनुष्यादिः, तथा प्रमेदुरः-प्रकर्षेण सेदः सम्पन्नः तथा वध्यो-व्यापादनीयः पाक्य
इति च नो वदेत्, पाक्यः-पाकप्रायोग्यः, कालप्राप्त इत्यन्ये, नो वदेत्-न ब्रूयात् तदप्रीतितद्व्यापस्याशङ्कादिदोष-
प्रसङ्गादिति ॥ २९९ ॥ कारणे पुनरुत्पन्ने एवं वदेदित्याह-परिवृद्धति, परिवृद्ध इति एनं-स्थूलं मनुष्यादि ब्रूयात्, तथा
ब्रूयादुपचित इति च, संजातः प्रीणितश्चापि सस्निग्धः महाकाय इति चालपेत् परिवृद्धं, पलोपचितं परिहरेदित्यादाविति
॥ ३०० ॥ किंच-तहेवत्ति, तथैव यथैव गावो दोह्या-दोहार्हा-दोहसमय आसां वर्तत इत्यर्थः, दम्या-दमनीया
गोरथका इति च, गोरथकाः कल्होडकास्तथा वाह्याः सामान्येन ये क्वचित्तानाश्रित्य रथयोग्या इति च नैवं भाषेत
प्रज्ञावान् साधुः, अधिकरणलाघवादिदोषादिति ॥ ३०१ ॥ प्रयोजने तु क्वचिदेवं भाषेतेत्याह-जुवं गवेत्ति, जुवा गौरिति
दम्यो गौर्युवेति ब्रूयात्, धेनुं-गां रसदेति च ब्रूयात्, रसदा गौरिति, तथा ह्रस्वं महल्लकं चापि गोरथकं ह्रस्वं चाहं
महल्लकं वदेत्, संवहनमिति च रथयोग्यं संवहनं वदेत्, क्वचिद्भिगुपलक्षणादौ प्रयोजन इति ॥ ३०२ ॥

तहेव गंतुमुज्जाणं, पवयाणि वणाणि अ । रुक्खा महल्ल पेहाए, नेवं भासिज्ज पन्नवं ॥ ३०३ ॥

अलं पासायखंभाणं, तोरणण गिहाण अ । फलिहग्गलनानाणं, अलं उदगदोणिणं ॥ ३०४ ॥

पीढए चंगवेरे(रा) अ, नंगले मइयं सिआ । जंतलट्ठी व नाभी वा, गंडिआ व अलं सिआ ॥ ३०५ ॥

आसपणं सपणं जाणं, हुज्जा वा किंचुवस्सए । भूओवघाइणिं मासं, नेवं भासिज्ज पन्नवं ॥ ३०६ ॥
 तदेव गंतुमुज्जाणं, पवयाणि वणाणि अ । रुक्खा महल्ल पेहाए, एवं भासिज्ज पन्नवं ॥ ३०७ ॥
 जाइमंता इमे रुक्खा, दीहवहा महालया । पजायसाला विडिमा, वए दरिसणित्ति अ ॥ ३०८ ॥
 तहा फलाइं पकाइं, पायखळाइं नो वए । वेलोइयाइं टालाइं, वेहिमाइ ति नो वए ॥ ३०९ ॥
 असंपडा इमे अंघा, चट्ठुनिवडिमाफला । चइज्ज बहुसंभूआ, भूअरुवत्ति वा पुणो ॥ ३१० ॥
 तदेवोसहिओ पकाओ, नीलिआओ छवीइ अ । लाइमा भज्जिमाउत्ति, पिहुखज्ज ति नो वए ॥ ३११ ॥
 (वि)रुन्ना बहुसंभूआ, थिरा ओसटावि अ । गठिभआओ पसूआओ, संसाराउत्ति आलवे ॥ ३१२ ॥

तदेव गंतुमिति, तथेवेति पर्याय, गत्या उद्यानं-वनक्रीडास्थानं तथा पर्येतान् प्रतीतान् तथा वनानि च, तत्र
 वृक्षान्मृदस्तो-मृदाप्रमाणान् प्रेक्ष्य-स्पृश्या नैवं भायेत प्रज्ञाधान्-भाषुरिति ॥ ३०३ ॥ कथमित्याह-अलमिति,
 अलं-पर्याप्ता एते वृक्षाः प्राप्तादस्तत्प्रयोगः, अत्रैकस्तम्भः प्राप्तादत्र, स्तम्भस्तु स्वम्भ एव, तयोरलं, तथा तोरणानां-
 नगरतोराणरीनां गृहाणां च-कुटीराश्चदीनामवष्टमिति योगः, तथा परिषर्गलानावां वा तत्र नगरद्वारे परियः, गोपुरं-
 कलाटादिषु प्रगल्भा, नोः प्रतीका, आर्षां अलं एते वृक्षाः, तपोदकद्वेषोऽनृदइज्जलचारिका इति ॥ ३०४ ॥

तथा पीढए इति, पीठकायालमेते वृक्षाः, पीठकं प्रतीतं तदर्थं, “सुपां सुपो भवन्ती”ति चतुर्थ्यर्थे प्रथमा, एवं सर्वत्र योजनीयं,
तथा चंगवेरा येति चंगवेरा-काष्ठपात्री तथा नङ्गलेत्ति नांगलं-हलं, तथा अलं मयिकाय स्यात्, मयिकं-उत्पबीजाच्छादनं,
तथा चंगवेरा येति चंगवेरा-नाभिः-शकटस्थाङ्गं गण्डिकायै वाडलं स्युरेते वृक्षा इति, नैवं भाषेत
तथा यन्नयष्टये वा, यन्नयष्टिः प्रसिद्धा, नामये वा, नाभिः-शकटस्थाङ्गं गण्डिकायै वाडलं स्युरेते वृक्षा इति, नैवं भाषेत
प्रज्ञावानिति वर्तते, गण्डिका सुवर्णकाराणामधिकरणी स्थापनी भवतीति ॥३०५॥ तथा आसनं-आसन्दकादि,
शयनं-पर्यङ्कादि, यानं-युग्गादि, भवेद्वा किंचिदुपाश्रये-वसतावन्यद्वा द्वारपात्राद्येतेषु वृक्षेष्विति, भूतोपघातिनी-
सत्त्वपीडाकारिणी भाषां नैव भाषेत प्रज्ञावान् साधुरिति, दोषाश्चात्र तद्वनस्वामी व्यन्तरादिः कुप्येत्, सलक्षणो वा वृक्ष
इत्यभिगृहीयात्, अनियमितभाषिणो लाघवं चेत्येवमादयो योज्याः ॥ ३०६ ॥ अत्रैव विधिमाह-तदेवमिति, वस्तुतः
पूर्ववदेव, नवरमेवं भाषेत ॥ ३०७ ॥ जाह्नमतञ्चि, जातिमन्तः-उत्तमजातीया अशोकादयोऽनेकप्रकारा वा एते-उप-
लभ्यमानस्वरूपा वृक्षा दीर्घवृत्ता महालयाः-दीर्घा नालिकेरिप्रभृतयो, वृत्ता नन्दिबृक्षादयो, महालया वटादयः, प्रजात-
शाखा-उत्पन्नडाला, विटपिनः-प्रशाखावन्तो बर्देदर्शनीया इति, एते च प्रयोजने उत्पन्ने विश्रमणतदासन्नमार्गकथनादौ
वदेन्नान्यदेति ॥ ३०८ ॥ तथा फलाङ् पक्काइत्ति, तथा फलानि-आम्रफलादीनि पक्कानि-पाकप्राप्तानि, तथा पाकखा-
द्यानि-बद्धास्थीनि गर्त्ताप्रक्षेपकोद्रवपलालादिना विपाच्य भक्षणयोग्यानीति नो वदेत्, तथा वेलोचितानि-पाकाति-
शयतो ग्रहणकालोचितानि, अतः परं कालं न विपहन्तीत्यर्थः, टालानि-अबद्धास्थीनि कोमलानीति यदुक्तं भवति, तथा
द्वैधिकानीति-पेशीसम्पादनेन द्वैधीभावकरणयोग्यानि वेति नो वदेत्, दोषाः पुनरात्र ऊर्ध्वं नाश एवामीषां, न शोभनानि

आसणं सयणं जाणं, हुज्जा वा किचुवस्सए । भूओवघाइणिं भासं, नेवं भासिज पन्नवं ॥ ३०६ ॥
 तहेव गंतुमुज्जाणं, पवयाणि वणाणि अ । रुक्खा महल्ल पेहाए, एवं भासिज पन्नवं ॥ ३०७ ॥
 जाइमंता इमे रुक्खा, दीहवद्दा महालया । पजायसाला विडिमा, वए दरिसणित्ति अ ॥ ३०८ ॥
 तहा फलाइं पक्काइं, पायखज्जाइं नो वए । वेलोइयाइं टालाइं, वेहिमाइ सि नो वए ॥ ३०९ ॥
 असंथडा इमे अंबा, बहुनिवडिमाफला । वइज्ज बहुसंभूआ, भूअरुवसि वा पुणो ॥ ३१० ॥
 तहेवोसहिओ पक्काओ, नीलिआओ छवीइ अ । लाइमा भज्जिमाउत्ति, पिहुखज्ज ति नो वए ॥ ३११ ॥
 (वि)रुद्धा बहुसंभूआ, थिरा ओसदावि अ । गन्धिभआओ पसूआओ, संसाराउत्ति आलवे ॥ ३१२ ॥

तदेव गंतुमिति, तथैवेति पूर्ववत्, गत्वा उद्यानं-वनक्रीडास्थानं तथा पर्वतान् प्रतीतान् तथा वनानि च, तत्र
 वृक्षान्महत्तो-महाप्रमाणान् मेक्ष्य-रप्त्वा नैवं भायेत प्रज्ञावान्-साधुरिति ॥ ३०३ ॥ कथमित्याह-अलमिति,
 अलं-पर्याप्ता एते वृक्षाः प्रासादस्तम्भयोः, अत्रैकस्तम्भः प्रासादः, स्तम्भस्तु स्वम्भ एव, तयोर्लं, तथा तोरणानां-
 नगरतोरेणादीनां गृहाणां च-कुटीरकादीनामलमिति योगः, तथा परिघार्गलानां वा तत्र नगरद्वारे परिघः, गोपुर-
 कपाटादिषु अर्गला, नोः प्रतीता, आशां बलं एते वृक्षाः, तयोर्वकट्रोणीनामलं, उदकट्रोणयोऽहङ्गलघारिका इति ॥ ३०४ ॥

तथा पीढए इति, पीठकायालमेते वृक्षाः, पीठकं प्रतीवं तदर्थं, "सुपां सुपो भवन्ती"ति चतुर्थ्यर्थे प्रथमा, एवं सर्वत्र योजनीयं, तथा चंगवेरा चेत्ति चंगवेरा-काष्ठपात्री तथा नङ्गलेत्ति नांगलं-हलं, तथा अलं मयिकाय स्यात्, मयिकं-उप्तवीजाच्छादनं, तथा चंगवेरा येत्ति चंगवेरा गण्डिकायै वाडलं स्युरेते वृक्षा इति, नैवं भाषेत तथा यन्नत्रयष्टये वा, यंत्रयष्टिः प्रसिद्धा, नामये वा, नाभिः-शकरथाङ्गं गण्डिकायै वाडलं स्युरेते वृक्षा इति, नैवं भाषेत तथा यन्नत्रयष्टये वा, यंत्रयष्टिः प्रसिद्धा, नामये वा, नाभिः-शकरथाङ्गं गण्डिकायै वाडलं स्युरेते वृक्षा इति, नैवं भाषेत तथा यन्नत्रयष्टये वा, यंत्रयष्टिः प्रसिद्धा, नामये वा, नाभिः-शकरथाङ्गं गण्डिकायै वाडलं स्युरेते वृक्षा इति, नैवं भाषेत

आसणं सयणं जाणं, हुज्जा या किंनुवस्सप । भूओघघाइणि भासं, नेवं भासिज्ज पत्तयं ॥ ३०६ ॥
 तद्देव गंतुमुज्जाणं, पवयाणि यणाणि अ । रुक्खा महल्ल पेहाए, एवं भासिज्ज पत्तयं ॥ ३०७ ॥
 जाइमंता इमे रुक्खा, दीह्वद्दा महालया । पजायसाला थिडिमा, घए दरिसणित्ति अ ॥ ३०८ ॥
 तद्दा फलाइं पफाइं, पायसज्जाइं नो यए । वेलोइयाइं टालाइं, वेहिमाइ त्ति नो यए ॥ ३०९ ॥
 असंधडा इमे अंधा, चट्ठुनिवडिमाफला । यइज्ज घट्ठुसंभूआ, भूअरूयत्ति या पुणो ॥ ३१० ॥
 तद्देवोसहिओ पफाओ, नीलिआओ छमीइ अ । लाइमा भज्जिमाउत्ति, पिहुखज्ज त्ति नो यए ॥ ३११ ॥
 (वि)रूद्धा घट्ठुसंभूआ, थिरा ओसट्ठारि अ । गळिभआओ पसूआओ, संसाराउत्ति आल्लये ॥ ३१२ ॥

तद्देव गंतुमिडि, तद्देवेति पूर्ववत्, गत्तया उच्यते-जनक्रीडास्थानं तथा पर्येतान् प्रतीकान् तथा यन्तानि च, तत्र
 दृशान्ममहतो-महाप्रमाणान् प्रेक्ष्य-एष्ट्वा नैवं भावेत्त प्रशायान्-भाषुरिति ॥ ३०३ ॥ कपयिस्साइ-अलमिडि,
 अलं-पर्याप्तं एते वृक्षाः प्रासादस्तम्भयोः, अत्रैकस्तम्भः प्रासादः, स्तम्भस्तु स्वल्प एव, तपोरलं, तथा तोरणानां-
 नगरतोरादीनां गृहाणां च-ट्टीएफादीनामलमिति योषा, तथा परिषामेसानां वा तत्र नगरद्वारे परिषा, गोपुर-
 कपाटादिषु अर्गला, नोः प्रतीका, आर्गा अलं एते वृक्षाः, तथोदकप्रेणीनामलं, उदकप्रेण्योऽरदृज्जलधारिका इति ॥ ३०४ ॥

वाग्विधिप्रतिषेधाधिकारेऽनुवर्त्तमाने 'इदमपरमाह-तद्देवत्ति, तथैव संखडिं ज्ञात्वा संखण्डयन्ते प्राणिनामायुषि यस्यां प्रकरणक्रियायां सा संखडी तां ज्ञात्वा, करणीयेति पित्रादिनिमित्तं कृत्यैवैयेति नो वदेत्, मिथ्यात्वोपबृंहणदोषात्, तथा स्तेनकं चापि वध्य इति नो वदेत्, तदनुमतत्वेन निश्चयादिदोषप्रसङ्गात्, सुतीर्था इति च, चयन्दाद् दुस्तीर्था इति वा आपगा-नद्यः, केनचित्पृष्टः सन्नो वदेत्, अधिकरणविधातादिदोषप्रसङ्गादिति ॥३१३॥ प्रयोजने पुनरेवं वदेदित्याह-संखडिति, संखडिं संखडिं द्रूयात्, साधुकथनादौ संकीर्णां संखडिरित्येवमादि, पणितार्थ इति स्तेनकं वदेत्, शैक्षकादिकर्मविपाकदर्शनादौ, पणितेनार्थोऽस्येति पणितार्थः, पणद्युतप्रयोजन इत्यर्थः। तथा बहुसमानि तीर्थानि आप-गानां-नदीनां व्यागृणीयात्साध्वादिविषय इति ॥ ३१४ ॥

तहा नईओ पुण्णाओ, कायतिज्जत्ति नो वए । नावाहिं तारिमाउत्ति, पाणिपिज्जत्ति नो वए ॥ ३१५ ॥
बहुवाहडा अगाहा, बहुसल्लिख्खिप्लोदगा । बहुविथडोदगा आवि, एवं भासिज पन्नवं ॥ ३१६ ॥
तद्देव सावज्जं जोगं, परस्सट्ठा अ निट्ठिअं । कीरमाणंति वा नच्चा, सावज्जं न लवे सुणी ॥ ३१७ ॥

वाग्विधिप्रतिषेधाधिकार एव इदमाह-तद्देव नईउत्ति, तथा नद्यः पूर्णा-भृता इति नो वदेत्, प्रवृत्तव्रणनिवर्त्तनादिदोषात्, तथा कायतरणीयाः-शरीरतरणयोग्या इत्येवं नो वदेत्, साधुवचनतोऽविम्वमिति प्रवर्त्तनादिदोषप्रसङ्गात्, तथा नौभिः-द्रोणीभिस्तरणीयाः-तरणयोग्या इत्येवं नो वदेत्, अन्यथा विघ्नशङ्कया तत्प्रवर्त्तनात्, तथा प्राणिपेयाः-तटस्थ-

वा प्रकारान्तस्मोमेनेतरयवचार्यं पृथिव्युपायधिकारणादय इति ॥ ३०९ ॥ प्रयोजने पुनर्मार्गदर्शनादौ ज्ञेयं वदेदित्याहु-
 असंभट्टसि, असमर्थं एते आग्राः, अतिभारेण न धनमुच्यन्ति फलानि धारयितुमित्यर्थः, आम्रग्रहणं प्रधानबृक्षोपलक्षणं,
 एतेन प्रकार्यं उक्तः, तथा बहुनिर्व्यस्तितफलाः-बहुनि निर्वाचितानि-बदास्योनि फलानि येषु ते तथा, अनेन पाकलाघार्यं
 उक्तः, यदेदं बहुनि-संभूतानि-याकाविप्रयतो प्रश्नकालोचितानि फलानि येषु ते तथाविधाः, अनेन वेलोचितार्थं
 उक्तः, तथा भूतरूपा इति वा पुनर्देशूतानि रूपाणि-प्रबदारथीनि कोमलफलरूपाणि येषु ते तथा, अनेन टालाद्यर्थं
 उपलभ्यत इति ॥ ३१० ॥ तद्वस्ति, तथेयोपपत्तः-द्वारयादिसूत्राः पक्का इति तथा नीलादृष्टयय इति, बहुवन-
 दादिफललयमाः, तथा लयनपरयो-सुजनयोग्याः, भर्जनयत्तप इति-भर्जनयोग्याः, पृथुकमक्षया इति नो घटेत्
 पृथुकमक्षययोग्याः, नो वदेदिति सर्वत्र सम्बन्धे, पृथुका अर्द्धपकद्वारयादिषु क्रियन्ते, अभिधानदोषाः पूर्ववदिति ॥ ३११ ॥
 प्रयोजने पुनर्मार्गदर्शनादायेवमालयेदित्याह-रुदस्ति, रुदाः-प्रादुर्भूताः, बहुसंभूता-निष्पन्नायाः, स्थिरा-निष्पन्नाः,
 उत्पन्ना इति वा-उपपातेभ्यो निर्गता वा, तथा गर्भिता-अनिर्गतद्वीपकाः प्रसूता-निर्गतद्वीपकाः, संसाराः-संजात-
 वन्दुलादिमारा इत्येवमालयेत्, पक्कायंयोजनं स्वधिया कार्येति ॥ ३१२ ॥

तेहव संभट्टि नचा, किंचं कज्जति नो वप।तेणगं वावि वज्जिअत्ति, सुतिरियत्ति अ आवगा ॥ ३१३ ॥
 संखट्टिं खंखट्टिं चुआ, पणिअट्टं चि तेणगं । वहुसमानि तित्त्यानि, आवगाणं विआगरे ॥ ३१४ ॥

वर्जयेन्मुनिरनुमत्यादिदोषप्रसङ्गात्, निरवधं तु न वर्जयेत्, यथा-सुकृतमिति सुष्ठु कृतं वैयावृत्त्यमनेन, सुपक्वमिति-सुष्ठु पक्वं ब्रह्मवर्चं साधोः, सुच्छिन्नमिति-सुष्ठु छिन्नं स्नेहबन्धनमनेन, सुहृतमिति सुष्ठु हृतं शिक्षकोपकरणमुपसर्गे, सुसृत इति-सुष्ठु सृतः पण्डितमरणेन साधुरिति, अत्रापि सुशब्दोऽनुवर्तते, सुनिष्ठितं-सुष्ठु निष्ठितं कर्म्मप्रमत्तसंयतस्य, सुल-
 ड्ढति-सुष्ठु सुन्दरा साधुक्रियेत्येवमादिरिति ॥ ३१८ ॥ उक्तानुक्तापवादविधिमाह-पयत्तत्ति, प्रयत्नपक्वमिति वा प्रयत्न-
 पक्वमेतत्, पक्वं सहस्रपाकादि ग्लानादिप्रयोजने एवमालपेत्, तथा प्रयत्नच्छिन्नमिति वा-प्रयत्नच्छिन्नमेतच्छिन्नं-व्रणा-
 (वना)दि साधुनिवेदनादावेवमालपेत्, तथा प्रयत्नलष्टेति चेति प्रयत्नसुन्दरा कन्या दीक्षिता सती सम्यक् पालनीयेति,
 कर्महेतुकमिति सर्वमेव वा कृतादि कर्मनिमित्तमालपेदिति योगः, तथा गाढप्रहारमिति वा कञ्चन गाढमालपेत्-
 गाढप्रहारं ब्रूयात्, क्वचित्प्रयोजने, एवं हि तदप्रीत्यादयो दोषाः परिहृता भवन्ति इति ॥ ३१९ ॥

सन्वुक्तसं परगंधं वा, अउलं नत्थि एरिसं । अविक्खिअभवत्तवं, अचिअत्तं चेव नो वए ॥ ३२० ॥
 सव्वमेअं वइस्सामि, सव्वमेअं ति नो वए । अणुत्रीइ सवं सव्वत्थ, एवं भासिज्ज पट्ठवं ॥ ३२१ ॥
 सुक्कीअं वा सुविक्कीअं, अकिज्जं किज्जमेव वा । इमं गिण्ह इमं सुंच, पर्णीयं नो विआगरे ॥ ३२२ ॥
 अप्पग्घे वा महग्घे वा, कए वा विक्खएवि वा । पर्णिअट्ठे समुप्पत्ते, अणवज्जं विआगरे ॥ ३२३ ॥
 व्वच्चिइ व्यवहारे प्रक्रान्ते पृथो वा अपृथो वा नैवं वदेदित्याह-सन्वुक्तसंति, एतन्मध्ये इदं सर्वोत्कृष्टं-स्वभावेन

प्राणिपेया नो वदेदिति, तथैव प्राञ्चनिर्वर्चनादिदोषादिति ॥ ३१५ ॥ प्रयोधने तु साधुमार्गकथनादावेवं मायेतेत्याह-
 बहुपाद्वेति, बहुधा भूताः प्रायशो मृता इत्यर्थः, तथा अगाहा इति बहुगावाः प्रायोगम्भीराः, तथा बहुसलिलोत्पी-
 लोदकाः-त्रिभिरोत्तोरितरपरमरित इत्यर्थः, तथा बहुविस्तीर्णोदकाश्च-स्वतीरप्लावनप्रवृत्तजलाश्च, एवं मायेत प्रज्ञावान्
 साधुः, न तु तदाऽऽगतपृष्टो न वेदुम्यदमिति श्रूयान्, प्रत्यक्षसूषासादित्वेन तत्प्रेदपादिदोषप्रसङ्गादिति ॥ ३१६ ॥ वाग्विधि-
 प्रतिपेपाधिकार एवेदमाह-तदेवसि, तथैव सावयं-सपायं, योगं-भ्यापारं अधिकृत्यं समादिविषयं परस्परार्थीय-पर-
 निमित्तं निश्चितं-निष्पन्नं तथा क्रियमाणं वा वर्धमानं वाद्यभ्याद् भविष्यत्काले मायिनं वा ज्ञातया सावयं नालपेत्
 सपायं न श्रूयान्मुनिः-साधुरिति ॥ ३१७ ॥

मुकाडिति सुपक्रिति, सुच्छिन्ने सुहडे मडे । सुनिर्दिष्ट सुलट्टिति, सावज्जं वज्जए सुणी ॥ ३१८ ॥
 पयत्तपक्रिति व एकमालवे, पयत्तच्छिन्नान्ति व छिन्नमालवे ।

पयत्तलट्टिति व कम्महेउअं, पहारागाढत्ति व गाढमालवे ॥ ३१९ ॥

अथ निष्ठितं नैवं श्रूयाद् इत्याह-सुकसिचि, सुद्ध कृतं सुहृतं समादि, सुपक्कमिति, सुद्ध पकं सदसपाकादि, सुच्छि-
 क्षमिति-सुद्ध छिन्नं तदनादि, सुद्धतमिति-सुद्ध इतं क्षुद्रस्य विचमिति, सुमृत इति-सुद्ध मृतः प्रत्यनीक इति, अत्रापि
 सुगन्धोऽनुवर्धते, सुनिष्ठितमिति सुद्ध निष्ठितं विचायिमानिनो विचं, सुलट्टिसि-सुद्ध सुन्दरा कन्या इति, सावयमालपनं

बहवे इमे असाहु, लोए बुच्चंति साहुणो । न लवे असाहु साहुत्ति, साहुं साहुत्ति आलवे ॥ ३२५ ॥
नाणदंसणसंपन्नं, संजमे अ तवे रयं । एवं गुणसमाउत्तं, संजयं साहुमालवे ॥ ३२६ ॥

किंच-तहेवत्ति, तथैवासंयतं-गृहस्थं धीरो-यतिः, आस्वैहैव, एहीतोऽत्र, कुरु वेदं-संचयादीति, तथा शेष-
निद्रया, तिष्ठोर्ध्वस्थानेन ब्रज ग्राममिति नैवं भाषेत प्रज्ञावान्-साधुरिति ॥ ३२४ ॥ बहवेत्ति, बहव एते-उपलभ्य-
मानस्वरूपा आजीविकादयः असाधवो निर्वाणसाधकयोगोपेक्षया लोके तु प्राणिलोके प्राणिसंघात उच्यन्ते साधवः
सामान्येन, तत्र नालपेत् असाधुं माधुं मृषावादप्रसङ्गात्, अपि तु साधुं साधुमित्यालपेत्, न तु तमपि नालपेत्, उपबृंहणाति-
चारदोषप्रसङ्गादिति ॥ ३२५ ॥ किंविशिष्टं साधुं साधुमित्यालपेदित्याह-नाणत्ति, ज्ञानदर्शनसंपन्नं-समृद्धं, संयमे तपसि
च रतं यथाशक्त्या एवं गुणसमायुक्तं संयतं साधुमालपेत्, न तु द्रव्यलिङ्गधारिणमपीति ॥ ३२६ ॥

देवाणं मणुआणं च, तिरिआणं च बुग्गहे । अमुगाणं जओ होउ, मा वा होउ त्ति नो वए ॥ ३२७ ॥
वाओ बुट्ठं च सीउण्हं, खेमं धायं सिवांति वा । कया णु हुज्ज एयाणि ?, मा वा होउ त्ति नो वए ॥ ३२८ ॥

तहेव मेहं व नहं व माणवं, न देवदेवत्ति गिरं वइज्जा ।

समुच्छिण्ण उन्नए वा पओए, वइज्ज वा बुट्ठ बलाहयत्ति ॥ ३२९ ॥

सुन्दरमित्यर्थः, परार्थं चोक्तमाद्यं वा महार्थं प्रीतिमिति भावः, अतुलं-भास्नीह्यग्रमन्यत्रापि वक्ष्यति, अविक्षिप्यंति-असं-
 स्कृतं सुलभमीदृशमन्यत्रापि, अवक्तव्यमित्यनन्तगुणमेतदेव अविद्यत्तं वा-अप्रीतिकरं चैतदिति नो वदेत्, अधिकरणा-
 न्तरापादिदोषप्रसङ्गादिति ॥ ३२० ॥ किञ्च-सत्त्वमेवमिति, सर्वमेतद्वदस्यामीति केनचित्कस्यचित्संदिष्टे सर्वमेतत् त्वया
 वक्तव्यमिति, सर्वमेतद्वदस्यामीति नो वदेत्, सर्वस्य तथास्वरूपज्ञानाद्युपेतस्य वस्तुमशयत्वात्, तथा सर्वमेतदिति
 नो वदेत्, कस्यचित्संदेशं प्रयच्छन्, सर्वमेतदित्येवं वक्तव्यमिति नो वदेत्, सर्वस्य तथास्वरूप्यज्ञानाद्युपेतस्य वस्तुमशय-
 त्वात्, असंभवाभिधाने मृषावादः, यत्तर्कवमतोऽनुचिन्त्यालोच्य सर्वं वार्यं सर्वेषु कार्येषु यथाऽसंभवायभिधानादिना
 मृषावादो न भवत्येवं भाषेत प्रज्ञावान् भायुरिति ॥ ३२१ ॥ किञ्च-सुखीयं वसति, सुक्रीतं चेति केनचित् किञ्चित्
 क्रीतं दर्शितं सत् सुक्रीतमिति न व्यागृणीयादिति योगः, तथा सुविज्रीतमिति किञ्चित्केनचिद्विक्रीतं दृष्ट्वा दृष्टः सन् सुवि-
 ज्रीतमिति न व्यागृणीयात्, तथा केनचित्क्रीते दृष्टः, अकेयं-कथार्हमेव न भवतीति न व्यागृणीयात्, तथैवमेव क्रयमेव
 वा-कथार्हमिति, तथेदं-गुहादि गृहीयादा(गुहाणा)मामिनि काले महावं यविप्यतीति, तथेदं सुखं घृताद्यागामिनि
 काले समर्थं भविष्यतीति कृत्वा पणितं-पण्यं नैव व्यागृणीयात्, अशीत्यधिकरणादिदोषप्रसङ्गादिति ॥ ३२२ ॥ अत्रैव
 विधिमाह-अल्पगन्धे वसति, अल्पार्थे वा महार्थे वा, कस्मिन्नित्याह-कथे वा चिकथेऽपि वा पणितार्थे-पण्यवस्तुनि
 मश्रुत्पन्ने केनचित्दृष्टः सन्ननवर्यं-अपण्यं व्यागृणीयात् यथा नाधिकारोऽथ तपस्विना, व्यापारामावादि ॥ ३२३ ॥
 तद्देवासंजयं धीरो, आस एहि करोहि वा । सय चिद्व वयाहिचि, नेवं भासिज्ज पन्नवं ॥ ३२४ ॥

तहेवत्ति, तथैव सावधानुमोदिनी गीः-चाक्कू यथा सुष्ठु हतो ग्राम इति, तथाऽवधारिणी-इदमित्थमेवेति, संशयकारिणी वा, या च परोपघातिनी यथा-मांसमदोपाय, से इति तामेवंभूतां, क्रोधाह्लोभाद्भयाद्धासाद्धा, मानप्रेमादीनामुपलक्षण-मेतन्मानवः-पुमान् साधुर्न हसन्नपि गिरं वदेत्, ग्रभृतकर्मवन्धहेतुत्वादिति ॥ ३३१ ॥

सवक्कसुद्धिं समुपेहिआ सुणी, गिरं च दुट्ठं परिवज्जए सया ।
मिअं अदुट्ठं अणुवीइ भासए, सयाण मज्जे लहइ पसंसणं ॥ ३३२ ॥
भासाइ दोसे अ गुणे अ जाणीआ, तीसे अदुट्ठे परिवज्जए सया ।
छसु संजए सामणिए सया जए, वइज्ज बुद्धे हिअमाणुलोमिअं ॥ ३३३ ॥
परिक्खभासी सुसमाहिइदिए, चउक्कसायावगए अणिसिए ।
से निद्धुणे धुन्नमलं पुरेकडं, आराहए लोगमिणं तहा परं ॥ ३३४ ॥ त्तिवेमि ॥

इति सवक्कसुद्धीअज्झयणं समत्तं ७ ॥

वाक्यशुद्धिफलमाह-सवक्कत्ति, मद्वाक्यशुद्धिं स्ववाक्यशुद्धिं वा सवाक्यशुद्धिं वा, सतीं शोभनीं, स्वां आत्मीयां, स इति वक्ता, वाक्यशुद्धिं संप्रेक्ष्य-सम्यग्दृष्ट्वा मुनिः-साधुः, गिरं तु दुष्टां-यथोक्तलक्षणां परिवर्जयेत्सदा, किंतु मितं

अंतलिखति णं ब्रूआ, गुज्झाणुचरिअत्ति अ । रिद्धिमंतं नरं दिस्स, रिद्धिमंतंति आलवे ॥ ३३० ॥

तदेव सावज्जणुमोअणी गिरा, ओहारिणी जा य परोवघाइणी ।

से कोह लोह भय हास माणवो, न हासमाणोऽवि गिरं वइज्जा ॥ ३३१ ॥

किंच-देवानंति, देवानां-देवासुराणां, मनुजानां च-नरेन्द्रादीनां, तिरथां च-महिषादीनां चिग्रहे-सदाशे
सत्यमुक्तानां देवादीनां जयो भवतु मा वा भवतु इति च नो वदेत्, अधिकरणतत्त्वाम्पादिदेशदोषप्रसंगादिति
॥ ३२७ ॥ किं च-वाओस्ति, वातो-मलयमाकृतादिः, घृष्टं वा प्रवर्षणं, शीतोष्णं प्रतीतं, क्षेमं-राजविद्वरखल्यं, धातं-
सुमिधं, सिधमिति चोपसर्गरहितं कदा नु भवेपुरेतानि वातादीनि मा भवेदुरिति, यमदिभिभूतो नो वदेत्, अधिकरणादि-
वोपप्रसङ्गात्, वातादिषु सत्सु सपत्नीडापत्तेस्तद्वचनतस्तथाऽप्रत्यर्थध्यानमावाहति ॥ ३२८ ॥ तदेवचि, तथैव मेघं
ता न भो मानवं वाश्रित्य नो देषेदेवचि गिरं वदेत्, मेघमुन्नतं दृष्ट्वा 'उन्नतो देव' इति नो वदेत्, एवं नमः-आकाशं
मानवं-राजानं देवमिति नो वदेत् मिथ्यागदलापवादिसङ्गात्, कथं तर्हि वदेत् ? इत्याह मेघमुन्नतं दृष्ट्वा सम्मूर्छित उन्नतो
वा पयोद इति, वदेद्वा घृष्टो बलाद्वक्तु इति ॥ ३२९ ॥ नम वाश्रित्याह-अंतलिखत्यर्थः, एवं किंल मेघोऽप्येतद्गमयग्रन्दवान्य एव, तथा ऋद्धिमन्तं-संपदुपेतं नरं
गुह्यानुचरितमिति च दुरलेखितमित्यर्थः, एवं किंल मेघोऽप्येतद्गमयग्रन्दवान्य एव, तथा ऋद्धिमन्तं-संपदुपेतं नरं
दृष्ट्वा, किमित्याह-ऋद्धिमन्तमिति ऋद्धिमानयमित्येवमालपेत् व्यवहारो गृपवादादिपरिदारार्थम् ॥ ३३० ॥ किंच-

तहेवत्ति, तैव सावद्यानुमोदिनी गीः—वाक् यथा सुष्ठु हतो ग्राम इति, तथाऽवधारिणी—इदमित्यमेवेति, संशयकारिणी वा, या च परोपधातिनी यथा—मांसमदोषाय, से इति तामेवंभूतां, क्रोधाह्लोभाद्भयाद्धासाद्वा, मानप्रेमादीनामुपलक्षण-मेतन्मानवः—पुमान् साधुर्न हसन्नपि गिरं वदेत्, प्रभूतकर्मबन्धहेतुत्वादिति ॥ ३३१ ॥

सवक्कसुद्धिं समुपेहिआ सुणी, गिरं च दुट्ठं परिवज्जए सया ।

मिअं अदुट्ठं अणुवीइ भासए, सयाण मज्जे लहइ पसंसणं ॥ ३३२ ॥

भासाइ दोसे अ गुणे अ जाणीआ, तीसे अदुट्ठे परिवज्जए सया ।

छसु संजए सामणिए सया जए, वइज्ज बुद्धे हिअमाणुलोमिअं ॥ ३३३ ॥

परिक्खभासी सुसमाहिइंदिए, चउक्कसायावगए अणिस्सिए ।

से निद्धुणे धुन्नमलं पुरेकडं, आराहए लोगमिणं तहा परं ॥ ३३४ ॥ त्तिवेमि ॥

इति सवक्कसुद्धीअज्झयणं समत्तं ७ ॥

वाक्यशुद्धिफलमाह—सवक्कत्ति, मद्वाक्यशुद्धिं स्ववाक्यशुद्धिं वा, सतीं शोभनीं, स्वां आत्मीयां, स इति वक्ता, वाक्यशुद्धिं संप्रेक्ष्य—सम्यग्दृष्टा मुनिः—साधुः, गिरं तु दुष्टां—यथोक्तलक्षणां परिवर्जयेत्सदा, किंतु मितं

अंतलियवन्ति ण वृथा, गुब्झाणुचरिअत्ति अ । रिद्धिमंतं नरं दिस्स, रिद्धिमंतंति आलुवे ॥ ३३० ॥

तदेव सावज्जणुमोअणी गिरा, ओद्धारिणी जा य परोवघाइणी ।

से कोह लोह भय हास माणवो, न हासमाणोऽवि गिरं वइज्जा ॥ ३३१ ॥

किंच-देवाणत्ति, देवानां-देवागुत्तणा, मनुजानां च-नरेन्द्रादीना, तिरस्त्रां च-महिषादीना विग्रहे-सप्तामे
मत्तमुक्कानां देवादीनां लणो भयतु मा वा भयतु इति च नो वदेत्, अधिकरणतत्त्वाभ्याद्विद्वेषदोषप्रसगादिति
॥ ३२७ ॥ किं च-वाञ्छोत्ति, यातो-मलयमारुहादिः, दृष्ट चा प्रवर्षण, शीतोरुण प्रतीत, क्षेम-रात्रविहरण्य, धाते-
सुमिध, शिचमिति चोपसर्गरहित कदा नु भवेयुरेतानि वातादीनि मा भवयुरिति, यर्मावभिभूतो नो नदत्, अधिकरणादि
शेषप्रसङ्गात्, वातादिषु सत्षु मत्तपीडापेक्षेन दचनतस्तथाऽभवन्ऽपार्त्तस्यानमावादिति ॥ ३२८ ॥ तदेवत्ति, तदेव मेघ
या नभो मानय वाअित्तय नो देयदेयत्ति गिर वदत्, मयमुन्नव दृष्टा 'उन्नतो देव' इति नो नदत्, एव नमा-आकाश
मान-रात्रान दयमिति नो वदत् मिथ्यागदलाषयादिप्रसङ्गात्, कथं तर्हि वदत् ? इत्याह मेघब्रूवत दृष्टा मम्मूलित उन्नतो
वा पयोद इति, वददा दृष्टो बलाहर इति ॥ ३२९ ॥ नम आश्रित्याह-अतलिकवन्ति, इह नमोऽन्तरिक्षमिति ब्रूयात्,
गुब्झानुचरितमिति वा गुरसपित्तमित्यर्थ, एव किल यथोऽप्येतद्मयधन्द्वाभ्य एव, तथा अद्धिमन्तं-सपट्टपेत नर
दृष्टा, किमित्याह-अद्धिमन्तमिति अग्निमानयमित्यवमालपेत व्यवहारतो घृषावादादिपरिहारार्थम् ॥ ३३० ॥ किंच-

तहेवत्ति, तथैव सावद्यानुमोदिनी गीः-वाक् यथा सुष्ठु हतो ग्राम इति, तथाऽवधारिणी-इदमित्यमेवेति, संशयकारिणी वा, या च परोपघातिनी यथा-मांसमदोपाय, से इति तामेवंभूतां, क्रोधाह्लोभाद्भयाद्धासाद्धा, मानप्रेमादीनामुपलक्षण-मेतन्मानवः-पुमान् साधुर्न हसन्नपि गिरं वदेत्, प्रभृतकर्मबन्धहेतुत्वादिति ॥ ३३१ ॥

सवक्कसुद्धिं समुपोहिआ सुणी, गिरं च दुट्ठं परिवज्जए सया ।
 मिअं अदुट्ठं अणुवीइ भासए, सयाण मज्जे लहई पसंसणं ॥ ३३२ ॥
 भासाइ दोसे अ गुणे अ जाणीआ, तीसे अदुट्ठे परिवज्जए सया ।
 छसु संजए सामणिए सया जए, वइज्ज बुद्धे हिअमाणुलोमिअं ॥ ३३३ ॥
 परिकखभासी सुसमाहिइदिए, चउक्कसायावगए अणिसिए ।
 से निद्धुणे धुन्नमलं पुरेकडं, आराहए लोगमिणं तहा परं ॥ ३३४ ॥ त्तिवेमि ॥

इति सवक्कसुद्धीअज्झयणं समत्तं ७ ॥

वाक्यशुद्धिफलमाह-सवक्कत्ति, मद्वाक्यशुद्धिं स्ववाक्यशुद्धिं वा सवाक्यशुद्धिं वा, मतीं शोमनीं, स्वां आत्मीयां, स इति वक्ता, वाक्यशुद्धिं संप्रेक्ष्य-मम्यगदृष्टा मुनिः-साधुः, गिरं तु दुष्टां-यथोक्तलक्षणां परिवर्जयेत्सदा, किंतु भित्तं

स्वरतः परिमाणतश्च, अदुष्टं-दंष्ट्रकालोपपन्नादि अनुविचिन्त्य-पर्यलोच्य मापमाणः यन् सतां-माधूनां मध्ये लभते प्रशंसनं-शान्पनोति प्रशंसामिति ॥ ३३२ ॥ यतश्चैवमतः-मासाणचि, मापाया उक्तलक्षणाया दोषांश्च गुणांश्च ज्ञात्वा-यथावदेत्य तस्याश्च तुष्टाया भापायाः परिवर्जतो-निर्वर्जकः सदा, एवम्भूतः सन् पट्टजीवनिकायेषु संयतस्तथा-आमण्ये-श्रमणभावे चरणपरिणामयमे चेष्टिते सदा यतः-सर्वकालमुक्तः यन् पदेत् बुद्धो हितानुलोमं-हितं परिणाम-सुन्दरं अनुलोमं-मनोहारीति ॥ ३३३ ॥ उपसंहरन्नाह-परिषत्त्वस्ति, परीक्ष्यमापी-आलोच्यितवक्ता तथा सुसमाहि-तेन्द्रियः-सुप्रसिद्धितेन्द्रिय इत्यर्थः, अपगतचतुष्कपायः-क्रोधादिनिषेधकश्चेति भावः, अनिश्रितो-द्रव्यभावनिधारितः, प्रतिपन्धविमुक्त इति हृदयं, स इत्थंभूतो निर्धूय-ग्रस्फोट्य धूममलं-पापमलं, पुराकृतं-जन्मान्तरकृतं, किमित्याह आराधयति-प्रगुणीकरोति लोकमेनं-मनुष्यलोकं वाससंपदत्वेन, तथा परमिति-परलोकमाराधयति निर्गणलोकं, यथा-सम्भवमन्तरं पारम्पर्येण चेत्यर्थः ॥ ३३४ ॥ ब्रवीमीति पूर्ववदेवेति ॥

इति श्रीसुमतिसाधुविरचितायां दशवैकालिकटीकायां
सप्तमस्य धावयशुद्धाध्ययनस्य व्याख्यानं समाप्तम् ॥

व्याख्यातं वाक्यशुद्ध्यध्ययनं, इदानीमाचारप्रणिध्याख्यमारभ्यते, अस्य चायमभिसम्बन्धः । इहानन्तराध्ययने साधुना वचनदोषगुणाभिज्ञेन निरवधवचसा वक्तव्यमित्येतदभिहितं, इह तु तन्निरवधं वच आचारे प्रणिहितस्य भवतीति तत्र यत्नवता भवितव्यमित्येतदुच्यते उक्तं च—“पणिहाणरहियस्सेह निरवज्जं पि भासियं । सावज्जतुल्लं विनेयं, अज्झत्थेणेह संबुडं ॥ १ ॥” इत्यनेनाभिसम्बन्धेनायातमिदमध्ययनमिति, तद्यथा—

आयारप्पणिहिं लद्धुं, जहा कायव्व भिक्खुणा । तं मे उदाहरिस्सामि, आणुपुविं सुणेह मे ॥ ३३५ ॥

आचारमित्यादि, आचारप्रणिधिमुक्तस्वरूपां लब्ध्वा-प्राप्य यथा-येन प्रकारेण कर्त्तव्यं विहितानुष्ठानं भिक्षुणा-साधुना, तं प्रकारं मे-भवद्भ्य उदाहरिष्यामि-कथयिष्याम्यानुपूर्व्या-परिपाठ्या शृणुत ममेति गौतमादयः स्वशिष्यानाहुरिति ॥ ३३५ ॥ तं प्रकारमाह—

पुढवीदगअगणिमारुअ, तणरुक्खस्सवीयगा । तसा अ पाणा जीवन्ति इइ वुत्तं महेसिणा ॥ ३३६ ॥

तेसिं अच्छणजोएण, निच्चं होअव्वयं सिआ । मणसा कायवक्केणं, एवं हवइ संजए ॥ ३३७ ॥

पुढविं भित्तिं सिलं लेलुं, नेव भिंदे न संलिहे । तिविहेण करणजोएणं, संजए सुसमाहिए ॥ ३३८ ॥

सुद्धपुढवीं न निसीए, ससरक्खंमि अ आसणे । पमजित्तु निसीइज्जा, जाइत्ता जस्स उग्गहं ॥ ३३९ ॥

सीओदगं न सेविज्जा, सिलानुदुं हिमाणि अ । उसिणोदगं तत्तफासुअं, पडिगाहिज्ज संजए ॥ ३४० ॥
 उदउलं अप्पणो कायं, नेव पुंछे न संलिहे । समुप्पेह तहामूअं, नो णं संघट्टए मुणी ॥ ३४१ ॥
 इंगालं अगणि अच्चिं, अलायं वा सजोइअं । न उंजिज्जा न घट्टिज्जा, नो णं निवावए मुणी ॥ ३४२ ॥
 तालिअंटेण पत्तेण, साहाए विहुणेण वा । न वीइज्जप्पणो कायं, वाहिंर वावि पुग्गलं ॥ ३४३ ॥
 तणरक्खं न छिदिज्जा, फलं मूलं च कस्सई । आमगं विविहं धीअं, मणसावि ण पत्थए ॥ ३४४ ॥
 गहणेसु न चिट्ठिज्जा, वीएसु हरिएसु वा । उदगंमि तहा निच्चं, उच्चिगपणगेसु वा ॥ ३४५ ॥
 तसे पाणे न हिंसिज्जा, वाया अदुव कम्मुणा । उवरओ सबभूएसु, पासेज्ज विविहं जगं ॥ ३४६ ॥

पुढचिस्ति, पृथिव्युदकाग्निवायुस्तृणमृधसपीडा एते पञ्चैकंन्द्रियस्वायाः पूर्ववत्, प्रसाध्य प्राणिनो द्रोन्द्रियादयो
 जीवा इत्युक्तं महर्षिणा-यद्वैमानेन गौतमेन वेति ॥ ३३६ ॥ यतश्चैवमतः-तैस्ति, तेषां-पृथिव्यादीनां अक्षय-
 योगेन-अहिंसाव्यापारेण नित्यं भवितव्यं-चतितव्यं स्याद्विभुषा मनसा कायेन चाक्येनैभिः करणैरित्यर्थः,
 एवं वर्तमानोऽहितरुः सन् भवति संपतो, नान्य(या) इति ॥ ३३७ ॥ एवं सामान्येन पट्टीवनिकायाहिंसायां
 सयतत्वमभिधायानुना तद्रूपविधीन्निधानतो विशेषेणह-पुढचिचि, पृथिवीं ह्रदां भित्ति-तटीं शिलां पापणारिमकां

लेष्टु-इष्टालखण्डं नैव भिन्द्यात् न संलिखेत्, तत्र मेदन-द्वैधीभावोत्पादनं संलेखनं-ईषलेखनं त्रिविधेन करण-
 योगेन न करोति मनसेत्यादिना संयतः-साधुः, सुसमाहितः शुद्धभाव इति ॥ ३३८ ॥ तथा सुद्धति, शुद्धपृथिव्यां
 अशस्त्रोपहतायामनन्तरितायां न निषीदेत्, तथा सरजस्के-पृथिवीरजोगुण्डिते वा आसने-पीठकादौ न निषीदेत्,
 निषीदनग्रहणात् स्थानत्नग्वर्तनपरिग्रहः, अचेतनायां तु प्रमृज्य तां रजोहरणेन निषीदेत्, ज्ञात्वेत्यचेतनां ज्ञात्वा याचंयित्वा-
 स्वग्रहमिति, यस्य सम्बन्धिनी पृथिवी तमवग्रहमनुज्ञाप्येत्यर्थः ॥ ३३९ ॥ उक्तः पृथिवीकायविधिः, अधुना अष्कायविधिमाह-
 सीओदगत्ति, शीतोदकं-पृथिव्युद्भवं, सच्चित्तोदकं न सेवेत, तथा शिलावृष्टं हिमानि च न सेवेत, अत्र शिलाग्रहणेन
 करकाः परिगृह्यन्ते, वृष्टं वर्षणं, हिमं प्रतीतं प्राय उत्तरापथे भवति, यद्येवं कथमयं वर्त्तेतत्याह-उष्णोदकं-कथितोदकं तप्त-
 प्रासुकं-तप्तं सत् प्रासुकं त्रिदण्डोद्धृतं, नोष्णोदकमात्रं परिगृह्णीयात्, वृत्त्यर्थं संयतः-साधुः, एतच्च सौवीराद्युपलक्षणमिति
 ॥ ३४० ॥ तथा उदउल्लंति, नदीप्लुत्तीर्णः भिक्षाप्रविष्टो वा वृष्टिहतः उदकार्द्रः उदकविन्दुचितमात्मनः कायं-शरीरं सस्निग्धं
 वा नैव पुञ्छयेद्वस्त्रवृणादिभिः न संलिखेत् पाणिना-हस्तेन, अपि तु संप्रेक्ष्य-निरीक्ष्य तथा भूतमुदकार्द्रादिरूपं नैव
 कायं संधट्टयेन्मुनिर्मनागपि न संस्पृशेदिति ॥ ३४१ ॥ उक्तोऽष्कायविधिः, तेजःकायविधिमाह-हंगालिति, अङ्गारं-
 ज्वालारहितं, अग्रिमयः पिण्डानुगं, अर्चिः-छिन्नज्वाला, अलातं-उल्मुकं वा सज्योतिः-साग्निकमित्यर्थः, किमित्याह-नो-
 त्सिञ्चयेन्न घट्टयेत्, तत्रोञ्जनमुत्सेवनं प्रदीपादेः, घट्टनं-मिथश्चालनं, तथा नैनमग्निं निर्वापयेत्-अभावमापादयेन्मुनिः-
 साधुरिति ॥ ३४२ ॥ प्रतिपादितस्तेजःकायविधिः, वायुकायविधिमाह-तालवृन्तेन-व्यजनविशेषेण,

पद्मेण-पद्मिनीपत्रादिना, शास्त्रया-शृङ्खलारूपया विधुवनेन वा-व्यज्जनेन वा, क्रित्वाहा-न वीजयेदात्मनः कार्यं-
 स्वशरीरमित्यर्थः, बाह्यं वापि पुद्गलं-उष्णोदकादीति ॥ ३४३ ॥ प्रतिपादितो बाधुष्णपत्रिभिः, वनस्पतिविधिमाह-तणस्ति,
 तृणशृङ्खमित्येकवद्भाषः, तृणानि-दर्मादीनि शृक्षाः-रुदम्यकादयः, एताव चिन्ध्यात्, फलं मूलकं वा कस्यचिद्बुधार्देन
 चिन्ध्यात् तथा आमं-अग्नौपहतं विविधं-अनेकप्रकारं वीजं मनसापि न प्रार्थयेत्, किं पुनरश्रीयादिति ॥ ३४४ ॥
 तथा गह्वरोऽसु, गह्वरेण-वननिष्ठेषु च न तिष्ठेत्, मच्छहनादियोगप्रज्ञात्, तथा वीजेषु-प्रमारितशाल्यादिषु, हरितेषु
 वा-दूर्वादिषु न तिष्ठेत्, उदके तथा नित्यं अग्नौदकं-अनन्यवनस्पतिविश्लेषः, यथोक्तं-“उदए अयए पणत्” इत्यादि,
 उदकमेवान्ये, तत्र नियमतो वनस्पतिमात्रात्, उत्तिह्वपनकरोर्गं न तिष्ठेत्, तत्रोत्तिह्वः-मर्षच्छत्रादिः पनकः-उच्छ्रियनस्प-
 तिरिति ॥ ३४५ ॥ उक्तो वनस्पतिविधिः, व्रमविधिमाह-तसस्ति, व्रमप्राणिनो-द्वीन्द्रियादीन् न हिंस्यात्, रुधमित्याह-
 याचा अथवा कर्मणा-कायेन, मनसस्तदन्तर्गतगदग्रहणं, अणि चोपरतः सर्व्वभूतेषु निधिसदण्डः सन् पदपेद्विविधं
 जगत्-कर्मपरतन्त्र नरकादिगतिरूपं निवेदायेति ॥ ३४६ ॥

अट्ट सुहुमाइं पेहाए, जाइं जाणिनु संजए । दयाहिगारी भूएसु, आस चिट्ट सपहि वा ॥ ३४७ ॥
 कयराइं(णि) अट्ट सुहुमाइं? जाइं पुच्छिज्ज संजए । इमाइं ताइं मेहावी, आइविखज्ज निअक्खणो । ३४८ ।
 सिणेहं पुण्फसुहुमं च, पाणुत्तिगं तहेव य । पणगं वीअहरिअं च, अंडसुहुमं च अट्टमं ॥ ३४९ ॥

एवमेआणि जाणिजा(त्ता), सवभावेण संजए । अप्पमत्तो जए निच्चं, सविंदिअसमाहिए ॥ ३५० ॥

उक्तः स्थूलविधिः, अथ सूक्ष्मविधिमाह-अट्टत्ति, अष्टौ सूक्ष्माणि वक्ष्यमाणानि प्रेक्ष्योपयोगतः आसीत तिष्ठेत् शयीत वेति योगः, किंविशिष्टानीत्याह-यानि ज्ञात्वा संयतो ज्ञपरिज्ञया प्रत्याख्यानपरिज्ञया च दयाधिकारी भूतेषु भवति, अन्यथा दयाधिकायैव नेति, तानि प्रेक्ष्य तद्रहित एवासनादीनि कुर्यात्, अन्यथा तेषां विराघनेन सातिचारतेति ॥ ३४७ ॥ आह-कयराणि, कतराणि तान्यष्टौ सूक्ष्माणि यानि दयाधिकारित्वाभावमयात् पृच्छेत्संयतः, ? अनेन दयाधिकारिण एवैवविधेषु यत्नमाह, स ह्यवश्यं तदुपकारकाण्यपकारकाणि च पृच्छति, तत्रैव भावप्रतिबन्धादिति, अमूनि तान्यनन्तरं वक्ष्यमाणानि मेधावी आचक्षीत विचक्षण इति, अनेनाप्येतदेवाह-मर्यादावर्तिना तज्ज्ञेन तत्प्ररूपा कार्या, एवं हि श्रोतुस्तत्रोपादेयबुद्धिर्भवति, अन्यथा विपर्यय इति ॥ ३४८ ॥ सिणेहंति, स्नेहमिति स्नेहसूक्ष्म-अवश्यायहिममहिकाकरकरतरु रूपं, पुष्पसूक्ष्मं चेति वटोदुम्बराणां पुष्पाणि, तानि तद्वर्णानि सूक्ष्माणीति न लक्ष्यन्ते, प्राणीति, प्राणिसूक्ष्ममनुद्धरिः कुन्थुः, स हि चलन् विभाव्यते, न स्थितः, सूक्ष्मत्वात्, उत्तिगं तथैव चेति, उत्तिगसूक्ष्म-कीटिकानगरं, तत्र कीटिका अन्ये च सूक्ष्मसत्त्वा भवन्ति, तथा पनकमिति, पनकसूक्ष्मं प्रायः प्रादुर्दकाले भूमिकाष्ठादिपु पञ्चवर्णस्तद्द्रव्यलीनः पनक इति, तथा वीजसूक्ष्मं-शाल्यादिबीजस्य मुखमूले कणिका, या लोके तुपमुखमित्युच्यते, हरितं चेति हरितसूक्ष्मं, तच्चाऽत्यन्ताभिनवोद्भिन्नं पृथिवीसमानवर्णमेवेति, अण्डसूक्ष्मं चाष्टममिति एतच्च मक्षिकाकीटिका-गृहकोकिलान्नाह्वणीकुकलासाधण्डकमिति ॥ ३४९ ॥ एवमेआणि, एवमुक्तेन प्रकारेण एतानि सूक्ष्माणि ज्ञात्वा

एथादेशेन सर्वभावेन-शुचयनुरूपेण रसरूपसंरक्षणादिना संयतः-साधुः, किमित्याह-अप्रमत्तो-निद्रादिप्रमादरहितो
 पतेत मनोवाक्यैः संरक्षणं प्रति, नित्यं-सर्वकालं सर्वेन्द्रियसमाहितः-शुब्दादिषु रागद्वेषौ अगच्छन्निति ॥ ३५० ॥
 ध्रुवं च पडिलेहिज्जा, जोगसा पायकंवलं । सिज्जमुच्चारभूमिं च, संयारं अदुवाऽऽसणं ॥ ३५१ ॥
 उच्चारं पासवणं, खेलं सिंघाणजछिअं । फासुअं पडिलेहिचा, परिट्ठाविज्ज संजए ॥ ३५२ ॥
 पविसिनु परागारं, पाणट्ठा भोअणस्स वा । जयं चिट्ठे मिअं भासे, न य रूवेसु सणं करे ॥ ३५३ ॥
 घहुं सुणेइ कन्नेहिं, वहुं अच्छीहिं पिच्छइ । न य दिट्ठं सुअं सबं, भिक्खू अक्खाउमरिहइ ॥ ३५४ ॥
 सुअं वा जइ वा दिट्ठं, न लविज्जोवघाइअं । न य केणइ उवाएणं, गिहिजोगं समायरे ॥ ३५५ ॥
 निट्ठाणं रसनिज्जूढं, भइगं पावगंति वा । पुट्ठो वावि अपुट्ठो वा, लामालाभं न निदिसे ॥ ३५६ ॥
 न य भोअणंमि गिज्जो, चरे उंछं अयंपिरो । अफासुअं न भुंजिज्जा, कीअमुहेसिआहडं ॥ ३५७ ॥
 संनिहिं च न कुविज्जा, अणुमायंपि संजए । मुहाजीवी असंचहे, हविज्ज जगनिस्सिए ॥ ३५८ ॥
 व्हहविची सुसंतुट्ठे, अप्पिच्छे सुहरेसिआ । आसुरत्तं न गच्छिज्जा, सुच्चाणं जिणसासणं ॥ ३५९ ॥

कन्नसुखेहिं सदेहिं, पेम्सं नाभिनिवेसए । दारुणं कक्कसं फासं, काएण अहिआसए ॥ ३६० ॥
 खुहं पिवासं दुस्सिज्जं, सीउण्हं अरइं भयं । अहिआसे अब्बिओ, देहदुक्खं महाफलं ॥ ३६१ ॥
 अत्थंगयंमि आइच्चे, पुरत्था अ अणुगए । आहारमइयं सब्बं, मणसावि ण पत्थए ॥ ३६२ ॥

तथा ध्रुवं च-नित्यं च यो यस्य काल उक्तोऽनागतः परिभोगे च तस्मिन्स्तत्प्रत्युपेक्षेत-सिद्धान्त-
 विधिना योगे सति सामर्थ्ये अन्यूनातिरिक्तं, किं तदित्याह-पात्रकम्बलं-पात्रग्रहणादलाबुदारुमयादिपरिग्रहः, कम्बलग्रह-
 णादूर्णास्त्रमयपरिग्रहः, तथा-शब्दयां-वसतिं द्विकालं त्रिकालं च, उच्चारमुवं च-अनापातवदादि स्थंडिलं तथा संस्तारकं-
 तृणमयादिरूपं, अथवाऽऽसनं-अपवाद्गृहीतं पीठकादि प्रत्युपेक्षेतेति ॥ ३५१ ॥ तथा उच्चारंति, उच्चारं प्रश्रवणं श्लेष्म
 सिंघानं जल्लमिति प्रतीतानि, एतानि प्रासुकं प्रत्युपेक्ष्य स्थण्डिलमिति वाक्यशेषः, परिष्ठापयेद्दुत्सृजेत्संयत इति
 ॥ ३५२ ॥ उपाश्रयस्थानविधिरुक्तः, गोचरप्रवेशमधिकृत्याह-पविसिस्तुत्ति, प्रविश्य परागारं-परगृहं, पानार्थं
 भोजनस्य वा ग्लानादेः औषधार्थं वा यतं-गवाक्षाद्यनवलोक्यंस्तिष्ठेदुचितदेशे, मितं यतनया भाषेतागमनप्रयोज-
 नादि, न रूपेषु-दातृकान्तादिषु मनः कुर्यादिवम्भूतान्येतानीति न मनो निवेशयेत्, रूपग्रहणं रसाद्युपलक्षणमिति
 ॥ ३५३ ॥ गोचरादिगत एव केनचित्तथाविधं पृष्टः एवं-ब्रूयादित्याह-बहुंति, अथचोपदेशाधिकार एव सामान्येनाह-
 बहुंति, बहु-अनेकप्रकारं शोभनाशोभनं शृणोति कर्णाभ्यां, शब्दजातमिति गम्यते, तथा बहु-अनेकप्रकारमेव

शोभनाशोभनभेदेनाक्षिभ्यां पश्यति, रूपव्यतिथिर्विगम्यते, एवं न च हृष्टं श्रुतं सर्वं स्वपरोभयाहितमपि श्रुता ते
 परानी रुदतीत्येवमादि निक्षुराख्यातुमर्हति, चारित्रोपधातिस्वात्, अर्हति च स्वपरोभयाहित दृष्टिः (दृष्ट) स्ते राजानमुप-
 श्रामयन् शिष्य इत्येवमादौति ॥ ३५४ ॥ एतदेव स्पष्टयन्नाह-सुयंति, श्रुतं वा अन्यतो यदि वा हृष्टं स्वयमेव न
 तत्प्रेम मापेत, औपघातिकं-उपघातेन निर्दूचं तत्फलं वा, यथा-चौरस्त्वमित्यादि; अतोऽन्यछपेदपीति गम्यते, तथा न
 च केनचित्तुपायेन सूक्ष्मयापि महदा गृहियोगं-गृहियमन्त्रं तदालयदण्डादिरूपं गृहिकयापारं वा-प्रा(आ)रमरूपं
 समाचरेत्-कुर्यादिति ॥ ३५५ ॥ किंच-निष्ठापंति, निष्ठानं-सर्वगुणोपेतं संयुतमन्त्रं रसनिर्युद्धमेतद्विपरीतं कदञ्चनं,
 एतदाश्रितपाद्यं भद्रकं द्वितीयं पापकमिति वा, पृथो वापि परेण कीदृग्व्यमित्यपृष्टो वा स्वयमेव लाभालाभं निष्ठा-
 नादेनं निश्चिदोद्, अथ साधु लब्धमसाधु वा शोभनमिदं अपरमशोभनं वेति ॥ ३५६ ॥ किंच-न चेति, न च भोजने
 गृद्धः सन्निशिष्टवस्तुलामायेष्टरादिषु कुलेषु सुखमहलिकया चरेत्, अपितु उज्ज्वलं भावतो-ज्ञाताज्ञातमजल्पनशीलो
 धर्मलाममात्राभियाली चरेत्, तत्राप्यमासुकं-सविचं सन्निधादि कथंचिद्गृहीतमपि न सुञ्जीत, तथा क्रीतमौद्देशिका-
 हृतं प्राप्तुकमपि न सुञ्जीत, एतद्विशेष्यविशोधिकोदगुपलक्षणमिति ॥ ३५७ ॥ संनिहिं चेति, सन्निधिं य प्राह्निरुपित
 स्वरूपा न कुर्यादणुमात्रमपि-स्तोकमात्रमपि, संयतः-साधुः, तथा सुधाजीवीति पूर्ववत्, अमम्बदः पयिनीपत्रोदक
 वद्गृहस्थः, एवंभूतः सन् भवेत् जगन्निश्चितयत्नसंरक्षणप्रतिबद्ध इति ॥ ३५८ ॥ किंच-त्युहति, रूक्षैः-बल्लुचनकादि
 मिर्धृत्तिरस्येति रुधप्रतिः, सुसन्तुष्टो येन वा तेन वा सन्तोषमायी, अल्पेच्छो न्यूनोदरतया आहारापरित्यागी, सुभरः

स्यादलेच्छत्वादेव दुर्भिक्षादाविति फलं, प्रत्येकं वा स्यादिति क्रियायोगः, रूक्षवृत्तिः स्यादित्यादि, तथा आसुरत्वं-
क्रोधभावं न गच्छेत् क्वचित् स्वपक्षादौ श्रुत्वा जिनशासनं-क्रोधविपाकप्रतिपादकं वीतरागवचनं, जहा-“चउहिं ठाणेहि
जीवा आसुरत्ताए कम्मं पकरिंति, तंजहा-कोहसीलयाए पाहुडसीलयाए जहा ठाणे जाव जं णं मए एस पुरिसे अण्णाणी
मिच्छादिट्ठी अक्कोसह हणइ वा तं ण मे एस किंचि अवरज्झइत्ति, किं तु मम एयाणि वेयणिज्जाणि कम्माणि अवरज्झंतित्ति
सम्ममहियासमाणस्स निजरा एव भविस्सह " ति ॥ ३५९ ॥ तथा कन्नत्ति, कर्णसौख्यहेतवः-कर्णसौख्याः शब्दा-
वेणुवीणादिसम्बन्धिनः तेषु प्रेम-रागं नाभिनिवेशयेत्-न कुर्यादित्यर्थः, तथा दारुणमनिष्टं कर्कशं-कठिनं स्पर्श-
मुपनतं सन्तं कायेनाधिसहेत्, न तत्र द्वेपं कुर्यात्, इत्यनेनाद्यन्तयो रागद्वेपनिराकरणेन सर्वेन्द्रियविषयेषु रागद्वेपप्रतिषेधो
वेदितव्य इति ॥ ३६० ॥ किंच-खुहंत्ति, क्षुधं-बुभुक्षां, पिपासां-तृपं, दुःशर्यां-विषमभूम्यादिरूपां, शीतोष्णं-
प्रतोतं, अरतिं-मोहनीयोद्भवां, भयं-व्याघ्रादिसमुत्थमतिसहेदतत्सर्वमेव अव्यथितोऽदीनमनाः सन्, देहे दुःखं
महाफलं संचिन्त्येति वाक्यशेषः, तथा च शरीरे सत्येतदुःखं, शरीरं चाऽसारं, सम्यगतिसह्यमानं च मोक्षफलमेवेदमिति
॥ ३६१ ॥ किंच-अत्थंति, अस्तं गते आदित्ये-अस्तपर्वतं प्राप्ते अदर्शनीभूते वा पुरस्तात् चानुद्गते-प्रत्यूषस्यनुदित
इत्यर्थः, आहारात्मकं सर्व्व-निरवशेषमाहारजातं मनसापि न प्रार्थयेत् किमङ्ग पुनर्वाचा कर्मणा वेति ॥ ३६२ ॥
अतिंतिणे अचवले, अप्पभांसी मिआसणे । हविज्ज उअरे दंते, थोवं लुहुं न खिसए ॥ ३६३ ॥
न बाहिरं परिभवे, अत्ताणं न समुक्खसे । सुअलाभे न मज्जिज्जा, जच्चा तवस्सिबुद्धीए ॥ ३६४ ॥

से जाणमजाणं वा, कहु आहम्मिअं पयं । संवरे खिप्पमप्पणं, वीअं तं न समायेरे ॥ ३६५ ॥
 अणायारं परक्कम्म, णेव गूढे न निण्हवे । सुई सया वियडभावे, असंसत्ते जिइंदिए ॥ ३६६ ॥
 अमोहं वयणं कुज्जा, आयरियस्स महप्पणो । तं परिगिज्झ वायाए, कम्मणा उववायए ॥ ३६७ ॥
 अधुवं जीवियं नच्चा, सिद्धिमगं वियाणिया । विणियाहिज्झ भोगेसु, आउं परिमिअप्पणो ॥ ३६८ ॥
 बलं थामं च पेहाए, सद्धामारुगमप्पणो । खित्तं कालं च विट्ठाए, तहप्पणं निजुंजए ॥ ३६९ ॥
 जरा जाव न पीडेई, वाही जाव न वट्ठई । जाविंदिया न हायंति, ताव धम्मं समायेरे ॥ ३७० ॥
 कोहं माणं च मायं च, लोभं च पाववट्ठणं । वमे चत्तारि दोसे उ, इच्छंतो हिअमत्पणो ॥ ३७१ ॥
 कोहो पीइं पणासेइ, माणो विणयनासणो । माया मित्ताइं(णि) नासेइ, लोभो स्वविणासणो ॥ ३७२ ॥
 उवसमेण हने कोहं, माणं मदवया जिणे । मायं चऽज्जवभावेण, लोभं संतोसओ जिणे ॥ ३७३ ॥

कोहो च माणो च अणिगहीया, माया य लोभो य पवट्ठमाणा ।

चत्तारि एए कसिणा कसाया, सिंचंति मूलाइं पुणब्भवस्स ॥ ३७४ ॥

दिवाप्यलभ्यमानेऽप्याहारे किमित्याह-अतित्तिणेत्ति, अतित्तिनो भवेत्, अतित्तिनो नामालाभेऽपि नेपद्यत्किञ्चन-
 भाषी, तथा अचपलो भवेत्-सर्वत्र स्थिर इत्यर्थः, तथा अल्पभाषी-कारणे परिमितवक्ता, तथा मितशानः-मितभोक्ता
 भवेदित्येवंभूतो भवेत्, तथोदरेदान्तो येन वा तेन वा वृत्तिशीलः, तथा स्तोत्रं लब्ध्वा न त्रिसंयेत्-देयं दातारं वा
 न हेलयेदिति ॥ ३६३ ॥ मदवर्जनार्थमाह-न वाहिरंति, न बाह्यमात्मनोऽन्यं परिभवेत्तथाऽऽत्मानं न समुत्कपयेत्,
 सामान्येनेत्थंभूतोऽहमिति, श्रुतलाभाभ्यां न माद्येत, पण्डितो लब्धिमानहं इत्येवं तथा जात्या तपस्त्वेन बुद्ध्या वा
 न माद्येतेति वर्तते, जातिसम्पन्नः तपस्वी बुद्धिमान् अहमित्येवं, उपलक्षणं चैतत्कुलचलरूपाणां, कुलसम्पन्नो बलसम्पन्नोऽहं,
 रूपसम्पन्नोऽहमित्येवं न माद्येदिति ॥ ३६४ ॥ ओघत आमोगानाभोगसेवितार्थमाह-सेति, स-साधुः जानन्नजानन्वा-
 आभोगतोऽनाभोगतश्चेत्यर्थः, कृत्वा आधार्मिकं पदं कथञ्चिद्रागद्वेषाभ्यां मूलोत्तरगुणविराधनमिति भावः, संवरेत्तिक्ष-
 प्रमात्मानं भावतो निवृत्त्या (निवर्त्या) लोचनादिना प्रकरणेन, तथा द्वितीयं पुनस्तत्र समाचरेदनुबन्धदोषादिति ॥ ३६५ ॥
 एतदेवाह-अणायारं ति, अनाचारं-सावद्ययोगं पराक्रम्य-आसेव्य गुरुसकाशे आलोचयन्न निगूहेत-न निहृनुवीत,
 तत्र गूहनं-किञ्चित्कथनं, निहृव-एकान्तापलापः, किंविशिष्टः सन्नित्याह-शुचिः-अकलुपमतिः सदा विकटभावः-प्रकट-
 भावः, असंसक्तः-अप्रतिबद्धः क्वचिज्जितेन्द्रियो-जितेन्द्रियप्रमादः सन्निति ॥ ३६६ ॥ तथा-अमोहंति, अमोघं-
 अवन्ध्यं वचनमिदं कुर्वित्यादिरूपं कुर्यादित्येवमित्यभ्युपगमेन, केषामित्याह-आचार्याणां महात्मनां श्रुतादिभिर्गुणैः,
 तत्परिशुद्ध्या वाचा एवमित्यभ्युपगमेन कर्मणोपपादयेत्-क्रियया सम्पादयेदिति ॥ ३६७ ॥ तथा अधुवंति, अधुवं-

अनित्यं मरणाशङ्कि जीवितं सर्वभावनिबन्धनं ज्ञात्वा, तथा सिद्धिमागं-मम्यग्नानन्दानचारित्रलक्षणं विज्ञाय चिनि-
 वर्तेत भोगेभ्यो वन्द्यैकदेहभ्यः, तथाऽश्रुवमप्यायुः परिमितं संवत्सरवृत्तादिमानं विद्यायात्मनो गिनित्वैत भोगेभ्य इति
 ॥३६८॥ यत्नं धामेति, (यत्नं-आरीरिकं स्थाम-हस्तादिविशेषोत्पत्त्यं येषां प्रेक्ष्य श्रद्धाभारोग्यं आत्मनः, क्षेत्रं "निवस-
 छपाणयंदिल्ले"त्यादि १३ गुणोपेतं विद्यायात्मनः (कालं-योवनादिवयोरूपं) नियोजयेदमे ॥ ३६९ ॥ दृढछपुष्टरूपो-
 व्याख्याता अग्न्यकृतेति) उपदेशाधिकारे प्रकान्ते इदमेव समर्पयमाह-जरति, जरा-वयोहानिलक्षणा पापस्य पीडयति,
 ज्याधिः-क्रियासामर्थ्यशुर्वायस्य चर्द्धते, पावदिन्द्रियाणि-क्रियामाप्त्योपकारीणि श्रोत्रादीनि न दीयन्ते ताय-
 दान्तरे प्रस्ताव इति कृत्वा धर्मं समाचरेयारित्रधर्ममिति ॥ ३७० ॥ तदुपायमाह-कोहंति, कोहं मानं न मायां
 च, लोभं च पापघर्षनं, सर्व एते पापहेतव इति पापवर्दनस्यपदेशः, यतश्चेदमतो यमेवतुरो दोषान् एतानेव क्रोषादीन्
 हितमिच्छन्नात्मनः, एतदमने हि सर्वमग्न्यदिति ॥ ३७१ ॥ अथमने स्थिर लोके एवापायमाह-कोहसि, क्रोषः-प्रीति
 प्रणाशयति, क्रोषान्धवचनतस्तदुच्छेददर्शनात्, मानो-विनयनाशनः, अवलेपेन पूर्ववत् तदकरणोपलब्धेः, माया-
 मित्राणि नाशयति, कौटिल्यवर्त्तिनस्त्यागदर्शनात्, लोभाः-सर्वविनाशनः, स्वतन्त्रप्राप्त्यामपि तद्भावमावित्वादिति
 ॥ ३७२ ॥ यत एवमतः-उयसमेणंति, उपशमेन-धान्तिरूपेण हन्यात्क्रोधं, उदयनिरोधोदयप्राप्ताफलीकरणेन, एवं
 मानं मार्धवेन-अनुत्सु(च्छि)ततया जयेत्, उदयनिरोधादिनैव, मायां चाश्रयभावेनाश्रुतया जयेदुदयनिरोधादिनैव,
 एवं लोभं सन्तोषतः निःस्पृहत्वेन जयेत्तदुदयनिरोधोदयप्राप्ताफलीकस्मेनेति ॥ ३७३ ॥ क्रोषादीनामेव परलोकाया-

माह-कोहत्ति, क्रोधश्च मानश्चानिगृहीतौ-उच्छृङ्खलौ, माया च लोभश्च विवर्धमानौ-वृद्धिं गच्छन्तौ, चत्वार एते क्रोधादयः कृत्स्नाः-सम्पूर्णाः, कृष्णा वा-क्लिष्टाः कषायाः सिञ्चन्त्यशुभभावजलेन मूलानि तथाविषकर्म-रूपाणि पुनर्भवस्य-पुनर्जन्मतरोरिति ॥ ३७४ ॥

रायणिएसु विणयं पउंजे, धुवसीलयं समयं न हावइज्जा ।

कुम्मुव अह्णीणपलीणगुत्तो, परक्कमिज्जा तवसंजममि ॥ ३७५ ॥

निदं च न बहु मन्निज्जा, सप्पहासं विवज्जाए । मिहो कहाहिं न रमे, सज्झायमि रओ सया ॥ ३७६ ॥
जोगं च समणधम्ममि, जुंजे अणलसो धुवं । जुत्तो य समणधम्ममि, अटुं लहइ अणुत्तरं ॥ ३७७ ॥
इहलोगपारत्ताहिअं, जेणं गच्छइ सुगइ । बहुस्सुयं पज्जुवासिज्जा, पुच्छिज्जत्थाविणिच्छयं ॥ ३७८ ॥
हत्थं पायं च कायं च, पणिहाय जिइदिए । अह्णीणगुत्तो निसिए, सगासे गुरुणो सुणी ॥ ३७९ ॥
न पक्खओ न पुरओ, नेव किच्चाण पिट्ठओ । न य उरुं समासिज्जा, चिट्ठिज्जा गुरुणंतिए ॥ ३८० ॥
अपुच्छिओ न भासिज्जा, भासमाणस्स अंतरा । पिट्ठिमंसं न खाइज्जा, मायामोसं विवज्जाए ॥ ३८१ ॥
अप्पत्तियं जेण सिया, आसु कुप्पिज्जा परो । सबसो तं न भासिज्जा, भासं अहियगामिणिं ॥ ३८२ ॥

दिट्टं मिअं असंदिद्धं, पडिपुन्नं विअं जिअं । अयंपिरमणुविमं, भासं निसिर अत्तवं ॥ ३८३ ॥
 आयापन्नत्तिथरं, दिट्ठिवायमदिज्जगं । वायविवस्खलिअं नच्चा, न तं उवहसे मुणी ॥ ३८४ ॥

यत एवमतः कषायनिग्रहार्थमिदं कुर्यादित्याह-रायणिएचि, रत्ताधिकेपु-चिरदीक्षितादिपु चिनयं-अभ्युत्थानादिरूपं
 प्रमुञ्जीत, तथा ध्रुवक्षीलतां-अष्टादशमीलाद्वयदसपालनरूपां, सततं-अनन्तरं यथाशक्त्या न ह्यापयेत्, तथा
 कृष्णमे इव-कच्छप इव आलीनमलीनयुग्मः अक्षोपाङ्गानि मय्यक्संयमेत्यर्थः, पराक्रमेत-प्रवर्त्तत तपःसंयमे-तपः-
 प्रधाने संयमे इति ॥ ३७५ ॥ किं च-निर्दिष्टं चेति, निद्रां च न बहु मन्येत न प्रकामशायी स्यात्, सप्रहासं च-अतीव-
 प्रहासरूपं विषर्जयेत्, मिथःकथासु-रादस्त्रिकीपु न रमेत, स्वादयाये-गायनादौ रतः सदा, एवंभूतो भवेदिति ॥ ३७६ ॥
 तथा-ओगं चेति, योगं ॥ त्रिविधं-मनोवाक्कायध्यापार अमणधर्मे-ज्ञान्यादिलक्षणे युञ्जीत अनलसः-उत्साहवान्,
 धुवं-कालाघौघित्येन नित्यं सम्पूर्णं सर्वत्र प्रधानोपमर्जनभावेन वा, अनुप्रेक्षाकाले मनोयोगं, अक्षयनकाले वाग्योगं
 प्रत्युपेक्षणाकाले काययोगमिति, फलमाह-युक्त एवं व्यापृतः असमणधर्मे दशविधे अर्थे स मते-प्राप्नोत्यनुत्तरं भावार्थं
 ज्ञानादिरूपमिति ॥ ३७७ ॥ एतदेवाह-इहलोएत्ति, इहलोकपरमार्थहितमिहाकृत्तलप्रवृत्तिदुःखनिरोधेन परमं कुशलानु-
 पन्धतः, उमयलोकहितमित्यर्थः, येनार्थेन ज्ञानादिना कर्णभूतेन गच्छति सुगतिं, पारम्यर्थेण सिद्धिमित्यर्थः, उपदेक्षा-
 धिकारे उक्तव्यविकारसाधनोपायमाह-पहुंथुतं-आगमवृद्धं पर्युपासीत-सेवेत, सेवमानश्च पृच्छेदर्थं विनिश्चयमपाय-
 रक्षकं कल्याणावहं वाड्यार्थवित्तवभावमिति ॥ ३७८ ॥ पर्युपासीतश्च-इत्थंति, हस्तं पादं च कायं च प्रणिधायेति

संयम्य जितेन्द्रियो निमृतो भूत्वा आलीनगुप्तो निषीदेत्, इषल्लीन उपयुक्त इत्यर्थः, सकाशे गुरोर्मुनिरिति ॥३७९॥
किं च-न पक्खउत्ति, न पक्षतः-पार्श्वतः, न पुरतो-अगतो नैव कृत्यानामाचार्याणां पृष्ठतो मार्गतो निषीदेदिति
वर्तते, यथासंख्यमविनयवन्दमानान्तरायादर्शनादिदोषप्रसङ्गात्, न चोरं समाश्रित्योरोरुपर्यूरं कृत्वा तिष्ठेदुर्वन्तिके,
अविनयादिदोषप्रसङ्गादिति ॥ ३८० ॥ उक्तः कायग्रणिघिर्वाक्प्रणिधिमाह-अपुच्छिउत्ति, अपृष्टो निष्कारणं न भाषेत,
भाषमाणस्य चान्तरेण न भाषेत, नेदमित्थं किं तर्हेवमिति, तथा पृष्ठिमांसं परोक्षदोषकीर्तनरूपं न स्वादेत् न भाषेत,
मायामृषां-मायाप्रधानां मृषावाचं विवर्जयेदिति ॥ ३८१ ॥ किंच-अपत्तियन्ति, अप्रीतिर्न स्यादिति प्राकृतशैल्या
भेनेति-यया भाषया भाषितया अप्रीतिमात्रं भवेत्, तथा आशु-शीघ्रं, कुप्येद्वा परो रोषकार्यं दर्शयेत्, सर्वशः-सर्वावस्थामु
तामित्थंभूतां न भाषेत भाषां, अहितगाभिनीमुभयलोकविरुद्धामिति ॥ ३८२ ॥ भाषणोपायमाह-दिट्ठति, दृष्टां-दृष्टार्थ-
विषयां मित्तां-स्वरूपप्रयोजनाभ्यामसंदिग्धां-निःशङ्कितां प्रतिपूर्णां स्वरादिभिर्न्यक्तां-अलक्षां जितां परिजि(चि)ता-
मजल्पनशीलां नोच्चैर्लग्नविलग्नमनुद्विग्नां-नोद्वेगकारिणीमेवंभूतां भाषां निस्तुजेत् श्रूयादात्मवान् सचेतन इति
॥ ३८३ ॥ प्रस्तुतोपदेशाधिकार एवेदमाह-आयारेति, आचारप्रज्ञप्तिधरमिति आचारवरः स्त्रीलिङ्गादीनि जानाति प्रज्ञप्ति-
धरस्तान्येव सविशेषाणीत्येवंभूतं, तथा दृष्टिवादमधीयानं प्रकृतिप्रत्ययलोपागमवर्णविकारादिवेदिनं वाग्विस्खलितं ज्ञात्वा
विविधमनेकैः प्रकारैः लिंगमेदादिभिः स्खलितं विज्ञाय न तमाचारादिधरमुपहसेन्मुनिः, अहो नु खलवाचारादि-
धरस्य वाचि कौशलमित्येवं, इह च दृष्टिवादमधीयानमित्युक्तमत इदं गम्यते नाधीतदृष्टिवादं, तस्य ज्ञानाप्रमादातिशयतः

स्वलनाऽऽम्भवात्, यद्येवंधृतस्यापि स्वलितं गम्भवति न चैनमित्युपहसेदित्युपदेशस्ततोऽन्यस्य सुतरां सम्भवति, नामौ
हसितव्य इति ॥ ३८४ ॥

नवखत्तं सुमिणं जोगं, निमित्तं मंतमेसजं । गिहिणो तं न आइक्खे, भूयाहिगरणं पयं ॥ ३८५ ॥
अन्नट्ठं पगडं लयणं, भइज्ज सयणासणं । उच्चारभूमिसंपन्नं, इरथीपसुविवज्जियं ॥ ३८६ ॥
विवित्ता य भवे सिज्जा, नारीणं न लवे कहं । गिहिसंयवं न कुज्जा, कुज्जा साहूहिं संधवं ॥ ३८७ ॥
जहा कुक्कुडपोअस्त, निच्चं कुललओ भयं । एवं खु वंभयारिस्त, इरथीविग्गहओ भयं ॥ ३८८ ॥
चित्तभित्तिं न निज्झाप, नारिं वा सुअलंकिअं । मक्खरंपेव दट्ठणं, दिट्ठिं पडिसमाहरे ॥ ३८९ ॥
हत्थपायपडिच्छिन्नं, कण्णनासविगप्पिअं । अवि वाससयं नारिं, वंभचारी विवज्जए ॥ ३९० ॥
विभूसा इस्थिसंसग्गो, पणीअं रसभोअणं । नरस्तऽत्तगवेसिस्त, विसं तालउडं जहा ॥ ३९१ ॥
अंगपच्चंगसंठाणं, चारुल्लविअपेहिअं । इरथीणं तं न निज्झाप, कामरागविवट्ठणं ॥ ३९२ ॥
विसपएसु मणुत्तेसु, पेमं नाभिनिवेसए । अणिच्चं तेसिं विज्जाय, परिणामं पुग्गलाण उ ॥ ३९३ ॥
पोगगलाणं परिणामं, तेसिं नच्चा जहा तहा । विणीअतण्हो विहरे, सीईभूएण अप्पणा ॥ ३९४ ॥

किंच-नवत्वत्तंति, गृहिणा पृष्टः सन् नक्षत्रं-अश्विन्यादि, स्वप्नं-शुभाशुभफलमनुभूतादि योगं-वशीकरणादि
 निमित्तमतीतादि मन्त्रं-बुधिकमन्त्रादि भेषजं-अतीसाराधौषधं, गृहिणां-असंयतानां तदेतन्नाचक्षीत, किंविशिष्ट-
 मित्याह-भूताधिकरणं पदमिति भूतानि-एकेन्द्रियादीनि संघट्टनादिनाऽधिक्रियन्तेऽस्मिन्निति, ततश्च तदप्रीतिपरिहारार्थ-
 मित्येवं द्रूयात्-अनधिकारोऽत्र तपस्विनामिति ॥ ३८५ ॥ किंच अन्नहंति, अन्यार्थं प्रकृतं न साधुनिमित्तमेव निवर्तितं,
 लयनं-स्थानं वसतिरूपं भजेत्-सेवेत, शयनासनमित्यन्यार्थं प्रकृतं संस्तारकपीठकादि सेवेतेत्यर्थः, एतदेव विशेष्यते-
 उच्चारभूमिसम्पन्नं-उच्चारप्रश्रवणादिभूमियुक्तं, तद्रहिते असकृत्तदर्थं निर्गमनादिदोषात्तथा स्त्रीपशुविवर्जितमिति,
 एकग्रहणे तज्जातीयग्रहणात् स्त्रीपशुपण्डकविवर्जितं रूपा(रूपा)द्यालोकनादिरहितमिति ॥ ३८६ ॥ तदित्थंभूतं लयनं सेव-
 मानस्य धर्मकथाविधिमाह-विवित्ता यत्ति, विविक्ता च तदन्यसाधुभिर्विवर्जिता, चशब्दात्तथाविधिशुजङ्गप्रायैकपुरुष-
 संयुक्ता भवेच्छय्या-वसत्यादि ततो नारीणां-स्त्रीणां न कथयेत्कथां, शङ्कादिदोषप्रसङ्गादौचित्यं विज्ञाय पुरुषाणां तु
 कथयेत्, अविविक्तायां नारीणामपीति, तथा गृहिसंस्तवं-गृहिपरिचयं न कुर्यात्तत्स्नेहादिदोषसम्भवात्, कुर्यात्सा-
 धुभिः सह संस्तवं-परिचयं, कल्याणमित्रयोगेन कुशलपक्षवृद्धिभावत इति ॥ ३८७ ॥ कथंचिद्गृहिसंस्तवभावेऽपि स्त्री-
 संस्तवो न कर्त्तव्य एवेत्यत्र कारणमाह-जहत्ति, यथा कुर्कुटपोतस्य-कुर्कुटशिशोर्नित्यं-सर्वकालं कुललतो मार्जारान्द्रव्यं
 एवं ब्रह्मचारिणः साधोः स्त्रीविग्रहात्-स्त्रीशरीराद् भयं, विग्रहग्रहणं मृतविग्रहादपि भयख्यापनार्थमिति ॥ ३८८ ॥ यत-
 शैवमतः-चित्तभित्ति, चित्रभित्ति-चित्रगतां स्त्रियं न निरीक्षेत-न पश्येत्, नारीं वा सचेतनामेव स्वलङ्घकृतां,

उपलक्षणमेतदनलघुकृतां च न निरीक्षेत, कथंचिदर्थनयोगेऽपि भास्करमियादित्यमिव दृष्ट्वा प्रतिममाहरेत्-
द्रागेव निवर्त्तयेदिति ॥ ३८९ ॥ किं बहूना ! इत्थञ्चि, हस्तपादप्रतिच्छिन्ना-प्रतिच्छिन्नहस्तपादां कर्णनासाचिकृत्ता-
मिति-त्रिष्ठवकर्णनासामपि दर्पशतिकां नारीं, एवं वृद्धाभपि क्रिमहं पुनस्तृष्णी !, तां तु गुतरामेव, ब्रह्मचारी-चारि-
श्रमनो महाधन इव तरकरान्विवर्जयेदिति ॥ ३९० ॥ अपिच-विभूमेति, विभूषा-रघादिराशा, स्त्रीसंसर्गः-येन
केनचित्प्रकारेण स्त्रीसम्बन्धः, प्रणीतरसमयोजनं-गलत्स्नेहरमाम्यवहारः, एतस्मर्त्तमेव विभूषादि नरस्यात्मगवेष्टिणा-
आरमहितान्वेषणपरस्य यिषं तालपुटं यथा-तालमाप्रव्यापत्तिकरपिक्त्वमहितमिति ॥ ३९१ ॥ किञ्च-अंगपर्यगेति,
अङ्गमत्यद्गसंस्थानमिति, अङ्गानि-शिरःप्रभृतीनि प्रत्यङ्गानि-नयनार्दानि एतेषां संस्थानं-विन्यासमिच्छेत्, तथा शक-
शोभनं लपितमेक्षितं-लपितं-जदितं प्रेक्षितं-निरीक्षितं स्त्रीणां सम्बन्धि, तदङ्गप्रत्यङ्गसंस्थानादि न निरीक्षेत-न
परदेत्, कुत इत्याह-कामरगवियर्द्धनमिति, एतद्दि निरीक्ष्यमाणं मोहदोषान्मैथुनाभिलाषं वर्द्धयति, अत एवास्य प्राक्
स्त्रीणां निरीक्षणप्रतिषेधात् मतार्थतायामपि प्राधान्यरूपापनार्थो मेन्दोषन्यास इति ॥ ३९२ ॥ किञ्च-विमपरस्तुत्ति, विपयेषु-
सुन्दरादिषु, मनोज्ञेषु-इन्द्रियानुह्वलेषु, प्रेम-एवं नाभिनिवेशयेत्-न कुर्यात्, एवममनोज्ञेषु द्वेषं, आह-उक्तमेवेदं
प्राक् “कद्रमोऽस्त्रेहीत्यादौ” (भा. ३६०) क्रिमर्षं पुनरुपन्यास इति !, उच्यते-कारणविज्ञेयपिधानेन विज्ञेयोपलम्भमार्थमिति,
आह च-अनित्यमेव-परिणामानित्यतया तेषां-पुद्गलानां, तुल्यत्वात् सुन्दरादिप्रियमम्बन्धिनामितियोगः, विज्ञाय-अवेत्य
जिनवचनानुसारेण, किमित्याह-परिणामं-पर्यायान्तरापरिच्छेपणं, ते हि मनोघा अपि धयादमनोघतया पश्चिममन्ति,

उत्तमं-प्रधानं प्राप्त इत्यर्थः, तामेव अद्यावदतिष्ठति यथा प्रवर्धमानामनुपालयेद्यन्नन, यदेत्याह-गुणेण-मूलगुणालिख्येण
आचार्यसंस्मृतेषु-तीर्थकरादिपट्टमतेषु, अन्ये तु यथाविशेषणमित्येतद्वचनम्, तायेव अद्यावदनुगच्छेद्गुणं, किंभूता-
आचार्यममतां, न तु स्वाग्रदकलङ्घितामिति ॥ ३९५ ॥ आचार्यणिषिक्लमाह-नयं चिन्तयति, सपक्षेदमनननादिरूपं साधु
लोचयतीतं संप्रमयोगं च-वृथिव्यादिविषयं संप्रमरणापरं च स्वाध्यायादियोगं च-याचनादिदयागारं सदा-मर्ग-
शालमधिष्ठाता-तपःप्रभृतीनां कर्त्तव्यः, एव तपोऽभिधानात्प्रब्रजेऽपि स्वाध्याययोगस्य प्राधान्यत्वात्प्राप्तये मेदेना
भिधानमिति । त एवभूतः कूर इव-यिक्मान्तमट इव सेवया-चतुरङ्गरूपा इन्द्रियकृपायादितेनया निरुद्धः मनु-
समाप्तायुषः-संपूर्णतपःप्रभृतिखट्वाद्यायुषः, अलं-अत्यर्थमात्मनो भवति, संन्याये अलं च परेषां निवा(राक)रणायेति
॥ ३९६ ॥ एतदेव स्पष्टयमाह-सज्ज्वायति, स्वाध्याय एव मनुष्यान् स्वाध्यायसद्व्यपानं तत्र रतस्य-आमक्तस्य
प्राप्तुः-स्वपरोमयव्याणशीलस्य अपापभावस्य-लज्ज्यापेक्षारहिततया शुद्धचित्तस्य तपसि-अनननादौ यथाग्रसया,
रतस्य विद्युद्भूते अपैति, यदस्य माघोर्मलं-कर्मफलं पुराकृतं-अन्मान्वरोपासं, एतान्मार्-समीरितं-प्रेरितं, रूप-
मलमिव ज्योतिषा-अग्निनेति ॥ ३९७ ॥ ततश्च-से तारिसेषि, स तारका अन्तरोदितगुणयुक्तः गार्पुर्गुणसह-
परीषद्भेदा, जितेन्द्रियः-परावृत्तश्रोत्रेन्द्रियादि, श्रुतेन युक्तो-शिवानित्यर्थः, अममा-मर्षय ममत्वरहितः,
अकिञ्चनो-द्रव्यमावकिञ्चनरहितः, विराजते-शोभते, फल्गुर्धर्मघने-दानावरणीयादिकर्मयोगे अपगते मति, निर्धनमाह-
कृत्स्नाग्रपुटापगमे इव चन्द्रमा इति यथा कृत्स्ने अग्रपुटे कृष्णे ॥ अपगते सति चन्द्रमा विराजते इति, सद्रूपमावपग-

तकर्मधनः समासादितकेवलालोको विराजते ॥ ३९८ ॥ ब्रवीमीति पूर्ववत् ॥
इत्याचारप्रणिध्याख्यमष्टममध्ययनं समाप्तम् ॥

न्याख्यातमाचारप्रणिध्यध्ययनम् । अधुना विनयसमाध्याख्यमारभ्यते-अस्य त्वायमभिसम्बन्धः-इहानन्तरा-
ध्ययने निरवधं वच आचारे, प्रणिहितस्य भवतीति, तत्र यत्नवता भवितव्यमित्येतदुक्तं, इह त्वाचारप्रणिहितो यथोचित-
विनयसंपन्न एव भवतीत्येतदुच्यते । उक्तं च-“ आचारपणिहाणंमि, से सम्मं वड्डुं बुहे । णाणार्इणं विणीए जे, मुखवड्डा
निविगिन्छए ॥ १ ॥ ” इत्यनेन सम्बन्धेनायातमिदमध्ययनमिति—

‘थंभा व कोहा व मयप्पमाया, गुरुस्सगांसे विणयं न सिक्खे (तिठ्ठइ) ।

‘सो चेव उ तस्स अभूइभावो, फलं व कीअस्स वहाय होइ ॥’ ३९९ ॥

थंभा वेत्यादि, स्तम्भाद्वा भानाद्वा जात्यादिनिमित्तात् क्रोधाद्वा-अक्षान्तिलक्षणात्, मायाप्रमादादिति,
मायातो-निकृतिरूपायाः प्रमादाद्-निद्रादेः सकाशात्, किमित्याह-गुरोः सकाशे-आचार्यादेः समीपे विनयमासेवना-
शिक्षादिभेदभिन्नं न शिक्षते-नोपादत्ते, तत्र स्तम्भात् कथमहं जात्यादिमान् जात्यादिहीनसकाशे शिक्षामीति, एवं क्रोधात्क-
चिद्वित्तयकरणचोदितो रोषाद्वेति, मायातः ‘शूलं मे बाधत’ इत्यादिव्याजेन, प्रमादात् प्रक्रान्तोचितमनवबुद्ध्यमानो निद्रादि-
न्यासत्तेन, स्तम्भादिक्रमोपन्यासश्चेत्यसेवामीपां विनयविमिहेतुतामाश्रित्य प्राधान्यख्यापनार्थः, तदेवं स्तम्भादिभ्यो गुरोः सकाशे

उत्सर्ग-प्रधानं ॥॥ इत्यर्थः, तामेव श्रद्धामप्रतिपत्तिर्या प्रवर्धमानामनुपालयेद्यत्नः, कवेत्याह-गुणेषु-मूलगुणान्दिलख्येषु
आचार्यसंमतेषु-तीर्थकरादिवद्भूतेषु, अन्ये तु श्रद्धाविशेषणमित्येतद्व्याचक्षते. तानेव श्रद्धामनुपाकरोद्गुणेषु, किंभूता-
आचार्यगम्भता, न तु स्वाग्रहकलङ्कितामिति ॥ ३९५ ॥ आचारप्रणिधिफलमाह-नरं चिन्तति, तपश्चेदगमनशून्यादिरूपं साधु
लोकाप्रतीतं संगमयोगं च-वृद्धिख्यादिविषयं संगमव्यापारं च स्वाध्यायारियोगं च-याचनादिध्यागारं सदा-मर्क-
कालमधिष्ठाता-तपःप्रभृतीनां कर्षेत्यर्थः, इह च तपोऽभिषानाचमप्रहणेऽपि द्वाध्याययोगस्य प्राधान्यरूपापनार्थं मेदेना
भिधानमिति । स एवंभूतः पूर्ण इव-विक्रान्तमट इव सेनया-चतुरङ्गरूपा इन्द्रियरूपायारिसेनया निरुद्धः मनु-
समाप्तायुधः-संपूर्णतपःप्रभृतिखन्नायायुधः, अलं-अत्यर्थमात्मनो भवति, संरक्षणाये अलं च परेषां निगा(राक)रणायेति
॥ ३९६ ॥ एतदेव स्पष्टयन्नाह-सकृन्नायति, स्वाध्याय एव सकृत्स्नानं स्वाध्यायसद्व्यापनं तत्र रतस्य-आमक्तस्य
व्यातुः-स्वपरोमयश्राणशीलस्य अपापमायस्य-लब्ध्यालपेक्षारहिततया दृढचित्तस्य तपसि-अनशून्यादौ यथाशक्त्या,
रतस्य विद्युज्यते अपेति, यदस्य साधोर्मलं-कर्ममलं पुराकृतं-अन्मान्तोपाचं, यथान्यमाह-समीरितं-प्रेरितं, रूप्य-
मालमिव ज्योतिषा-अग्निनेति ॥ ३९७ ॥ ततश्च-से तारिसेषि, स तादृश अनन्तरोदिवगुणयुक्तः साधुर्दुःखसहः-
परीपहजेता, जिनेन्द्रियः-पराजितश्रोत्रेन्द्रियादिः, श्रुतेन युक्तो-विद्यारानित्यर्थः, अममः-मर्षप्र ममत्वरहितः,
अकिञ्चनो-द्रव्यमावकिञ्चनरहितः, विराजते-शोभते, कर्ममयने-द्वानाधरणीयादिकर्मयेषे अपगते सति, निर्वर्जनमाह-
कृत्स्नाप्रपुष्टापगमे इव चन्द्रमा इति यथा कृत्स्ने अप्रपुटे कृष्णे वा अपगते सति चन्द्रमा विराजते शरदि, तद्वदसावपग-

तकर्ममघनः समासादितकेवललोको विराजते ॥ ३९८ ॥ ब्रवीमीति पूर्ववत् ॥

इत्याचारप्रणिध्याख्यमष्टममध्ययनं समाप्तम् ॥

व्याख्यातमाचारप्रणिध्याख्यनम् ॥ अधुना विनयसमाध्याख्यमारभ्यते-अस्य, चायमभिसम्बन्धः-इहानन्तरा-
ध्ययने निरवधं वच आचारे प्रणिहितस्य भवतीति, तत्र यत्नवता भवितव्यमित्येतदुक्तं, इह त्वाचारप्रणिहितो यथोचित-
विनयसंपन्न एव भवतीत्येतदुच्यते । उक्तं च-“आयारपणिहाणंमि, से सम्मं वट्टई बुहे । णाणाईणं विणीए जे, मुखखट्ठा
निविगिच्छए ॥ १ ॥” इत्यनेन सम्बन्धेनायातमिदमध्ययनमिति—

‘थंभा वं कोहा व मयप्पमाया, गुरुस्सगांसे विणयं नं सिकूखे (तिट्ठइ) ।

‘सोःचेव उ तस्स अभूइभावो, फलं व कीअस्स वहाय होइ ॥ ३९९ ॥

थंभा वेत्यादि, स्तम्भाद्वा ज्ञात्यादिनिमित्तात् क्रोधाद्वा-अक्षान्तिलक्षणात्, मायाप्रमादादिति,
मायातो-निकृतिरूपायाः प्रमादात्-निद्रादेः सकाशात्, किमित्याह-गुरोः सकाशे-आचार्यादेः समीपे विनयमासेवना-
शिक्षादिभेदभिन्नं न शिक्षते-नोपादत्ते, तत्र स्तम्भात् कथमहं ज्ञात्यादिमान् ज्ञात्यादिहीनसकाशे शिक्षामीति, एवं क्रोधात्क्र-
चिद्वितथकरणचोदितो रोषाद्वेति, मायातः शूलं मे बाधत इत्यादिव्याजेन, प्रमादात् प्रक्रान्तोचितमनवबुद्धमानो निद्रादि-
व्यासनेन, स्तम्भादिक्रमोपन्यासश्चेत्यमेवामीषां विनयविघ्नहेतुतामाश्रित्य प्राधान्यख्यापनार्थः, तदेवं स्वस्वमादिभ्यो गुरोः सकाशे

उत्सर्गं-प्रधानं ब्रह्म इत्यर्थः, तामेव अदामप्रतिपत्तिवया प्रवर्धमानामनुपालयेद्यत्नन, वनेत्याह-सुणोपु-मूलगुणादिलक्षणेपु
आचार्यसंमतेपु-तीर्थकरादिबहुमतेषु, अन्ये तु धर्माविशेषणमित्येतद्व्याचख्ये. तावैर अद्रामनुगच्छेदुलेषु, किंभूता-
आचार्यमम्भता, न तु स्वाग्रहकलङ्कितमिति ॥ ३९५ ॥ आचारप्रणिधिः कलमाह-नरं चिंमंति, तपश्चेदमनश्चनादिरूपं साधु
लोकप्रतीतं संप्रमयोगं च-पृथिव्यादिविषयं संयमवधारं च स्वाध्यायादियोगं च-गचनादिध्यायारं सदा-मर्च-
कालमधिष्ठाता-तपःप्रभृतीनां कर्त्तव्यार्थः, एव च तपोऽयिमानात्तद्वर्णनेऽपि स्वाध्याययोगस्य प्राधान्यरूपापनार्थे मेदेना
मिधानमिति । स एवंभूतः पुर इव-विप्रान्तमट इव सेनया-चतुरङ्गलगा इन्द्रियरूपापादिसेनया निरुद्धः मन्
समाप्तायुचः-संपूर्णतपःप्रभृतिखल्लाघायुचः, अलं-अत्यर्थमात्मनो भवति, संरक्षणायै अलं च परेषां निवा(१।६)रणायेति
॥ ३९६ ॥ एतदेव स्पष्टयन्नाह-सज्जसायति, स्वाध्याय एव मद्गुणानं स्वाध्यायसद्वधानं तत्र रतस्य-आमक्तस्य
प्रातुः-स्वपरोमयव्राणशीलस्य अपापमावस्य-लभ्याद्यपेक्षारहिततया शुद्धचित्तस्य तपसि-अनश्चनादौ यथावृक्षपा,
रतस्य विद्युद्वसते अवैति, यदस्य साधोर्मलं-कर्मफलं पुराकृतं-अन्मान्तरोपात्तं, एतन्तमाह-समीरितं-प्रेरितं, रूप्य-
मलमिदं ज्योतिषा-अग्निनेति ॥ ३९७ ॥ तत्र-से तारिसेति, स तादृश यन्ननरोदितगुणयुक्तः माधुर्युः। त्वसहः-
परीपहजेता, जितेन्द्रियः-पराजितश्रोत्रेन्द्रियादि, श्रुतेन युक्तो-विद्यावानित्यर्थः, अमर्षः-मर्षश्च मयत्वरहितः,
अकिञ्चनो-द्रव्यमावकिञ्चनरहितः, विराजते-द्योमते, कर्ममर्धने-ज्ञानावरणीयादिरूपमेवे अपगते मति, निदर्शनमाह-
कृत्स्नाग्रपुटापगमे इव चन्द्रमा इति यथा कृत्स्ने ब्रह्मण्डे कृष्णे वा अपगते सति चन्द्रमा विराजते इति, तददस्तावपग-

तकर्मघनः समासादितकेवलालोको विराजते ॥ ३९८ ॥ ब्रवीमीति पूर्ववत् ॥

इत्याचारप्रणिध्याख्यमष्टममध्ययनं समाप्तम् ॥

व्याख्यातमाचारप्रणिध्यध्ययनम् ॥ अधुना विनयसमाध्याख्यमारभ्यते-अस्य त्वायमभिसम्बन्धः-इहानन्तरा-
ध्ययने निरवधं वच आचारे । प्रणिहितस्य भवतीति, तत्र यत्नवता भवितव्यमित्येतदुक्तं, इह त्वाचारप्रणिहितो यथोचित-
विनयसंपन्न एव भवतीत्येतदुच्यते । उक्तं च-“आयारपणिहाणंमि, से सम्मं वड्डई बुहे । णाणार्इणं विणीए जे, मुखखडा
निविगिच्छए ॥ १ ॥” इत्यनेन सम्बन्धेनायातमिदमध्ययनमिति—

‘अंभा व कोहा व मयप्पमाया, गुरुस्सगांसे विणयं न सिक्खे (तिट्ठइ) ।

‘सो चेव उ तस्स अभूभावो, फलं व कीअस्स वहाय होइ ॥ ३९९ ॥

अंभा वेत्यादि, स्तम्भाद्वा ज्ञात्यादिनिमित्तात् क्रोधाद्वा-अक्षान्तिलक्षणात्, मायाप्रमादादिति,
मायातो-निष्ठतिरूपायाः प्रमादात्-निद्रादेः सकाशात्, किमित्याह-गुरोः सकाशे-आचार्यदिः समीपे विनयमासेवना-
शिक्षादिभेदभिन्नं न शिक्षते-नोपादत्ते, तत्र स्तम्भात् कथमहं ज्ञात्यादिमान् ज्ञात्यादिहीनसकाशे शिक्षामीति, एवं क्रोधात्क-
न्निद्वितथकरणचोदितो रोषाद्वेति, मायातः शूलं मे बाधत इत्यादिव्याजेन, प्रमादात् प्रक्रान्तोचितमनवबुद्धमानो निद्रादि-
व्यासेनेन, स्तम्भादिक्रमोपन्यासश्चेत्यमेवामीषां विनयविघ्नहेतुतामाश्रित्य प्राधान्यख्यापनार्थः, तदेवं स्तम्भादिभ्यो गुरोः सकाशे

विनय न शिष्यते, अन्धे तु पठन्ति-गुरो सकाशे विनये न तिष्ठति-विनये न वर्त्तते, विनय नासेवत इत्यर्थः । इह च स एव तु स्वभादिर्विनयशिक्षाविमोहेतुस्तस्य ब्रह्ममोहः, अभूतिभाव इति-अभूतेर्भावोऽभूतिभावः, असपद्भाव इत्यर्थः, किमित्याह-यथाय भवति-गुणलक्षणमात्रग्राणविनाशाय भवति, दधान्तमाह-फलमिव कीचकस्य-कीचको-वशास्तस्य यथा कृत्त वधाय भवति, सति तस्मिस्तस्य विनाशोचददिति ॥ ३९९ ॥

जे आवि मदित्ति गुरु विइत्ता, उदरे इमे अप्पसुअत्ति नच्चा ।
 हीलत्ति मिच्छं पडिवज्जमाणा, करत्ति आसायण ते गुरुण ॥ ४०० ॥
 पर्यईइ मदावि हवति परे, उदरावि अ जे सुअबुद्धोववेआ ।
 आयरमतो गुणसुट्ठिअप्पा, जे हीलिआ सिहिरिव भास कुब्जा ॥ ४०१ ॥
 जे आवि नाग उदरति नच्चा, आसायण से अहिआय होइ ।
 एवायरिअवि हु हीलयतो, निअच्छई जाइपह खु मंदो ॥ ४०२ ॥
 आसीवित्तो वावि पर सुरुद्धो, किं जीवनासाउ पर नु कुब्जा ? ।
 आयरिअपाया पुण अप्पसन्ना, अवोहिआसायण नत्तिय मुक्खो ॥ ४०३ ॥

जो पावंगं जलिअमवक्कमिज्जा, आसीविसं वावि हु कोवइज्जा ।
 जो वा विसं खायइ जीविअट्ठी, एसोवमाऽऽसायणया गुरुणं ॥ ४०४ ॥
 सिया हु से पावय नो डहिज्जा, आसीविसो वा कुविओ न भक्खे ।
 सिया विसं हालहलं न मारे, न यावि मुक्खो गुरुहीलणाए ॥ ४०५ ॥
 जो पव्वयं सिरसा भेत्तुमिच्छे, सुत्तं व सिंहं पडिबोहइज्जा ।
 जो वा दए सत्तिअगे पहारं, एसोवमाऽऽसायणया गुरुणं ॥ ४०६ ॥
 सिया हु सीसेण गिरिं पि भिंदे, सिया हु सीहो कुविओ न भक्खे ।
 सिया न भिंदेज्ज व सत्तिअगं, न यावि मुक्खो गुरुहीलणाए ॥ ४०७ ॥
 आयरियपाया पुण अप्पसन्ना, अबोहिआसायण नत्थि मुक्खो ।
 तम्हा अणाबाहसुहाभिकंखी, गुरुप्पसायाभिमुहो रमिज्जा ॥ ४०८ ॥

किंच—जे यावित्ति, ये चापि केचन द्रव्यसाधवोज्जम्भीराः, किमित्याह—मन्द इति गुरुं विदित्वा—क्षयोपशम-

वैचित्र्यात्- तन्प्रयुक्तपालोचनाऽमर्मयः मत्प्रकाशिकल इति-स्वमाचार्यं ज्ञात्वा । तथा कारणान्तरस्थापितमप्राप्तधर्ममं-बृह
 रोऽयं-अप्राप्ततयाः स्वयं, तत्रा अल्पयुत इत्यनयोतागम इति-विज्ञाय, मिमित्वाह-हीलगन्ति-सुयथा अस्यया वा
 स्विमयन्ति, घृयया अतिप्रसूः त्वं-वयोष्टदो चदुष्टत इति, अद्ययया तु मन्दप्रज्ञस्त्वमित्याद्यभिदधति, मिध्यात्वं प्रति-
 पद्यमाना इति-गुरुर्न-हीलनीय इति तत्त्वमन्ययाऽवगच्छन्तः कुर्वन्त्याशातनां-लघुतापादनरूपां ते-द्रव्यसाधवः
 गुरुणां-आचार्योणां, तत्स्थापनाया अपरुमानेन, एकगुर्वाशातनार्यो-मर्षेणमाशातनेति यदुवचनं, अद्यया कुर्वन्त्याशातनां
 सरमग्यदर्शनादिमावापशामरूपां-ते गुरुणां-सम्पन्निवर्ती, तन्निमित्तत्वादिति । ॥ ४०० ॥ , अतो न कार्या हीलनेत्याह-
 पगर्हणं स्ति, प्रकृत्या-स्रमावेन कर्मवैचित्र्यात् मन्दया अपि-सद्गुदिरहिता अपि-भवन्त्येके-केचन वयोष्टदा अपि, तया
 बहुरा अपि च-अपरिणता अपि च यस्या अन्ये अमन्दा भवन्तीति वाक्यशेषः, किंविशिष्टा इत्याह-ये श्रुतबुद्धयुप-
 येतास्त्वदा तत्प्रज्ञावन्तः, श्रुतेन पुदिमायेन वा-भाविनी इतिमाथित्य-अत्यश्रुता इति; सर्वथा आधारवन्तः-ज्ञानाया-
 चारममन्विताः गुणसुरिपतात्मानः-गुणेषु-संग्रहोपग्रहादिषु सुदु-भावसारं-स्थितः आसमाऽधेयां ते तथाविधाः, न
 हीलनीयाः, ये हीलिताः-स्विमिताः शिक्वीवः-अग्निरिवेन्वन्मद्व्यातं, भस्मसात्कुयुः-ज्ञानादिगुणसङ्घातमपनयेयुरिति
 ॥ ४०१ ॥ विशेषेण बहुरहीलनादोपमाह-जे याचिचि, यथापि कथिद्वो नागं-सपं, बहुर-इति-पाल इति, ज्ञात्वा-
 विज्ञाय आशातेयति-क्षलिञ्चादिना कदर्पयति स-कदर्पमानो नागः से-तस्य कदर्पकस्य-अहिताय भवति, मध्येन
 प्राणनाशनान्, एषः एषान्तोऽयमर्थोपनया-एवमाचार्यमपि-कारणतोऽपरिणतमेव, स्थायित्वं हीलयन् निर्गच्छति

जातिपन्थानं-द्वीन्द्रयादिजातिमार्गं मन्दः-अज्ञः, संसारे परिभ्रमतीति ॥ ४०२ ॥ अत्रैव दृष्टान्तदाष्टान्तिकयोर्मह-
 दन्तरमित्येतदाह-आसीदिति, आशीविपश्चापि-सर्पोऽपि-परं सुखदः सन् किं जीवितनाशात्-मृत्योः
 परं नु कुर्यात् ? न किञ्चिदपीत्यर्थः, आचार्यपादाः पुनरप्रसन्ना हीलनया अनुग्रहेऽप्रवृत्ताः, किं कुर्वन्तीत्याह-अवोधि-
 निमित्तहेतुत्वेन मिथ्यात्वसंहतिं, तदाशातनया मिथ्यात्ववन्धात्, यतश्चैवमतश्चाशातनया गुरोर्नास्ति मोक्षः, अवोधि-
 सन्तानसम्बन्धेनानन्तसंसारिकत्वादिति ॥ ४०३ ॥ किंच-जो पावगति, यः पावकं-अग्निं ज्वलितं सन्तं अपक्रामेत्-
 अवष्टम्य तिष्ठति, आशीविपं वापि हि-शुजङ्गमं-वापि हि कोपयेत्-रोपं ग्राहयेत्, यो वा विपं खादति जीवि-
 तार्थी-जीवितुकामः एवोपमा-अपायप्राप्तिं प्रति एतदुपमानं, आशातनया कृतया गुरूणां सम्बन्धिन्या, तद्वदपायो
 भवतीति ॥ ४०४ ॥ अत्र विशेषमाह-सिया हुचि, स्यात्-कदाचिन्मन्त्रादिप्रतिबन्धाद् असौ पावकः-अग्निः न
 दहेत्-न भस्मसात्कुर्यात्, आशीविपो वा शुजङ्गो-वा कुपितो वा न भक्षयेत्-न खादयेत्, तथा स्यात्-कदाचि-
 न्मन्त्रादिप्रतिबन्धादेव विपं हालाहलं-अतिरीदं न मारयेत्-न प्राणांस्त्याजयेत्, एवमेतत् कदाचिद्भवति, न चापि
 मोक्षोः गुरुहीलनया-गुरोराशातनया कृतया भवतीति ॥ ४०५ ॥ जो पञ्चयंति, यः पर्वतं शिरसा-उत्तमाङ्गन
 भेत्तुमिच्छेत्, सुप्तं वा सिंहं-गिरिगुहायां वा प्रतिबोधयेत्, यो वा ददाति शक्यत्रे प्रहरणविशेषाग्रे प्रहारं
 हस्तेन, एवोपमाऽऽशातनया गुरूणामिति पूर्ववदिति ॥ ४०६ ॥ अत्र विशेषमाह-सिया हुचि, स्यात्-कदाचित्कश्चिद्वासु-
 देवादिः प्रमाधातिशयात्-शिरसा उत्तमाङ्गनं गिरिमपि-पर्वतमपि भिन्यात्, स्यान्मन्त्रादिसामर्थ्यात्सिंहः कुपितो

न भययेत्, स्यादेष्वानुव्रतादेर्न विन्याद्या नवयग्रे ग्रहारे दधेऽपि, एवमेतत्तद्व्याचिद्व्रवति, न चापि मोक्षो गुरु-
 शीलनया-गुरोराशानया भवतीति ॥ ४०७ ॥ एवं पावकायाश्चातना अस्या गुर्वोश्चातना महतीत्यतिशयप्रदर्शनेनार्थमाह-
 आग्निरिति-आचार्येणाद्याः पुनरग्रमद्या इत्यादि पूर्वादे पूर्ववत् । यस्मादेवं तस्मादनायाससुग्राभिफाद्वक्षी-
 मोद्यगुह्यामितानी नार्थगुरुदसाद्याभिमुनः-आचार्योदिप्रभादे उद्युक्ताः सन् रमेत-वर्धेतेति ॥ ४०८ ॥

जह्याऽऽहिअग्नी जलणं नमंसे, नाणाहुईमंतपयाभिसित्तं ।

एवायरियं उवचिट्टुइज्जा, अणंतनाणोयगओ वि संतो ॥ ४०९ ॥

अस्संतिप धम्मपयाइं सिकूले, तस्संतिप वेणइअं पउअे ।

सक्कारए सिरसा पञ्जलीओ, कायगिगरा भो मणसा अ निच्चं ॥ ४१० ॥

लज्जा दया संजम वंभचेरं, कल्लणभागिस्स विसोहिठ्ठाणं ।

जे मे गुरु सययमणुसासयंति, तेऽहं गुरु सययं पूजयामि ॥ ४११ ॥

जहा निसंते तवणच्चिमाली, पभासई केयल भारहं तु ।

एवायरिओ सुयसीलुवुब्धिप, विरायई सुरमज्जे व इंदो ॥ ४१२ ॥

जहा ससी कोमुइजोगजुत्तो, नखत्ततारागणपरिवुडप्पा ।
खे सोहई विमले अब्भमुक्के, एवं गणी सोहइ भिक्खुमज्झे ॥ ४१३ ॥
महागरा आयरिया महेसी, समाहिजोगेसुयसीलबुद्धिए ।
संपाविउकामे अणुत्तराई, आराहए तोसइ धम्मकामी ॥ ४१४ ॥
सुच्चाण मेहावी सुभासियाई, सुस्सूसए आयरियप्पमत्तो ।
आराहइत्ताण गुणे अणेगे, से पावई सिद्धिमणुत्तरं ॥ ४१५ ॥ ति वेमि ॥

इइ विणयसमाहीए पढमो उद्देसो समत्तो ९-१ ॥

केन प्रकारेणेत्याह-जहाऽऽहिअग्निगति-यथाऽऽहिताग्निः-कृतावसथादिब्रह्मिणो ज्वलनं-अग्निं नमस्यति, किंविशिष्टमित्याह-नानाहुतिमन्त्रपदाभिपिक्तमाहुतयो-दृत्प्रक्षेपादिलक्षणा मन्त्रपदानि-अग्नये स्वाहा इत्येवमादीनि तैरभिपिक्तं-दीक्षासंस्कृतमित्यर्थः, एवं-अग्निमिवाचार्यमुपतिष्ठेत्-विनयेन सेवेत, किंविशिष्ट इत्याह-अनन्तज्ञानोपगतोऽपीति-अनन्तं स्वपरपर्यायापेक्षया वस्तु ज्ञायते येन तदनन्तज्ञानं तदुपगतोऽपि सन्, किमङ्ग पुनरन्य इति ॥ ४०९ ॥ एतदेव स्पष्टयति-जससति, यस्यान्तिके-यस्य समीपे धर्मपदानि-धर्मफलानि सिद्धान्तपदानि शिक्षेत-आदद्यात् तस्यान्तिके-

तत्त्वमीये, । रिमित्याह-धैर्यगिकं प्रयुक्तीत-विनय एव वैर्याकं तत्त्वार्थदिति यावत्, कथमित्याह-सत्कारयेदभ्युत्थानादिना
 पूर्वोक्तेन युक्तः शिरसा-उचमोद्रेन प्राञ्जलिः-श्रोत्रताञ्जलिः मन् कायेन-देहेन गिरा-नाचा मस्तकेन वन्दे इत्यादिरूपया
 भो इति शिष्यामन्त्रेण मनसा च-भावप्रतिबन्धरूपेण नित्यं-सदैव मत्कारयेत्, न तु युत्रप्रहणकाल एव, कुशलानुबन्ध-
 न्यपच्छेदप्रसङ्गादिति ॥ ४१० ॥ एव च । मनसि कुर्यादित्याह-लज्जा श्येत्ति, लज्जा-अपवादमयरूपा यया-अनुकम्पा
 स्वयमः-श्रियिष्यादिजीवविषयः, प्रत्यक्षचर्यं-विशुद्धतपोऽनुष्ठानं, एतच्छ्रद्धादि शिष्यव्याख्या कृशलपक्षप्रवर्तकत्वेन कलयाणा-
 भ्याग्निनो-मोक्षमागिनो जीवस्य विशोधिस्थानं-कर्ममलापनयनस्थानं वर्धते, बनेन ये मां गुरय-आचार्याः सततं-
 अनवरत अनुशासयन्ति-कल्याणयोग्यतां नयन्ति, तानहमेवभूतान् गुरुन् सततं पूजयामि, न तेभ्योऽन्यः पूजार्ह इति
 ॥ ४१९ ॥ इत्येते पूज्या इत्याह-अहसि, यथा निशान्ते-रात्र्यवसाने दिवस इत्यर्थः, तपस्त्रिचिर्माली-सूर्यः प्रभास
 यति-उद्योतयति केवलं-मग्नौ भारतं-भारतक्षेत्रं तुष्यन्त्यादन्यच्च क्षेपेण, एवमर्चिर्मालीयाचार्यः श्रुतेन-आममेन,
 शीलेन-पत्नीहविरतिरूपेण पुज्या च-स्वामाविक्रिया युक्तः सन् प्रकाशयति जीवादिमात्रमिति । एवं च वर्तमानः सुसाधु-
 मिः परिश्रुतो विराजते सुरमध्य इव-सामानिकादिमध्यगत इव इन्द्र इति ॥ ४१२ ॥ अहसि, यथा शशी-चन्द्रः,
 कौमुदीयोगयुक्तः-कार्षिकर्णोर्णिमास्यामुदित इत्यर्थः, स एव विशेष्यते-नक्षत्रतारागणपरिच्युतात्मा-नक्षत्रादिभिर्व्युक्त
 इति भावा, खे-आकाशे शोभते, किञ्चिद्विष्टे खे, विमले अम्रमुके-अम्रमुकमेवात्यन्तं विमल भवतीति ख्यापनार्थमेतत्,
 एवं चन्द्र एव गणी-मापार्याः शोभते मिथुममध्ये-साधुमध्ये, अतोऽयं मरुत्वात्सूर्य इति ॥ ४१३ ॥ किञ्च-महागरा

आयरिएप्ति, महाकरा ज्ञानादिमावस्तनापेक्षया आचार्याः महैषिणो-मोक्षेयिणः, कथं महैषिणः इत्याह-समाधियोग-
 श्रुतशीलबुद्धिभिः समाधियोगैः-ध्यानविशेषैः श्रुतेन-द्वादशाङ्गाभ्यासेन शीलित-परद्रोहविरतिरूपेण बुद्ध्या च
 औत्पत्तिक्यादिरूपया, अन्ये तु व्याचक्षते-समाधियोगश्रुतशीलबुद्धीनां महाकरा इति। तानेवंभूतानाचार्यान् संप्राप्तुकामो-
 ऽनुत्तराणि ज्ञानादीन्याराधयेद्विनयकरणेन, न सकृदेव, अपि तु तोपयेत्-असकृत्करणेन तोपं ग्राहयेत् धर्मकामो-
 निर्जरार्थी, न तु ज्ञानादिफलापेक्षेति ॥ ४१४ ॥ सोच्चाणंति, श्रुत्वा मेधावी सुभाषितानि-गुर्वाराधनफलाभिधायीनि,
 किमित्याह-सुश्रूषयेत्सदाऽऽचार्यानप्रमत्तो-निद्रादिविरहितस्तदाज्ञां कुर्वीतेत्यर्थः, य एवं गुरुसुश्रूषापरः स आराध्य
 गुणाननेकान् ज्ञानादीन् प्राप्नोति सिद्धिमनुत्तरां, मुक्तिमित्यर्थः, अनन्तरं सुकुलादिपरम्पराया वा ॥ ४१५ ॥ त्रवीमीति-पूर्ववत् ॥
 इति विनयसमाधायुक्तः प्रथम उद्देशकः ९-१ ॥

विनयाधिकारवानेव द्वितीय उच्यते, तत्रेदमादिष्वंत्रं-

मूलाउ खंधप्पभवो दुमस्स, खंधाउ पच्छ समुविति साहा ।

साहप्पसाहा विरुहंति पत्ता, तओ सि पुफं च फलं रसो य ॥ ४१६ ॥

एवं धम्मस्स विणओ, मूलं परमो से सुक्खो । जेण किंतिं सुचं सिग्घं, नीसेसं चासिगच्छइ ॥ ४१७ ॥

मूलाउ इति, मूलादादिप्रवन्धात् स्कन्धप्रभवः-स्थुडोत्पादः, कस्येत्याह-द्रुमस्य-वृक्षस्य, ततः-स्कन्धात्सका-

तत्तममीपे, किमित्याह-नैनयिकं प्रयुञ्जीत-रिनय एव नैनयिकं तत्कर्णार्थदिति यावत्, कथमित्याह-सत्कारणैर्दग्धस्थानादिना
 पूर्वोक्तेन युक्तः शिरसा-उत्तमोङ्गेन प्राञ्जलिः-श्रोत्रताञ्जलिः मन् कायेन-देहेन गिरा-वाचा मस्तकेन वन्दे इत्यादिरूपया
 भो इति शिष्यामन्त्रणं यनया च-भावप्रतिबन्धरूपेण नित्यं-सदैव मत्समरेत्, न तु यत्र प्रहणकाल एव, कुशलानुबन्ध-
 व्यञ्जनेदप्रसङ्गादिति ॥ ४१० ॥ एवं च मनसि कुर्यादित्याह-लज्जा दयेति, लज्जा-अपवादमयरूपा श्रया-अनुकम्पा
 संयमः-श्रयेव्यादिजीवविषयः, प्रत्यक्षचर्यं-विमुदतपोऽनुष्ठानं, एतच्छ्रमादि विषयव्यापारया कुशलपक्षप्रवृत्तं कृत्येन कलयाण-
 भागिनो-मोक्षमागिनो जीरस्य विमोक्षोपिस्थानं-कर्ममलापनयनस्थानं पथेत्रे, अनेन चे मां पुरव-आचार्याः सततं-
 अनगत् अनुशासयन्ति-कल्याणयोग्यतां नयन्ति, तानहमेतंभूतात् गुरुन् सततं पूजयामि, न तेभ्योऽन्यः पूजार्ह इति
 ॥ ४११ ॥ इतथैते पूजया इत्याह-अहसि, यथा निशान्ते-राश्वरमाने दिवस इत्यर्थः, तपस्त्रिभिर्माली-द्वयः प्रभास-
 यति-उपोत्तयति केगलं-सम्पूर्णं भारतं-भरतक्षेत्रं तुल्यदादस्यथ क्रमेण, एवमभिर्मालीयाचार्यः श्रुतेन-आगमेन,
 शीलेन-परोद्गोहविरतिरूपेण जुद्धया च-स्वाभाविकया युक्तः सन् प्रकाशयति शीवादिमागनिति । एवं च वर्तमानः तुमायु-
 मिः परिपुष्पो विराजते सुरमध्य इव-सामानिकादिमध्यगत इव इन्द्र इति ॥ ४१२ ॥ अहसि, यथा शशी-चन्द्रः,
 कौमुदीयोगपुष्पः-कार्तिकपौर्णिमास्यामुदित इत्यर्थः, स एव विद्येष्मते-नक्षत्रतारागणपरिशृङ्गात्मा-नक्षत्रादिभिर्युक्त
 इति भावः, ते-आकाशे शोभते, किमिच्छेते हे ! विमले अश्रमुक्ते-अश्रमुक्तेमेवात्यन्तं विमलं भवतीति ख्यापनार्थमेवत्,
 एवं चन्द्र इव गणी-आचार्याः शोभते मिथुमध्ये-साधुमध्ये; अतोऽयं महत्त्वात्पूज्य इति ॥ ४१३ ॥ किञ्च-महागता

आयसिपत्ति, महाकरा ज्ञानादिमावरुनापेक्षया आचार्या महैषिणो-मोक्षेपिणः, कथं महैषिण इत्याह-समाधियोग-
 श्रुतशीलबुद्धिभिः समाधियोगैः-ध्यानविशेषैः श्रुतेन-द्वादशाङ्गाभ्यासेन शीलैर्न-परद्रोहविरतिरूपेण बुद्ध्या च
 औत्पत्तिक्यादिरूपया, अन्ये तु व्याचक्षते-समाधियोगश्रुतशीलबुद्धीनां महाकरा इति। तानेवंभूतानाचार्यान् संप्राप्तुकामो-
 ऽनुत्तराणि ज्ञानादीन्याराधयेद्विनयकरणेन, न सकृदेव, अपि तु तोषयेत्-असकृत्करणेन तोषं ग्राहयेत् धर्मकामो-
 निर्जरार्थी, न तु ज्ञानादिफलापेक्षेति ॥ ४१४ ॥ सोच्चाणंति, श्रुत्वा मेधावी सुभाषिताति-गुर्वाराधनफलाभिधायीनि,
 किमित्याह-सुश्रूषयेत्सदाऽऽचार्यानप्रमत्तो-निद्रादिविरहितस्तदाज्ञां कुर्वीतित्यर्थः, य एवं गुरुसुश्रूषापरः स आराध्य
 गुणाननेकान् ज्ञानादीन् प्राप्नोति सिद्धिमनुत्तरां, मुक्तिमित्यर्थः, अनन्तरं सुकुलादिपरम्परया वा ॥ ४१५ ॥ ब्रवीमीति पूर्ववत् ॥
 इति विनयसमाधावुक्तः प्रथम उद्देशकः ९-१ ॥

विनयाधिकारवानेव द्वितीय उच्यते, तत्रेदमादिमुन्नं-

मूलाउ खंधप्पभवो दुमस्स, खंधाउ पच्छा समुविति साहा ।

साहप्पसाहा विरुहंति पत्ता, तओ सि पुफ्फं च फलं रसो य ॥ ४१६ ॥

एवं धम्मस्स विणओ, मूलं परमो से सुक्खो । जेण कित्तिं सुयं सिग्घं, नीसेसं ज्ञासिग्घच्छइ ॥ ४१७ ॥
 मूलाउ इति, मूलादादिप्रबन्धात् स्कन्धप्रभवः-स्थुडोत्पादः, कस्येत्याह-द्रुमस्य-वृक्षस्य, ततः-स्कन्धात्सका-

तत्तन्मीये, किमित्याह-धैनयिकं प्रयुञ्जीत-प्रिनय एव वैतथिकं तत्कुर्यादिति भावः, कथमित्याह-सत्कारमेदभ्युत्थानादिना
पूर्वोक्तेन युक्तः शिरसा-उचमाश्रेन प्राञ्जलिः-मोद्रताञ्जलिः मन् कायेन-देहेन गिरा-वाचा मस्तकेन वन्दे इत्यादिरूपया
भ्यो इति शिष्यामन्त्रणं मनया च-भावप्रतिबन्धरूपेण नित्यं-सदैव मत्प्रारयेत्, न तु यत्रप्रदण काल एव, कुशलानुबन्ध-
भ्यगच्छेदप्रसङ्गादिति ॥ ४१० ॥ एवं च मनसि कुर्यादित्याह-लज्जा दयेत्ति, लज्जा-अपवादभयरूपा, लज्जा-अनुकम्पा
संयमः-पृथिव्यादिजीवविषयः, प्रत्यक्षार्थ-विमुदतपोऽनुष्ठानं, एतच्छ्रद्धादि विषयकया इत्या कुशलपक्षप्रवृत्तं कर्त्तव्येन कलयाण-
भागिनो-मोक्षमागिनो जीवस्य विमोक्षिस्थानं-कर्ममलापनगनस्थानं वषटे, वनेन, ये सौ गुरव-आचार्याः सततं-
अनवरतं अनुशासयन्ति-कल्याणयोग्यतां नयन्ति, तानहमेरभूतान् गुरुन् सततं पूजयामि, न, तेभ्योऽन्यः पूजार्ह इति
॥ ४१९ ॥ इतश्चेते पूजया इत्याह-जहति, यथा निशान्ते-राश्वसाले दिवस इत्यर्थः, तपस्त्रिर्मासी-द्वयः प्रभास-
यति-उद्योतयति केवलं-सम्पूर्णं भारतं-भारतक्षेत्रं-तुल्यम्वादस्य च क्रमेण, एवमत्रिर्मासीषाचार्यः श्रुतेन-आगमेन,
शीलेन-पद्मोहविरतिरूपेण युद्ध्या, च-स्वामानिषया युक्तः सन्-प्रकाशयति जीवादिमायानिति । एवं च वर्तमानः सुसाधु-
भिः परिदृष्टो विराजते सुरमध्यः इव-सामानिकादिमध्यगत इव इन्द्र इति ॥ ४१२ ॥ जहति, यथा शशी-चन्द्रः,
कौमुदीयोगयुक्तः-कार्तिकर्षोर्णिमास्यामुदित इत्यर्थः, स एव विक्षेप्यते-नक्षत्रतारागणपरिवृत्तात्मा-नक्षत्रादिभिर्युक्त
इति भावः, खे-आकांशे शोभते, किमिच्छे खेः, विमले अधमुक्ते-अम्रष्टुक्तेष्वत्यन्ते विमलं भवतीति ख्यापनार्थमेतत्,
एवं चन्द्र इव गणी-आचार्यः, शोभते भिद्युषध्ये-साधुमध्ये; अतोऽयं महत्त्वात्पुण्य इति ॥ ४१३ ॥ किञ्च-महागारा

भणनादिलक्षणेनापि अपिशब्दस्य व्यवहितः सम्बन्धः, चोदित उक्तः, कुप्यति-रूप्यति नरः । अत्र निदर्शनमाह-दिव्या-
 अमानुषीं, असौ-नरः श्रियं-लक्ष्मीं आगच्छन्तीं-आत्मनो भवन्तीं दण्डेन-काष्ठमयेन प्रतिषेधयति-निवारयति ।
 एतदुक्तं भवति-विनयः संपदो निमित्तं, तत्र स्वलितं यदि कश्चिच्चोदयति स गुणः तत्रापि रोपकरणेन वस्तुतः संपदो निषेधः ।
 उदाहरणं चात्र दशारादयः कुरूपगणतश्चैव प्रार्थनाप्रणयभङ्गकारिणस्तद्रहितास्तदभङ्गकारी च तद्युक्तः कृष्ण इति ॥ ४१९ ॥

तदेव अविणीयप्पा, उववज्झा हया गया । दीसंति दुहमेहंता, आभिओगमुवाट्टिया ॥ ४२० ॥
 तदेव सुविणीयप्पा, उववज्झा हया गया । दीसंति सुहमेहंता, इड्ढि पत्ता महायसा ॥ ४२१ ॥

अविनयदोषोपदर्शनार्थमेवाह-तदेवत्ति, तथैवेति-तथैवेते अविनीतात्मानो-विनयरहिता अनात्मज्ञाः, उपवा-
 ह्यानां-राजादिवल्लभानामेते कर्मकरा इत्वौपवाह्याः, हयाः-अश्वाः, गजाः-हस्तिनः, उपलक्षणमेतन्महिषकादीनामिति ।
 एते किमित्याह-दृश्यन्ते-उपलभ्यन्ते, एव मन्दुरादौ अविनयदोषेणोभयलोकवर्त्तिना यवसादिवोढारः, दुःखं-संक्लेशलक्षणं
 एधमाना-अनेकार्थत्वादनुभवन्त आभियोग्यं-कर्मकरमात्रं उपस्थिताः-प्राप्ता इति ॥ ४२० ॥ एतेष्वेव विनयगुणमाह-
 तदेवत्ति, तथैव एते सुविनीतात्मानो-विनयवन्त आत्मज्ञा औपवाह्या-राजादीनां हया गजा इति पूर्ववत् । एते
 किमित्याह-दृश्यन्ते-उपलभ्यन्ते, एव सुखं-आह्लादलक्षणं, एधमाना-अनुभवन्तः शुद्धिं प्राप्ता इति विशिष्टभूषणालय-
 भोजनादिभावतः प्राप्तर्द्धयो महायशसो-विख्यातसद्गुणा इति ॥ ४२१ ॥

द्याव पश्चात्-तदनु समुपयान्ति-आत्मानं प्राप्नुवन्त्युत्पद्यन्त इत्यर्थः, आस्ता इत्याह-आत्मास्तदुजाकल्पाः, तथा
 शास्त्राभ्यः-उक्तलघुभाष्यः प्रशास्त्रास्तदंशभूता विरोहन्ति-आयन्ते, तां ताम्योऽपि पञ्चाणि-पर्णाणि विरोहन्ति ।
 ततस्त्वदनन्तरं से-तस्य दुमस्य पुष्पं फलं च रसश्च फलमत एवेते क्रमेण भवन्तीति ॥ ४१६ ॥ एवं दृष्टान्तमभिषाय
 शार्थान्ति-क्योऽनानामाह-गच्छन्ति, एवं-दुममूलवत्, धर्मस्य-परमकल्पवृक्षस्य विनयो मूलं-आदिप्रबन्धरूपं परम
 इत्युच्यते एतः से-तस्य फलरमवन्मोक्षः, रसश्चादिकल्पानि तु देवलोकपमनसुल्लासनादीनि, अतो विनयः फलैर्भ्यः, किं-
 विशिष्ट इत्याह-येन-विनयेन कीर्ति-सर्वत्र शुभप्रवादरूपां, तथा श्रुतं-ब्रह्मप्रविष्टादि स्थावयं-प्रशंसास्पदीभूतं नाशेयं-
 संपूर्णं चाधिगच्छति-प्राप्नोतीति ॥ ४१७ ॥

जे य चण्डे मिप थद्धे, दुग्गाई नियही सढे । बुज्झइ से अविणीअप्पा, कट्ठं सोयगयं जहा ॥ ४१८ ॥
 निणयंयि जो उवाएणं, चोइओ कुप्पई नरो । दिवं सो सिरिमिज्जंति, दंडेण पडिसेहए ॥ ४१९ ॥

अरिनपरतो दोरमाह-जे य ति, यद्य चण्डो-रोषणः मृगाः-श्वो हितमप्युक्तो कुर्याति, तथा स्तब्धो-जाल्यादि-
 मरोन्मथो दुर्गादी-अप्रियवक्ता निरुतिमान्-मायोपेतः, शूठः-सयमयोगेष्वाभारतः, एतेभ्यो दोषेभ्यो विनयं न करोति य
 उच्यते असौ पापः संमार्स्रोतया अग्निनीतात्मा-मकलकस्यापैक्यनिबन्धनविनयरहितः, किमिवेत्याह-काष्ठं स्रोतो-
 गतं-नपादिचरनीयवित्तं यथा तद्वदिति ॥ ४१८ ॥ किं च विणयंपीति, विनयसमुत्कलक्षण य उपायेनापि-एकान्तमृदु-

तहेव सुविणीयप्पा, देवा जक्खा य गुज्झगा । दीसंति सुहमेहंता, इड्ढि पत्ता महायसा ॥ ४२६ ॥

एतदेव विनयाविनयफलं देवानधिकृत्याह-तहेवत्ति, तथैव यथा नरनार्यः अविनीतात्मानो भवान्तरेऽकृतविनया देवा-धैमानिका ज्योतिष्का यक्षाश्च-व्यन्तराश्च गुह्यका-भवनवासिनः, त एते दृश्यन्ते आगमभावचक्षुषा दुःखमेधमानाः-पराज्ञाकरणपरिद्धिदर्शनादिना, आभियोग्यमुपस्थिताः-अभियोग-आज्ञाप्रदानलक्षणोऽस्यास्तीति अभियोगी तद्भाव आभियोग्यं, कर्मकरभावमित्यर्थः, उपस्थिताः-प्राप्ता इति ॥ ४२५ ॥ विनयफलमाह-तहेवत्ति, तथैवेति पूर्ववत्, सुविनीतात्मानो-जन्मान्तरकृतविनया निरतिचारधर्माश्रयका इत्यर्थः, देवा यक्षाश्च गुह्यका इति पूर्ववदेव, दृश्यन्ते सुखमेधमाना अर्हत्कल्याणकादिषु कर्द्धि प्राप्ता इति देवाधिपादिप्राप्तद्वयो महायशसो-विख्यातसद्गुणा इति ॥ ४२६ ॥

जे आयरियउवज्झायाणं, सुस्सूसावयणंकरा । तेसिं सिक्खा पवड्ढति, जलसित्ता इव पायवा ॥ ४२७ ॥
अप्पणट्ठा परट्ठा वा, सिप्पा नेउणियाणि य । गिहिणो उवभोगट्ठा, इहलोगस्स कारणा ॥ ४२८ ॥
जेण बन्धं वहं धोरं, परियावं च दारुणं । सिक्खमाणा नियच्छंति, जुत्ता ते ललिइंदिया ॥ ४२९ ॥
तेवि तं गुरुं पूयंति, तस्स सिप्पस्स कारणा । सक्कारेति नमंसंति, तुट्ठा निदेसवत्तिणो ॥ ४३० ॥
किं पुणो जे सुयग्गाही, अणंतहिइयकामए । आयरिया जं वए भिक्खू, तम्हा तं नाइवत्तए ॥ ४३१ ॥

तदेव अविणीयप्पा, लोगंसि नरनारिओ । दीसंति दुहमेहंता, छाया विगलितेंदिया ॥ ४२२ ॥
 दंडसत्थापरिउण्णा, असब्भवयणेहि य । कटुणाधिवन्नच्छंदा, खुप्पिवासाइपरिगया ॥ ४२३ ॥
 तदेव सुविणीयप्पा, लोगंसि नरनारिओ । दीसंति सुहमेहंता, इदिं पत्ता महायसा ॥ ४२४ ॥

एतदेव विनयाविनयकठं यमुपानधिक्कत्थाह-तदेवपि, तथैव निर्वञ्च इव अविनीतात्मान इति पूर्ववत् ।
 लोकेंदस्मिन्-मनुष्यलोके, नरनायं इति प्रस्तापं दृश्यन्ते दुःखमेवमाना इति पूर्ववत्, छाप(ताः)-कसयातयणाद्धित-
 यरीराः, विगलितेन्द्रियाः-अपनीतनामिमादीन्द्रियाः पारदासिद्धादय इति ॥ ४२२ ॥ तथा वंदति, दपदा-वैश्वदपदादयः
 नाम्नाणि-गन्नादीनि ताभ्यां परिजीर्णाः-ममन्तलो दुर्लभायमापादिताः, तथा असम्भवचयैश्च-खरकर्मकादिभिः
 परिजीर्णोः, ए एवंभूताः मन्तः मत्ता करुणाहेतुत्वात् करुणा-दीना दयापञ्चाच्छन्दसाः-परायत्तया अयेतदनाभिद्रायाः,
 धुषा-बुद्धया पिपासया-वृषा परिगता-व्याप्ता अन्नादिनिरोधसोद्धदानाम्यामिति । एवं ॥ लोकं प्रागग्निवोपाच-
 कर्मानुभावत एवंभूताः परलोके तु कुशलप्रभूतः दुःखितश्च विद्यान्त इति ॥ ४२३ ॥ विनयकलमाह-तदेवपि,
 तथैव विनीतविपंश्च इव सुविनीतात्मानो लोकेंदस्मिन्ननारणं इति पूर्ववत् । दृश्यन्ते सुखमेवमानाः इदिं मासा
 महापशम इति एवंवत्, नवरं स्वाराधितवृण्णुक्कना उभयलोकाकल्पकांसि एव इति ॥ ४२४ ॥

तदेव अविणीयप्पा, देवा जम्खा य गुञ्जगा । दीसंति दुहमेहंता, आभिज्ञोगमुचट्टिया ॥ ४२५ ॥

तथाऽनेकप्रकारं भिक्षुः-साधुः तस्मात्तदाचार्यवचनं नातिवर्त्तयत् शुक्तत्वात्सर्वमेव सम्पादयेदिति ॥ ४३१ ॥
 नीयं सेज्जं गइं ठाणं, नीयं च आसणाणि य । नीयं च पाए वंदेजा, नीयं कुज्जा य अंजलिं ॥ ४३२ ॥
 संघट्टइत्ता काएणं, तहा उवहिणामवि । खमेह अवरहं मे, वएज्ज न पुणोत्ति य ॥ ४३३ ॥
 दुग्गाओ वा पओएणं, चोइओ वहई रहं । एवं दुबुद्धिं किच्चाणं, बुत्तो पकुवई ॥ ४३४ ॥
 कालं छंदोवयारं च, पडिलेहिता ण हेउहिं । तेण तेण उवाएणं, तं तं संपडिवायए ॥ ४३५ ॥

विनयोपायमाह-नीयंति, नीचां शय्यां-संस्तरकलक्षणाभाचार्यशय्यायाः सकाशात् कुर्यादित्योगः, एवं नीचां
 गतिमाचार्यगतेस्तत्पृष्ठतो नातिदूरेण नातिदुतं यायादित्यर्थः, एवं नीचं स्थानमाचार्यस्थानाद्यत्राचार्य आस्ते, तस्मान्नीचतरे
 स्थाने स्थातव्यमितिभावः । तथा नीचानि-लघुतराणि कदाचित्कारणजाते आसनानि-पीठकानि तस्मिन्नुपविष्टे तदनुज्ञातः
 सेवेत, नान्यथा, तथा नीचं च-सम्यगवनतोत्तमाङ्गः सन् पादावाचार्यसत्कौ वन्देत्, नावज्ञया तथा क्वचित्प्रश्नादौ नीचं-
 नम्रकायं कुर्याच्च सम्पादयेच्चाञ्जलिं, न तु स्थाणुवस्तन्ध एवेति ॥ ४३२ ॥ एवं कायविनयमभिधाय वाग्विनयमाह-संघट्ट-
 इत्ति, संघट्टय-स्पृष्ट्वा कायेन-देहेन कथञ्चित्तथाविधप्रदेशोपविष्टमाचार्यं तथोपधिनापि-कलपादिना कथञ्चित्संघट्ट्य
 मिथ्यादुष्कृतपुरस्सरमभिवन्द्य क्षमस्व-सहस्वापराधं-दोषं मे मन्दमाग्यस्यैवं वदेत्-त्रयान्न पुनरिति न चाहमेन
 भूयः करिष्यामीति ॥ ४३३ ॥ एतच्च सर्वं बुद्धिमान् स्वयमेव करोति, तदन्यस्तु कथमित्याह-दुग्गओविचि, दुर्गोविच-

एवं नारकापोहेन व्यवहारतो येषु सुखदुःखसंभवस्तेषु विनयाविनयफलमुक्तं, अधुना विशेषतो लोकोत्तरविनयफलमाह-
 जे आपरियति, ये आचार्योपाध्याययोः-प्रतीतयोः शुश्रूषावचनकराः-पूजाप्रधानवचनकरणशीलास्तेषां पुण्यमाज्ञां
 शिक्षा-प्रदणासेवनालक्षणा भावार्थरूपाः प्रवर्द्धन्ते-वृद्धिमुपयान्ति, दृष्टान्तमाह-जलसिक्ता इव पादपा-वृक्षा इति
 ॥ ४२७ ॥ एतच्च मनस्याघाय विनयः कार्य इत्याह-अप्पणट्टत्ति, आत्मार्य-आत्मनिमित्तं, अनेन मे जीविका भविष्य-
 तीत्येवं, पराश्रं वा-परनिमित्तं वा पुत्रमहमेतदुप्रादयिष्यामीत्येवं, शिल्पानि-कृम्यकारक्रियादीनि नैपुण्यानि च-
 आलेख्यादिकलालक्षणाणि गृहिणाः-असंयताः, उपभोगार्थ-अल्पानादियोगाय, शिक्षन्त इति वाक्यशेषः, इह-
 लोकस्य कारणं-इहलोकनिमित्तमिति ॥ ४२८ ॥ जे णं ति, येन-शिल्पादिना शिक्षमाणेन धन्यं-निगढादिभिः वधं-
 कषादिभिर्घोरं-रौद्रं परितापं च, दारुणं-एतज्जनितमनिष्टं निर्भर्त्सनादिवचनवन्ति च शिक्षमाणा गुरोः सकाशात्
 नियच्छन्ति-प्राप्नुवन्ति, युक्ता इति-निपुक्ताः शिल्पादिग्रहणे ते ललितेन्द्रिया-गर्भधरा राजपुत्रादय इति ॥ ४२९ ॥
 तेऽपि तमिति, तेऽपि इत्वर शिल्पादि शिक्षमाणास्तं गुरुं वन्द्यादिकारकमपि पूजयन्ति मामान्यतो मधुरवचनाभिनन्दनेन
 तस्य शिल्पपसेत्वरस्य कारणात्, तयिमिषत्त्वादिति भावः, तथा सत्कारयन्ति वस्त्रादिना, नमस्यन्ति अञ्जलि-
 प्रदणादिना । तुष्टा इत्यमृत इदमवाप्यत इति दृष्टा निर्देशवर्तिनः-आज्ञाकारिण इति ॥ ४३० ॥ यदि तावदेतेऽपि तं
 गुरुं पूजयन्ति अतः-किं पुनान्ति, किं पुनः यः-साधुः श्रुतग्राही-परमपुरुषप्रणीतागमग्रहणाभिलाषी अनन्तहित-
 कामुको मोक्षयः कामयत इत्यभिप्रायस्तेन तु सुतरां गुरुः पूजनीया इति, यतश्चेरमरचार्या यद्वदन्ति किमपि

विणयसमाहीए बीओ उद्देशओ समत्तो १-२ ॥

किंच-विवर्तित्ति, विपत्तिरविनीतस्य ज्ञानादिगुणानां, संप्राप्तिर्विनीतस्य च ज्ञानादिगुणानामेव, यस्यैतत्-
 ज्ञानादिप्राप्त्यसिद्धयं उभयत-उभयाभ्यां विनयाविनयाभ्यां सकाशाद्भवतीत्येवं ज्ञातं-उपादेयं चैतदिति भवति शिक्षां-
 ग्रहणासेवनारूपमसावित्थंभूतोऽभिमगच्छति-प्राप्नोति, भावत उपादेयपरिज्ञानादिति ॥ ४३६ ॥ एतदेव दृढयन्नविनीत-
 फलमाह-जे यावत्ति, यश्चापि चण्डः प्रव्रजितोऽपि यो रोषणः मत्तिक्खिगौरव इति ऋद्धिगौरवमतिगौरवे अभिनिविष्टः
 पिशुनः-पृष्ठिमांसखादको नरो-नरव्यञ्जनो न भावनरः साहसिकः-अकृत्यकरणपरः हीनप्रेषणो-हीनगुर्वाज्ञापरः
 अदृष्टधम्मो-सम्यगनुपलब्धश्रुतादिधर्मा विनयेऽकोविदो-विनयविषयेऽपण्डितः असंविभागी-यत्र क्वचन लाभे न
 संविभागवान्, य इत्थंभूतोऽधमो नैव तस्य मोक्षः, सम्यग्दृष्टेश्चरित्रवत् इत्थंविषसंक्लेशाभावादिति ॥ ४३७ ॥ विनयफला-
 मिधानोपसंहरन्नाह-णिद्देशवत्ति, निर्देशवत्ति, निद्देशवर्त्तिनः-आज्ञावर्त्तिनः पुनर्ये गुरूणां-आचार्यादीनां श्रुतार्थधम्मो इति
 प्राकृतशैल्या श्रुतधर्मार्था गीतार्था इत्यर्थः, विनये कर्तव्ये कोविदा-विपश्चितः, य इत्थंभूतास्तीर्त्वा ते महासत्त्वा
 ओघमेनं-प्रत्यक्षोपलभ्यमानं संसारसमुद्रं दुरुत्तारं तीर्त्वेव तीर्त्वा, चरमभवं केवलित्वं च प्राप्येतिभावः, ततः क्षपयित्वा
 कर्म निरवशेषं भवोपग्राहिसंज्ञितं गतिमुत्तमां सिद्धाख्यां गताः-प्राप्ताः ॥ ४३८ ॥ इति ब्रवीमीति पूर्ववत् ।

विनयसमाधौ व्याख्यातो द्वितीय उद्देशकः १-२ ॥

गलितलीवर्धयत् प्रतोदयेन-आरादण्डलद्ययेन चोदितो-विदः सन्यहति-नयति कापि रथं प्रतीतं, एव दृग्गोतिव द्युर्मुद्रिः-
 अदितावहदुद्रिः शिष्यः कृत्यानां आचार्योदीनां कृत्यानि वा तदमिरुचितकायांणि उक्त उक्तः-पुनः पुनरमिरित इत्यर्थः,
 प्रकरोति-निष्पादयति प्रयुञ्जे वेति ॥ ४३४ ॥ एवं च कृतान्यप्ययमिति न दोमनान्यत आह-कालेति, काले-शरदादि-
 लयणं छन्दस्तदिच्छारूपं उपपन्नं-आरापनाप्रकार, यद्यन्दारेद्यादिपरिग्रहः, एतत्प्रतगुपेक्ष्य-शरदा हेतुमिः-ययानुसरेः
 कारणैः किमित्याह-तेन तेनोपायेन-गृहस्यार्चनानादिना तत्पत्तिवदत्तारूपमशानादि सम्प्रतिपादयेत्, यथा कालेऽपि
 शरदादौ पिष्टहरादिमोजनं प्रवासनिवातादिरूपा दृष्ट्या इच्छानुलोकं वा ययस्य दितं तेनते च आरापनाप्रकारोऽनुलोकं
 मापनं ग्रन्थाम्यासवैयाद्वयपकरणादि देने अनूपदेगापुचितं निष्ठीवनादिभिर्हेतुभिः सेष्पाद्याधिक्यं विद्वाय तदुचितं नम्याद-
 येदिति ॥ ४३५ ॥

विवर्त्ती अविणीयस्स, संपत्ती विणियस्स य । जस्सेयं दुहओ नायं, सियत्वं से अभिगच्छइ ॥ ४३६ ॥

जे यादि चंडे मइइद्विगारवे, पिसुणे नरे साहसहीणपेसणे ।

अदिद्वयम्मे विणाय अकोविप, असंभिमागी न हु तस्स मोयखो ॥ ४३७ ॥

निहेसविती पुण जे गुरूणं, सुयत्थयम्मा विणयम्मि कोविया ।

तरित्तु ते ओहमिणं दुरुत्तरं, समित्तु कम्मं गइमुत्तमं गय ॥ ४३८ ॥ सिधेमि ॥

सुहुत्तदुस्त्वा उ हवंति कंटया, अओमया तेऽवि तओ सुउद्धरा ।
वायादुरुत्ताणि दुरुद्धराणि, वेराणुबंधीणि सहवभयाणि ॥ ४४५ ॥

साम्प्रतं तृतीय आरभ्यते, इह च विनीतः पूज्य इत्युपदर्शयन्नाह-आयरिण्ति, आचार्य-सुत्रार्थप्रदं तत्स्थानीयं वाऽस्यं ज्येष्ठार्यं, किमित्याह-अग्निस्मिन्-तेजस्क्रीयमिव आहिताग्निः-ब्राह्मणः सुश्रूषयन्-सम्यक् सेवमानः प्रतिजागृयात्तत्तत्कृत्यसम्पादनोपचरेत् । आह-यथाऽऽहिताग्निरित्यादिना प्रागिदमुक्तमेव, सत्यं, किं तु तदाचार्यमेवाङ्गीकृत्य इदं तु रत्नाधिकमप्यधिकृत्योच्यते, वक्ष्यति च-“रायणिणसु विणयमि”त्यादि, प्रतिजागरणोपायमाह-अवलोकितं-निरीक्षितं इङ्गितमेव च-अन्यथावृत्तिलक्षणं ज्ञात्वा-विज्ञायाचार्यीयं यः-साधुः छन्दः-अभिप्रायमाराधयति । यथा शीते पतति प्रावर्णावलोकने तदानयने, इङ्गिते वा निष्ठीवनादिलक्षणे शुण्ड्याद्यानयनेन स पूज्यः स इत्यंभूतः साधुः पूजाहः-कल्याणभागीति ॥ ४३९ ॥ प्रक्रान्ताधिकार एवाह-आयरिण्ति, आचारार्थ-ज्ञानाद्याचारनिमित्तं विनयमुक्तलक्षणं प्रयुङ्क्ते-करोति यः सुश्रूषन्-श्रोतुमिच्छन्, किमयं वक्ष्यतीत्येवं, तदनु तेनोक्ते सति परिगृह्य वाक्यमाचार्यीयं, ततश्च यथोपदिष्टं-यथोक्तमेवाभिकाङ्क्षन्, मायारहितः श्रद्धया कर्तुमिच्छन् सन् विनयं प्रयुङ्क्ते, अतोऽन्यथाकरणेन गुरुं त्विति, आचार्यमेव नाशातयति-न हीलयति यः स पूज्य इति ॥ ४४० ॥ किञ्च-राइणिण्ति, रत्नाधिकेषु ज्ञानादिभावरत्नाभ्यधिकेषु विनयं-यथोचितं प्रयुङ्क्ते करोति, तथा डह्हरा अपि च ये नयःश्रुताभ्यां पर्यायज्येष्ठाश्चिरप्रव्रजितास्तेषु विनयं प्रयुङ्क्ते, एवं नीचत्वे गुणाधिकान् प्रति नीचभावे वर्तते, सत्यवादी-अनिरुद्धवक्ता तथा

આયરિયં અગિભિવાહિયમ્બી, સુસ્સુસમાણો પહિજાગરિજ્ઞા ।
 આલોહયં ડંગિયમેવ નચ્ચા, જો છંદમારાહયઈ સ પુજ્જો ॥ ૪૩૯ ॥
 આયારમટ્ટા વિણયં પડઝે, સુસ્સુસમાણો પરિગિમ્મ વક્કં ।
 જહોવહટ્ટં અભિકંસમાણો, મુહં તુ નાસાયયઈ સ પુજ્જો ॥ ૪૪૦ ॥
 રાયણિણુ વિણયં પડઝે, હહરાવિ ચ જે પરિયાયજિટ્ટા ।
 નીયત્તણે વહ્હઇ સચ્ચવાઈ, ઉવાયવં વક્કરે સ પુજ્જો ॥ ૪૪૧ ॥
 અન્નાયડંછં ચરઈ વિસુહં, જવણટ્ટયા સમુયાણં ચ નિધં ।
 અલહ્હુયં નો પરિદેવહ્જા, લહ્હું ન વિકત્થઈ સ પુજ્જો ॥ ૪૪૨ ॥
 સંધારતેજ્ઞાસણમત્તણે, અપ્પિચ્છયા અહ્લભેશ્શિ સંતે ।
 જો પવમપ્પાણભિતોસહ્જા, સંતોસપાહનરણ સ પુજ્જો ॥ ૪૪૩ ॥
 સક્કા સહેડં આસાઈ કંટયા, અમોમયા લુચ્છહયા નરેણં ।
 અણાસણ જો ડ સહિજ કંટણ, વઈમણ કણસરે સ પુજ્જો ॥ ૪૪૪ ॥

क्रियते, वाग्दुरुक्तानि पुनर्दुरुद्धराणि-दुःखेनैवोद्ध्रियन्ते मनोलक्ष्यवेचनात्, वैरानुबन्धीनि-तथाश्रवणप्रद्वेषादिनेह
परत्र च वैरमनुबध्नन्ति, अत एव महद्भयानि, कुगतिपातादिभयहेतुत्वादिति ॥ ४४५ ॥

समावयन्ता वयणाभिधाया, कण्ठगया दुग्मणियं जणंति ।

धम्मोत्ति किच्चा परमगसूरे, जिइदिए जो सहई स पुज्जो ॥ ४४६ ॥

अवणवायं च परम्मुहस्स, पच्चक्खओ पडिणीयं च भासं ।

ओहारिणि अप्पियकारिणिं च, भासं न भासेज्ज सया स पुज्जो ॥ ४४७ ॥

अलोलुए अक्कुहए अमाई, अपिसुणे यावि अदीणवित्ती ।

नो भावए नोऽविय भावियप्पा, अकोउहल्ले य सया स पुज्जो ॥ ४४८ ॥

गुणेहि साहू अगुणेहिऽसाहू, गेणहाहि साहू गुण मुंचऽसाहू ।

वियाणीया अप्पगमप्पएणं, जो रागदोसेहिं समो स पुज्जो ॥ ४४९ ॥

तहेव डहरं च महल्लगं वा, इत्थीं पुमं पव्वइयं गिहिं वा ।

नो हीलए नोऽवि य खिसएज्जा, थंभं च कोहं च चए स पुज्जो ॥ ४५० ॥

अवपातयान्-चन्दनशीलो निकटवर्त्ती वा एवं च यो घाकयकरो-गुरुनिर्देष्टव्यः म पूज्य इति ॥ ४४१ ॥ किञ्च-
अण्णायस्ति, अज्ञातोऽयं-परिचयाकरोनाश्चातः यन् मानोऽयं गृहस्थोदरितादि चरत्यटित्वाऽनीतं सुखेन, न तु
श्चावस्तुद्वयमवतिष्ठति, एतदपि विशुद्धं-उद्रमादितोपरहितं, न तद्विपरीतं, एतदपि यापनार्थं-संयमभरोद्रादिदेहपालनाय,
नान्यथा समुदानं च-उचितमिच्छालब्धं च-निर्दयं-मर्षकालं न दृष्टमप्येकैव बहुलत्वं कदाचित्कं वा, एवंभूतमपि विमा-
यतः, अलङ्घ्य-अनासाद्य न परिदेययेत्-न चेदं यायात्, गणा मन्दमाग्योऽहं अग्नो मनो वा अयं देष्ट इत्येवं विमामतश्च
लब्ध्या प्राप्योचितं न चिकित्थते-न क्षायां करोति सपुण्योऽहं अग्नो मनो वा अयं देष्ट इत्येवं स पूज्य इति ॥ ४४२ ॥
किञ्च संपादयेत्, संस्तारकशय्यामनभक्तपानानि प्रसीदान्येतेष्वल्पेच्छता-प्रमृच्छया परिभोगः, अतिरिक्तपरिहरणं
चाविलाभेऽपि सति संस्तारकादीनां गृहस्थेभ्यः सकाशात्, य एवमात्मानमभिशोषयति येन वा तेन वा यापयति सन्तोष-
प्राधान्यपरतः-सन्तोष एव प्राधान्यमात्रेः स्तः-मक्तः स पूज्य इति ॥ ४४३ ॥ इन्द्रियममाविदारेण पूज्यतामाह-सत्कृति,
शाय्याः सोऽनुमाशयेतीदं मे भविष्यतीति प्रत्याशया, के ह्याह-कण्टका अपोमया-लोहारमका उत्सहता
नरेण-अर्थोद्यमिनेत्यर्थः १, तथा न कुर्वन्ति केचिदयोमयकण्टकास्तरणश्रयमप्यर्थल्लिप्सवा, न पुनर्वा कण्टकाः अस्या इति,
एवं व्यवहरियते अनाशया-फलाप्रत्याशया निरीहः सन् यस्तु सहेत कण्टकात् वादमयान्-स्वरादिवागारमकान् कर्ण-
सरान्-कर्णगतमिनः स पूज्य इति ॥ ४४४ ॥ एतदेव स्पष्टयति-मुहुरेत्युक्त्वा-अल्पकालदुःखा भवन्ति
कण्टका अपोमयाः, वेदकाल एव प्रायो दुःखमात्रात्, तेऽपि ततः कायात्सुदूराः-मुनेनैवोपधियन्ते प्रणयरिक्तं च

अवधारिणी-अशोभन एवायमित्यादिरूपां, अप्रीतिकारिणीं च-श्रोतुमृतनिवेदनादिरूपां भाषां-वाचं न भाषेत सदा
 यः कदाचिदपि नैव ब्रूयात्स पूज्य इति ॥ ४४७ ॥ तथा-अलोलुपः-आहारार्दिषु अलुब्धः, अकुहक-
 इन्द्रजालादिकुहकरहितः, अमायी-कौटिल्यशून्यः, अपिशुनश्चापि-न छेदभेदकर्त्ता अदीनवृत्तिः-आहाराद्यलाभेऽपि
 शुद्धवृत्तिर्नो भावयेदकुशलभावनया परं, यथा-अमुकपुरतो भवताऽहं वर्णनीयः, नापि च भावितात्मा स्वयमन्यपुरतः
 स्वगुणवर्णनापरः अकौतुकश्च सदा नटनर्त्तकादिषु यः स पूज्य इति ॥ ४४८ ॥ किंच-गुणेहित्ति, गुणैरनन्तरोदितै-
 र्विनयादिभिर्युक्तः साधुर्भवति, तथा अगुणैरुक्तगुणविपरीतैरसाधुः, एवं सति “गृहाण साधुगुणान् सुश्वासाधुगुणांश्चे”ति
 शोभन उपदेशः, एवमधिकृत्य प्राकृतशैल्या विज्ञापयति-विविधं ज्ञापयत्यात्मानमात्मना यस्तथा रागद्वेषयोः समो
 न रागवान्न द्वेषवानिति स पूज्य इति ॥ ४४९ ॥ किंच-तद्देवेति, तथैवेति पूर्ववत् डहरं वा सहल्लोकं वा, वाशब्दान्म-
 ह्यमं वा, स्त्रियं पुमांसमुपलक्षणत्वान्नपुंसकं वा प्रव्रजितं गृहिणं वा, वाशब्दात्तदन्यतीर्थिकं वा, न हीलयति,
 नापि खिसयति, तत्र ह्यया अह्यया वा, सकृद्दुष्टाभिधानं हीलनं, तदेवामकृत् खिसनमिति, हीलनखिसनयोश्च
 निमित्तभूतं स्तम्भं च मानं च क्रोधं च रोषं च त्यजति यः स पूज्यः, निदानत्यागेन तत्त्वतः कार्यत्यागादिति ॥ ४५० ॥
 ज्ञे माणिषत्ति, ये मानिता अभ्युत्थानादिसत्कारैः सततं-अनवरतं शिष्यान् मानयन्ति श्रुतोपदेशं प्रति चोदना-
 दिभिः, तथा यत्नेन कन्यामिव निवेद्यायन्ति, यथा “मातापितरौ कन्यां गुणैर्वयसा च संवर्धय योग्यभर्त्तरि स्थापयन्ति”,
 एवमाचार्याः शिष्यं स्वार्थवेदिनं दृष्ट्वा महत्याचार्यपदेऽपि स्थापयन्ति, तानेवंभूतान् गुरुन्मानयन्ति, योऽभ्युत्थानादिना

जे माणिया सययं माणयोंति, जत्तेण कळं च निवेसयंति ।
 ते माणए माणारेहे तवस्सी, जिइंदिए सच्चए स पुज्जो ॥ ४५१ ॥
 तेसिं गुरूणं गुणसागराणं, सोच्चाण मेहावि सुभासियाइं ।
 चरे सुणी पंचरए तियुत्तो, चउक्कसायावगए स पुज्जो ॥ ४५२ ॥
 गुरुमिह सययं पढियरिय सुणी, जिणव(म)यनिउणे अभिगमकुसले ।
 धुणिय रयमलं पुरेकडं, भासुरमउलं गइं वइ ॥ ४५३ ॥ चि वेमि ॥

विणयसमाहीय तइओ उदेसो समत्तो ९-३ ॥

किं च-समाययंते'ति समापतन्त-एकीभावेनाभिमुखं पतन्तः, क इत्यार-एग्यनाभिघाताः-खरादिरचनप्रहाराः
 कर्णेगताः सन्तः प्रायोऽनादिमवाभ्यासाद्यौर्मनस्यं-दुष्टमनोभावं जनयन्ति प्राणिनां, एवंमृगान् वचनामिघातान्
 धर्म इतिकृत्वा मामाधिक्यपरिणामापन्नो, न त्वशक्त्यादिना, परमाग्रधूरः-दानमंग्रामधुरायेषया प्रधानः गुरः जिते-
 न्द्रियः सन् यः संहते न तु तैर्विकारं तपदर्शयति न पूज्य इति ॥ ४४६ ॥ तथा अयण्णवि, अवर्णयादं-अश्लायावादं
 च पराद्भुसुखस्य पृष्ठत इत्यर्थः, प्रत्यक्षतत्त्व-प्रत्यक्षस्य च प्रत्यनीकां अपकारिणीं चौरस्त्वमित्यादिरूपां मार्गां तथा

खलु ते थेरेहिं भगवंतेहिं चत्तारि विणयसमाहिट्टाणा पन्नत्ता, तंजहा-विणयसमाही, सुयसमाही, तवसमाही, आचारसमाही । सू० १६।-विणए सुए य तवे, आचारे निच्चपंडिया । अभिरामयंति अप्पाणं, जे भवंति जिइंदिया ॥ ४५४ ॥

अथ चतुर्थ उच्यते, तत्र सामान्योक्तविनयविशेषोपदर्शनार्थमिदमाह-सुयं मे इति, श्रुतं मया आयुष्मन् ! तेन भगवता एवमाख्यातमित्येतद् यथा षड्जीवनिकायां (पृ. २०) तथैव द्रष्टव्यं, इह खल्विति, इह-क्षेत्रे प्रवचने वा, खलुशब्दो विशेषणार्थः, न केवलमिह, किं त्वस्यन्नाप्यन्यतीर्थकृत्प्रवचनेष्वपि, स्थविरैः-गणधरैर्भगवद्भिः-परमैश्चर्यादियुक्तैश्चत्वारि विनयसमाधिस्थानानि-विनयसमाधिभेदरूपाणि प्रज्ञप्तानि-प्ररूपितानि, भगवतः सकाशे श्रुत्वा ग्रन्थत उपरचितानीत्यर्थः, कतराणि खलु तानीत्यादिना प्रश्नः, अमूनि खलु तानीत्यादिना निर्वचनं, तद्यथेत्युदाहरणोपन्यासार्थः-विनयसमाधिः १ श्रुतसमाधिः २ तपःसमाधिः ३ आचारसमाधिः ४, तत्र समाधानं समाधिः-परमार्थत आत्मनो हितं सुखं स्वास्थ्यं, विनये विनयाद्वा समाधिः विनयसमाधिः, एवं शेषेष्वपि शब्दार्थो भावनीयः । १६ । एतदेव श्लोकेन संगृह्णाति-विणए इत्यादि, विनये-यथोक्तलक्षणे श्रुते-अज्ञादौ तपसि-वाह्यादौ आचारे च-मूलगुणादौ, चशब्दस्य व्यवहित उपन्यासः, नित्यं-सर्वकालं पण्डिताः-सम्यक्परमार्थवेदिनः, किं कुर्वन्तीत्याह-अभिरमयन्त्यने-कार्थत्वादाभिमुख्येन विनयादिषु युज्यते आत्मानं-जीवं, किमिति ?, अस्योपादेयत्वात्, क एवं कुर्वन्तीत्याह-ये भवन्ति

मानार्हान्-मानयोग्यान् तपस्वी सन्, जितेन्द्रियः सत्यरत इति ग्राधान्वख्यापनार्थं विशेषणद्वयं, स पूज्य इति ॥ ४५१ ॥ तथा-तेसिं गुरुणंति, तेषां गुरुणामनन्तरोदितानां गुणसागराणां-गुणसमुद्राणां मग्मन्धीनि श्रुत्वा मेघावी सुभाषितानि-परलोकोपकारकानि चरति-आचरति मुनिः-साधुः पञ्चरतः-पञ्चमहात्रतसक्तः त्रिगुप्तो-मनोगुप्त्यादिमान् चतुष्कपायापगत इत्यपगतकोषादिकपायो यः स पूज्य इति ॥ ४५२ ॥ प्रस्तुतफलाभिधानेनोप-संहरन्नाह-गुरुर्नित, गुरुमाचार्यादिरूपमिह-मनुष्यलोके सततं-अनवरतं परिचर्य-विधिनाऽप्राप्य मुनिः-साधुः, किञ्चिद्विशे मुनिरित्याह-जिनवचन(मत)निपुणः-आगमे प्रवीणः, अभिगममकुशलो-लोकप्रापूर्णकादिप्रतिपत्तिदक्षः, स एवंभूतो विधूय रजोमलं पुराहूतं क्षयित्वाष्टप्रकार कर्मेति भावः, किमित्याह-भास्वरां ज्ञानतेजोमयत्वादनुलां-अनन्यसरशीं गतिं-सिद्धिरूपां व्रजतीति-भच्छति, तदा जन्मान्तरेण वा सुकुलप्रत्यागमनप्रत्ययोत्पादादिना प्रकारेण ॥ ४५३ ॥ ब्रवीमीति पूर्ववत् ॥

इति विनयसमाधावुक्तस्तृतीय उद्देशकः ९-३ ॥

सुपं मे आउसं ! तेषां भगवया एवमस्वायं-इह खलु थेरेहिं भगवंतेहिं, चत्तारि विणय-समाहिट्टाणा पन्नत्ता । कयरे खलु ते थेरेहिं भगवंतेहिं चत्तारि विणयसमाहिट्टाणा पन्नत्ता ? इमे

बुध्यते, तच्चावबुद्धं सत्पुनरधिष्ठिति-यथावत्करोति, न च कुर्वन्नपि मानमदेन-मानगर्वेण माद्यति-मदं याति, विनयसमाधौ-विनयसमाधिविषये आयतार्थिकः-मोक्षार्थीति ॥ ४५५ ॥

चउविहा खलु सुयसमाही भवइ, तंजहा-सुयं मे भविस्सइत्ति अज्झाइयव्वं भवइ १, एगग-
चित्तो भविस्सामित्ति अज्झाइयव्वं भवइ २, अप्पाणं ठावइस्सामित्ति अज्झाइयव्वं भवइ ३, ठिओ
परं ठावइस्सामित्ति अज्झाइयव्वं भवइ ४ चउत्थं पयं भवइ । सू० १८ । भवइ य एत्थ सिलोगो-
नाणमेगगचित्तो य, ठिओ अ ठावई परं । सुयाणि य अहिजित्ता, रयो सुयसमाहिइ ॥ ४५६ ॥

उक्तो विनयसमाधिः, श्रुतसमाधिमाह-चउव्विहा इत्यादि, चतुर्विधः खलु श्रुतसमाधिर्भवति, तद्यथेत्युदा-
हरणोपन्यासार्थः । श्रुतं मे आचारादि द्वादशाङ्गं भविष्यतीत्यनया बुद्ध्या अध्येतव्यं भवति, न गौरवाद्यालम्बनेन १,
तथा अध्ययनं कुर्वन्नेकाग्रचित्तो भविष्यामि न च विप्लुतचित्त इत्यध्येतव्यं भवति अनेन चालम्बनेन २, तथाऽध्ययनं
कुर्वन् विदितधर्मतत्त्व आत्मानं स्थापयिष्यामि शुद्धधर्म इत्यनेन चालम्बनेनाध्येतव्यं भवति ३, तथा अध्ययनफलात्
स्थितः स्वयं धर्मे परं विनेयं स्थापयिष्यामि तत्रैवेत्यध्येतव्यं भवत्यनेन चालम्बनेनाध्येतव्यं ४ चतुर्थं पदं भवति । १८ ।
भवति चात्र श्लोक इति पूर्ववत्, स चायं नाणमिति, ज्ञानमित्यध्ययनपरस्य ज्ञानं भवत्येकाग्रचित्तश्च तत्परतया
एकाग्रालम्बनश्च भवति, स्थित इति विवेकाद्धर्मस्थितो भवति, स्थापयति परमिति स्वयं धर्मस्थितत्वादन्यमपि स्थाप-

जितेन्द्रियाः-जितचक्षुरादिमावश्ववः, त एव परमार्थतः पण्डिता इति प्रदर्शनार्थमेतदिति ॥ ४५४ ॥

चउविद्वा खलु विणयसमाही हवइ, तंजहा-अणुसासिज्जंतो सुस्सुसइ १, सम्मं संपाडि-
वज्जइ २, वेयमाराहइ ३, न य भवइ अत्तसंपग्गहिए ४ चउत्तयं पयं भवइ । सू० १७ । भवइ
य पत्थ सिलोगो-पेहेइ हियाणुसासणं, सुस्सुसइ तं च पुणो अहिट्ठए । न य माणसपण मज्जइ,
विणयसमाही आययट्ठिए ॥ ४५५ ॥

विनयसमाधिमभित्सुराह-यउविहेत्थादि, चतुर्विधाः खलु विनयसमाधिर्मवति, तथयेत्पुदाहरणोपन्यासायः,
अणुसासिज्जंतो इत्यादि, अनुशास्यमानस्तत्र ह्यत्र बोधमानः शुश्रूषति-यदनुशासनमविवित्वा श्रोतुमिच्छति १, इच्छा-
ग्रहणितः तत् सम्यक्सम्प्रतिपद्यते, सम्यग्-अविपरीतमनुशासनतत्त्वं यथाविषयमवबुध्यते २, न चैवं विशिष्टप्रतिपत्तेरेव
वेदमाराधयति, वेद्यते अनेनेति वेदः-श्रुतज्ञानं तत्पयोक्तानुष्ठानपरत्वा सकृलीकरोति ३, अत एव विमुदमवचेनं च
भवत्पारात्मसंप्रगृहीतः-आरम्भा एव सम्यक् प्रकल्पेण गृहीतो येनाहं विनीतः सुसाधुरित्येवमादिना न तथा, अनात्मो-
त्कर्षप्रधानत्वादिनयादेः, न चैवंभूतो भवतीति अभिप्रायाः, चतुर्थं पदं भवतीत्येतदेव यत्प्रक्रमप्रामाण्यादुपरोषणुजापेक्षया
चतुर्थमिति ४ । १७ । भवति चात्र श्लोकः, अत्रेति विनयमयावौ श्लोकाः-छन्दोविशेषः, स चायं-वेहेइसि-
प्रार्थयते हितानुशासनं-इच्छति इदलोकपरलोकोपकारिणमाधार्पादिभ्य उपदेयं, दृष्टपूर्वतीत्यनेकार्थत्वात् यथाविषयमव-

चिरन्तनं कर्म, नवं च न वध्नात्येवं युक्तः सदा तपःसमाधाविति ॥ ४५७ ॥

चउविहा खलु आया रसमाही भवइ, तंजहा-नो इहलोगट्टयाए आया रसमाहिट्टेज्जा १, नो पर-
लोगट्टयाए आया रसमाहिट्टेज्जा २, नो कित्तिवणसदसिलोगट्टयाए आया रसमाहिट्टेज्जा ३, नन्नत्थ
आरहंतेहिं हेऊहिं आया रसमाहिट्टेज्जा ४, चउत्थं पयं भवइ । सू २० । भवइ य एत्थ सिलोगो-

जिणवयणए अतित्तिणे, पडिपुन्नाययमाययाट्टिए ।

आया रसमाहिसंबुडे, भवइ य दंते भावसंधए ॥ ४५८ ॥

अभिगम चउरो समाहिओ, सुविसुद्धो सुसमाहियप्पओ ।

विउलहियं सुहावहं पुणो, कुवइ असो पयखेममप्पणो ॥ ४५९ ॥

जाइ(जरा)मरणाओ मुच्चई, इत्थं च चएइ सबसो ।

सिद्धे वा भवइ सासए, देवे वा अप्परए महाड्डिए ॥ ४६० ॥ त्ति वेमि ॥ १-४ ॥

विणयसमाहीणामज्झयणं समत्तं १ ॥

यति, श्रुतानि च नानाप्रकाराण्यधीते, अधीत्य च रतः-सक्तो भवति, श्रुतसमाधाविति ॥ ४५६ ॥

चउबिद्वा खलु तवसमाही भवइ, तंजहा-नो इहलोगट्टयाए तवमहिट्टेज्जा १, नो पर-
लोगट्टयाए तवमहिट्टेज्जा २, नो किंचिचणसहसिलोगट्टयाए तवमहिट्टेज्जा ३, नन्नत्थ निजरट्टयाए
तवमहिट्टेज्जा ४, चउत्थं पयं भवइ । सू० १९ । भवइ य एत्थ सिलोगो-विविहगुणतवोरए य
निचं, भवइ निरासए निजरट्टिए । तवसा धुणइ पुराणपावंगं, जुत्तो सया तवसमाहिए ॥ ४५७॥

उक्तः श्रुतसमाधिः, तपःसमाधिमार्-चउत्थिद्वा इत्यादि, चतुर्विधः खलु तपःसमाधिर्मवति, तयथेत्यु-
दाहरणोपन्यासार्थः, नेहलोकार्थमिहलोकनिमित्तं उक्त्यादिवाङ्मया तपः-अनश्ननादिरूपमधितिष्ठेत्-कुपति घर्मि-
लयत् १, तथा न परलोकार्थ-जन्मान्तरमोगनिमित्तं तपोऽधितिष्ठेद् ब्रह्मवत्तवत् २, एवं न कीर्त्तियणैशाब्द-
स्वाधार्यमिति, सर्वदिग्भ्यापी साधुवादः कीर्त्तिः, एकदिग्भ्यापी वणो, अर्द्धदिग्भ्यापी ग्रन्दा, तत्स्थान एव स्थाया,
नैतदयं तपोऽधितिष्ठेद् ३, अपि तु नान्यत्र निर्जैरार्थमिति, न कर्मनिर्जैरामेकं विहाय तपोऽधितिष्ठेद्, अक्कामः सन् यथा
कर्मनिर्जैर फलं भवति तथाधितिष्ठेदित्यर्थः ४, चतुर्थं पदं भवति । १९ । यगति चात्र श्लोक इति पूर्ववत्, स चायं-
विचिहेत्त्यादि, विचिधगुणतपोरतो दि नित्यमनश्ननाद्यपेक्षयाऽनेकगुणं यत्तपस्तद्वत् एव सदा भवति, निराशो-
निष्प्रसाय इहलोकादिषु, निर्जैरार्थिका-कर्मनिर्जैरार्थी, स एवंभूतः तपसा विशुद्धेन धुमोति-अपनयति पुराणपापं-

इति श्रीसुमतिसाधुविरचितावचूरौ नवमं विनयसमाधिनाममध्ययनं समाप्तम् ९ ॥

व्याख्यातं विनयसमाध्ययनम् ॥ अधुना सभिक्षवारुयमारभ्यते, अस्य चायमभिसम्बन्धः, इहानन्तराध्ययने
आचारप्रणिहितो यथोचितविनयसंपन्नो भवतीत्येतदुक्तं, इह त्वेतेष्वेव नवस्वध्ययनार्थेषु यो व्यवस्थितः स सम्यग्भिक्षुरित्ये-
तदुच्यते, इत्यनेनाभिसम्बन्धेनायातमिदमध्ययनमिति । तच्चंद—

निक्खम्ममाणाइ य बुद्धवयणे, निच्चं चित्तसमाहिओ हवेज्जा ।
इत्थीण वसं न यावि गच्छे, वंतं नो पडियायइ जे स भिक्खू ॥ ४६१ ॥
पुढविं न खणे न खणावए, सीओदगं न णिए न पियावए ।
अगणिसत्थं जहा सुनिसियं, तं न जले न जलावए जे स भिक्खू ॥ ४६२ ॥
अनिलेण न वीए न वीयावए, हरियाणि न छिंदे न छिंदावए ।
बीयाणि सया विवज्जयंतो, सच्चित्तं नाहारए जे स भिक्खू ॥ ४६३ ॥
वहणं तसथावराण होइ, पुढवीतणकट्टुनिसियाणं ।

उक्तः तपःसमाधिः, आचारसमाधिमाह-चउज्ज्वला इत्यादि, चतुर्विधः स्वत्वाचारसमाधिर्मवति, तद्यथेत्युदा-
 हरणोपन्यासार्थः, नेहलोकार्थमित्याद्याचासमिधानभेदेन पूर्ववत्, पावद्यान्यद्ग्राहेतैर्हस्तम्बन्धिभिर्द्वितुभिरनाश्रवत्वादिभिः
 आचारं-मूलगुणोत्तरगुणमयमधितिष्ठेत्, निरीहः सन् यथा मोक्ष एव भवतीति चतुर्थं पदं भवति । २० । भवति चात्र श्लोक
 इति पूर्ववत्, स धायं-जिणवयणरए इत्यादि, विनवचनरतः-आगमे सक्तः, अतिनिन्नः-न सकृत्किञ्चिदुक्तः सन्नमयया
 भूयो भूयो वक्ता, प्रतिपूर्णः सन् भवति च दान्त-इन्द्रियदमाम्णां भावसन्धको-माधो-मोक्षस्तत्सन्धक
 समाधिस्तेन स्थगिताश्रवद्वारः सन् भवति च दान्त-इन्द्रियदमाम्णां भावसन्धको-माधो-मोक्षस्तत्सन्धक
 आत्मनो मोक्षासन्नकारीति ॥ ४५८ ॥ सर्वसमाधिफलमाह-अभिगमेति, अभिगम्य-विज्ञायासेष्य च चतुरः समाधी-
 मनन्तरोदितान्, सुचिशुद्धो मनोवाकायैः, सुसमाहितात्मा सप्तदशविधे संयमे, स एवंभूतो धर्मराज्यमासाद्य विपुलहित-
 सुखायहं पुनरिति विपुलं-विस्तीर्णं हितं तदात्मे व्याप्यां च पथ्यं सुखमावहति-ग्रापयति पणत् तथाविधं, करोत्यसौ
 साधुः पदं-स्थानं, क्षेमं-शिवं, आत्मन एव, न त्वन्यस्येति अनेनेकान्तक्षणमद्रव्यवच्छेदमादेति ॥ ४५९ ॥ एतदेव
 स्पष्टयति-जाइ इति, जातिज्वरामरणात्-ज्वरज्वरामरणात्संसारान्मुच्यते, असौ सुसाधुरित्यर्थं चेति इदंप्रकारमापन्न-
 मित्यं इत्थं विष्टवीतीत्यर्थं-नारकादिज्वरपदेशवीजं वर्णसंस्थानादि तच्च चण्ड-त्यजति सर्वथाः-सर्वैः प्रकारैरपुनर्महजतया,
 एवं सिद्धो वा कर्ममध्यात् सिद्धो भवति, शाश्वतोऽपुनरागामी सावशेषकर्मा देवो वाऽल्परतः-यामापरिगतकण्ठयन-
 कल्पतरुदितो महर्द्धिकः-अनुचरवैमानिकादिः ॥ ४६० ॥ ब्रवीमीति पूर्ववत् ॥ इति विनयसमाधौ चतुर्थं उपदेशकः ॥

ततश्च न दोष इति ॥ ४६२ ॥ तथा अनिलेति-अनिलेनानिलहेतुना चेलकर्णादिना न वीजयत्यात्मादि स्वयं, न वीजयति परैः, हरितानि-शष्पादीनि न छिनत्ति स्वयं न छेदयति परैः, वीजानि-हरितफलरूपाणि व्रीह्यादीनि सदा-सर्वकालं विवर्जयेत् संघट्टनादिक्रियाया, सचित्तं नाहारयति यः कदाचित् अप्यपुष्टालम्बनः स भिक्षुरिति ॥ ४६३ ॥ औद्देशिकादिपरिहारेण त्रसस्थावरपरिहारमाह-वहणमिति, वधनं-हननं त्रसस्थावराणां-द्वीन्द्रियादिपृथिव्यादीनां भवति कृतौद्देशिके, किंविशिष्टानां?-पृथिवीतृणकाष्ठनिश्रितानां तथासमारम्भात्, यस्मादेवं तस्मादौद्देशिकं कृतादि, अन्यच्च सावयं न मुक्ते, न केवलं एतत् किन्तु नापि पचति स्वयं, न पाचयत्यन्यैः, न पचन्तमनुज्ञानाति यः स भिक्षुरिति ॥ ४६४ ॥ रोहत्ति, रोचयित्वा-विधिग्रहणभावनाभ्यां प्रियं कृत्वा, किं तदित्याह-ज्ञातपुत्रवचनं भगवन्महावीरवचनं आत्मसमान्-आत्मतुल्यान्मन्यते षडपि कायान्-पृथिव्यादीन्, पञ्च चेति चशब्दोऽपिशब्दार्थः पञ्चापि स्पृशति-सेवते महाव्रतानि, पञ्चाश्रवसंवृतश्च द्रव्यतोऽपि पञ्चेन्द्रियसंवृतश्च यः स भिक्षुरिति ॥ ४६५ ॥

चत्तारि वसे सया कसाए, धुवजोगी य हवेज्ज बुद्धवयणे ।

अहणे निजायरुवरयणे, गिहिजोगं परिवज्जए जे स भिक्खू ॥ ४६६ ॥

सम्मादिट्ठी सया अमूढे, अत्थि हु नाणे तवे संजमे य ।

तवसा धुणइ पुराणपावगं, मणवयकायसुसंभुडे जे स भिक्खू ॥ ४६७ ॥

तम्हा उद्देसिअं न भुंजे, नोऽपि पप न पयावण जे, स भिक्खू ॥ ४६४ ॥

रोइअ, नायपुत्तवयणे, अप्प(च)समे मन्नेज्ज छप्पि काण ।

पंच य फासे महवयाइं, पंचासवसंवरे जे स भिक्खू ॥ ४६५ ॥

किंच-मिषत्त्वमेति, निष्क्रम्य-द्रव्यमावपूदात्, प्रवज्या गृहीत्वेत्पर्यः आश्रया-तीर्यकरगणधरोपदेवेन योग्यतायां सत्यां, निष्क्रम्य किमित्याह-शुद्धयचने-अवगतुतपतीर्यकरगणधरवचने, नित्यं-सर्वकालं भित्तसमाहितधियेनातिप्रसन्नो भवेत्, प्रवचन एवाभिपुक्त इति, गर्भः।, व्यतिरेकतः सयायानोपायमाह-स्त्रीणां सुखं साममत्कार्यं निवन्धनभूतानां यशं-तत्परतन्त्रता(तदायत्तता)रूपं न चापि गच्छेत्, तद्वद्यो हि नियमतो वान्तं प्रत्यापिबति, अतो पुदवचनचित्तममाचानतः सर्वथा स्त्रीयशत्यागात्, अनेनैवोपायेन, अन्योपायामममन्नात्, वान्तं-परिस्पृक्तं मद्विषयज्ज्वालं न प्रत्यापियति-न मनागप्यामोगतोऽनाभोगतश्च तत्तेवते यः स भिक्षुर्मागभिक्षुरिति ॥ ४६१ ॥ तथा पुदधीति, पृथ्वी-सपेतनादिरूपां न त्वनति स्वयं, न त्वानयति परैः, “एकग्रहणे तआतीयग्रहणमि”ति त्वनन्तमप्यन्तं नानुधानातीति, एवं सर्वत्र वेदितव्यं; श्रीतोवकं-सच्चिं पानीयं न पियति स्वयं, न पाययति परान्, अग्निः पदलोवधातका, किंवदित्याह-शस्त्रं-त्वङ्गादि यथा सुनिश्चितमुज्ज्वालितं तद्वत्, तं न ज्वालयति स्वयं, न ज्वालयति परैः, य इत्थंभूतः स भिक्षुरिति, आह-पइजीव-निकायाविट्ठुः सर्वाण्यपनैष्वयमयोऽभिहितः किमर्थं पुनरुक्तं, इति; उच्यते, तदुक्तार्थानुष्ठानपर-एव-भिक्षुरिति ज्ञापनार्थं,

मनोवाक्कायसुसंवृतः-तिसृभिर्गुप्तिभिर्गुप्तो यः स भिक्षुरिति ॥ ४६७ ॥ किं च-तर्हेव असर्णति, तर्हेवेति पूर्वविधाने-
 नाशनं पानं च प्रागुक्तस्वरूपं तथा विविधमनेकप्रकारं खाद्यं स्वाद्यं च प्रागुक्तस्वरूपमेव लब्ध्वा-प्राप्य, किमित्याह-
 भविष्यत्यर्थः-प्रयोजनमनेन श्वः परश्चो वेति तद्-अशनादि न निघत्ते-न स्थापयति स्वयं, तथा न निघापयति-न
 स्थापयत्यन्यैः, स्थापयन्तमन्यं नानुजानाति, यः सर्वथा संनिधिपरित्यागवान् स भिक्षुरिति ॥ ४६८ ॥ किंच-तर्हेवति,
 तर्हेवाशनं पानं च विविधं खाद्यं स्वाद्यं च लब्ध्वेति पूर्ववत्, लब्ध्वा किमित्याह-छान्दिदत्वा-निमन्य्य समान-
 धार्मिकान्-साधून् सुङ्क्ते, स्वात्मतुल्यत्वाद्वात्सल्यसिद्धेः, तथा मुक्तत्वा-स्वाध्यायरतश्च यः चशब्दो विशेषानुष्ठानपरश्च
 यः स भिक्षुरिति ॥ ४६९ ॥ भिक्षुलक्षणाधिकार एवाह-न ये त्ति, न च वैग्रहिर्की-कलहप्रतिबद्धां कथां कथयति,
 सद्वादकथादिष्वपि न च कुप्यति परस्यापि तु निभृतेन्द्रियोऽनुद्धतेन्द्रियः प्रशान्तो-रागादिरहित एवास्ते, तथा
 संयमे-पूर्वोक्ते भुवं-सर्वकालं योगेन-कायवाङ्मनःकर्मलक्षणेन युक्तः-योगयुक्तः, प्रतिभेदमौचित्येन प्रवृत्तेः, तथोपशा-
 न्तोऽनाकुलः कायचापलादिरहितः, अविहेठकः न क्वचिदुचितेऽनादरवान्, क्रोधादीनां विश्लेषक इत्यन्ये, ये इत्यंभृतः
 स भिक्षुरिति ॥ ४७० ॥

जो सहइ हु गामकण्टए, अक्कोसपहारतज्जणाओ य ।

भयभेरवसद्वसप्पहासे, समसुहदुक्खसहे य जे स भिक्खू ॥ ४७१ ॥

तदेव असणं पाणगं वा, विविहं खाइमसाइमं लभित्ता ।
 होही अट्टो सुए परे वा, तेन निहे न निहावए जे स भिक्खू ॥ ४६८ ॥
 तदेव असणं पाणगं वा, विविहं खाइमसाइमं लभित्ता ।
 छंदिय साहम्मिआण सुज्जे, सुच्चा सज्झायए जे स भिक्खू ॥ ४६९ ॥
 न य तुगगहियं कंहं कहेज्जा, न य कुप्पे निहुइंदिए पसंते ।
 संजमे धुवं जोगेण जुत्ते, उवसंते अविहेडए जे स भिक्खू ॥ ४७० ॥

किंच-वृत्तारिचि, चतुरः क्रोधादीन् धमति तत्प्रतिपक्षाम्यासेन सदा-सर्वकालं कृपायान्, धुवयोगी चोचि-
 तनिरययोगवाच भवति, बुद्धयचन इति तृतीयायें सप्तमी, तीर्थकारचनेन करणभूतेन, धुवयोगी भवति, यथागममेवेति
 भाषः, अथनधतुल्यदादिरहितो निर्जातरूपरजतो-निर्गतसुवर्णरूप्य इति भावः, गृहियोगं-मूर्च्छया गृहस्यसम्बन्धं
 परिवर्ज्ययति सर्व्वेः प्रकारैः परित्यजति यः स भिक्षुरिति ॥ ४६६ ॥ तथा-सम्मसिद्धीति, सम्यग्गृष्टिः-भावसम्य-
 र्दर्शनी यः सदाऽमूढः-अविष्टुतः सत्त्वेन मन्यते अस्त्येव ज्ञानं हेयोपादेयविषयमतीन्द्रियेष्वपि, तपश्च बाह्याभ्यन्तरकर्म-
 मलापनयनजलकरणं संप्रमथ्य नवकर्मोन्निपादानरूपः, इत्थं च दृढभावस्तपसा युज्येति पुराणं पापं भावसारतया प्रहृत्या,

एतदेव स्पष्टयति-पडिमंति, प्रतिभां-मासादिरूपां प्रतिपद्य-सविधिमङ्गीकृत्य स्मशाने-पितृवने, न विभेति-न भयं
 याति, भैरवभयानि दृष्ट्वा-रौद्रभयहेतूनुपलभ्य वैतालिकादिरूपशब्दादि, विविधगुणतपोरतश्च नित्यं-मूलगुणाद्य-
 नशनादिसक्तश्च सर्वकालं, न शरीरमभिकाङ्क्षते निःस्पृहतया वार्त्तमानिकं भावि च, य इत्थंभूतः स भिक्षु-
 रिति ॥ ४७२ ॥ असङ्गति, न सकृदसकृत्सर्वदेवैत्यर्थः, किमित्याह-व्युत्सृष्टत्यक्तदेहः-व्युत्सृष्टो भावप्रतिबन्धमावेन,
 त्यक्तो-विभूषाकरणेन, देहः-शरीरं येन स तथाविधः, आकुष्ठो वा ज(य)कारादिना, हतो वा दण्डादिना, लूषितो
 वा खड्गादिना, भक्षितो वा गृगालादिना, पृथिवीसमः-सर्वसहो मुनिर्भवति, न च रागादिना पीड्यते, तथाऽ-
 निदानो-भाविफलाशंसारहितः, अकुतूहलश्च नटादिषु, य एवंभूतः स भिक्षुरिति ॥ ४७३ ॥ भिक्षुस्वरूपाभिधानाधिकार
 एवाह-अभिभूयति, अभिभूय-पराजित्य, कायेन-शरीरेणापि, न भिक्षुसिद्धान्तनीत्या मनोवाग्भ्यामेव, कायेनानभिभवे
 तत्त्वतस्तदनभिभवात्, परीषहान्-क्षुदादीन्, समुद्धारयत्युत्तारयति, जातिपथात्-संसारमार्गादात्मानं कथमित्याह-
 विदित्वा-विज्ञाय, जातिमरणं-संसारमूलं महाभयं-महाभयकारणं, ततः-तपसि रतः-सक्तः, किंभूतः ? इत्याह-
 आमण्ये-श्रमणानां सम्बन्धिनि, शुद्ध इति भावः, य एवंभूतः स भिक्षुरिति ॥ ४७४ ॥ हतयत्ति, हस्तसंयतः पाद-
 संयत इति, कारणं विना कूर्मवल्लीन आस्ते, कारणे च सम्यगगच्छति, तथा वाक्संयतः-अकुशलवाग्निरोधात् कुशलवागुदी-
 रणेन संयतेन्द्रियो-निवृत्तविषयप्रसरः अध्यात्मरतः-प्रशस्तध्यानासक्तः, सुसमाहितात्मा ध्यानापादकगुणेषु, तथा
 सूत्रार्थं च यथावस्थितं विधिग्रहणशुद्धं विजानाति यः सम्यग्यथाविषयं स भिक्षुरिति ॥ ४७५ ॥

पाडिमं पण्डिविज्जिया मसाणे, नो भीयए भयभेरवाहं दिस्स ।
 विविहगुणतवोरए य निच्चं, न सरीरं चाभिकङ्खए जे, स भिक्खू ॥ ४७२ ॥
 असइं वोसट्ठचत्तेहे, अकुट्ठे व हए लूसिए वा ।
 पुढविसमे सुणी हवेज्जा, अनियाणे अकोउहह्छे जे स भिक्खू ॥ ४७३ ॥
 अभिभूय कायेण परीसहाइं, समुच्चरे जाइपहाओ अप्पयं ।
 विइत्तु जाईमरणं महग्गभयं, तवे एए सामाणिए जे स भिक्खू ॥ ४७४ ॥
 हत्थसंजए पायसंजए, वायसंजए संजइंदिए ।

किंच-जो सहइति, यः खलु महात्मा सहते सम्यग्ग्रामकण्टकान् ग्रामा-इन्द्रियाणि तदुःखहेतवः कण्टकास्तान्,

स्वरूपतः एवाह-आकोशान् ग्रहारान् तर्जनाञ्चेति, तत्राकोशा यकारादिभिः, ग्रहास्तः कयादिभिः, तर्जना अप्रयादिभिः,
 तथा । भैरवमया-अत्यन्तरीद्रमयजनकाः शब्दाः समहासा यस्मिन् स्थान इति यम्यते, तत्तथा तस्मिन्, वैतालादि-
 कुवार्चिनादादृशास्त इत्यर्थः, अत्रोपसर्गेषु सखु समसुखदुःखसहस्र-योऽचलितसामायिकमावः । स भिक्षुरिति ॥ ४७१ ॥

छिंदितु जाईमरणस्स वंधणं, उवेइ भिक्खू अपुणागमं गइं ॥ ४८१ ॥ तिबेमि ॥
 साभिक्खुअज्झयणं दसमं समत्तं १० ॥

तथा उचहिमिति, उपधौ-वस्त्रादिलक्षणे अमूर्च्छितः-तद्विषयमोहत्यागेन अगृह्यः-प्रतिबन्धभावेन, अज्ञातोञ्छं
 चरति भावपरिशुद्धं, स्तोकं स्तोकमित्यर्थः पुलाकनिष्पुलाकः-संयमासारातापादकदोषरहितः, क्रयविक्रयसंनिधिभ्यो
 विरतः-द्रव्यभावमेदभिन्नक्रयविक्रयपर्युषितस्थापनेभ्यो निवृत्तः, सर्वसङ्गापगतश्च योऽपगतद्रव्यभावसङ्गश्च यः, स भिक्षु-
 रिति ॥ ४७६ ॥ किंच-अलोलैति, अलोलो नाम नाग्राप्तप्रार्थनापरो भिक्षुः-साधुर्न रसेषु गृह्यः, प्राप्तेष्वपि अप्रतिबद्ध-
 इति भावः, उञ्छं चरति भावोञ्छमेवेति पूर्ववत् । नवरं तत्रोपधिसाश्रित्योक्तमिह त्वाहारमित्यपौनरुक्त्यं । तथा जीवितं
 नाभिकाङ्क्षते असंयमजीवितं, तथा ऋद्धिं च-आमयौषध्यादिरूपां, सत्कारं-वस्त्रादिभिः, पूजनं च-स्तवादिना त्यजति
 नैतदर्थं एव यतते, स्थितात्मा ज्ञानादिषु, अनिभ इत्यमायो यः स भिक्षुरिति ॥ ४७७ ॥ तथा न परमिति, न परं
 स्वपक्षविनेयव्यतिरिक्तं वदति-अयं कुशीलस्तदग्रीत्यादिदोषप्रसङ्गात्, स्वपक्षविनेयं तु शिक्षाग्रहणबुद्ध्या वदत्यपि, सर्वथा
 येनान्यः कश्चित्कुप्यति न तद्ब्रवीति दोषसद्भावेऽपि, किमित्यत आह-ज्ञात्वा प्रत्येकं पुण्यपापं, नान्यसम्बन्धि-
 अन्यस्य भवति अग्निदाहवेदनावत्, एवं सत्स्वपि गुणेषु नात्मानं समुत्कर्षति-न स्वगुणैर्गर्वमायाति यः स भिक्षुरिति
 ॥ ४७८ ॥ मदप्रतिषेधार्थमाह-न जाहमत्तेति, न जातिमत्तो यथाऽहं ब्राह्मणः क्षत्रियो वा, न चापि रूपमत्तो यथाऽहं

उवहिम्मि अमुच्छिण्ण अगिद्धे, अन्नायउज्झं पुलनिप्पुलाए ।
 कयविक्रयसन्निहिओ विरए, सवसंगावगए य जे स भिक्खू ॥ ४७६ ॥
 अलोल भिक्खू न रसेसु गिरुद्धे, उज्झं चरे जीविय नाभिकद्धे ।
 इद्धिं च सक्कारणपूरणं च, चए ठियप्पा अणिहे जे स भिक्खू ॥ ४७७ ॥
 न परं वइज्जासि अयं कुसीले, जेणऽस्र कुप्पेज्ज न ते वएज्जा ।
 जाणिय पचेयं पुण्णपावं, अचाणं न समुक्कसे जे स भिक्खू ॥ ४७८ ॥
 न जाइमत्ते न य रुवमत्ते, न लाभमत्ते न सुएण मत्ते ।
 मयाणि सव्वानि विवज्जइत्ता, धम्मज्झाणए जे स भिक्खू ॥ ४७९ ॥
 पवेयए अज्जपयं महासुणी, धम्मे ठिओ ठावयई परं पि ।
 निक्खम्म वज्जेज्ज कुसीललिङ्गं, न यावि द्वासंकुहए जे स भिक्खू ॥ ४८० ॥
 तं देहवासं अमुहं असासयं, सया चए निच्चदियट्ठियप्पा ।

छिंदितु जाईमरणस्स बंधणं, उवेइ भिक्खु अपुणागमं गइं ॥ ४८१ ॥ तिबेमि ॥

सभिक्खुअज्झयणं दसमं समत्तं १० ॥

तथा उचहिमिति, उपधौ-ब्रह्मादिलक्षणे अमूर्च्छितः-तद्विषयमोहत्यागेन अगृह्यः-प्रतिबन्धाभावेन, अज्ञातोऽच्छं चरति भावपरिशुद्धं, स्तोकं स्तोकमित्यर्थः पुलाकनिष्पुलाकः-संयमासारतापादकदोषरहितः, क्रयविक्रयसंनिधिभ्यो विरतः-द्रव्यभावभेदभिन्नक्रयविक्रयपर्युषितस्थापनेभ्यो निवृत्तः, सर्वसङ्गापगतश्च योऽपगतद्रव्यभावसङ्गश्च यः, स भिक्षुरिति ॥ ४७६ ॥ किंच-अलोलैति, अलोलो नाम नाप्राप्तप्रार्थनापरो भिक्षुः-साधुर्न रसेषु गृह्यः, प्राप्तेष्वपि अप्रतिबद्ध इति भावः, उच्छं चरति भावोच्छमेवेति पूर्ववत् । नवरं तत्रोपधिमाश्रित्योक्तमिह 'त्वाहारमित्यपौनरुक्त्यं । तथा जीवितं नाभिकाङ्क्षते असंयमजीवितं, तथा कर्द्धि च-आमर्षपण्यादिरूपां, सत्कारं-ब्रह्मादिभिः, पूजनं च-स्तवादिना त्यजति नैतदर्थ एव यतते, स्थितात्मा ज्ञानादिषु, अनिभ इत्यमायो यः स भिक्षुरिति ॥ ४७७ ॥ तथा न परमिति, न परं स्वपक्षविनेयव्यतिरिक्तं वदति-अयं कुशीलस्तदग्रीत्यादिदोषप्रसङ्गात्, स्वपक्षविनेयं तु शिक्षाग्रहणदुद्ध्या वदत्यपि, सर्वथा येनान्यः कश्चित्कुप्यति न तद्ब्रवीति दोषसङ्गावेऽपि, किमित्यत आह-ज्ञात्वा प्रत्येकं पुण्यपापं, नान्यसम्बन्धि अन्यस्य भवति अग्निदाहवेदनावत्, एवं सत्स्वपि गुणेषु नात्मानं समुत्कर्षति-न स्वगुणैर्गर्वमायाति यः स भिक्षुरिति ॥ ४७८ ॥ मदप्रतिषेधार्थमाह-न जातिमत्तो यथाऽहं ब्राह्मणः क्षत्रियो वा, न चापि रूपमत्तो यथाऽहं

रूपवान्, आदेयः, न लाभमस्तौ यथाऽहं लामवान्, न श्रुतमस्तौ यथाऽहं पण्डितः, अनेन कुलमदादिपरिश्रहः, एता एवाह-
 मदान् सार्धानपि कुलादिविषयान्विषयार्थ-शस्तिवज्य धर्ममध्यानरतो-यो यथागमं तत्र सक्तः स मिश्रुरिति ॥ ४७९ ॥
 किंच-पयेपय इत्यादि, प्रवेदयति-कथयत्यर्थपर्यपदं-शुद्धधर्मपदं परोपकाराय महामुनिः-शीलवान् ह्यता एवंभूत एव
 वस्तुतो नान्यः, किमित्येवदेवमित्याह-धर्मं स्थितः स्यापयति परमपि-ओतार, तत्रादेयभावप्रपञ्चेः, तथा निष्कम्प
 धर्जपति कुशीललिङ्गं-आरम्भादि कुशीलवेष्टितं, तथा न चापि हास्यकुहको-न हास्यकारिकुहकपुक्तो यः स
 मिश्रुरिति ॥ ४८० ॥ मिश्रुभावफलमाह-तं वेहेति, तं देहवासमित्येवं प्रत्यक्षोपलभ्यमानं चारकरूपं शरीराबासमशुचि
 शुक्रशोणितोद्भवत्वादिना, अशाम्भवं प्रतिष्ठयपरिषत्त्या सञ्जात्यति ममत्वानुबन्धपरित्यागेन, क इत्याह-नित्यहिते-
 मोक्षसाधने सम्यग्दर्शनादौ स्थितात्मा-अत्यन्तमुस्थितः, स चैवंभूतश्छिन्वा आतिमरणस्य संसारस्य पन्धनं-कारण-
 मुपैति-सामीप्येन गच्छति मिश्रुः-यत्किणुनरागमां नित्या जन्मादिरहितामित्यर्थः, गतिमिति-सिद्धिगतिम् ॥ ४८१ ॥
 प्रवीमीति पूर्ववत् ॥ इति व्याख्यातं सभिक्षवध्ययनम् १० ॥

अधुनौषत्थडे आरम्येते, अनयोश्चायमिममन्ध इहानन्तराप्स्यने मिश्रुगुणयुक्त एव मिश्रुरुक्ता, स चैवंभूतोऽपि कदाचि-
 त्कर्मपरतन्त्रत्वात् कर्मण्यथ बलवत्त्वात् सीदेत्, यतस्वत्स्मिणीकृत्यं कर्तव्यमिति, तदर्थोधिकार एव चूढादयमभिधीयते, तथेदं-
 इह खलु भो ! पवइपणं उप्पन्नदुक्खेणं संजमे अरइसभावन्नचित्तेणं ओहाणुप्पेहिणा

अणोहाइएणं चेव हयरस्सिगयंकुसपोयपडागाभूआइं इमाइं अट्टारस ठाणाइं सम्मं संपडिलेहि-
 अवाइं भवंति, तंजहा-हंभो ! दुस्समाए दुप्पजीवी १, लहुसगा इत्तरिआ गिहीणं कामभोगा
 २, भुज्जो अ साइबहुला मणुस्सा ३, इमे अ मे दुक्खे न चिरकालोवट्ठाई भविस्सई ४, ओम-
 जणपुरक्कारे ५, वंतस्स य पडिआयणं ६, अहरगइवासोवसंपया ७, दुल्लहे खलु भो ! गिहीणं
 धम्ममे गिहवासमज्झे वसंताणं ८, आयंके से वहाय होइ ९, संकप्पे से वहाय होइ १०, सोवक्केसे
 गिहवासे, निरुवक्केसे परिआए ११, बंधे गिहवासे सुक्खे परिआए १२, सावज्जे गिहवासे, अणवज्जे
 परिआए १३, बहुसाहारणा गिहीणं कामभोगा १४, पत्तेअं पुत्तपावं १५, अणिच्चे खलु भो !
 मणुस्साणं जीविए कुसगजलबिंदुचंचले १६, बहुं च खलु भो ! पावं कम्मं पगडं १७, पावाणं
 च खलु भो ! कडाणं कम्माणं पुधिं दुच्चिन्नाणं दुप्पडिकंताणं वेइत्ता सुक्खो, नत्थि अवेइत्ता,
 तवसा वा झोसइत्ता १८ । अट्टारसमं पयं भवइ । सू० २१ । भवइ अ इत्थ सिलोगो—

इह खलु भो पव्वेति, इह खलु भो प्रवजितेन इहेति जिनप्रवचने, खलुशब्दोऽवधारणे, स च भिन्नक्रम इति

दर्शयिष्यामः, भो इत्यमन्त्रणे, प्रवर्जितेन-माधुना, किञ्चिद्विद्येनेत्याह-उत्पद्यतुःत्वेन-सञ्जातशीवादिशरीरस्त्रीनिप-
 द्यादिमानसदुःखेन संयमे-ध्यायार्थैतत्वरूपे अरतिसमापद्यच्चित्तोद्वेगगतभिप्रायेण संयमनिर्विण्णमावेनेत्यर्थः, स एव
 विद्येभ्यते-अवधावनोत्प्रेक्षिणा-अवधावनं-अपसरणं संयमादुत्-प्राबल्येन प्रेक्षितं श्रोतं यस्य स तथाविधस्तेन, उत्प-
 न्नजितुकायेनेति माधः, अनवधावितेनैव-अनुत्पन्नजितेनैवामूर्ति वक्ष्यमाणलक्षणान्यष्टादश स्थानानि सम्पद्यन्-माव-
 सारं सुप्रत्युपेक्षितव्यानि-सुप्दशालोचनीयानि भवन्तीति योगः; अवधावितस्य तु प्रत्युपेक्षणं प्रायोऽनर्थकमिति, तान्येव
 विद्येभ्यन्ते-ह्यरदिमगजाकुशस्येतपताकाश्रुतानि-अश्वसन्तिनगजाकुशयोदिरस्यसितपटुत्तरपानि, एतदुक्तं भवति-यथा
 इयादीनामनुमार्गप्रवृत्तिकामानां रजम्पादयो नियमनदेववः ॥५॥ एतान्यपि संयमादनुमार्गप्रवृत्तिकामानां मध्यस्रस्वाना-
 मिति, पठधैचभतः मध्यफ प्रत्युपेक्षितव्यानि भवन्ति, खलुश्रमदोऽवधारणे, योमात् सम्यगेव संप्रत्युपेक्षितव्यानि एवेत्यर्थः।
 तथथेस्यादि-तथथेत्युदाहरणोपन्यासार्थः, एंभो ! दुःपमायां दुष्प्रजीविन इति, इंभो-क्षिण्यामन्त्रणे, दुष्प्रमायां-
 अवमकालाख्यायां कालदोषादेव दुःस्वेन-कृष्णेण प्रकृषेणोदारयोगापेक्षया जीवितुं शीला दुष्प्रजीविनः, प्राणिन इति
 गम्यते, नरेन्द्रादीनां अपि अनेकदुःखप्रयोगदर्शनात्, उदारमोगरहितेन च विदम्बनाप्रायेण कुगविदेतुना किं गृहाश्रमेणेति
 संप्रत्युपेक्षितव्यमिति प्रथमं स्थानम् १ । तथा लघव इत्वर गृहिणां कायभोगाः, दुष्प्रमायामिति वर्धते, सन्तोऽपि
 लघवः-तुच्छाः प्रकुर्येव तुषमुष्टिबदसाराः इत्वर-अल्पकालाः गृहिणां-गृहस्थानां कामभोगाः-मदनकामप्रधानाः
 श्रन्दोदवो विषया विपाककटवश्च, न देवानामिव विपरीताः, अतः किं गृहाश्रमेणेति संप्रत्युपेक्षितव्यमिति द्वितीयं

स्थानम् २ । तथा भूयश्च स्वातिबहुलाः मनुष्याः दुष्प्रमायांमिति वर्त्तते एव, पुनश्च स्वातिबहुला मायाप्रचुरा
 मनुष्या इति प्राणिनो, न कदाचित् विश्रम्भहेतवोऽपि, तद्वहितानां च कीदृक् सुखं?, तथा तद्वन्धहेतुत्वेन दारुणतरो
 बन्ध इति किं गृहाश्रमेणेति, संप्रत्युपेक्षितव्यमिति तृतीयं स्थानम् ३ । पाठान्तरं वा तथा-भूयश्च सातवहुला मनुष्याः,
 भुक्तेष्वपि कामभोगेषु पुनरपि सुखाभिलाषिण एव मनुष्याः, अतः किं कामभोगैः? इति संप्रत्युपेक्षितव्यमिति तृतीयं
 स्थानम् ३ । तथा इदं च मे दुःखं न चिरकालोपस्थायि भविष्यति, इदं चानुभूयमानं मम आमण्यमनुपालयतो
 दुःखं शरीरमानसं कर्मफलं परीषदजनितं न चिरकालमुपस्थातुं शीलं भविष्यति, आमण्यपालनेन परीषदनिराकृतैः
 कर्मनिर्जरेणात्, संयमराज्यप्राप्तेः, इतरथा महानरकादौ विपर्ययाः, अतः किं गृहाश्रमेणेति संप्रत्युपेक्षितव्यमिति चतुर्थं
 स्थानम् ४ । तथा ओमजगणपुरस्कारमिति न्यूनजनपूजा, प्रव्रजितो हि धर्मप्रभावाद्राजामात्यादिभिरभ्युत्थानासनाञ्जलि-
 प्रग्रहादिभिः पूज्यते, उत्प्रव्रजितेन तु न्यूनजनस्यापि स्वव्यसनगुप्तयेऽभ्युत्थानादि कार्यं, अधार्मिकराजविषये च वेष्टिप्रयोजुः
 स्वरकर्मणो नियमत एवेदमधर्मफलं, अतः किं गृहाश्रमेणेति संप्रत्युपेक्षितव्यमिति पञ्चमं स्थानं, एवं सर्वत्र क्रिया योजनीया ५ ।
 तथा वान्तस्य प्रत्यापानं भुक्तोद्भिन्नपरिभोग इत्यर्थः, अयं च शृगूगालादिशुद्रसत्त्वाचरितः सतां निन्द्यो व्याधिदुःख-
 जनकः, वान्ताश्च भोगाः प्रव्रज्याङ्गीकरणेन, एतत्प्रत्यापानमप्येवंभूतमेव चिन्तनीयमिति पष्ठं स्थानम् ६ । तथा अधोगतिः-
 नरकतिर्यग्गतिस्तस्यां वसनं अधोगतिवासः, एतन्निमित्तभूतं कर्म गृह्यते, तस्योपसंपत्-सामीप्येनाङ्गीकरणं यदेतदुत्प-
 व्रजनं, एवं चिन्तनीयमिति सप्तमं स्थानम् ७ । तथा दुर्लभः खलु भो ! गृहिणां धर्म इति प्रमादचहलत्वाद् दुर्लभ एव,

मो ! इत्यामन्त्रणे गृहस्थानां परमनिर्मुक्तिजनको धर्मा, किञ्चिद्विधानामित्याह—गृहवासमध्ये वसतामित्यत्र गृहशब्देन पाञ्च-
 कल्पाः पुत्रकुलप्रादयो गृह्यन्ते, तन्मध्ये वसतामनादिष्वाम्यासादकारणं स्नेहबन्धनं, एतच्चिन्तनीयमित्यष्टमं स्थानम् ८ ।
 तथा आतङ्कस्तस्य घघाय भवति, आतङ्का—सद्योपाती विशूचिकादिरोमाः से—तस्य गृहिणो धर्मबन्धुरहितस्य घघाय—
 विनाशाय भवति, तथा घघधानेकवपरेतुः, एवं चिन्तनीयमिति मयं स्थानम् ९ । तथा संकल्पः तस्य घघाय
 भवति, संकल्पः—इष्टानिष्टयोगसंप्रयोगप्राप्तिञ्चो मानस आतङ्कस्तस्य गृहिणः, तथा घेष्टायोगात् मिथ्याविकल्पाम्या-
 सेन मदादिप्राप्तेर्घघाय भवति इत्येतच्चिन्तनीयमिति दशमं स्थानम् १० । तथा सोपप्लेशो गृहवास इति सहोपप्लेशः
 सोपप्लेशो गृहवासो—गृहाथमाः, उपप्लेशाः—कृषिपशुपारयवाणिज्याद्यनुष्ठानानुगताः पण्डितजनगर्हिताः ग्रीतोष्णधमादयः,
 द्रुतलवणचिन्तादयधेत्येवं चिन्तनीयमित्येकादशं स्थानं ११ । तथा निरुपप्लेशः पर्याय इति, एभिरेवोपप्लेशे रहितः
 प्रव्रज्यापर्यायः, अनारमी कुचिन्तापरिवर्जितः स्थापनीयो विदुषामित्येवं चिन्तनीयमिति द्वादशं स्थानं १२ । तथा पन्धो
 गृहवासः सदा तदेतत्वनुष्ठानात्, कोशकारकीटकवत् इत्येतच्चिन्तनीयं इति त्रयोदशं स्थानं १३ । तथा मोक्षः पर्या-
 योऽनवरतं कर्मनिगडविगमान्मुक्तवदित्येवं चिन्तनीयमिति चतुर्दशं स्थानं १४ । अत एव सावधो गृहवास इति
 सावधः—सपापः प्राणातिपातमुपावादादिप्रवृत्तेरित्येतच्चिन्तनीयमिति पञ्चदशं स्थानम् १५ । एवमनवधः पर्याय इत्यपाप
 इत्यर्थः, अहिंसादिपालनात्मकत्वादेतच्चिन्तनीयमिति षोडशं स्थानम् १६ । तथा बहुसाधारणा गृहिणां कामभोगा
 इति, बहुसाधारणाः—चौरराजकुलादिसामान्या गृहिणां—गृहस्थानां कामभोगाः पूर्ववत्, एतच्चिन्तनीयमिति सप्तदशं

स्थानम् १७। तथा प्रत्येकं पुण्यपापमिति, मातापितृकलत्रादिनिमित्तमप्यनुष्ठितं पुण्यपापं प्रत्येकं प्रत्येकं-पुण्यं पुण्यं येनानु-
 स्थितं तस्य कर्तुरेवैवदिति भावार्थः। एवमष्टादशं स्थानम् १८। एतदन्तर्गतो वृद्धाभिप्रायेण शेषग्रन्थः समस्तोऽथैव,
 अन्ये तु व्याचक्षते-सोपेक्ष्यो गृहिवास इत्यादिषु पदेषु स्थानेषु सप्रतिपक्षेषु स्थानत्रयं गृह्यते, एवं च बहुधाधारणा गृहिणां
 कामसोपादा इति चतुर्दशं स्थानं, प्रत्येकं पुण्यपापमिति पञ्चदशमं स्थानं, शेषाण्यभिधीयन्ते, तत्राऽनित्यं नान्यदप्यनि-
 त्यमेव नियमतो भो! इत्यामन्त्रणे मनुष्याणां-पुंसां जीवितमायुः, एतदेव विद्येयते-कृशाग्रजलचिन्दु-ज्वलं सोपक्रम-
 त्वादनेकोपद्रवविषयत्वादत्यन्तासारं, तदलं गृहाश्रमेणेति संप्रत्युपेक्षितव्यमिति योऽद्यं स्थानं १६। तथा यदुं च खलु भोः।
 पापं कर्म प्रकृतं बहु च चशब्दात् छिद्यं च खलुशब्दोऽवधारणे, यदं च पापकर्म चारित्र्यमोदनीपादि, प्रकृतं-निर्दिष्टं भवेति
 गम्यते, श्रामण्यप्राप्तावप्येवं क्षुद्रबुद्धिप्रवृत्तेः, नहि प्रभूतछिद्यकर्मरहितानामेवमक्षुला बुद्धिर्भवेति, अतो न किञ्चिद्दृश-
 श्रमेणेति संप्रत्युपेक्षितव्यमिति सप्तदशं स्थानं १७। पापाणां चेत्यादि, पापानां च-अपुण्यप्राप्तां चमृद्वानुपपन्नानां न,
 खलु भोः! कृतानां कर्मणां, खलुशब्दः कारितानुभवविशेषणार्थः, भो इति शिष्यामन्त्रणे, कृतानां-मनीषाज्ञागर्भोऽरोचणो
 निर्वर्तितानां कर्मणां-ज्ञानावरणीयाद्यभावात्तवेदनीयादीनां प्राक्-पूर्वमन्यत्रन्यसु दुश्चरितानां-प्रमादक्षयायजदुश्चरित-
 जनितानि, दुश्चरितानि कारणे कार्योपचारात्, दुश्चरितंवेदूनि वा दुश्चरितानि, कार्ये कारणोपचारात्, एवं नुत्परमात्मान्तानां-
 मिथ्यादर्शनाविरतिजदुष्पराक्रान्तजनितानि दुष्पराक्रान्तानि, हेतो कर्त्तोपचारात्, दुष्पराक्रान्तंवेदूनि वा दुष्पराक्रान्तानि,
 फले हेतूपचारात्, इह च दुश्चरितानि मद्यपानास्त्रीलानृनमाषणादीनि, दुष्पराक्रान्तानि तु यत्नवन्वनादीनि, यदभावां एवं-

भूतानां कर्मणां चेदयित्याऽनुभूय, फलमिति वाक्यश्रेयः, किं?, मोक्षो भवति-प्रधानपुरुषार्थो मन्त्रति, नास्त्यवेद-
पित्या-न भवति अननुभूय, अनेन सकर्मकमोक्षव्यवच्छेदमाह-इष्यते च स्वत्यक्तमोषेतानां कैश्चित्सहकारिनिरोधतस्तत्फला-
दानवादिभिस्तत्, तदपि नास्त्यवेदयित्वा मोक्षः, तथारूपत्वात् कर्मणां, स्वफलादाने कर्मत्वायोगात्, तपसा वा
क्षपयित्या-अनशनप्रायश्चित्तादिना वा विशिष्टधायोपशमिकशुभभावरूपेण तपसा प्रलयं नीत्वा, इह च वेदनमुदयप्राप्तस्य
व्याधेरिषानारब्धोपक्रमस्य क्रमश्च, अन्यानिपन्थनपरिक्लेशेन, तपःशुषणं तु सम्यगुपक्रमेणानुदीर्णोदीरणबोधपण्यवत्,
अन्यनिमित्तपक्रमेणापरिक्लेशमित्यहस्तपोऽनुष्ठानमेव ज्ञेय इति, न किञ्चिद्दृष्टाधमेनेति संप्रत्युपेक्षितव्यमित्यष्टादशं पदे
भवति-अष्टादशं स्यान्नं भवति १८।२१। भवति चात्र श्लोकाः, अत्रेति अष्टादशस्यानार्यव्यतिकरे, उक्तानुक्तार्थसंग्रहपर
इत्यर्थः, श्लोक इति च आदिपरो निर्देशः, ततश्च श्लोकजातिरनेकमेवा भवतीति प्रभृतश्लोकोपन्यासेऽपि न विरोधः-
जया य चयई धम्मं, अणज्जो भोगकारणा । से तत्तय मुच्छिप्पं चाले, आयइ नांवहुज्झइ ॥४८२॥
जया ओहाविओ होइ, इंदो वा पडिओ छमं । तवधम्मपरिब्भट्ठो, स पच्छा परितप्पइ ॥४८३॥
जया अ वंदिमो होइ, पच्छा होइ अवंदिमो । देवया व चुआ ठाणा, स पच्छा परितप्पइ ॥४८४॥
जया अ पूइमो होइ, पच्छा होइ अपूइमो । राया व रज्जपब्भट्ठो, स पच्छा परितप्पइ ॥४८५॥
जया अ माणिमो होइ, पच्छा होइ अमाणिमो । सिट्ठि व कब्बहे छूढो, स पच्छा परितप्पइ ॥४८६॥

जया अ थेरओ होइ, समईकंतजुवणो । मच्छुव गलं गिलित्ता, स पच्छा परितप्पइ ॥ ४८७ ॥
जया अ कुकुंडुवस्स, कुतत्तीहिं विहम्मइ । हत्थी व बंधणे बद्धो, स पच्छा परितप्पइ ॥ ४८८ ॥
पुत्तदारपरीकिन्नो, मोहसंताणसंतओ । पंकोसन्नो जहा नागो, स पच्छा परितप्पइ ॥ ४८९ ॥

जया चेति-यदा चैवमष्टादशसु व्यावर्त्तनकारणेषु सत्स्वपि जहति-त्यजति धर्म-चारित्रलक्षणं, अनार्य इत्यनार्य इवा-
नार्यो-म्लेच्छचेष्टितः, किमर्थमित्याह-भोगकारणात्-शब्दादिभोगनिमित्तं स-धर्मत्यागी, तत्र-तेषु भोगेषु मूर्च्छितो-
गृद्धो बालोऽज्ञः, आयति-आगामिकालं नावबुध्यते-न सम्यगवगच्छतीति ॥ ४८२ ॥ एतदेव दर्शयति-जया उति,
यदाऽवधावितोऽपच्छतो भवति संयमसुखविभूतेः, उत्प्रव्रजित इत्यर्थः, इन्द्रो वेति-देवराज इव पतितः क्षमा-क्षमां-
गतः, स्वविभवभ्रंशेन भूमौ पतित इति भावः, क्षमा-भूमिः, सर्वधर्मपरिभ्रष्टः-सर्वधर्मभ्यः-क्षान्त्यादिभ्यः आसेवितेभ्योऽपि
यावत्प्रातिज्ञमनुपालनात् लोकिकेभ्योऽपि वा गौरवादिभ्यः परिभ्रष्टः-सर्वतश्च्युतः, स पतितो भूत्वा पश्चान्मनागू मोहावसाने
परितप्यते, किमिदमकार्यं मयानुष्ठितमित्यनुतापं करोतीति ॥ ४८३ ॥ जया चेति, यदा च वन्द्यो भवति श्रमणपर्यायस्थो
नरेन्द्रादीनां पश्चाद्भवति उन्निष्क्रान्तः सन्नबन्धः तदा देवता इव काचिदिन्द्रवर्जा स्थानच्युता सती स पश्चात्परि-
तप्यते इति एतत्पूर्ववदेवेति ॥ ४८४ ॥ जया चेति, यदा च पूज्यो भवति वस्त्रपात्रादिभिः श्रामण्यसामर्थ्याल्लोकानां
पश्चाद्भवत्युत्पन्नजितोऽपूज्यो लोकानामेव तदा राजेव राज्यपदभ्रष्टो महतो भोगाद्विद्युक्तः (विप्रमुक्तः) स पश्चात्प-

रितप्यत एवेति पूर्ववदेवेति ॥ ४८५ ॥ तथा जथा येति, यदा च मान्यो भवति अमृत्यानां शाकरणादिना माननीयः
 श्रीलप्रभावेण पश्चाद्भवत्यमान्यस्तत्परित्यागेन, तदा ओष्ठीच कर्षटे-महाक्षुद्रसन्निवेशे क्षिप्तोऽमात्यः सत्परितप्यत,
 इति, एतत्समानं पूर्वेष्वेति ॥ ४८६ ॥ जथा येति, यदा च स्थचिरो भवति स त्यक्तसंयमो वयःपरिणामेन, एतद्विशेष-
 प्रदर्शनायाह-समतिक्रान्तपौवनः, एकान्तस्वगिर इतिमावः, तदा विपाककटुकत्वाद्भोगानां मत्स्य इव गलं-वह्निशं
 गिलित्वाऽभिरूपा तथाविधकर्मलोहकण्टकविदः सन् स पश्चात्परितप्यत इत्येतदपि समानं पूर्वेष्वेति ॥ ४८७ ॥ एतदेव
 स्पष्टयति-जथा य कुक्षुर्मुपस्सेत्यादि, कुक्षुम्बस्य-कुत्सितकुक्षुम्बस्य कुत्सिमिः-कुत्सितचिन्ताभिरारमनः संतापकारिणी-
 निर्विहिन्यतै-विषयमोगान् प्रति विषाणं नीयते तदा स मुक्तसंयमः सन् परितप्यते पश्चात्, क इव !-यथा हस्ती
 कुक्षुम्बबन्धनबद्धः परितप्यते ॥ ४८८ ॥ एतदेव स्पष्टयति-पुत्रदारेति, पुत्रदारपरिकीर्णो-विषयसेवनात्पुत्रकलत्रादिभिः
 सर्वतो विक्षिप्तो मोहसन्तानसन्ततो-दर्शनादिमोहनीयकर्मप्रवाहेण व्याप्तः, क इव-पङ्कटसन्तो यथा नागः-कईमाव-
 मग्नो वनगज इव स पश्चात्परितप्यते-हा ! हा ! किं मयेदं असमञ्जसमनुष्ठितमिति ॥ ४८९ ॥

अज्ज आहं गणी हुंतो, भाविअप्पा बहुस्सुओ । जइऽहं रमंतो परिआए, सामन्ने जिणदेसिए ॥ ४९० ॥
 देवलो गसमाणो अ, परिआओ महेसिणं । रयाणं अरयाणं च, महानस्यसारिसो ॥ ४९१ ॥

अमरोचनं जाणिअ सुक्खमुत्तमं, रयाण परिआइ तहाऽरयाणं ।

निरओवमं जाणिअ दुक्खमुत्तमं, रमिज तम्हा परिआइ पंडिण ॥ ४९२ ॥

धम्माउ भट्ठं सिरिओ अवेयं, जन्नागिगिज्झाअमिवऽप्पतेअं ।

हीलंति णं दुविहिअं कुसीला, दाडुडिअं घोरविसं व नागं ॥ ४९३ ॥

इहेवऽधम्मो अयसो अकित्ती, दुन्नासधिजं च पिहुज्जणंसि ।

चुअस्स धम्माउ अहम्मसेविणो, संभिन्नवित्तस्स य हिट्ठओ गई ॥ ४९४ ॥

भुंजित्तु भोगाइं पसज्झचेअसा, तहाविहं कट्ठु असंजमं चट्ठु ।

गइं च गच्छे अणभिज्झिअं दुहं, बोही अ से नो सुलहा पुणो पुणो ॥ ४९५ ॥

कश्चित् सचेतनो नर एवं च परितप्यत इत्याह—अज्जति, अद्य तावदहं-अद्य-अस्मिन् दिवसेऽहमित्यात्मनिदेशे, गणी स्या-आचार्यो भवेयं, भावितात्मा-प्रशस्तआगम(योग)भावनाभिः, बहुश्रुत-उभयलोकहितवह्वागमयुक्तः, यदि किं स्यादित्याह-यदि अहमरमिष्यं-रतिमकरिष्यं, पर्याये-प्रवज्यारूपे, सोऽनेकमेद इत्याह-आमण्ये-श्रमणानां सम्बन्धिनि, सोऽपि शाक्यादिमेदमिन्न इत्याह-जिनदेशिते-निर्ग्रन्थसम्बन्धिनीति ॥ ४९० ॥ अवधानोत्प्रेक्षिणः स्थिरीकरणार्थमाह-देवलोकसमाणोचि, देवलोकसमानस्तु-देवलोकसदृश एव पर्यायः-प्रवज्यारूपो महर्षीणां-

स्तिप्यत एवेति पूर्ववदेवेति ॥ ४८५ ॥ तथा जया येति, यदा न मान्यो भवति अग्न्युत्थानाश्चाकरणादिना माननीयः
 शीलप्रभावेण पञ्चाङ्गवत्यमान्यस्तत्परित्यागेन, तदा श्रेष्ठीव कर्मदे-महाक्षुद्रसन्निवेशे क्षिप्तोऽमात्यः सत्परितप्यत,
 इति, एतत्समान पूर्व्वेति ॥ ४८६ ॥ जया येति, यदा न स्थविरो भवति स त्यक्तसंयमो वयःपरिणामेन, एतद्विशेष-
 प्रदर्शनायाह-समन्तिमान्तयौवनः, एकान्तस्पर्श इतिभावः, तदा विषाककुट्टकत्वान्नोमाना मत्स्य इव गलं-बहिर्ग-
 गिलित्वाऽभिमृष्टा तथाविधकर्मलोहकण्टकविदः सन् स पञ्चात्परितप्यत इत्येतदपि समानं पूर्व्वेति ॥ ४८७ ॥ एतदेव
 स्पष्टयति-जया यच्छुद्धुं पस्सेत्यादि, कृद्धुम्बस्य-कृतिसतश्चुद्धुम्बस्य कृतस्मिभिः-कृतिसतचिन्ताभिरारमनः संतापकारिणी-
 भिविहन्त्यते-विषयमोगान् प्रति विषातं नीयते तदा स मुक्तसंयमः सन् परितप्यते यथा, क इव ?-यथा हस्ती
 कृद्धुम्बपन्थनवदः परितप्यते ॥ ४८८ ॥ एतदेव स्पष्टयति-पुत्रदारपरिकीर्णो-पुत्रदारपरिकीर्णो-विषयसेवनारुद्रकलत्रादिभिः
 सर्वतो विक्षिप्तो मोहसन्तानसन्ततो-दर्शनादिमोहनीयकर्मप्रचारेण व्याप्तः, क इव-पट्टावसप्तो यथा नागः-कर्दमाव-
 मग्नो वनगज इव स पञ्चात्परितप्यते-रा ! रा ! किं मयेवं असमञ्जसमनुष्ठियमिति ॥ ४८९ ॥

अज आहं गणी हुंतो, भाविअप्पा बहुस्सुओ । जइऽहं रमंतो परिआए, सामन्ने जिणदेसिप ॥ ४९० ॥
 देवलोगसमाणो अ, परिआओ महेसिणं । रयाणं अरयाणं च, महानरयसारिसो ॥ ४९१ ॥

अमरोवमं जाणिअ सुक्खमुत्तमं, रयाण परिआइ तहाऽरयाणं ।

यदुतायशः-अपराक्रमकृतं न्यूनत्वं, तथाऽकीर्तिरदानपुण्यफलप्रवादरूपा, तथा दुर्नामधेयं च-पुराणः पतित इति कुत्सितनामधेयं च भवति, क्तेत्याह-पृथग्जने-सामान्यलोकेऽपि, आस्तां विशिष्टलोके, कस्येत्याह-व्युत्तस्य-धर्मादुत्प्रव्रजितस्येतिभावः, तथाऽधर्मसेविनः-कलत्रादिनिमित्तं पट्टकायोपमर्दकारिणः, तथा संभिन्नवृत्तस्य चाखण्डनीयखण्डितचारित्रस्य च क्लिष्टकर्मबन्धाद् अधस्ताद्भूतिः-नरकेषु अवपात (पूषपात) इति ॥ ४९४ ॥ अस्यैव विशेषापायमाह-भुञ्जितुं चि, स-उत्प्रव्रजितो सुत्त्वा भोगान्-शब्दादीन् प्रसह्यचेतसा-धर्मनिरपेक्षतया प्रकटेन चित्तेन तथाविधं अज्ञोचितफलं कृत्वाऽभिनिर्वर्त्यसंयमं कृष्याद्यारम्भरूपं बह्वं-असन्तोषात्प्रभूतं स इत्थंभूतो मृतः सन् गतिं च गच्छत्यनभिध्यानां-अभिध्याता-इष्टा न तामनिष्टामित्यर्थः, काचित्सुखाऽप्येवंभूता भवत्यत आह-दुःखां-प्रकृत्यैवासुन्दरां दुःखजननीं, बोधिध्यास्य जिनधर्मप्राप्तिश्चास्योन्निष्क्रान्तस्य न सुलभा पुनः पुनः-प्रभूतेष्वपि जन्मसु दुर्लभैव, प्रवचनविराघकत्वादिति ॥ ४९५ ॥

इमस्स ता नेरइअस्स जंतुणो, दुहोवणीअस्स किलेसवत्तिणो ।

पलिओवमं झिज्झइ सागरोवमं, किमंग पुण मज्झ इमं मणोदुहं ? ॥ ४९६ ॥

न मे चिरं दुक्खमिणं भविस्सइ, असासया भोगपिवास जंतुणो ।

न चे सररीरेण इमेणऽविस्सइ, अविस्सई जीविअपज्जवेण मे ॥ ४९७ ॥

सुसाधूनां, रतानां-सक्तानां, पर्याय एवेति गम्यते, एतदुक्तं भवति, यथा देवलोकं देवाः प्रेषणकादिव्यापृता अदीनमनसः
तिष्ठन्त्येवं सुसाधवोऽपि, ततोऽधिकं भावतः प्रत्युपेक्षणादिक्रियायां व्यापृताः, उपादेयविशेषत्वात्प्रत्युपेक्षणादेरिति
देवलोकसमान एव पर्यायो महर्षीणां रतानामिति । अरतानां च-भावतः सामाचार्यसक्तानां च, चक्षुब्धात् विषया-
मिलापिणां च मयबहिर्गविहम्बकानां सुद्रसन्तानां महानरकसदृशो-रौरवादितुल्यस्तरकारणत्वान्मानसदुःखातिरेकात्
तथा विडम्बनाचेति ॥ ४९१ ॥ एतदुपसंहारेणैव निगमयन्नाह-अमरं चि, अमरोपमं उक्तन्यायादेवसदृशं शास्त्रा-
विश्राय सौख्यमुत्तमं-प्रधानं प्रसमसौख्यं, केषामित्याह-रतानां पर्यायि-सक्तानां सम्यक्प्रत्युपेक्षणादिक्रियाव्यवहारे
धामन्ये, तथा अरतानां पर्याय एव, किमित्याह-नरकोपमं-नरकतुल्यं ज्ञात्वा दुःखमुत्तमं-प्रधानं, उक्तन्यायात्, यस्मा-
देवं रतारविपाकस्तस्माद्रमेतामक्तिं कुर्यात्, कस्याह-पर्याये उक्तस्वरूपे पंचिताः-शास्त्रार्थज्ञ इति ॥ ४९२ ॥ पर्याय-
व्युत्सर्पैहिकं दोषमाह-धम्ममाउ इति, धम्मोऽत्र धमणधर्माश्चष्टं-व्युत्तं, धियोऽपेते-उपोलस्य अपगतं, यज्ञाग्निमग्निशो-
माघनलं विध्यात्तमिच यागावसानेऽप्यतेजस्तं, अत्यश्वन्दोऽभावे, तेजःशून्यं यस्मकत्वमित्यर्था, हील्यपन्ति-कदर्थयन्ति
पतितस्त्वमिति पंचपमारणादिना, एनं-उभिष्क्रान्तं बुर्विहितसुविष्कमणादेव दृष्टानुष्ठायिनं कुशीलास्तत्संपोषो(सङ्गो)-
चिता लोकाः, स एव विशेष्यते-द्यादुष्टिर्भति, प्राकृत्यैस्याबुद्धतदंष्टं-उत्सातदंष्टं घोरविषमिच-रोद्रविषमिच नागं-
सुर्पे, यज्ञाग्निसर्पोपमानं लोकनीत्या प्रधानमावाद्यधानमात्रल्यापनार्थमिति ॥ ४९३ ॥ एवमस्य अष्टशीलस्यौषत
येहिकं दोषमभिधायैहिकाश्रमिकमाह-इहेवचि, इहेव-इहलोक एवाधर्म्ये इति, अपमधर्म्यः फलेन दर्शयति-

यदुतायशः-अपराक्रमकृतं न्यूनत्वं, तथाऽकीर्त्तिरदानपुण्यफलप्रवादरूपा, तथा दुर्नामधेयं च-पुराणः पतित इति कुतिसतनामधेयं च भवति, क्रेत्याह-पृथग्जने-सामान्यलोकेऽपि, आस्तां विशिष्टलोके, कस्येत्याह-व्युत्तस्य-धर्मादुत्पन्नजित्तस्येतिभावः, तथाऽधर्मसेविनः-कलत्रादिनिमित्तं पट्टकायोपमर्दकारिणः, तथा संभिन्नवृत्तस्य चाखण्डनीयखण्डितचारित्रस्य च क्लिष्टकर्मबन्धाद् अधस्ताद्भूतिः-नरकेषु अवपात (पृषपात) इति ॥ ४९४ ॥ अस्यैव विशेषापायमाह-भुञ्जित्तु चि, स-उत्प्रव्रजितो भुत्त्वा भोगान्-शब्दादीन् प्रसह्यचेतसा-धर्मनिरपेक्षतया प्रकटेन चित्तेन तथाविधं अज्ञोचितफलं कृत्वाऽभिनिर्वृत्यासंयमं कृष्याद्यारम्भरूपं चहुं-असन्तोपात्प्रभूतं स इत्थंभूतो मृतः सन् गतिं च गच्छत्यनभिध्यातां-अभिध्याता-इष्टा न तामनिष्टामित्यर्थः, काचित्सुखाऽप्येवंभूता भवत्यत आह-दुःखां-प्रकृत्यैवासुन्दरां दुःखजननीं, बोधिश्चास्य जिनधर्मप्राप्तिश्चास्योन्निष्क्रान्तस्य न सुलभा पुनः पुनः-प्रभूतेष्वपि जन्मसु दुर्लभैव, प्रवचनविराधकत्वादिति ॥ ४९५ ॥

इमस्स ता नेरइअस्स जंतुणो, दुहोवणीअस्स किलेसवत्तिणो ।

पलिओवमं झिज्झइ सागरोवमं, किमंग पुण मज्झ इमं मणोदुहं ? ॥ ४९६ ॥

न मे चिरं दुक्खमिणं भविस्सइ, असासया भोगपिवास जंतुणो ।

न चे सररीण इमेणऽविस्सइ, अविस्सई जीविअपज्जवेण मे ॥ ४९७ ॥

जस्सेवमप्या उ हविष्वा निच्छिओ, चइल्ल देहं न हु धम्मसासणं ।
तं तारिसं नो पइलंति इदिआ, उव्विंति(त)वाया च सुदंसणं गिरिं ॥ ४९८ ॥

इच्चेव संपस्सिअ बुद्धिमं नरो, आयं उवायं विविहं विआणिआ ।
काएण वाया अहु माणसेणं, तिगुच्चिगुच्चो जिणवयणमहिट्टिज्जासि ॥ ४९९ ॥ सि धेमि ॥

॥ रइवक्खा पढमा चूला समत्ता ? ॥

यस्मादेवं तस्मादुरूपसुखदुःखोऽप्येतदनुचिन्त्य नोत्प्रव्रजेदित्याह-इमस्सिति, अस्य तावदित्यात्मनिर्देशो, नारकस्य जन्तोः नरकमनुप्राप्तस्येत्यर्थः, दुःखोपनीतस्य-सामीप्येन प्राप्तदुःखस्य, क्लेशवृत्तेरेकान्तक्लेशचेदितस्य सतो नरक एव पल्लयोपमं क्षीयते सागरोपमं न यथाकर्मप्रत्ययं, किमहं पुनर्ममेदं संप्रसारतिनिष्पन्नं ममोदुःखं तथाविधक्लेशवृत्ति- (दोष) रहितं ? एतत् क्षीयत एव, एतच्चिन्तेन नोत्प्रव्रजितव्यमिति ॥ ४९६ ॥ विद्येयेनीतदेवाह-न मेसि, न मम चिरं-प्रभृतकालं दुःखमिदं-संप्रसारतिलक्षणं भविष्यति, किमित्याह-अशाश्वती-प्रायो यौवनकालावस्थायिनी भोगवि-पासा-विषयवृष्णा, जन्तोः-प्राणिनाः, अशाश्वतीत्व एव कारणान्तरमाह-न चेच्छरीरेणानेनापयास्यति-न यदि गुरीरे-जानेन कारणभूतेन इदस्सापि सतोऽपयास्यति, तथापि किमाकूलत्वं ? यतोऽपयास्यति जीवितपर्ययेण-जीवितस्य व्यप-

गमेन-मरणेनैवं निश्चितः स्यादिति ॥ ४९७ ॥ अस्यैव फलमाह-अस्सेवचि, यस्येति-साधोरेवमुक्तेन प्रकारेणात्मा तु-
तुशब्दस्यैवकारार्थत्वादात्मैव भवेन्निश्चितो दृढः यः स त्यजेद्देहं क्वचिद्विद्य उपस्थिते, न तु धर्मशासनं-न पुनर्धर्माज्ञामिति,
तं च तादृशं धर्मे निश्चितं न प्रचालयन्ति-संयमस्थानान्न प्रकम्पयन्ति इन्द्रियाणि-चक्षुरादीनि । निदर्शनमाह-उपपात-
वाता इव-संपतत्पवना इव सुदर्शनं गिरि-मेरुं, एतदुक्तं भवति-यथा मेरुं वाता न चालयन्ति, तथा तमपीन्द्रियाणीति
॥ ४९८ ॥ उपसंहरन्नाह-इचेवचि, इत्येवमव्ययनोक्तं दुष्प्रयोगजीवित्वादि संप्रेक्ष्याऽऽदित आरभ्य, यथा यद्दृष्ट्वा
बुद्धिमान्नरः सम्यग्बुद्ध्युपेत आयमुपायं विविधं विज्ञाय आयः-सम्यग्ज्ञानादेरुपायस्तत्साधनप्रकारः कालविनयादि-
र्विविधोऽनेकप्रकारस्तं ज्ञात्वा, किमित्याह-कायेन वाचाऽथवा मनसा-त्रिभिरपि करणैर्यथाप्रवृत्तैः, त्रिगुसिगुप्तः सन्
जिनवचनमर्हदुपदेशमधितिष्ठेत् यथाशक्त्या तदुक्तैकक्रियापालनपरो भूयाद् भावायसिद्धौ तत्त्वतो मुक्तिसिद्धेः ॥ ४९९ ॥
ब्रवीमीति पूर्ववत् ॥

समाप्तं रतिवाक्याध्ययनमिति चूला १ ॥

न्याख्यातं प्रथमचूडाध्ययनम्, अधुना द्वितीयमारभ्यते, अस्यौघतः सम्बन्धः प्रतिपादित एव, विशेषतस्त्वनन्तरा-
ध्ययने सीदतः स्थिरीकरणमुक्तं, इह तु विविक्तचर्योन्यत-इत्ययमभिसम्बन्धः—

चूलिअं तु पवस्वामि, सुअं केवलिसासिअं ।
 जं सुणिनु सुपुण्णाणं, धम्मे उपपज्जए मई ॥ ५०० ॥
 अणुसोअपट्ठिअवहुज्जणंमि, पडिसोअलद्धलक्खेणं ।
 पडिसोअमेव अप्पा, दायवो होउकामेणं ॥ ५०१ ॥
 अणुसोअसुहो लोओ, पडिसोओ आसवो सुविहिआणं ।
 अणुसोओ संसारो, पडिसोओ तस्स उत्तारो ॥ ५०२ ॥
 तम्हा आयारपरक्खेणं, संवरसमाहिबहुलेणं ।

: चरिआ गुणा अ नियमा, अ हुंति साहूण दट्ठवा ॥ ५०३ ॥

चूलियंति, बूढां-प्राग्भ्यावर्जितग्रन्थार्था तुल्यन्दमिश्रितां भावचूडां, प्रवक्ष्यामीति-प्रक्षेणावसरप्राप्तामिधानलक्षणेन
 कथयामि, श्रुतं केवलिसापित्तमिति, इयं हि बूढा श्रुतं-श्रुतधानं वर्त्तते, कारणे कार्योपचाराद्, एतच्च केवलिसापित्तं-
 अनन्तरमेव केवलिनः प्ररूपितमिति सफलं विशेषणं, एवं च बृद्धवाक्यः-“कयाचिदर्ययाऽसहिष्णुः कुरगद्वक्त्रायः संपतथातु-
 र्मासिकादौ उपवासं कारितः, स तदाराधनया मृत एव, अपिषातिकाऽहमित्युदियाऽसौ तीर्थकरं पृच्छामीति गुणार्थज्ञित-

देवतया नीता श्रीसीमन्धरस्वामिपादान्तिके, परिपृष्टो भगवान्, अदुष्टचित्ताऽघातिकेत्यभिधाय भगवते मां चूडां ग्राहितेति, "इदमेव विशेष्यते-यां श्रुत्वा-आकर्ण्य सपुण्यानां-कुशलानुबन्धिपुण्ययुक्तानां प्राणिनां, धर्मे-अचिन्त्यचिन्तामणिकल्पे चारित्रधर्मे उत्पद्यते मतिः-संजायते भावतः श्रद्धा, अनेन चारित्रं चारित्रवीजं चोपजायत इत्येतदुक्तं भवति ॥ ५०० ॥ एतद्वि प्रतिज्ञासूत्रं, इह चाध्ययने चर्यागुणा अभिधेयास्तत्प्रवृत्तौ मूलपादभूतमिदमाह-अणुसोएत्ति, अनुश्रोतःप्रस्थिते-नदीपूरप्रवाहपतितकाष्ठवद् विषयकुमार्गद्रव्यक्रियानुकूल्येन प्रवृत्ते बहुजने तथाविधाभ्यामात् प्रभृतलोके तथाप्रस्थानेनो-दधिगामिनि, किमित्याह-प्रतिश्रोतोलब्धलक्ष्येण-द्रव्यतस्तस्यामेव नद्यां कथञ्चिदेवतानियोगात् प्रतीपश्रोतःप्राप्तलक्ष्येण, भावतस्तु विषयादिवैपरीत्यात्कथञ्चिदवाप्तसंयमलक्ष्येण प्रतिश्रोत एव दुरपाकरणीयमप्यपाकृत्य विषयादि संयमलक्ष्याभि-मुखमेवात्मा-जीवो दान्तव्यः-प्रवर्त्तयितव्यो भवितुकामेन-संसारसमुद्रपरिहारेण मुक्ततया भवितुकामेन साधुना, न क्षुद्रजनाचरितान्युदाहरणीकृत्यासन्मार्गप्रवर्णं चेतोऽपि कर्तव्यमपित्वागमैकप्रवर्णेनैव भवितव्यमिति, उक्तं च-"निमित्तमासाद्य यदेव किञ्चन, स्वधर्ममार्गे विसृजन्ति बालिशाः । तपःश्रुतज्ञानधनास्तु साधवो, न यान्ति कृच्छ्रे परमेऽपि विक्रियाम् ॥ १ ॥ तथा-कपालमादाय विपन्नवाससा, वरं द्विपदेऽश्मसमृद्धिरीक्षिता । विहाय लज्जां न तु धर्मवैशसे, सुरेन्द्रसार्धेऽपि समाहितं मनः ॥ २ ॥ तथा-पापं समाचरति वीतघृणो जघन्यः, प्राप्यापदं सघृण एव विमध्यनुद्धिः । प्राणात्ययेऽपि न तु साधुजनः स्ववृत्तं, वेलां समुद्र इव लङ्घयितुं समर्थः ॥ ३ ॥" इत्यलं प्रसंगेनेति ॥ ५०१ ॥ अधिकृतमेव स्पष्टयन्नाह-अणुसोएत्ति, अनुश्रोतःसुखो लोकः उदकनिम्नाभिसर्पणवत् प्रवृत्त्याऽनुकूलविषयादिसुखो लोकः, कर्मगुरुत्वात्, प्रतिश्रोत एव त-

स्मादिपरीत आश्रयः-इन्द्रियविवक्षादिरूपः परमार्थपेक्षलः कायवाङ्मनोव्यापारः, आश्रमो वा-त्रतप्रवृत्त्यादिरूपः सुविहितानां-साधूनां, उभयलोकैः फलमाह-अनुश्रोतः संसारः श्रद्धादिविषयातुकृत्यं संसार एव, कारणे कार्योपचाराद्, यथा “विपं मृत्युः, दधि त्रपुपी प्रत्यक्षो ज्वरः,” प्रतिश्रोत उक्तलक्षणः, तस्येति पञ्चम्यर्थे षष्ठी “सुपां सुपो भवन्तीति” वचनात्, तस्मात्संसारालुत्तारः उत्तरणमुच्चारो, हेतौ फलोपचारात्, यथा-“आयुर्धृतं, तन्दूलान्वर्षति पर्जन्य” इति ॥५०२॥ तम्हेति, यस्मादेतदेवमनन्तरोदित तस्मादाचारपराक्रमेणेत्याचारे-ज्ञानादौ पराक्रमः-प्रश्रुतिबलं यस्य स तथाविध इति, गम-कत्वाद्बहुमीहिः, तेनैवंभूतेन साधुना संवरसमाधिबहुलमेति-संवरे-इन्द्रियादिनिषेये समाधिः-अनाकुलत्वं यमुलं-प्रभूतं यस्य स तथाविध इति, समासाः पूर्ववत्, तेनैवंविधेन मताऽप्रतिपाताय विमुदये च किमित्याह-वर्या-मिधुमावसाधनी पाद्याऽनियतवासादिरूपा गुणाश्च-मूलोचरगुणरूपाः, नियमाश्च-उचरगुणानामेव विण्इविद्युदयादीनां रसकलासेवननियोगा भवन्ति, साधूनां द्रष्टव्या इति, एते वर्यादयः साधूनां द्रष्टव्या भवन्ति, सम्यग्ज्ञानासेवनप्ररूपणारूपेणेति ॥ ५०३ ॥

अनिष्टअवासो समुआणचारिआ, अन्नायउञ्छं पइरिक्कया अ ।

अप्पोवही कलहविवज्जणा य, विहारचरिआ इसिणं पसत्था ॥ ५०४ ॥

आइत्तभोमाणविवज्जणा अ, ओसन्नादिट्ठाहडभसपाणे ।

संसट्ठकप्पेण चरिज्ज भिक्खू, तज्जायसंसट्ठ जई जइज्जा ॥ ५०५ ॥

अमज्जमंसासि अमच्छरीआ, अभिक्खणं निव्विगइं गया अ ।
 अभिक्खणं काउस्सगकारी, सज्झायजोगे पयओ हविज्जा ॥ ५०६ ॥
 ण पडिन्नविज्जा सयणासणाइं, सिज्जं निसिज्जं तह भत्तपाणं ।
 गामे कुले वा नगरे व देसे, ममत्तभावं न कहिं पि कुज्जा ॥ ५०७ ॥
 गिहिणो वेआवडिअं न कुज्जा, अभिवायणवंदणपूअणं वा ।
 असं किलिट्ठेहिं समं वसिज्जा, मुणी चरित्तस्स जओ न हाणी ॥ ५०८ ॥

चर्यामाह-अनियतवासो मासकल्पादिना अनिकेतवासो वा-अगृहे-उद्यानादौ वासः, तथा समुदा-
 नचर्या-अनेकत्र याचितमिक्षाचरणं, अज्ञातोच्छं-विशुद्धोपकरणग्रहणविषयं, पइरिक्कया य-विजनैकान्तसेविता च, अल्पो-
 पधित्वं-अनुत्पन्नयुक्तस्तोकोपधिसेवित्वं, कलहविवर्जना च-तथा तद्वासिजनभण्डनविवर्जना, विवर्जनं विवर्जना श्रवणकथा-
 दिनापि वर्जनमित्यर्थः । विहारचर्या-विहरणस्थितिः, विहरणमर्यादा, इयमेवंभूता ऋषीणां-स्नाधूनां, प्रशस्ता-व्या-
 क्षेपाभावादाज्ञापालनेन भावचरणसाधनात्पवित्रेति ॥ ५०४ ॥ विहारचर्या ऋषीणां प्रशस्तेत्युक्तं, तद्विशेषोपदर्शनायाह-आइ-
 ण्णेत्ति-आकीर्णमवमानविवर्जना च विहारचर्या ऋषीणां प्रशस्तेति, तत्राकीर्णं-राजकुलसंखड्यादि, अवमानं-स्वपक्षपर-

पक्षप्राभृत्यलं लोकाचरुमानादि, अस्य विवर्जनं, आकीर्ण हस्तपादादित्थपदोपात्, अवमाने अलामाधाकर्मादिदोषादिति, तथो-
 त्समग्रदृष्टावृत्तं-प्राय उपलब्धमुपनीतं, उत्तममशब्दः प्रायो वृत्तौ वर्धते, यथा "देवा उत्सर्धं मायं वेयणं वैर्यति", किमित्याह-
 भक्त्याने-ओदनारत्नात्तदि, इदं चोत्सर्धदृष्टावृत्तं, यत्रोपयोगः शुद्धसति, त्रिगृहान्तरादारत इत्यर्थः, "प्रिकल्लगाही एगत्थ
 कुणद, वीओ अ दोमु उचलोममिति" वचनात्, इत्येवमुत्सर्धं दृष्टावृत्तं मरुपानमुषीणां प्रवृत्तिमिति योगः, तथा संसृष्ट-
 कल्पेन-हस्तमात्रकादिसंसृष्टविधिना चरेत्त्रिभिरिति उपदेष्टुः, अन्यथा पुरःकर्मादिदोषात्, संसृष्टमेव विधिनष्टि-तल्लान
 संसृष्ट इरयाम्भोरसारिसमानजातीयसंसृष्टे हस्तमात्रकादौ यतिर्येतेत-पलं कुर्यात्, अतजातसंसृष्टे संसर्जनादिदोषादिति, अने-
 नाष्टममशब्दं, तद्यथा-"संसृष्टे इरथे संसृष्टे मत्ते ताचसेसे ददे" इत्यादि, अत्र प्रययो मद्गः श्रेयान्, श्रेयाश्च चिन्त्या इत्यादि
 ॥ ५०५ ॥ उपदेष्टाधिकार एवेदमाह-अपज्जेति, अमथासांसाशी मवेदिति योगः, अमद्ययः अमांसाशी च इयादेते च
 मद्यमांसे लोकाणमप्रतीते एव, तत्तद्य पाकैश्चक्राप्रिदधति-आरनालादिप्यपि संधानाद् ओदनाद्यपि प्राण्यङ्गत्वात्प्राण्यमिति,
 तदसत्, अमीषां मद्यमांसत्वायोगात्, लोकशास्त्रेयोरसिद्धत्वात्, संधानप्राण्यद्वैतत्वेन चोदना त्वमाशी, अतिप्रसन्नदोषान्,
 द्रवत्वस्वीत्यतुरयतया मूत्रपानमातृगमनादिप्रसङ्गात् इत्यलं प्रसङ्गेन । अक्षरपमनिकामात्रप्रक्रमान्, तथा अमत्सरी च-न
 परसंप्रदेष्टी च ह्यात्, तथा अ-मीक्ष्यं-पुनः पुनः पुष्टकारणमात्रे निर्विकृतिकथ-निर्मेतविकृतिपरिमोगश्च मवेदु, अनेन
 परिभोगोचितविकृतीनामप्यकारणे प्रतिषेधमाह । तथाऽभीक्ष्यं गयनागमनादिषु, विकृतिपरिमोगेऽपि चान्ये । किमित्याह-
 कापोत्सर्गकारी मवेदु ईयांपयप्रतिक्रमणमकृत्वा न किञ्चिदन्यत्कुर्यात्, तदशुद्धतापेवेतिभावः । तथा स्वाध्यायाययोगे-

वाचनाद्युपचारव्यापार आचाम्लादौ प्रयतोऽतिशययत्नवान्भवेत्तथैव तस्य सफलत्वात्, विपर्यये उन्मादादिदोषप्रसङ्गादिति ॥ ५०६ ॥ किंच-न पडिणवेज्जति, न प्रतिज्ञापयेन्मासादिकल्पपरिसमाप्तौ गच्छन् भूयोऽप्यागतस्य ममैवेतानि दातव्यानीति न प्रतिज्ञां कारयेद् गृहस्थं, किमाश्रित्येत्याह-शयनासने शय्यां निपद्यां तथा भक्तपानमिति, तत्र शयनं-संस्तरकादि, आसनं-पीठकादि, शय्या-वसतिः, निपद्या-स्वाध्यायादिभूमिः, तथा-तेन प्रकारेण तत्कालावस्थानोचितेन भक्तपानं-खण्डखाद्यक्रद्राक्षापानकादि न प्रतिज्ञापयेत्, ममत्वदोषात्, सर्वत्र एतन्निषेधमाह-ग्रामे-शालिग्रामादौ, कुले वा-श्रावककुलादौ, नगरे-साकेतादौ, देशे वा-मध्यदेशादौ ममत्वभावं ममेदमिति, स्नेहमोहं न कचिदुपकरणादिव्यपि कुर्यात् तन्मूलत्वाद् दुःखादीनामिति ॥ ५०७ ॥ उपदेशाधिकार एवाह-गृहिणोऽस्ति, गृहिणो-गृहस्थस्य वैयावृत्यं-गृहिभावोपकाराय तत्कर्मस्वात्मनो व्यावृत्तभावं न कुर्यात्, स्वपरोभयाश्रेयःसमायोजनदोषात्, तथाऽभिवादनं-वाङ्मनस्काररूपं, वन्दनं-कायप्रणामलक्षणं, पूजनं च-वस्त्रादिभिः समभ्यर्चनं वा, गृहिणो न कुर्यादुक्तदोषप्रसङ्गादेव, तथैतदोषपरिहारयैव असंक्षिप्तैः-गृहिवैयावृत्यादिकरणसंक्षेपरहितैः साधुभिः समं वसेन्मुनिश्चारित्रस्य-मूलगुणादिलक्षणस्य यतो-येभ्यः साधुभ्यः सकाशान्न हानिः, संवासतस्तदकुल्यानुमोदनादिनेत्यनागतविषयं चेदं सूत्रं, प्रणयनकाले संक्षिप्तसाध्वभावादिति ॥ ५०८ ॥

ण या लभेज्जा निउणं सहायं, गुणाहिअं वा गुणओ समं वा ।

इक्कोऽवि पावाइं विवज्जयंतो, विहरिज्ज कामेसु असज्जमाणो ॥ ५०९ ॥

संवच्छरं वरि परं यमाणं, वीअं च घासं न तहिं वसिज्जा ।

सुत्तस्स मग्गेण चरिज्ज भिक्खू, सुत्तस्स अत्थो जह आणवेइ ॥ ५१० ॥

जो पुधरत्तावररत्तकाले, संपेहए अप्पगमप्पणेणं ।

किं मे कडं किं च मे किच्चसेसं ? किं सक्कणिज्जं न समायरामि ? ॥ ५११ ॥

किं मे परो पासइ ? किं च अप्पा ? किं वाइहं खलिअं न विवज्जयामि ? ।

इधेव सम्मं अणुपासमाणो, अणागयं नो पडियंथ कुज्जा ॥ ५१२ ॥

जरथेव पासे कइ दुप्पउत्तं, काएण वाया अदु माणसेणं ।

तरथेव धीरो पडिसाहरिज्जा, आइन्नओ लिप्पमिव वखलीणं ॥ ५१३ ॥

जस्सेरिसा जोग जिइंदियस्स, धिईमओ सप्पुरिसस्स निच्चं ।

तमाहु लोए पडियुच्चजीवी, सो जीअई संजमजीघिपणं ॥ ५१४ ॥

अप्पा खलु सययं रक्खिअब्बो, सव्विदिएहिं सुसमाहिएहिं ।

अरक्खिअओ जाइपहं उवेइ, सुरक्खिअओ सब्बदुहाण मुच्चइ ॥ ५१५ ॥ त्तिबेमि

इइ विवित्तचरिया चूडा समत्ता २ ॥

॥ इइ दसवेयालियं सुत्तं समत्तं ॥

“असंक्लिष्टैः समं वसे”दित्युक्तमत्र विशेषमाह-ण येति, कालदोषान्न यदि लभेत-न यदि कथञ्चित्प्राप्नुयान्निपुणं-संयमानुष्ठानकुशलं सहायं-परलोकसाधनद्वितीयं, किंविशिष्टमित्याह-गुणाधिकं वा-ज्ञानादिगुणोत्कटं वा, गुणतः समं वा-तृतीयार्थे पञ्चमी गुणैस्तुल्यं वा, वाशब्दाद्धीनमपि जात्यकाञ्चनकल्पं विनीतं वा, ततः किमित्याह-एकोऽपि संहननादि-युक्तः पापानि-पापकारणान्यसदनुष्ठानानि विवर्जयन्-विविध-अनेकैः प्रकारैः स्त्रोक्तैः परिहरन्निवहरेदुचितविहारेण कामेष्विच्छाकामादिष्वसत्यमानः-सङ्गमगच्छन्, एकोऽपि विहरेत्, न तु पार्श्वस्थादिपापमित्रसङ्गं कुर्यात्, तस्य दुष्टत्वात्, तथा चान्यैरप्युक्तं-“वरं विहर्तुं सह पन्नगैर्भवेच्छठात्मभिर्वा रिपुभिः सहोपितुम् । अधर्मयुक्तैश्चपलैरपण्डितैर्न पापमित्रैः सह वर्त्तितुं क्षमम् ॥ १ ॥ इहैव हन्युर्गुजगा हि रोषिताः, धृतासयश्छिद्रमवेक्ष्य चाऽरयः । असत्प्रवृत्तेन जनेन संगतः, परत्र चैवेह च हन्यते जनः ॥ २ ॥ ” तथा-“परलोकविरुद्धानि, कुर्वाणं दूरतस्त्यजेत् । आत्मानं योऽभिसंधत्ते, सोऽन्यस्मै स्यात्कथं हितः ? ॥ ३ ॥ ” तथा-“ब्रह्महत्या सुरापानं, स्तेयं गुर्वङ्गनागमः । महान्ति पातकान्याहुरेभिश्च सह संगमम् ॥ ४ ॥ ” इत्यादि

॥ ५०९ ॥ विहारकालमानमाह-संवच्छरं ति, संवत्सरं वाप्यत्र संवत्सरद्वन्द्वेन वर्षासु वातुर्मोसिको ज्येष्ठामासः, उच्यते, तमपि, अपिगुन्दात् मासमपि, परं प्रमाणं-वर्षाश्रुतबद्धयोरुक्तद्वयेकत्र निवासकालमानमेव, द्वितीयं न वर्षं वदन्त्यप्यव्यवहित उपन्धासः, द्वितीयं वर्षं च वर्षासु वदन्त्यानां च श्रुतबद्धे न, तत्र क्षेत्रे यसेत्, यत्रैको वर्षो रूपो मासफलपञ्चकृतः, अपि तु सप्तदशैव द्वितीयं वृत्तीयं च परित्यक् वर्षादिकालं ततस्तत्र वसेदित्यर्थः, तर्हि, किं बहुना? सर्वत्रैव सूत्रस्य मार्गेण चरेत्स्त्रिपुरागमादेशेन वत्तेति भावः, तत्रापि नोपत एव यथाश्रुतग्राही स्यात्, अपि तु सूत्रस्वार्थः-पूर्वापराविरोधितन्त्रयुक्तिघटितः पारमार्थिकोत्सर्गापवादगर्भो यथाऽऽज्ञापयति-निपुणं तथा वत्तेन, नान्यथा, यथेहापवादोः नित्यवासेऽपि वसतावेव प्रतिमासादि साप्तां संस्कारकगोचरादिपरिवर्त्तेन, नान्यथा, बुद्धापवादोयोगात्, इत्येवं, बन्दनप्रतिक्रमणादिष्वपि तदर्थं प्रत्युपेक्षणेन अनुष्ठानेन वत्तेन, न तु तथाविधलोकादेश्यां तं परित्यजेत्, तदाज्ञातनाप्रसङ्गादिति ॥ ५१० ॥ एवं च विविक्तवर्षावतोऽसीदनगुणोपायमाह-ओचि, यः साधुः पूर्वरात्रापररात्रकाले, रात्रौ प्रपन्नचरमयोः प्रहरयोरित्यर्थः, सोमेक्षते दृष्टोपयोगनीरयाऽऽत्मानं कर्मभूतं, आत्मनैव, कथमित्याह-किं मे कृतमिति, छान्दसतत्वाण्वृत्तीयायै पृष्टी, किं मया कृतं? मुख्यनुरूपं तपयणादियोगस्य, किं च मम, कृत्यदेशेन-कर्षेभ्यदेशेन उचितं?, किं ज्ञापयं-वयोऽवस्थानुरूपं वैवाच्यत्वादि न समाचरामि-न करोमि, तदकरणे हि तत्कालं नाश्रयति ॥ ५११ ॥ तथा-किं मेचि, किं मम [स्तलितं] परः-स्ववक्ष्यमाणकलधनः पश्यति, किंवाऽऽत्मा कश्चिन्मनाह संवेगापन्नः?, किं घाटं ओपत एव स्तलितं न चिद्वर्जयामीत्येवं सम्पन्नपुण्यवत्तेनैव प्रकारेण स्तलितं घात्वा सम्पन्नाममोक्तेन विधिना भूषः पश्येत् अनागतं न

प्रतिबन्धं कुर्यात्-आगामिकालविषयं नासंयमप्रतिबन्धं करोति ॥ ५१२ ॥ कथमित्याह-जत्येवेति, यत्रैव पश्यत्युक्तव-
 त्परात्मदर्शनद्वारेण क्वचित्-संयमस्थानावसरे धर्मोपधिप्रत्युपेक्षणादौ दुष्प्रयुक्तं-दुर्व्यवस्थितमात्मानमिति गम्यते, केने-
 त्याह-कायेन वाचा अथ मानसेन-मन एव मानसं, करणत्रयेणेत्यर्थः, तत्रैव-तस्मिन्नेव संयमस्थानावसरे धीरो-बुद्धि-
 मान् प्रतिस्मरेत्-प्रतिस्मरेति य आत्मानं, सम्यग्विधिं प्रतिपद्यत इत्यर्थः, निदर्शनमाह-आकीर्णो जवादिभिर्गुणैर्जात्योऽश्च
 इति गम्यते, असाधारणविशेषणात्, तच्चेदं-क्षिप्रमिव-शीघ्रमेव खलिनं-कविकमिव, यथा जात्योऽश्वो नियमितगमननिमित्तं
 शीघ्रं खलिनं प्रतिपद्यते, एवं यो दुष्प्रयोगपरित्यागेन, खलिनकल्पं सम्यग्विधिं, एतावतांशेन दृष्टान्त इति ॥ ५१३ ॥ यः
 पूर्वरात्रेत्याद्याधिकारोपसंहारायाह-जस्सरिस्सत्ति, यस्य साधोरीदृशाः खहितालोक(च)नप्रवृत्तिरूपा योगा-मनोवाक्कायव्या-
 पारा जितेन्द्रियस्य-वशीकृतस्पर्शनादीन्द्रियकलापस्य धृतिमतः-संयमे सद्यतिकस्य सत्पुरुषस्य-प्रमादजयात् महा-
 पुरुषस्य नित्यं-सर्वकालं सामायिकप्रतिपत्तेरारम्भामरणान्तं तमाहुर्लोकं प्रतिबुद्धजीविनं तमेवभूतं साधुमाहुः-अभि-
 दधति विद्वांसो लोके-प्राणिसंघाते प्रतिबुद्धजीविनं-प्रमादनिद्रारहितजीवितशीलं, स एवंगुणयुक्तः सन् जीवति संयम-
 जीवितेन-कुशलाभिसंधिभावात् सर्वथा संयमप्रधानेन जीवितेनेति ॥ ५१४ ॥ आस्रमुपसंहरन्नाह-उपदेशसर्वतत्त्वमाह-अप्येति,
 आत्मा खल्विति-खलुशब्दो विशेषणार्थः, शक्तौ सत्यां परोऽपि, सततं-सर्वकालं रक्षितव्यः-पालनीयः पारलौकिका-
 पायेभ्यः, कथमित्युपायमाह-सर्वेन्द्रियैः-स्पर्शनादिभिः सुसमाहितेन-निवृत्तविषयव्यापारेणेत्यर्थः, अरक्षणरक्षणयोः
 फलमाह-अरक्षितः सन् जातिपत्थानं-जन्ममार्गं संसारमुपैति-सामीप्येन गच्छति । सुरक्षितः पुनर्यथागमप्रमादेन

सर्वदुःखेभ्यः-शारीरमानसेभ्यो विमुच्यते-विविधं-अनेकैः प्रकारैः अपुनर्ग्रहणपरमस्वास्थापादनलक्षणेर्मुच्यते विमुच्यते ॥ ५२५ ॥ इति ब्रवीमीति पूर्ववत् ॥

इति विविक्तचर्यानाम्नी द्वितीयचूला समाप्ता २ ॥

॥ समासेयं दशवैकालिकस्य लघुटीका ॥

महाभारताया याकिन्या, धर्मपुत्रेण चिन्तिता । आचार्यहरिभद्रेण, दीर्घेयं शिष्ययोचिनी ॥ १ ॥
दशवैकालिके टीकां विधाय यत् पुण्यमर्जितं तेन । भार्गवैर्यदुःखविरहाद् गुणानुगमी भवतु लोकः ॥ २ ॥

(लघुटीकाप्रणेतृणां प्रशस्तिः-)

दशकालिकाधुयोगाद्, सुप्रख्यास्या प्रयस्कृता । हरिभद्राचार्यकृतान्मोक्षान्नस्याऽथवा मया ॥ ३ ॥
श्रीमद्दोषकशिष्येण, धीमत्सुमनिसूरिणा । विद्वद्भिस्तत्र नोद्देशो, मयि कार्यो मनामपि ॥ ४ ॥
परमाद् व्याख्याक्रमः प्रोक्तः, सूरिणा भद्रयाहुना । आचश्यकस्य निर्युक्तो, व्याख्याक्रमविषयिता ॥ ५ ॥
यत्रार्थः प्रथमो ज्ञेयो, निर्युक्तिविमिश्रितः ततः । सर्वेर्न्याख्याक्रमैर्युक्तो, सणितव्यस्तृतीयकः ॥ ६ ॥

प्रमादकार्यविक्षेपचेतसां तदयं यया । क्रियया अवबोधार्थं, साधूनां तु पृथक्कृतः ॥ ७ ॥
लब्ध्वा मानुष्यकं जन्म, ज्ञात्वा सर्वविदां मतम् । प्रमादमोहसंमूढा, वैकल्प्यं ये नयन्ति हि ॥ ८ ॥

जन्ममृत्युजराव्याधिरोगशोकाद्युपद्रुते । संसारसागरे रौद्रे, ते अमन्ति विडम्बिताः ॥ ९ ॥

ये पुनर्ज्ञानसम्यक्त्वचारित्रविहितादराः । भवाम्बुधिं समुल्लङ्घ्य, ते यान्ति पदमन्ययम् ॥ १० ॥

ये भव्यान् प्रतिबोध्य जैनवचनैः स्याद्वादसंभूषितै-निर्वाणाश्रितचेतसो विदधिरे स(त्साधुमार्गश्रिता)न् ।

साधूनां विधिना च स्वरिपदवीमारोपयाञ्चक्रिरे, ते श्रीमज्जिनदेवस्तूरिचरणा रक्षन्तु सङ्गं सदा ॥ ११ ॥

समाप्ता श्रीदशवैकालिकटीकेति ॥ ग्रंथाग्रं ३५००, मंगलमस्तुलेखकपाठकयोः । संवत् १६६२ वर्षे वैशाखवदि
४ भौमे लिखितं । शुभं भवतु ॥

प्रत्यन्तरे—

मूलं दयादानमुख्याश्चतस्रः, शाखाः अशाखा नियमव्रतानि । पुष्पाणि संपत्प्रकराः फलं तु, मोक्षो भवेद् धर्मसुरद्रुमस्य ॥ ११ ॥

इति दशवैकालिकलघुटीका समाप्ता ॥ छ ॥ शुभं भवतु ॥ मंगलमस्तु ॥ श्रीगुरुभ्यो नमः ॥ परमगुरुभ्यो नमः ॥
मंगलमस्तु ॥ संवत् १५१६ वर्षे माघ वदि १ गुरौ अद्ये हि श्रीघोषावेलाकूले महाराजाधिराजपातसाहश्रीकुतवदीन-

महिम्नदराज्ये व्यापारी तन्त्रियुक्तः सं० सोमदत्तपंचकुलप्रतिपत्तौ ॥ श्रीमद्वर्मभृतां चरित्युत्तमां, पू० सत्यविद्यालप्रभृतीनां,
महात्मनां तेषामध्ययनार्थं पुस्तकसिद्धमलिखापयत्, धुम्नेन, स्वार्थं तथा, परोपकाराय ॥ [श्रीमणेशाय ॥ धीवक्रतुठाय ॥]
शुभं भवतु ॥

श्रीआणंदविमलहरिगुरुभ्यो नमः पं०वीरविमलमणि ।

इति भगवच्छरणं भवत्युत्तमैकैकलिनिर्णयं श्रीमत्सुमतिमाधुसूतिणा मन्त्रिसहिबहदीकोदूतहायुषेण

श्रीदशवैकालिकं समाप्तम् ।

श्रेष्ठदेवचन्द्रालयाई-जैन-पुस्तकोदारे प्रस्थाप्यः ॥

श्रीसुमतिसाधुसुरिकृतलघुविवरणोपेत-

श्रीदशवैकालिकसूत्रस्य

परिशिष्टानि ।

प्रथमं परिशिष्टम् ।

श्रीदशवैकालिकसूत्रस्य सूत्राणां गायानां च

अकारादिक्रमः

आद्यांशः	सूत्रस्य गाथायाश्चाङ्कः	पृष्ठाङ्कः	आद्यांशः	सूत्रस्य गाथायाश्चाङ्कः	पृष्ठाङ्कः
अइमूमि न गच्छेज्जा	८३	५९	अजयं भालमाणो य	३७	४४
अइअंमि अ कालंमि	२८५	१२०	अजयं भुजमाणो य	३६	४४
अइयंमि य कालंमि	२८६	१२१	अजयं सयमाणो य	३५	४३
" "	२८७	१२१	अजीवं परिणयं नच्चा	१३६	७३
अकाले चरसी भिक्खु	१६४	८३	अज्ज आहं गणी हुतो	४२०	२०४

महिम्नदराज्ये व्यापारी तन्मियुक्तः सं० सोमदत्तपञ्चलप्रतिपत्तो ॥ धीमदर्मभृतां वरिष्ठतपसां ५० सत्यचिन्तात्मभृतीनां,
महात्मनां तेषामध्ययनार्थं दुस्तुतमिदमलिखायतु, पुष्पेन, स्वार्थे ताता परोपकाय ॥ [धीमणेऽग्रे ॥ धीरऋतुहाय ॥]
शुभं, भवतु ॥

श्रीआनंदविमलहरिगुरुभ्यो नमः पं० धीरविमलगणि ।

इति भगवच्छरण्यं भयश्रुतकेपलिनिर्मुक्तं धीमत्सुमरिसाधुशरिणा मयविराट्प्रितपद्मीकोदृत्तपुष्पेन

श्रीदशवैकालिकं समाप्तम् ।

ॐ

मेष्ठिरेवचन्द्रलालमार्द-जैन-पुस्तकेश्वारे प्रणयाद् ॥

श्रीसुमतिसाधुसुखिष्ठतल्लघुविवरणोपेत-

श्रीदशवैकालिकसूत्रस्य

परिशिष्टानि ।

प्रथमं परिशिष्टम् ।

श्रीदशवैकालिकसूत्रस्य सूत्राणां गायानां च

अकारादिक्रमः

आद्यांशः

अइमूमि न गच्छेज्जा

अइअंमि अ कालंमि

अइयंमि य कालंमि

” ” ”

अकाले चरती भिक्खू

सूत्रस्य

गाथायाश्चाङ्कः

पृष्ठाङ्कः

८३

२८५

२८६

२८७

१६४

५९

१२०

१२१

१२१

८३

आद्यांशः

अगुत्ती वंभचेरस्स

अगलं फलिहं दां

अजयं आसमाणो य

अजयं चरमाणो य

अजयं चिट्ठमाणो य

सूत्रस्य

गाथायाश्चाङ्कः

पृष्ठाङ्कः

२६७

१६८

३४

३२

३३

११३

८४

४३

४३

४३

आद्यांशः

अजयं भासमाणो य

अजयं भुजमाणो य

अजयं सयमाणो य

अजीवं परिणयं नच्चा

अज्ज आदं गुणी हुंतो

सूत्रस्य

गाथायाश्चाङ्कः

पृष्ठाङ्कः

३७

३६

३५

१३६

४९०

४४

४४

४३

७३

२०४

आदीश	रसस्य	पृष्ठाङ्क	आदीश	रसस्य	पृष्ठाङ्क	आदीश	रसस्य	पृष्ठाङ्क
आदीश	रसस्य	पृष्ठाङ्क	आदीश	रसस्य	पृष्ठाङ्क	आदीश	रसस्य	पृष्ठाङ्क
अक्षिप पक्षिप याचि	२९२	१२१	अधुव जीविषं नया	३१८	१४६	अभिभूय कायेन परीसहाई	४७४	१९२
■ " "	२९५	१२२	अभिपञ्चासो समुमान-			अमज्जमं मासि अमच्छरीया	५०९	२१२
अट्ट सुदुमार वेदाप	३४७	१४०	चारिखा	५०४	२१३	अमरोचमं ज्ञानिभ		
अट्टापय अ नालीप	२०	१३	अनिलेन न विप न विपापय	४१३	१८७	सुक्कामुचमं	४९२	२०४
अणायेणे चरंतस्स	१९	५४	अमट्ट पण्डे सयणं	३८१	१५२	अमोहं वयणं कुञ्जा	३६७	१४६
अणायाहं परफम्म	३६६	१४६	अन्नायउंछं चरहं विमुचं	४४२	१७४	अरसं विरसं याचि	१५७	७९
अणिलस्स समारंमं	२४५	१०८	अपुच्छिओ न मासिजा	३८१	१४९	अलं पासायसंमाणं	२०४	१२५
अणुअप नायणय	७२	५५	अपणये वा महण्ये वा	३२३	१३१	अलोल भिक्खु न रसेसु	४७७	१९४
अणुअपित्तु मेहायी	१४२	७५	अपणपट्टा पराट्टा वा	२२०	१००	अलोलुप अज्जुअय अमारं	४४८	१७७
अणुसोअपट्ठिमयज्जणमि	५०१	२१०	" " जेण सेवा	४२८	१६९	अवण्णयायं च परम्मुरस्स	४४७	१७७
अणुसोअसुहो लोभो	५०२	२१०	अपणित्तियं जेण सेवा	३८२	१४९	असरं योसट्ठयचयेहे	४७३	१९२
अतित्तिये अचवले	३६३	१४५	अप्पा अल्लु सयणं रक्खिअधयो	५१५	२१७	असच्चमोचं सयं च	२८०	११८
अणट्टा गुदमो लुयो	१९१	९०	अण्ये सिखा मोअणज्जाप	१३३	७२	असणं पाणयं याचि	१०६	६७
अत्थगयमि आरंभ	३२२	१४३	अयंमचरिषं घोरं	२२४	१०२	" " "	१०८	६७
अदीणो विप्पिमैसिजा	१८५	८९	अभिगम घउरो समारिओ	४५९	१८५	" " "	११०	६७

आथांशः	सूत्रस्य गाथायाश्चाङ्कः	पृष्ठाङ्कः	आथांशः	सूत्रस्य गाथायाश्चाङ्कः	पृष्ठाङ्कः	आथांशः	सूत्रस्य गाथायाश्चाङ्कः	पृष्ठाङ्कः
असणं पाणगं वाचि	११२	६७	अहो निच्वं तवो कम्मं	२३१	१०४	आयावयाहि चय सोगमल्लं	१०	७
" "	११६	६८	अंगपच्चंगसंठाणं	३९२	१५२	आलोयं थिगलं वारं	७४	५५
" "	११८	६८	अंतलिक्खत्ति णं वूआ	३३०	१३४	आसणं सयणं जाणं	३०६	१२६
" "	१२०	६९	आइअमोमाणविज्जणा अ	५०५	२१२	आसंदीपलिअंकेसु	२६२	११२
" "	३१०	१२६	आउकायं न हिंसति	२३८	१०६	आसीविसो वाचि परं सुखुडो	४०३	१५८
असंयडा इमे अंबा	९४	६३	" विहिंसतो	२३९	१०६	आहरंती सिया ततय	८७	६०
असंसट्टेण हत्थेण	८२	५९	आभोइत्ताण नीसेसं	१४८	७६	इच्चेइयाइं पंच महधयाइं	सू९	३४
असंसत्तं पलोइजा	१५५	७७	आयरिण आराहेइ	२०४	९४	इच्चेयं छज्जीवणियं	५९	५०
अह कोइ न इच्छिज्जा	१३	१०	" नाराहेइ	१९९	९२	इच्चेव संपस्सिअ बुद्धिमं	नरो	२०९
अहं च भोगरायस्स	सू६	३२	आयरिपाया पुण अण्णसन्ना	४०८	१५९	इच्चेसि छण्हं जीचनि-	कायणं सू० २	२७
अहावेरे चउत्थे भंते !	सू८	३४	आयरियं अग्गिमावाहियगी	४३९	१७४	इत्थियं पुरिसं चावि	१८८	९०
अहावेरे छुट्ठे भंते !	सू५	३१	आयारपन्नत्तिघरं	३८४	१५०	इमस्स ता नेरइअस्स जंतुणो	४९६	२०७
" तब्बे "	सू४	३०	आयारप्पणिहि लब्धुं	३३५	१३७	इह खलु भो ! पधइपणं	सू० २१	१९६
" दोच्चे "	सू७	३३	आयारमट्ठा विणयं पउंजे	४४०	१७४			
" पंचमे "	१५१	७६	आयावर्यति गिम्हेसु	२८	१७			
अहो जिगेहि असावज्जा								

आयोच	सुत्रस्य	शुद्धाद	आयोच	सुत्रस्य	मायायाव्याह	आयोच	सुत्रस्य	मायायाव्याह	आयोच	सुत्रस्य	मायायाव्याह
इहलोगपारत्तहिअं	३७८	१४९	उचदिम्मि अमुच्छिप्प हने कोहं	२७३	१९४	एवं करिंति संवुजा	२००	१६६	११	१६६	११
इरेवऽयम्मो अयसो	३७८	१४९	एव न अट्टमयं णा	२७३	१९४	" तु अगुणज्येही	२००	१६६	११	१६६	११
अकिची	३७८	१४९	" दोसं वट्ठण	२७३	१९४	" सगुणज्येही	२००	१६६	११	१६६	११
इंगलं भगणि अचि	३७८	१४९	" " "	२७३	१९४	" घम्मस्स विण्णो	२००	१६६	११	१६६	११
" छारियं एसि	३७८	१४९	एवणऽप्पेण अट्टेणं	२७३	१९४	ओगाहरत्ता वल्लरत्ता	२००	१६६	११	१६६	११
उगमं से थ पुच्छिज्जा	३७८	१४९	एवणऽप्पेण अट्टेणं	२७३	१९४	ओधांयं विसंमं वानु	२००	१६६	११	१६६	११
उत्तारं पासयसं	३७८	१४९	एवणऽप्पेण अट्टेणं	२७३	१९४	कससुपेवेहिं सदेहिं	२००	१६६	११	१६६	११
उत्तुप्पन्नो कणुप्पिमो	३७८	१४९	एवणऽप्पेण अट्टेणं	२७३	१९४	कपराणं (णि) अट्टं सुद्धमां	२००	१६६	११	१६६	११
उदउलं भप्पणो कायं	३७८	१४९	एवणऽप्पेण अट्टेणं	२७३	१९४	कथिं मांजलिं थ	२००	१६६	११	१६६	११
" दीयसंसत्तं	३७८	१४९	एवणऽप्पेण अट्टेणं	२७३	१९४	कदन्तु कुज्जा सामन्तं	२००	१६६	११	१६६	११
उदेसिअं कीअगहं	३७८	१४९	एवणऽप्पेण अट्टेणं	२७३	१९४	कदं चरे? कदं चिद्धं?	२००	१६६	११	१६६	११
उदेसियं कीयगहं	३७८	१४९	एवणऽप्पेण अट्टेणं	२७३	१९४	कयं मूलं एल्लेयं थ	२००	१६६	११	१६६	११
उत्पण्णं नारदील्लिज्जा	३७८	१४९	एवणऽप्पेण अट्टेणं	२७३	१९४	कसेसु कंसपापसु	२००	१६६	११	१६६	११
उत्पलं पडमं धावि	३७८	१४९	एवणऽप्पेण अट्टेणं	२७३	१९४	कलं छंदोचयार न	२००	१६६	११	१६६	११
" "	३७८	१४९	एवणऽप्पेण अट्टेणं	२७३	१९४	कालेय निक्खमे विक्खत्तु	२००	१६६	११	१६६	११
" "	३७८	१४९	एवणऽप्पेण अट्टेणं	२७३	१९४		२००	१६६	११	१६६	११

आयांशः	सूत्रस्य	पृष्ठाङ्कः	आयांशः	सूत्रस्य	पृष्ठाङ्कः	आयांशः	सूत्रस्य	पृष्ठाङ्कः
किं पुणो जे सुयग्गाही	४३१	१६९	गुणेहि साहु अगुणेहिऽसाहु	४४९	१७७	चित्तमिच्छि न निज्झाप	३८९	१५२
किं मे परो पांसइ किं च	अप्पा	२१६	गुरुमिह संययं पडियरिय	मुणी	४५३	चित्तमंतमचित्तं वा	२२२	१८१
कोहं माणं च मायं च	३७१	१४६	गुघ्णिणीए उवणणत्थं	२८	६४	चूलिअं तु पवक्खामि	५००	२१०
कोहो पीइं पणासेइ	३७२	१४६	गेरुअवन्निअसेट्ठिअं	२३	६१	जइ तं काहिस्सि भाव	१४	१०
कोहो य माणो य अणि-	गहीया	१४६	गोअरंगपविट्ठस्स	२६५	११३	जत्थ पुप्फाइं वीयाइ	८०	५८
खवंति अप्पाणममोह-	३७४	१४६	गोअरंगपविट्ठो अ	७८	५८	जत्थेव पासि कइ तुप्पउत्तं	५१३	२१६
दंसिणो	२७६	११६	चउण्हं खलु मासाणं	१६७	८४	जयं चरे जयं चिट्ठे	३९	४४
खविच्चा पुव्वकम्माइं	३१	१८	चउव्विहा खलु आया-	२७८	११८	जया अ कुकुटुंवस्स	४८८	२०३
खुहं पिवांसं दुस्सिज्जं	३६१	१४३	समाही	स० २०	१८५	थेरओ होइ	४८७	२०३
गहणेसु न चिट्ठिज्जा	३४५	१३८	तवसमाही	स० १९	१८४	पूरमो होइ	४८५	२०३
गंभीरविजया एए	२६४	११२	विणयसमाही	स० १७	१८२	माणिमो होइ	४८६	२०२
निहिणो वेयावडियं	२२	१४	सुयसमाही	स० १८	१८३	ओहाविओ होइ	४८३	२०२
निहिणो वेयावडियं न कुज्जा	५०८	२१३	चत्तारि वमं सया कसाए	४६६	१८९	कम्मं खविच्चा ण	५६	४७
						गइ बहुविहं	४६	४७

आदीन	एरर	पुछाह	आदीन	सुअर	पुछाह.	आदीन	सुअर	पुछाह
आपायावाह				आपायावाह			आपायावाह	
जया वयर संयोग	४९	४७	अरसवमप्या उ हविअ	४९८	२०८	आह सअर निवयंतो	३९५	१५५
" जीयमजीये व	४५	४६	निच्छिओ	४९८	२०८	अणंतु ता एमे समणा	१९३	९१
" ओगे निअमिआ	५५	४७	अहा बुकुइपोअरस	३८८	१५२	आणि (इं) अत्तादि अमुअरं २५५	२५५	११०
" गुणर वम्मरवे	५२	४७	" गुमरस पुण्केसु	३	१	आयतेय न इच्छेति	२४१	१०७
" निविवरए मोए	४८	४७	" निसंते तयणचिमाली	४१२	१६२	आवंति छोए पाणा	२१८	९९
" पुअं व पाय व	४७	४७	" ससीओमुअओगजुओ	४१३	१६२	अिणयणए अतिसिणे	४५८	१८५
" मुठ मविआ न	५०	४७	" ५५दिममी अलने			सुवं गविअि ने वूआ	३०२	१२४
" व वयरं थम्मं	४८२	२०२	अ जानेअ वितथोयं	१३५	७३	जे आवि मंविअि सुवंविअत्ता	४००	१५८
" एोगमलोमं थ	५४	४७	अंवि वरंथं व पायं वा	२२८	१०२	जे आयरियउवअत्तायाणं	४२७	१६९
" सअत्तने आणे	५३	४७	" " " "	२४७	१०२	जेण वग्घं वहे छोरे	४१९	१६९
" संयरमुजिठं	५१	४७	अं भये मत्तपाणं तु	१०३	२४	जे न यरे न से कुब्बे	१८९	९०
जया आय न पीदेरं	३७०	१४४	आ न सत्त्वा वयरत्ता	२५९	११८	" निपायं ममायंति	२५७	११०
अरसंतिए थम्मपयाई			आइ (अरा) मरणाओ मुअरं	४६०	१८५	" माणिया सयवं		
अरसेरित्ता ओग अिंविअरस	४१०	११२	आसंता एमे कपआ	३०८	१२६	माणयंति ४५१	४५१	१७८
	५१४	२१६				" व कंते पिए ओए		५

आर्वाशः	सूत्रस्य गायत्र्याः	पुष्टाः	आर्वाशः	सूत्रस्य गायत्र्याः	पुष्टाः	आर्वाशः	सूत्रस्य गायत्र्याः	पुष्टाः
तं भवे भक्तपणं तु	१११	६७	तेति अञ्छणजोपण	३३७	११७	तुष्टं तु मुञ्जमाणानं	९७	६४
" "	११३	६७	गुरुणं गुणसागराणं	४५२	१७८	गुरुदामाणी पयडिञ्जा	१२७	७०
" "	११७	६८	सो निहुजो वृत्तो	२१२	२७	तुलसा उ मुगाचारं	१५९	७२
" "	११९	६९	यणसं विजेमाणी	१०१	६४	देवलोगसमाणो अ	४९१	२०४
" "	१२१	६९	यंमा य कोद्या य मयपमाया	३९९	१५७	देवानं ननुमानं न	३२७	१३३
" "	१२३	६९	योयमासायणद्वाप	१३७	७३	घममाड भट्टं सिरिजो अयेयं	४९३	२०५
" "	१७४	८६	दुसमट्टिअआयाणे	८५	५९	घम्मो मंगलमुफिट्टं	१	१
" "	१७६	८७	दुगवारेण विदिअं	१०४	६६	भिरत्तु ते असोत्तमी	१२	९
" "	१०७	६७	दवववस्स न गळिञ्जा	७३	५५	धुयं न पडिलेदिञ्जा	२५१	१४२
तारिसं "	२४६	१०८	दस अट्ट य जणारं	२१६	९८	धूयणे सि ममणे य	२५	१६
ताल्लिअंटेण पचेण	३४३	१३८	दंसत्थापरिज्जुणा	४२३	१६८	नमत्तत्तं तुमिणं जोगं	३८५	१५२
" "	२६८	११३	दिट्ठं सिअं असंविअं	३८३	१५०	नगिणस्स यावि मुंउस्स	२७३	११५
तिण्णमन्नयरागस्स	१५६	७९	दुआराणं करिञ्चणं	३०	१७	न चरेज्ज अस्ससायंते	६८	५५
तिचं ग च फट्ठअं व कसायं	१५	१०	दुगाजो वा पमोपणं	४३४	१७१	न चरेज्ज गाक्षे यासंते	६७	५२
तीसे सो वयणं सोन्वा	४३०	१६९	तुष्टं तु मुञ्जमाणानं	९६	६४	न जारमत्ते न य स्समत्ते	४७९	१०४
तेवि तं गुहं पूयंति								

[illegible]

आर्थाः	सूत्रस्य गायत्र्याद्याङ्कः	पुष्पाङ्कः	आर्थाः	सूत्रस्य गायत्र्याद्याङ्कः	पुष्पाङ्कः	आर्थाः	सूत्रस्य गायत्र्याद्याङ्कः	पुष्पाङ्कः
तं भवे भक्त्याणं तु	१११	६७	तेति अन्धजोषण	३३७	१३७	दुण्डं तु भुञ्जमाणं	९७	६३
" "	११३	६७	गुरुणं गुणसागराणं	४५२	१७८	दुःखदमाणी पयडिजा	१२७	७०
" "	११७	६८	" सो निहुओ वंतो	२१२	९७	दुःखदा उ मुद्रादाई	१५९	७२
" "	११९	६९	यणतं पिजेमानी	१०१	६४	देवलोगसमाणो अ	४९१	२०४
" "	१२१	६९	यंमा व कोदा व मयप्यमाया	३९९	१५७	देवाणं मणुआणं च	३२७	१३३
" "	१२३	६९	थोधमासायणट्टाप	१३७	७३	घममाउ भट्टं सिरिओ अवेयं	४९३	२०५
" "	१७४	८६	वगमट्टिममायाणे	८५	५९	घम्मो मंगलमुकिट्टं	१	१
" "	१७६	८७	दगवारेण पिदिमं	१०४	६६	घित्तु ते जसोक्कामी	१२	९
" "	१०७	६७	ववववत्स न गच्छिजा	७३	५५	घुवं च पडिलेहिजा	३५१	१४२
तारिसं "	२४६	१०८	वस अट्ट य आणां	२१६	९८	घूवणे चि चमणे य	२५	१६
तालिअंटेण पत्तेण	३४३	१३८	वंडसत्थापरिज्जुणा	४२३	१६८	नक्कचं सुमिणं जोगं	३८५	१५२
" "	२६८	११३	विट्ठं मिमं असंविजं	३८३	१५०	नमिणस्स याचि मुंउत्स	२७३	११५
तिण्हमन्नयरागस्स	१५६	७९	तुक्कराई करिच्चाणं	३०	१७	न चरेज्ज वेससापंते	६८	५४
तिचं ग च कडुअं व कसायं	१५	१०	तुगओ वा पओएणं	४३४	१७१	न चरेज्ज दासे दासंते	६७	५२
तीसे सो वयणं सोच्चा	४३०	१६९	दुण्डं तु भुञ्जमाणं	९६	६४	न जाइमत्ते न य रूपमत्ते	४७२	१०५
तेवि तं गुरुं पूयंति								

आशयः	सूत्रम्	शृङ्गाः	आशयः	सूत्रम्	शृङ्गाः	आशयः	सूत्रम्	शृङ्गाः
	गणनायाख्याः			गणनायाख्याः			गणनायाख्याः	
न घटाय परितः शुभ	२१४	९७	नामघिन्नेन न वृत्ता	२९४	१२२	पट्टिपुट्टकुल न पविसे	७६	५१
न पचसओ न पुरओ	३८०	१४९		२९७	१२२	पट्टिगाह सलिहिरा न	१००	८२
न नर परास्त्रासि अये कुत्सिले ४७८		१२४	नातदीपलियकसु	२६३	११२	पट्टिम पट्टिवज्जया मसाणे	४७२	१२२
न बाहिर परिभये	३१४	१४९	निस्सम्ममाणाद य			पट्टिसेहिए य दिन्ने या	१७२	८४
नमुष्मारेण पारित्था	१५२	७३	शुद्धपयणे	४६१	१८७	पट्टम नाण तयो दया	४१	४५
न मे चिर दुषधमिण			मिच्छुविमो जहा सेणो	१९८	९२	पट्टमे भते ! मदद्वय	सु० ३	२९
न व पुण्हिय कइ	४९७	२०७	मिद्वाण रत्तमिज्जूट	११९	१४२	पयसपकस्ति व पक्कमाछेये	३१९	१३०
न व मोमणमि गियो	४७७	१००	मिद व न बहु मन्निज्जा	३७६	१४९	परिपयमाक्षी सुत्तमादिहिए	३३४	१३५
न सम्ममाळोरय दुग्गा	३९७	१४२	मिरेसवणी पुण जे गुरुण	४३८	१७२	परिवृद्धति नं वृत्ता	३००	१२४
न सो परिमाहो पुत्तो	२२९	७९	मिरेसेणि फलण वीट	१२६	७०	परीसह रिज्जता	२९	१७
नाणरसणसपयं	२१०	९७	नीय सेज्ज नर ठाण	४३२	१७१	पयट्ठे व से ताण	६४	५२
नाजमेगमाचिणो य	३२६	१३३	पमखदे अनिय जोर	११	८	पयिसिन्तु परागाट	३५३	१४२
	४९६	१८३	पगारि मयाधि हवति एणे	४०१	१५८	पयेयए अज्जपय महासुणी	४८०	१२४
			पच्छाकम्म पुरेकम्म	२६१	१११	पचासवपरिआण	२७	१६
			पच्छावि ते पयाया	३३	४२	पचिविआण पाणाण	२९८	१२४

आयांशः	सूत्रस्य पृष्ठाङ्कः	आयांशः	सूत्रस्य पृष्ठाङ्कः	गथायाश्चाङ्कः	आयांशः	सूत्रस्य पृष्ठाङ्कः	गथायाश्चाङ्कः	आयांशः	सूत्रस्य पृष्ठाङ्कः	गथायाश्चाङ्कः
पाईणं पडिणं वावि	२४२	१०७	चलं थामं च पेहाए	३६९	१४६	मूलए सिगवेरे य	२३	१५	२३	१०२
पियए एगओ तेणो	१९६	९२	वहवे इमे असाह	३२५	१३३	मूलमेयमहम्मस्स	२२५	१०२	२२५	१०२
पिडं सिउजं च वत्थं च	२५६	११०	चहुअट्टिअं पुगलं	१३२	७२	मूलाउ खंघप्पभवो	४१६	१६५	४१६	१६५
पीढए चंगवेरे(रा)अ	३०५	१२५	चहुवाहडा अगाहा	३१६	१२९	रत्तो गिहवईणं च	७५	५५	७५	५५
पुढविकायं चिहिसंतो	२३६	१०६	चहुं परघरे अत्थि	१८६	८९	रायणिप्सु विणयं पडजे	३७५	१४९	३७५	१४९
" न हिंसंति	२३५	१०५	चहुं सुणेइ कक्केहि	३५४	१४२	" "	४४१	१७४	४४१	१७४
पुढविं न खणे न खणावए	४६२	१८७	भासाइ दोसे अ गुणे अ	३३३	१३५	रायाणो रायमच्चो य	२११	९७	२११	९७
पुढवीदगवगणिमारुअ	३३६	१३७	भुंजित्तु भोगाई	४९५	२०५	रोइअ नायपुत्तवयणे	४६५	१८८	४६५	१८८
पुढविं भित्तिं सिलं लेलुं	३३८	१३७	पसल्लचेअसा	२४३	१०७	लज्जा वया संजम वंगवेरं	४११	१६२	४११	१६२
पुत्तदारपरीकित्तो	४८९	२०३	भूयाणमेसमाघाओ	४१४	१६३	लहुणवि देवत्तं	२०६	९५	२०६	९५
पुरओ जुगमायाए	६२	५२	महागरा आयरिया महेसी	५	२	लूहवित्ती सुसंलुट्ठे	३५९	१४२	३५९	१४२
पुरेकम्मेण हत्थेण	९१	६१	महुगरसमा बुद्धा	२२१	१००	लोहस्सेस अणुप्फासे	२२७	१०२	२२७	१०२
पूअणट्ठा जसोकामी	१९४	९१	मुसावाओ उ लोगम्मि	२२१	१००	वहुई सुंडिआ तस्स	१९७	९२	१९७	९२
पेहेइ हियाणुसाणं	४५५	१८२	मुहुत्तदुक्खा उ हवंति	४४५	१७५	वणस्सई न हिंसंति	२४९	१०८	२४९	१०८
पोगगलणं परीणामं	३९४	१५२	कंटया	४४५	१७५	"	२५०	१०९	२५०	१०९

भाषाया	सूत्रस्य	पृष्ठसङ्	आलोका	सूत्रस्य	पृष्ठसङ्	आलोका	सूत्रस्य	पृष्ठसङ्
भाषायायाथा	भाषायायाथा	भाषायायाथा	भाषायायाथा	भाषायायाथा	भाषायायाथा	भाषायायाथा	भाषायायाथा	भाषायायाथा
पणीमगसस या तसस	१७१	८४	(वि)कटा बहुसंयुक्ता	३१२	१२६	समणं माह्वं वावि	१६९	८४
वापगपमलंकारं	७	५	विचणी विचणीयसस	४३६	१७२	समार पेदार पटिखयंतो	१२	६
वय च विचि सम्पामो	४	२	विचणी वंमचेरसस	२१६	११३	समावयंता वयणाभिघाया	४४६	१७७
पहणं तपपायदानं होर	४६४	१८८	विचिणा य मये सिग्गा	३८८	१५२	समुआणं वरे मिफल्	१८४	८९
वामो पुट्ट व सीउण्ह	३२८	१३३	विचिरगुणतपोरप	४५७	१८४	सम्महिदी सया वमूदे	४६७	१८९
वादिओ वा मरोणी या	२६९	११४	विसपसु मणुयेसु	१९३	१५२	सवणासणवर्यं वा	१८७	८९
विक्कायमाने पसदं	१३१	७२	वीसमंतो इमं चिणे	१५३	७६	सवकसुद्धि समुवेदिआ		
विट्ठमुमैरमं कोणं	२२६	१०२	सरकाले वरे मिफल्	१६५	८३	सुणी	३३२	११५
विणएवं पविस्सिणा	१४७	७६	समोवसता वममा			सवसुपदिआ पुआ	२३०	१०३
विणए सुए य तये	४५४	१८१	अकिक्का	२७७	११६	ससमूयप्यभूवसस	४०	४४
विणयंवि ओ उवाएणं	४१९	१९६	सणा सोएउ मसार कंटया	४४४	१७४	सवमेभं वारस्सामि	३२१	१३१
वित्तईवि तद्धामुत्ति	२८२	११९	समुहुगविमसाणं	२१५	९८	सवमेयमणाएणं	२६	१६
विमूसा एटियससगो	३९१	१५२	सज्जायसज्जाणएयसस			ससुक्कसं परगं व	१२०	१३१
विमूसायसिमं चेभं	२७५	११५	ताणो	३९७	१५५	सवे जीवा पि एच्छति	२१९	१००
विमूसावसिमं मिफल्	२७४	११५	सचिदीमिदिमणे व	१९	१३	सखदि सखदि वृणा	३१४	१२८

आर्याशः	सूत्रस्य मायावाक्यः	पृष्ठाङ्कः	आर्याशः	सूत्रस्य मायावाक्यः	पृष्ठाङ्कः	आर्याशः	सूत्रस्य मायावाक्यः	पृष्ठाङ्कः
संघट्टइत्ता काणं	४३३	१७१	सीमा न समणट्ठाए	१९	६४	सीओयगतमारंमे	२६०	१११
संजमे सुट्टिअप्पाणं	१७	१२	सिमा एगइओ लंहुं	१९०	१०	सुयं या जइ या रिद्धं	३५५	१४२
संतिमे सुहुमा पाणा	२३२	१०४	" "	१९२	१०	सुक्कल्लिचि सुपक्किचि	२१८	१३०
" "	२७०	११४	सिक्खिज्जण भिक्खो-			सुखीमं या सुविज्जोअं	३२२	१३१
संथारसेज्जासणमत्तपाणे	४४३	१७४	सणसोहिं	२०९	१६	सुज्जा जणइ कणाणं	४२	४५
संनिहिं च न कुव्विज्जा	३५८	१४२	सिज्जायरपिठं च	२१	१४	सुज्जान भेषाधी		
संपत्ते भिक्खकालंमि	६०	५१	सिणाणं अनुवा कयं	२७२	११४	सुमासियाइ	४१५	१६३
संमइमाणी पाणाणि	८८	६०	सिणेहं पुक्कसुहुमं न	३४९	१४०	सुसुहुणी न गिस्सीए	३३९	१३७
संवच्छं वाडयि परं प्रमाणं	५१०	२१६	सिया य गोयरग्गजो	१४१	७५	सुयं मे आउसं !० जणारि		
संसट्ठेण य हट्ठेण	९५	६३	सिया य भिक्खू इच्छिज्जा	१४६	७६	निजयसमादिट्ठणा० सु०	१६	१८०
साणं सुइयं गावं	७१	५५	सिया तु से पायय नो			सुयं मे आउसंतेणं	गु०	१२
साणीपावारपिहियं	७७	५६	इट्ठिज्जा	४०५	१५९	सुयं या मेरां या वि	१९५	९२
सालुयं वा विसल्लियं	१७७	८७	सिया तु सीसेण गिरिपि			सुइसायगरस समणस्स	५७	४२
साहइइ निक्खिक्खिणा नं	८९	६१	भिदे	४०७	१५२	से गांमे या नगरे या	६१	५१
साहयो तो चिमसेणं	१५४	७७	सीओइगं न सेविज्जा	३४०	१२८	" जालमज्जाणं या	३६५	१४६

आयोग	सूक्ष्म गाथायाथाङ्क	पृष्ठाङ्क	आयुष	सूक्ष्म अथवायाथाङ्क	पृष्ठाङ्क	आयोग	सूक्ष्म गाथायाथाङ्क	पृष्ठाङ्क
सेज्जा निसीदियाए	१६८	८३	से भिक्खू वा० से			दत्तसज्जए पापसंजए	४७५	१९२
से वारिसे दुयससहे	जिरीदिए ३९८	१५५	पुदवि गा सु० १०	३६		दत्तपायपडिच्छिअ	३९०	१५९
से भिक्खू वा० से			से भिक्खू वा० से			दत्त पाय व कार्य व	३७९	१४९
अगणि वा सु० १२	३८		बीयसु वा सु० १४	४१		दले दल्लिणि अमिणि	२९३	१२२
से भिक्खू वा० से			से भिक्खू वा० से			दंदि धम्मएकामाणे	२१३	९७
उदगी वा सु० ११	३७		सिण्ण वा सु० ४०	४०		पुअ कट्टे सिलं गा वि	१२४	७०
से भिक्खू गा० से			सोववले सिण्णे ऊणे	२४	१५	हे मो दल्लिणि ममिणि	२९६	१२३

द्वितीयं परिशिष्टम् ।

‘अन्यः’ इत्यादि

अन्यः	पृष्ठाङ्कः ८
अन्यथा व्याख्यायते	२१
अन्ये ११, १२, १६, १८, २२,	
२३, ७२, ७५, ७८, ८०,	
८५, ८७, ८८, ९२,	

अपरः	पृष्ठाङ्कः
एके	११३, १२१, १२५, १४०,
	१५६, १५८, १६०, १६५,
	१९१, २०१, २१४.
	२१
	२४, ११२

केचिद्	पृष्ठाङ्कः ८०
पाठान्तरम् ४, २४, ९०, १९९	
(इदं पुनरुच्यते रन्याख्याता	
अन्यकृतेति)	१४८
वृद्धवाक्	२१०

वृद्धविवरणम्	पृष्ठाङ्कः २, १२४
वृद्धसंप्रदायः ५५, ५८, ६२, ६५	
वृद्धाभिप्रायः	२०१
सम्प्रदायः	६५

तृतीयं परिशिष्टम् ।

साक्षिग्रन्थानामकारादि

अङ्गवि	पृष्ठाङ्कः १८१
अन्यत्रापि	४६
अन्यैरप्युक्तं	२१७

अचारप्रवृत्तिः	प्रत्यः
माचारप्रणिधिः	१५१
माचारः	१३७, १५७

आचारादिः	प्रत्यः
आचारादिद्वाराद्वारात्	१५१
आचारपत्रात्	१५१

पृष्ठाङ्कः	१५१
	१८३
	१५०

आवश्यकनियुक्तिः	प्रत्यः
इतिमासियमो	२२०
ईरियावधि	११
	७३

ग्रन्थ	पृष्ठाङ्क	ग्रन्थः	पृष्ठाङ्क	ग्रन्थः	पृष्ठाङ्क	ग्रन्थः	पृष्ठाङ्क
रैर्वापयित्रीम् (ओद्यनिर्युक्तिः)	७७	त्रिणसंयथो	७६	घमपयशी	१९	वाक्पयुधिः	११८, १३७
सोदनिज्जुची	८५	जिनसंस्तवः	७८	धर्मप्रवृत्तिः	२३	विनयसमाधिः	१५७, १८७
प्राज्ञाचारक्या	५८	टाण	१४५	नमस्कार	७८	शिव्यबोधिनी	२२०
मुद्रिकाचारक्या	१११	(तस्यां स० सू०)	१७, २७	ममोक्तो	७६, ७८	धामपयपूर्विका	४, १२
पूरा	१२	व्ययेकालिकटीका	२२०	मायज्जुयणाहरणा	११	पद्मीयनिका	१८१
पूरादयम्	२१०, २११	(व्ययेकालिकनिर्युक्तिः)	२२	परप्रगतुया	११	पद्मीयनिकाया	५१, १८८
पूरे	१९३	व्ययेकालिकम्	१, ११	विण्ढनिर्युक्तिः	१२, ७४, ११०	पद्मीयनिकायिका	१९, २१, २२, ५०, १०८, १८७
पूडिअं	१९३	व्ययेकालिकानुयोगः	२२०	विण्ढनिर्युक्त्यादि	११०	समिह	
पूडियं	१९३	विद्विषयं	१५०	विण्ढेयना	५१, ८२, ९७		
पूडिअं	२१०	विद्विषयं	१५१	प्रथमपूरापयवमम्	२०९		
पूडिअं	१९, ५१	मुमुषुषिका	४	महाचारक्या	९७, ११८		

साक्षिपाठानामकारादि

साक्षिनां प्रतीकम्	पृष्ठाङ्कः	साक्षिनां प्रतीकम्	पृष्ठाङ्कः	साक्षिनां प्रतीकम्	पृष्ठाङ्कः
अकूपो निदिभायणं	११०	एगंतखणियपक्खे	२१	वउहि ठणेहि जीवा०	१४५
अणहीया खलु जेणं	११०	कथं तु स राजा	४	छसु जीवनि कापसु	१९
अलङ्कृतश्चापि धर्ममाच-		कत्तसोकखेहि गा. २६०	२५४	जइ लिगवच्चप	१२४
रेत्	११५	कपालमादाय विपन्न-		जले जीवाः स्थले जीवा	५१
आमे घडे निदिचं	२१	वाससा	२११	जइ न सण्णतुल्लाइं	१०
आयारपणिद्धानंमि	१५७	कि एत्तो पावरं	२१	जोगो जोगो जिणसा०	८४
आयुर्धृतम्	२१२	किची सकायसतयं	२४	झपिरासेवनार्थः	२२
इच्छामि पडिक्कमिडं	७७	खित्तं कालो मायणं	८४	तन्दुलान्वर्पति पर्जन्यः	२१२
इद्वैव हन्युर्भुजगा हि		गच्छवासी जइ थणजीवी	६५	तस्यात्मा संयतो	१२
रोषिताः	२१७	गीयत्थो य विहारो	४६	तं फासुगमवि वज्जए	६२
उउबद्धंमि ण अणला	११०	गृहाण साधुगुणान्	१७९	तेजोवायुद्वीन्द्रि०	२७
उदए अवए पणए	१४०	गोयरगपविट्ठो उ	९७	वधि त्रपुपी प्रत्यक्षो ज्वरः	२१२
एक एव हि भूतात्मा	२४	अइणौचित्यापेक्षया	७८	वधं सत्थग्गिवि०	२४

पृष्ठाङ्कः	वाङ्मनो प्रतीकम्
६	पृथक्कर्मफलमुजो
६४	पृथिवी देवता
२७	पृथिव्यम्बुवन०
२१७	ब्रह्महत्या दुरापाने
२१४	मित्रजन्माही पगस्य
२१४	कुण्ड
६४	मुक्ति - वालने अभ्ययद्वारे
	ख

पृष्ठाङ्कः	वाङ्मनो प्रतीकम्
४	मधुकरसमावा
१७	मार्गाच्ययननिर्जोषार्थे
२२	मूलं संस्कारस्त त्र
१७५	रायणिपुत्रु विणयं
७८	छोगस्त उज्जोस्मरे
९९	वयउख कायउकं
२१	वयर्णं न कायजोगा०
२२७	वरे विहर्तु पयर्णोर्मेये०

पृष्ठाङ्कः	वाङ्मनो प्रतीकम्
४	विचित्रा चरुगति०
२२	विशरयति कर्म
२१२	विपं मृत्युः
५५	वेसाद्रिगयमापस्त
५८	साधय संग्रमं
२४	सर्वपत्रिमागमार्गं
७७	सत्त्वयसंग्रमं संग्रमासो
८३	संघाते मिश्रगले

पृष्ठाङ्कः	वाङ्मनो प्रतीकम्
८८	समहमाणी पाणाणि
६३	संसृष्टे हत्ये संसृष्टे
२१४	संसृष्टे हत्ये संसृष्टे मसे
२१	सावस्रजपञ्चानं
११८	सावस्रजपञ्चानं
५१	से संग्रप समकसार
६५	रूपयिरकस्त्रिकानाम०

पञ्चमं परिशिष्टम् ।

विशिष्टनाम्नामकारादि

पृष्ठाङ्कः	नाम
८	अट्टिनेमी
१५३	अश्विन्यादि
१००	अस्तपर्वतः

पृष्ठाङ्कः	नाम
१	मंथगवष्टि
१५३	मंथगवष्टि
१४५	आचार्यहरियाद्रः

पृष्ठाङ्कः	नाम
१०	उग्रसेनः
१३९	उग्ररायः
२८	कपिलादिमतम्

पृष्ठाङ्कः २४ १०४ १ २१५ १० २१५ १०४ २११ २०९ २०८ २० ५ २२० २२०

नाम

वैदिकः
शय्यभवनः
शय्यभवाचार्य
शालिग्रामादि
समुद्रविजयः
साकेतादि
सिद्धार्थः
सीमन्धरस्वामी
सुदर्शनागिरिः
सुदंक्षणो गिरी
सुधर्मस्वामी
सुवन्धुः
सुमतिचरिः
हरिभद्राचार्यः

पृष्ठाङ्कः १३४ १००, १८९ १९, १९ ३० २०९ १०, ११ ९ ९, १० २ २१ १०३, १०४ १११, १३८ ६२ १, २२ १५३

नाम

मलयमारुतादिः
महावीरः
महावीरो
मागधदेशी
मेरुः
रथनेमिः
रहनेमी
राजीमती
रायमई
वर्द्धमानस्वामी
वर्द्धमानः ९६,
वर्द्धमानः ९६,
वशिष्ठः
वीरः
वृश्चिकमन्त्रादि

पृष्ठाङ्कः १८४ १०३, १०२, १०४, १८८ ९ २२० १८४ २२० १६४ ६ ८० १६४ १६२ १० १० २१५

नाम

घर्मिलवत्
नायपुत्रो ९५, १०२, १०४, १८८ ९
यारवई
योधकः शिल्पः (?)
ब्रह्मदत्तः
भद्रयाहुः
भरतक्षेत्रम्
भरतादिः
भागवतः
भारतम्
भारहं
भोगराजा
भोगराया
मध्यदेशादि

पृष्ठाङ्कः १६४ २२ १९ २१० १६७ १६३ १६४ ८ २०, १३८ ८० २० २२१ १०४, १८९ १६७

नाम

कार्तिकपौर्णिमासी
काश्यपः
कासवो
कुरगडुकः
कृष्णः
कौमुद
कौमुदी
गन्धना
गौतमः
खेलकः
जंवूस्वामी
जिनदेवसरिः
ज्ञातपुत्रः ९६, १०३, १०५, १८९
वशारादयः

पष्ठं परिशिष्टम् ।

दर्शितान्यतिदिशान्युदाहरणानि

उदाहरणम्	पृष्ठाङ्कः	उदाहरणम्	पृष्ठाङ्कः	उदाहरणम्	पृष्ठाङ्कः
सुबन्धुवत् (वरा चू. पृ. ८१) ५		अधुमिन्दूदाहरणादि	६१	घर्मिलवत्	१८४
भेत्ताविवत् (वरा. चू. पृ. ८३) ६		भागवतोदाहरणम् (३) ८०		ब्रह्मवत्	१८४
उदाहरणम् (१) (न सा		मुषाजीविन्युदाहरणम् (४) ८१			
मादं नोऽवि महेदि		वशात्तदा	१६७		

सप्तमं परिशिष्टम् ।

टीकान्तरागता व्याकरणसिद्धिः

प्रतीकम्	पृष्ठाङ्कः	प्रतीकम्	पृष्ठाङ्कः	प्रतीकम्	पृष्ठाङ्कः
माकृतशैल्या १४, १६, १८, ४८,		माकृतम्	१०२, ११७	इतो मयमा	२३
१०३, ११९, १५१, १७३,		सुपां सुपो मयमित २८, १०७,			
१७९, २०६		१२७, २१२, २२१			

अष्टमं परिशिष्टम् ।

टीकान्तरगता न्यायाः

न्यायः
अक्षोपाङ्गन्यायः
अन्धप्रदीप्तपलायनघुणा-
क्षरकरणवत्

पृष्ठाः
७९

पृष्ठाः

एकग्रहणे तज्जातीयग्रहणम्
८, २७, ३६, १००, १८८

न्यायः
सति तस्मिन्नव्यवच्छिन्नि-

पृष्ठाः

भावात्
सामान्यग्रहणेऽपि

२१

६२

इति लघुवृत्त्युपेतस्य श्रीदशवैकालिकसूत्रस्य समाप्तानि परिशिष्टानि

इति भगवच्छर्पंभवयुक्तकेचलिनिपुंदं

श्रीभरमुमतिमाधुरिणा भवतिरहाद्वितयद्वितीकादृतप्रस्पृष्टेन

श्रीदशवैकालिकं समाप्तम् ।

७

इति धेष्ठिरेवचन्द्रलालमार्दि-चैन-पुस्तकोदारे प्रथमाङ्कः १०३ ॥

